

Das ist fantastisch!

АЛЬМАНАХ УКРАЇНОМОВНОЇ ФАНТАСТИКИ

ОБЕРЕЖНО! ВИБУХ ФАНТАСТИКИ!
КОМІКС «ВОЛЯ» РУНІЧНІ КАЛЕНДАРІ
ЯК СТАРШИЙ НАРОД ПРИБУВ ДО НАС
ФАНТАСТИЧНІ ФЕСТИВАЛІ ТА КОНВЕНТИ

ОЛЕГ СІЛІН,
ЯЦЕК КОМУДА,
СЕРГІЙ ЛЕГЕЗА,
ВІТАЛІЙ КРИВОНІС

fair y

№3
2016/17

Зміст

Передмова (Святослав Чирук) ----- с. 6

РЕАЛЬНІСТЬ ФАНТАСТИКИ

Гусар із гусиним пером. Інтерв'ю з польським фантастом Яцеком Комудою (розмовляв Святослав Чирук) ----- с. 10

Битва під Вісбю: реконструкторський фестиваль у Швеції. Інтерв'ю з віце-президентом фестивалю Софією Гоас (Святослав Чирук) с. 16

Рунічні календарі. Справжні чаклунські посохи (Святослав Чирук)
----- с. 28

ФАНТАСТИЧНІ ФЕСТИВАЛІ ТА КОНВЕНТИ

Гік-party: «KyivComicCon» (Ія Новицька) ----- с. 40

Пароманія: стімпанк-конвент у Києві (Святослав Чирук, Ія Новицька) -----с. 48

«LiTerraCon» - найбільший в Україні конвент із фантастики (Ія Новицька) ----- с. 56

ЛІТЕРАТУРНИЙ БЛОК

«Книжковий Арсенал» та «Львівський Форум видавців»: як це було (Ія Новицька) ----- с. 66

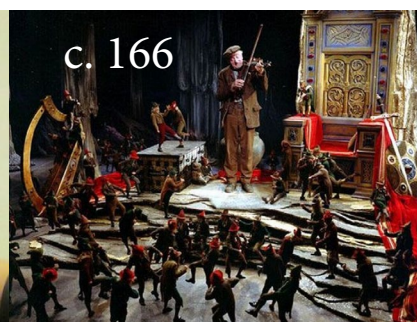
Обережно! Вибух фантастики! (Олег Сілін) ----- с. 74

с. 16

с. 10

с. 166

с. 28

Каталог україномовної фантастики - 2016: українська 20-ка (Святослав Чирук) ----- с. 86

Каталог україномовної фантастики - 2016: перекладна 20-ка. Іноземний легіон (Святослав Чирук) ----- с. 92

«Сага про «Відьмака» дає багатий простір для відсилок і асоціацій із контекстом «тут-і-зараз»: інтерв'ю з перекладачем «Відьмака» Сергієм Легезою (Святослав Чирук) ----- с. 98

«Даогопак» та інші українські комікси (Ія Новицька) ----- с. 110

Спрагли до «Волі»: інтерв'ю з командою, яка працює над стім-панк коміксом (Святослав Чирук) ----- с. 116

Карпатське фентезі від молодшої письменниці. Рецензія на роман Марини Смагіної «Волковиці» (Ія Новицька) ----- с. 126

Цепелін до «Краю». Рецензія на роман Ігоря Сіліври (Ія Новицька) ----- с. 128

Роздуми робота. Рецензія на роман Олега Шанкаренка «Перші українські роботи» (Святослав Чирук) ----- с. 130

Скелети у «Підвалі». Рецензія на горор-збірку оповідань (Ія Новицька) -----с. 140

КІНОБЛОК

Українська кінофантастика для масового глядача: «Сторожова застава», «Мавка», «Викрадена принцеса» (Ія Новицька) -----с. 136

Чому блокбастери останнім часом провалюються у прокаті? (Ія Новицька) ----- с. 140

Фантастичні кінопрем'єри 2017 (15 найочікуваніших фільмів за версією редакції) (Ія Новицька) ----- с. 146

Фантастичні серіали 2017 (5 найочікуваніших серіалів за версією редакції) (Ія Новицька) ----- с. 149

«Дивні дива». Відгук на міні-серіал (Ія Новицька) ----- с. 150

«Кубо і легенда самурая». Відгук на мультфільм (Ія Новицька) с. 151

«Фантастичні звірі і де їх шукати». Відгук на фільм (Ія Новицька) -----с. 152

«Прибуття». Відгук на фільм (Ія Новицька) ----- с. 153

«Пробудження» («Пасажири»). Відгук на фільм (Ія Новицька) ----- с. 154

«Доктор Стрендж». Відгук на фільм (Ія Новицька) ----- с. 155

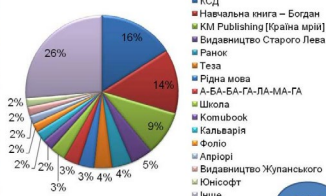
ФАНТАСТИЧНІ СВІТИ

Подорож у неймовірні світи. Інтерв'ю з художником Андрієм Шафетовим (Святослав Чирук) ----- с. 158

Як старший народ прибав до нас (Віталій Кривоніс) ----- с. 166

Видання 2016-го року с. 74

213

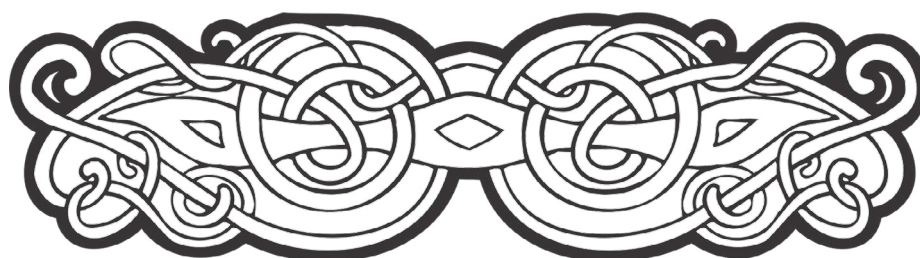

LIBRARIUM

«Фейрі тейл» (Олександра Родигіна) ----- с. 180
 «Підмінок» (Аліна Лібра) ----- с. 184
 «Чаювання з добрим сусідою» (Тетяна Адаменко) ----- с. 196
 «Слова про Йара» (Дмитро Хмара) ----- с. 198
 «Горщик золота» (Ема Ільм) ----- с. 207
 «І назва йому Рагнарьок» (Андрій Лозінський) ----- с. 210
 «Незнані береги» (Назарій Вівчарик) ----- с. 222
 «Кресало Луга» (Сергій Пильтяй) ----- с. 229

as ist fantastisch!

**Клуб любителів
україномовної фантастики**

Das ist fantastisch! Fairy.
№ 3, 2016/17.

**Електронний альманах україно-
мовної фантастики**

Видавець: «Клуб любителів україно-
мовної фантастики»

Сайт:
www.ukrfantclub.com.ua

Редактори:
С. В. Чирук, І. В. Новицька.

В оформленні обкладинки вико-
ристано роботу Андрія Шафетова
«The long road».

Ілюстрації до оповідань:
І. В. Новицька.

Верстка:
І. В. Новицька, С. В. Чирук.

В оформленні номеру використо-
увались фотографії Ії Новиць-
кої, Святослава Чирука, Maria
Kristansson, Катерини Золотарь-
вої, офіційні обкладинки видань
та промоматеріали, а також фото-
графії та ілюстративні матеріали,
надані у загальне користування.

Отримані тексти не рецензуються.
Редакція не вступає у листування
з авторами та може не поділяти їх
погляди. Редакція залишає за со-
бою право редагувати матеріали.

м. Кам'янське

**Номер розповсюджується
безкоштовно**

E-mail: dfjournal@ukr.net

© Das ist fantastisch!

Передмова

Перші три випуски альма-
наху були заплановані як пі-
лотний проект. Кожен із них
мав відповідати якійсь важли-
вій тематиці. В найпершому
номері «Terra Cossacorum» ми
хотіли звернути увагу на цілий
піджанр фентезі, котрий ми
разом із поляками та іншими
сусідніми народами можемо
розвивати, а саме – козацьку
фентезі, в якій вже написано
не один роман, але яку і досі
не визнано окремим фантас-
тичним напрямком. У друго-
му випуску - «Astra Nostra»
планувалось приділити увагу
науковій фантастиці, оскіль-
ки в Україні на сьогоднішній
день вона займає другорядні
(за кількістю опублікованих
творів) позиції порівняно із
фентезі та містикою. Нарешті
тематикою третього випуску
альманаху «Das ist fantastisch!»
стала фентезі зі скандинав-
ським та ірландським коло-
ритом, через що він і отримав
назву «Fairy», на честь таємни-
чого народу, який іноді називають «ельфами» або «альвами». Цілком логічно задатися питанням, чому було обрано саме таку спрямованість. Відповідь уявляється достатньо простою. По-перше, класична фентезі постала на основі саме кельто-скандинавської культури. По-друге, зосереджуватись виключно на вітчизняній фентезі, з нашою міфологією, нашим фольклором, нашим колоритом видається не дуже правильним і здоровим. Кажу так, оскільки ця тенденція

нерідко супроводжується засу-
дженням або ігноруванням тих,
хто бажає писати фентезі не про
Україну і не на нашому фоль-
клорі. Це, мовляв, не наше, це не
правильно і не варто уваги. Хо-
четься спитати: чому? В усьому
світі є нормою захоплюватись
іншими культурами, розши-
рювати свій кругозір, пізнава-
ти через інших самих себе. Вже
давно час відкинути цю містеч-
ковість, у тому числі, й у вітчиз-
няній фентезі та зрозуміти, що
українська фентезі, написана
про Ірландію, Італію, Китай чи
Нову Гвінею не перестає від того
бути українською. Навпаки, це
дає нашій культурі і фантастиці
як її складовій, новий поштовх.

Спочатку були певні сумніви
щодо того, чи зможемо ми набра-
ти необхідну кількість якісних
творів, адже тематика є доволі
специфічною і вимагає певного
рівня знань і підготовки від ав-
торів. Як виявилось, занепоко-
ення було марним. Рівень отри-
маних творів, вміння передати
відповідну атмосферу, відчуття
і настроїв приємно здивували.

Як завжди, ми намагалися
приділити увагу не тільки опо-
віданням, але і блоку статей,
оскільки без них, на наше глибо-
ке переконання, журнал не може
бути журналом. Цього разу ми
вирішили згадати про фоль-
клорні витoki фентезі, а саме –
про тих, хто кинув той місток від
народних казок до сучасної лі-
тератури фентезі – збирачів єв-
ропейського фольклору. Окрім
цього, ми вирішили повчитися і
навчити читачів користуватися

рунічними календарями, оскільки вважаємо це знання аж ніяк не зайвим у фентезійному світі.

Доволі великим виявився блок інтерв'ю. Від початку це не планувалося, а трапилося якось само собою. Мабуть, єдиним запланованим інтерв'ю була розмова зі співорганізатором реконструкторського фестивалю на острові Готланд (Швеція) – Софією Гоас. Але отримавши змогу сам на сам поговорити із відомим польським фантастом – Яцеком Комудою, який у 2016 р. відвідав LiterraCon у Києві, із творцями першого українського steampunk коміксу «Воля» на KyivSteamCon, перекладачем «Відьмака» – Сергієм Лезезою, ми не могли не поділитися цим із нашими читачами. Врешті-решт, кілька слів слід було сказати і про ті масштабні фантастичні заходи, які відбулись в Україні впродовж 2016 року. Утім, це, а також наші традиційні «книжний» і «кінематографічний» блоки дещо розрідили задану від початку тематику. Зокрема, хочеться відмітити глибокий аналіз українського книжкового ринку фантастики від Олега Сіліна, яка дозволяє по-новому подивитися на той етап в українській фантастиці, який ми зараз переживаємо. Всі ці «відгалуження» не є мінусом, а лише зайвий раз підкреслюють необхідність перегляду загальної концепції альманаху.

Ще однією специфікою, властивою цьому випуску є те, що і за тематикою надісланих творів, і за тематикою статей ви-

явилося, що загальний колорит все ж таки є більше скандинавським, аніж ірландським (хоча кельтський дух все-таки не обійшов цю збірку осторонь). Швидше за все, так сталося через те, що скандинавська тематика нам все-таки ближча і зрозуміліша за далеку Ірландію, бо, власне, варяги заклали Київську Русь і добряче в нас наслідили. А може, просто образ похмурого вікінга видався авторам більш романтичним у порівнянні з добрими історіями про ельфів і лепрекнів. Як би то не було, те наскільки нам вдалося зробити цей випуск і розкрити тематику, вирішувати вам, шановні читачі. Сподіваємося, що черговий номер альманаху вас не розчарує.

Нарешті, хочеться подякувати всім тим, хто допоміг у створенні альманаху. Письменникам, які підготували чудові оповідання, художникам, які внесли свій внесок у оформлення номеру, зокрема – Андрію Шафетову за надану ілюстрацію для оформлення обкладинки, авторам статей, перекладачам і просто небайдужим людям, які з нами співпрацювали із найрізноманітніших питань – ділилися контактами, надавали коментарі та фотографії. Без них цей номер не був би таким, яким ви його сьогодні бачите. Хочеться подякувати і тим, чиї твори цього разу не з'явилися на наших сторінках. За віру в альманах, за докладені зусилля.

Отож, сідаймо на драккар і вирушаймо у казковий світ, де на нас чекатимуть ельфи, гноми й

чаклуни, за далекі моря, у незвідані землі, щоби відчутти присмак соленої води у глибоких фіордах, приємний запах вересових полів, почути звуки ірландської арфи. Десь там, поміж зелених пагорбів, поміж боліт і гейзерів є звивиста і ледь помітна стежина у недоступну країну Fairy.

Приємного вам читання.

Святослав Чурук

РЕАЛЬНОСТЬ ФАНТАСТИКИ

ЯЦЕК
КОМУДА

ІСТОРИК, ФАНТАСТ,
РЕКОНСТРУКТОР

ГУСАР ІЗ ГУСИНИМ ПЄРОМ

Яцек Комуда – відомий сучасний польський письменник-фантаст. Історик за фахом та історичний реконструктор за покликом серця, пан Яцек цілком логічно знайшов себе у історичній фентезі. Він автор сімнадцяти книг, із яких дев'ять – історичні романи. У Польщі твори Яцека Комуди розійшлися накладом півмільйона примірників. Для українців авторські романи цікаві ще тим, що оповідають про спільне польсько-українське минуле. Його перша книга – збірка оповідань «Оповіді з Дикого поля» стосувалася козацької минувшини, не кажучи вже про роман «Богун», в якому йдеться про полковника Богдана Хмельницького – Івана Богуна. Проте до найвідоміших книг пана Яцека можна віднести цикл «Орли на Кремлі» («Самозванець») – про спільний козацько-польський похід на Москву за часів Смути в Московії у XVII ст. Хоча більшість книг Яцека Комуди пов'язані з періодом так званої «шляхетської Польщі», не слід думати, буцімто автор «застряг» виключно на цій тематиці. Романи «Галеони війни» та «Чорний прапор» розповідають про боротьбу флоту Сигізмунда III Вази з піратами. Мається також дві збірки оповідань про французького поета XV ст. – Френціса Війона. Останній роман – «Хубаль» розповідає про майора Генріха Добжанського – відомого польського партизана, який не склав зброї після німецької окупації Польщі в 1939 році.

Восени 2016 року Яцек Комуда відвідав український фестиваль фантастики LiterraCon, куди був запрошений в якості почесного гостя. В кулуарах фестивалю нам вдалось поговорити з паном Яцеком та взяти в нього ексклюзивне інтерв'ю.

Яцек Комуда - автор 17 книг, працював над сюжетом до культової комп'ютерної гри «Відьмак». Окрім цього він професійно займається історичною реконструкцією польського війська та побуту: має двох коней, обладунки та побудував житло за старовинною технологією.

DF: А як ви ставитеся до України? Ви часто в нас буваєте?

Я був в Україні у вісімдесятих, тому що я приїздив тоді до Києва як студент. За фахом я історик, так що приїздив користуватися архівами, а отже ... добре знаю Україну. Розумію українську мову, читаю також нормально, але говорю українською не дуже добре.

DF: А в яких архівах працювали?

У київських архівах та бібліотеках.

DF: Яку роботу писали?

Темою моєї докторської (мається на увазі доктор філософії, наша кандидатська – С.Л.) було «Військове мистецтво запорізьких козаків».

DF: То і на Запоріжжі були?

Де?

DF: У Запоріжжі.

Ні, у Запоріжжі я не бував, тільки в Києві.

DF: На скільки відомо, історією ви займаєтеся не тільки в теорії, але, так би мовити, і на практиці – приймаєте участь у реконструкторському русі і то давно, ви вважаєте себе в першу чергу реконструктором чи письменником?

Безсумнівно, перш за все, письменником. Я почав займатися реконструкцією тоді, коли вже почав писати, для того, щоби побачити, як жили люди у ті часи, які я описую.

На конвенті «ЛітерраКон» Яцек Комуда розповідав про реконструкторський рух у Польщі і демонстрував відео битв, в яких сам приймав участь. За його словами, займатися реконструкцією дуже дорого, але цікаво.

DF: В Україні нещодавно було опубліковано кілька ваших оповідань, на жаль, поки що тільки російською мовою – «Єрисиарх» («Ерисиарх») у збірці «Століття вовків» («Век волков») та «Чорний вензель» («Черный вензель») в антології «Подорожі трьох царів» («Странствия трех царей») у видавництві «КСД». Що ви можете по них сказати?

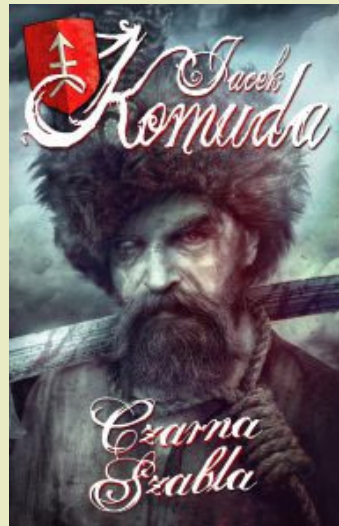
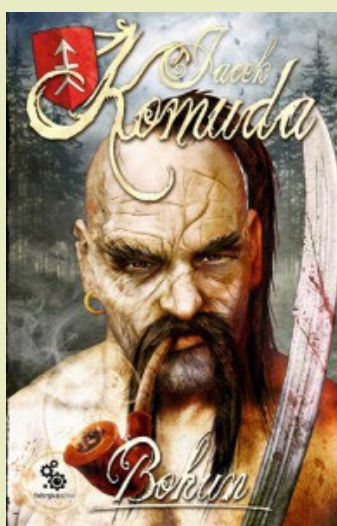
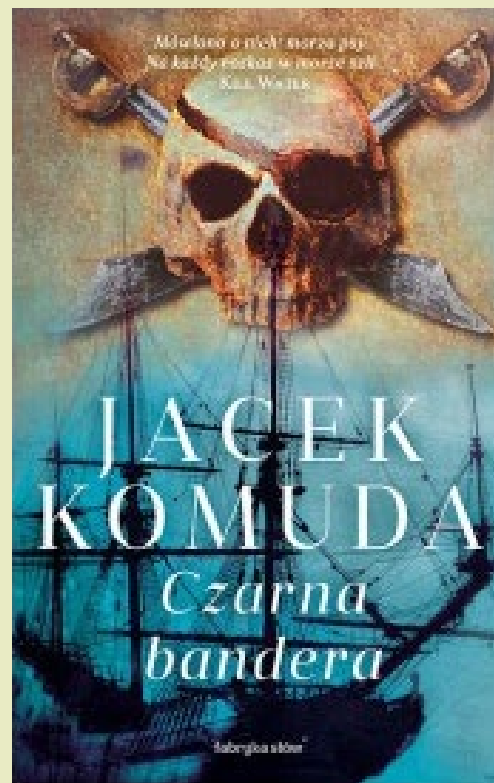
Так, є такі оповідання, останнє з мого шляхетського циклу. В мене є кілька історичних книг із трохи фантастичним елементом, про Польщу шляхетську і козацькі війни.

DF: Ви приймаєте участь в українському конвенті «ЛітерраКон». Він проводиться відносно нещодавно, лише втретє. У свою чергу ви бували на багатьох конвентах у Польщі, а отже вам є з чим порівнювати. Як ви оцінюєте конвент, рівень організації? Чи схожий він на якісь із конвентів у Польщі?

Дуже добрий конвент. Як я розумію, він робить лише перші кроки. У Польщі конвенти більші. На «Пиркон», наприклад, приїздить тисячі людей, він проводиться у «Залі Торгів Познанських» (такий собі ВДНХ у Познані. – Л.С.). Є ще один конвент, куди було б добре запрошувати гостей з України, бо він ближчий до вас (до польсько-українського кордону) – це «Фалькон», конвент у Любліні, який проходить у першу п'ятницю листопада. Взагалі, було б добре, якби українські фени приїздили до Польщі, щоби організувати не тільки польськомовний блок, а зробити, наприклад, як на «Пирконі», де мається англомовний блок, куди приїжджають люди із Заходу.

DF: Там частина конвенту польськомовна, а частина – англомовна?

Так-так-так. І якщо б українці приїздили на якийсь конвент, то не було б проблеми зробити цілий український блок. Аби тільки домовитися з українцями.

DF: А полякам, на вашу думку, буде цікава українська фантастика?

В нас її дуже мало знають, що мене аж дивує. Бо російську – в цілому видають, все є. Глуховський, Корнев, наприклад, а українських авторів якось немає. То б було добре, аби хтось приїхав до Польщі і показав українську фантастику. Якщо б у Польщі була така промоція, можливо, це б зауважили і видавці. Моє видавництво, наприклад («Fabryka Słów» – Л.С.), видає чимало російської фантастики, головним у «постапокаліптичній» серії, але української фантастики – взагалі немає.

DF: У нас не дуже багато авторів, але зараз вони починають з'являтися. Є доволі цікаві письменники, сьогодні багато хто з них тут присутній.

Але ж є і російськомовні українські фантасти. Взяти, наприклад, оцю антологію Володимира Арєнєва (мова про «Век Волков». – Л.С.). Вона вийшла російською, але – в Україні.

DF: Фантастичний рух в Україні раніше був доволі сильно орієнтований на російськомовний простір, тоді як україномовний блок був досить вузьким. Як ви оцінюєте його на сьогоднішній день?

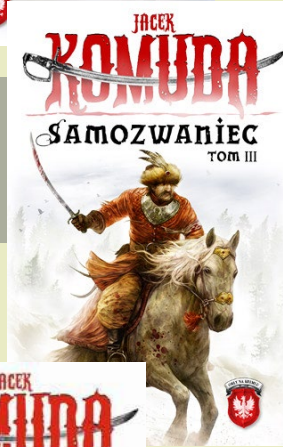
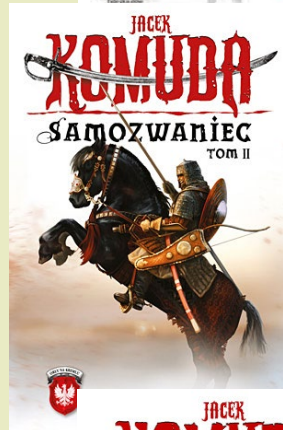
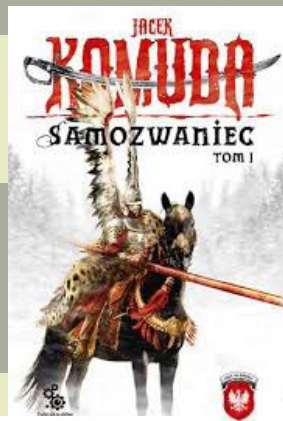
Я вам скажу, що динаміка дуже хороша. Маються паралелі із Польщею. Мені здається, що ви зараз на тому етапі, на якому ми були у вісімдесятих-дев'яностих, такий собі вісімдесят восьмий – вісімдесят дев'ятий рік. Тоді наші конвенти були досить скромними, але треба просто на те не зважати і продовжувати. Дуже важливо, щоби економічна ситуація в Україні була стабільною, щоби сюди можна було вкладати гроші. У Польщі в дев'яностих роках поляків також ніхто не хотів видавати. Як я ходив по видавництвах, то мене питали, чи не є я Анджеєм Сапковським, чи якимось агентом, чи перекладачем з англійської? Тоді, в принципі, польська фантастика, польська література були неактуальними для видавництв. Ніхто б не купив таку книжку. А потім все раптом змінилося. Після 2000 року виявилось, що читач бажає читати польську літературу, і що не кожна книжка із Заходу цікава у Польщі.

DF: А як ви оцінюєте: наскільки в Україні добре знають польських авторів? В нас зараз презентують багато польської фантастики, в тому числі і завдяки перекладачам.

З того, що бачу на конвенті, розмовляю з колегами – то дуже добре. Дуже добре знають Анджея Сапковського... Втім, мені здається, що Польща не дуже добре займається промоцією своїх авторів за кордоном. Наприклад, у видавництва, яке видає мене у Польщі, немає інтересу в тому, щоби мої книжки виходили поза межами Польщі. Я можу цим займатися, але без особливої допомоги з їхнього боку.

DF: Дуже дякую вам за інтерв'ю!

Розмовляв Святослав Чирук
Переклад та примітки: Сергій Легеза

БИТВА ПІД ВІСБЮ

РЕКОНСТРУКТОРСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ У ШВЕЦІЇ

онце виблискує на пластинчатих обладунках, біля фортечних мурів розташувався наметовий табір. З нього лунає гамір, брязкіт зброї, звуки середньовічних музичних інструментів, і, звісно, запах диму та смачних страв, які готуються на вогні. Не віриться, що надворі 2016, бо всюди куди не кинь оком, все свідчить про те, що ми у середньовіччі і лише окуляри на перенісці видають наших сучасників. Усі ці люди зібралися тут не спроста, а з однією спільною метою – відзначити 655 річницю з часів легендарної битви під Вісбю, яка відбулась на цьому самому місці у 1361 році.

Острів Готланд на південному
сході Швеції

Photo: Maria Kristansson ©

MEDELTIDSVECKAN

більше інформації на офіційному сайті: www.medeltidsveckan.se

DF: Чи ви відчуваєте себе більше історичним реконструктором, чи файтером?

У битві під Вісбю я лицар-вершник кавалерії данського короля Вальдемара IV. Тривалий час я була активним піхотинцем та отримувала задоволення від участі у битвах. Проте сьогодні для мене найбільш цінним є реконструювати та використовувати копії озброєння з археологічних знахідок та зображень того періоду. Я роблю копії з унікальних для всього світу знахідок з масових поховань у Вісбю, які залишилися після битви під Вісбю у 1361 році. Це пластинчасті обладунки та багато кольчуг. Навіть рукавички відтворені за зразком археологічних знахідок.

Ця битва назавжди закарбувалася у пам'яті острів'ян, вони і досі шанують пам'ять про неї. Одним із найбільш помітних заходів є проведення фестивалю із театралізованою реконструкцією битви під Вісбю, проте фестиваль присвячено не тільки їй, але і середньовічній культурі загалом. Саме тому він отримав назву «Medeltidsveckan», що у перекладі зі шведської означає «Середньовічний тиждень», тоді як реконструкція битви відбувається не кожен рік. Поговорити про неї ми вирішили з одним із організаторів – Софією Гоас, шведським істориком-реконструктором, тісно пов'язаним з Україною.

Софія Гоас

віце-президент
фестивалю

Photo: Maria Kristansson ©

Photo: Maria Kristansson ©

DF: Як довго ви цим займаєтесь і що вас на це підштовхнуло?

Я вступила до готландського медієвістичного товариства в 1985 році, а битися пішки в броні розпочала у 1991 році. Моя перша реконструкція верхи на коні відбулась

у 2011, на 650-річний ювілей битви під Вісбю 1361 року. А поштовхом став мій історичний інтерес та бажання дізнатися, що ж дійсно відбулося у 1361 році.

DF: Зараз на Готланді проходить масштабний фестиваль, присвячений битві під Вісбю. Розкажіть, будь ласка, про цю історичну битву і що вона значить для мешканців Готланду та Швеції загалом?

У 1361 році данський король вдерся на острів Готланд, захопив його і той залишався данським до 1645 року. Це була кривава битва між елітними, добре тренуваними лицарями з Данії та готландськими фермерами, які намагалися захистити

свої обійстя. Того дня загинуло 1800 готландських фермерів. Це становило близько половини сільського населення Готланду. Місто Вісбю не надало їм допомоги. Після битви під фортечними мурами вони відкрили міську браму, віддали ключі від міста та заплатили контрибуцію. Це чорний день в історії Готланду та своєрідне завершення економічного процвітання острова, яке тривало з епохи вікінгів. Це важлива дата для готландців та шведів в цілому. Ми сподіваємося, що реконструкція допоможе людям краще зрозуміти що тоді відбулося. Війна завжди була і є жахливою.

DF: Кілька слів про фестиваль. Хто виступає організатором? Коли він стартував і як довго проводиться? Наскільки багато людей приймають участь та звідки вони? Які заходи він включає?

Його засновано радою директорів, яка ним опікується. Я – віцепрезидент цієї ради. Я обіймаю посаду бізнес-менеджера Готландського історичного музею, і виступати в ролі віце-президента Середньовічного тижня на Готланді входить до моїх функціональних обов'язків. В оргкомітеті у нас троє співробітників та багато волонтерів, які допомагають у його організації. Фестиваль розпочато в 1984 році і ми сподіваємося, що він буде проводитись завжди. Це найбільший медієвістичний фестиваль на півночі Європи. Ми приймаємо близько 40 000 відвідувачів за тиждень, переважно зі Швеції, проте є гості і з інших країн з усієї Європи та

світу. Фестиваль відбувається раз на три роки. Цього року у ньому приймали участь представники 18 країн. За тиждень проходить близько 500 заходів. Середньовічний тиждень – це рай для всіх, хто любить лицарів, ринки, церковні концерти, вуличні театри, фajerшоу, оповідки, прогулянки, лекції тощо. Фестиваль, переважно, проводиться у казковому середньовічному середовищі міста Вісбю, але частина заходів відбувається і в сільській місцевості Готланду. Тут ви будете сміятися, спілкуватися і насолоджуватися життям разом із менестрелями, знаттю, жебраками і багатьма іншими представниками середньовічного суспільства.

Фото на сторінці: Maria Kristansson ©

DF: Які заходи фестивалю ви вважаєте найбільш цікавими?

Перш за все, я люблю атмосферу, щасливих та зацікавлених людей. Середньовічні стіни, церковні руїни, а також фортечні мури створюють прекрасний фон. Основними ж заходами фестивалю цього року є реконструкція битви під Вісбю та файершоу.

DF: Чи ви або хтось іще організує інші подібні заходи з історичної реконструкції на Готланді?

Масові реконструкторські заходи відбуваються тільки під час Середньовічного тижня, проте в нас проводиться також невеличкий зимовий середньовічний фестиваль у грудні.

Усі фото на сторінці: Maria Kristansson ©

DF: Чи любите ви науко-во-фантастичні та фентезі книги і фільми? Можете назвати щось з улюбленого?

Можу. Мій улюблений фільм та книга – «Володар перснів». В нас було товариство толкієністів, коли я була підлітком, у 1980-1988 роках. Мабуть, це якраз і надихнуло на проведення фестивалю Середньовічного тижня. Проте я також люблю і «Зоряні війни»...

Розмову вів Святослав Чирук

DF: Щоб ви хотіли побажати читачам «Das ist fantastisch!»?

Бажаю всім наступного разу або іншим часом відвідати Готланд та наш фестиваль. Це чудовий острів, на якому мої дідусі і бабусі оселилися в 1930-му році. Вони були шведськими колоністами з Південної України, що жили на узбережжі Дніпра неподалік від міста Херсон, де вони оселилися в 1782 році. До Швеції, на Готланд, вони повернулися у 1929 році, після Першої світової війни, революції та голоду в їхньому рідному селищі.

Photo: Maria Kristansson ©

Битва під Вісбю, яка відбулась 22 червня 1361 р. мала кілька причин – данський король Вальдемар IV Аттердаг зводив рахунки зі Шведським королівством та Ганзейським союзом, до якого входило місто Вісбю на Готланді. Поряд із цим він упокорював шведських селян, які, окрім того, аби займатися сільським господарством, також промишляли піратством. Це не подобалось данському королю, але не менше, а то й більше – городянам Вісбю, бо від цього вони зазнавали збитків. Стосунки селян і міщан були напруженими. Раніше вони вже воювали між собою. Ворожнеча проявилася і під час наступу данців під проводом короля Вальдемара. Коли сільське ополчення виступило проти данської армії, міський гарнізон ніяк їм не допоміг і лише мовчки спостерігав за різаниною. І хоча сільське ополчення було озброєне відносно непогано, проте підготовлене було кепсько, до того ж включало чимало підлітків і старих людей. Битва завершилася нищівною поразкою шведів, яких поховали у братських могилах. Ці могили дуже цікавлять археологів, бо на відміну від інших подібних поховань, з воїнів не зняли обладунки.

Photo: Maria Kristansson ©

За легендою, мешканці Вісбю після битви під стінами міста віддали за гарбникам половину свого майна. Такою була плата за відмову згуртуватись із місцевими селянами проти спільного ворога. Пограбування міста після битви зобразив на своїй картині «Вальдемар Аттердаг збирає данину з мешканців Вісбю» шведський художник ХІХ ст. Карл Густав Хелльквіст.

Фото: Катерина Золотарьова ©

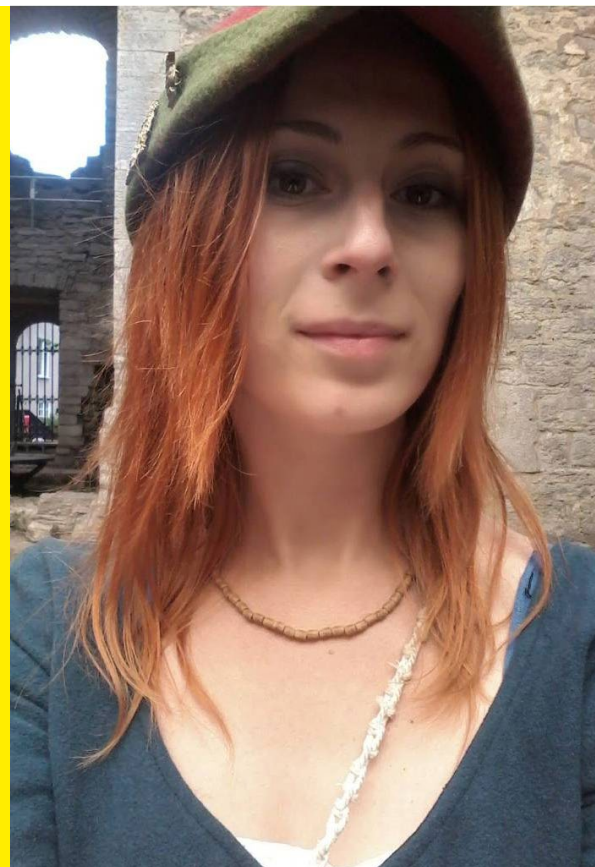

Катерина Золотарьова

відвідувач фестивалю

Про фестиваль я дізналася випадково, від знайомих. Вирішила поїхати, тому що люблю історичні фестивалі та Швецію. «Битва під Вісбю» – це найбільш масштабний європейський історичний фестиваль на якому я була. Його принада не тільки в шикарному рівні реконструкції костюмів і побуту, а ще й в самому місці проведення. Шведський острів Готланд – нереальне за красою місце, а місто Вісбю – це те місто, в якому за величезними фортечними мурами збереглося абсолютно автентичне середньовічне місто. У ньому немає нічого пластиково-сучасного, що різало б очі. І при цьому воно не ветхе. А якщо вийти за територію саме реконструкторського фестивалю «Битви під Вісбю», то потрапляєш в масштабний фолковий фестиваль, з величезним ярмарком, концертами на безліччю різноманітних майданчиків. Причому тут можна побачити навіть зірок такого масштабу, як «Garmarna». І що особливо чудово – шведи, навіть ті, які не були у реконструкторському

таборі, досить ретельно підійшли до костюмів. Людей «в цивільному» практично не було. Точніше, ті нечисленні «звичайні люди» легко губилися серед великої кількості костюмів всіх культур і епох.

Святослав Чирук

РУНІЧНІ КАЛЕНДАРІ

СПРАВЖНІ ЧАКЛУНСЬКІ ПОСОХИ

Стаття, переважно, ґрунтується на ексклюзивних матеріалах, оскільки автор є професійним істориком, а скандинавістика входить до кола його інтересів.

Мабуть, важко знайти якусь книгу фентезі, в якій би, принаймні, не згадувались руни. Хтось, як Дж. Р. Р. Толкін, наводить у своїх творах цілу систему писемності, і то навіть не одну. У когось, рунічна писемність та її магічна складова стають центральним лейтмотивом їх романів, як, наприклад, у Марка Ентоні в циклі «Остання руна». Проте, більшість авторів, як той самий А. Сапковський, використовують руни для колориту, в якості писемності, що доповнює фентезійний світ і робить його іще більш фентезійним. Так відбувається тому, що незнайома і не прийнята в сучасному світі писемність несе із собою романтичне забарвлення інакшості, альтернативної реальності і одночасно – таємного знання. Разом із тим досить прикро, що автори не роблять спроб «погратися» із цією писемністю, спробувати зрозуміти як саме використовувались руни для таємного письма, магії, лічби чи відліку часу, адже руни були не тільки інструментом для передачі звуків на письмі, а використовувались для багатьох різних аспектів життя. Розуміння таких аспектів могло б надати фентезійному, вигаданому світу значно більшої глибини, дати змогу авторам глибше та якісніше описувати магію або «таємні» знання, деталізувати свій вигаданий світ. Наразі спробуємо розповісти про один із них, а саме – рунічні календарі.

Рунічний календар у експозиції Художнього музею при Бахчисарайському палаці, 2013 р.

Що таке рунічний календар і звідки він походить?

Рунічні календарі широко використовувались у середні віки в скандинавських країнах. Переважно, їх поділяють на два види – рунстафи/рунштаби та рунбуки. Як можна здогадатися із назви, перші з них мали форму тростини чи посоху, а другі виготовлялися на дерев'яних табличках, які зшивали між собою шкіряним шнуром. Припускають, що рунстафи/рунштаби мають більш давню історію, аніж рунбуки. Імовірно, що прообразом рунштабу був меч, на який наносили рунічні знаки. Про це свідчать окремі гравюри, а також той факт, що рунштаби було прийнято як меч, носити на поясі і не використовувати його як посох. Імовірно, що така практика колись давно була пов'язана зі звичаєм робити написи на мечях, давати їм імена та наносити магічні заклияття.

У першому томі «Володаря перснів» – «Братство персня», ворота Морії прикрашені написами інкрустованими металом ітілдіоном, який відбиває тільки зіркове і місячне сяйво. Це цілком може бути натяком на «місячні руни», хоча і у зовсім іншому тлумаченні

Як не дивно, але рунічні календарі поширились не за язичницьких часів, а вже за доби християнства і використовувались для визначення недільних днів та, найголовніше – Великодня. Вважається, що ці календарі походять від давньоримських календарів – фастів (fasti). Імовірно за все, що запозичення відбулось через так звані «компуті» – середньовічні книги, виготовлені на основі римських фастів, якими служителя християнської Церкви послуговувались для визначення святкових днів.

На відміну від компутів, рунічні календарі використовували, перш за все, не служители церкви, а звичайні бонди, чи то пак – селяни. Календарі суттєво відрізнялися за формою і нерідко містили помилки. Окрім того, мали певні особливості, притаманні тій або іншій місцевості.

Батько та мати вчать дітей користуватися рунічними календарями, ілюстрація із книги Олафа Магнуса «Історія північних народів», 1555 р.

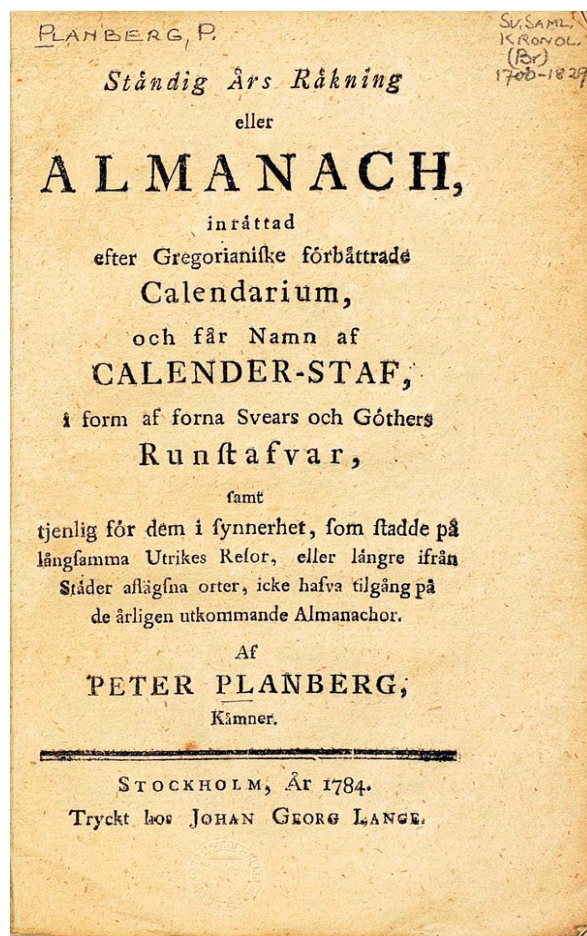

Відповідно до класифікації Н. Літберга, «данські та вестготські календарі починалися з 25 грудня, норвезькі поділялися на зимові та літні: з 14 квітня по 13 жовтня і з 14 жовтня по 13 квітня. Шведські календарі починалися, зазвичай, з 1 січня і поділялися на півріччя або квартали».

Цікаво, що «рунічні» календарі були поширеними не тільки у скандинавських країнах, але і в усій Північній Європі. При цьому руни цілком могли замінюватися іншими символами. Саме тому один із найбільш компетентних авторів у цьому питанні, російський історик XIX ст. – В'ячеслав Ізмайлович Срезневський волів вживати щодо них інше визначення, а саме – «північний різний календар». Такі різні календарі були поширеними у Фінляндії, Естонії, Латвії та Литві. Кілька зразків було знайдено і в Росії.

Пізні рунічні календарі

Інтерес до рунічних календарів з боку інтелектуалів виник у скандинавських країнах доволі рано. Одним із перших, хто спробував пояснити принцип дії рунічного календаря, став відомий данський дослідник Оле Ворм. Іще у 1626 р. він опублікував працю «Computus Runicus», в якій робив опис шведського рунічного календаря 1328 р., знайденого на острові Готланд, проте набагато більше деталей, які пояснювали принцип дії рунічних календарів, та більше прикладів

Обкладинка шведської інструкції до рунічного календаря, XVIII ст.

можна знайти у іншій його латинокомовній праці – «Fasti Danici...», виданій у 1633 р.

Ґрунтуючись, у тому числі, і на його книжках, скандинавська інтелігенція XVIII ст. намагалася відродити відмираючу традицію створення рунічних календарів. На якийсь час це стало доволі модним захопленням. Чудернацькі тростини із дивними написами почали з'являтися в багатьох багатих будинках, а виготовлення рунічних календарів було поставлено майже на потік. У цей період рунічні календарі були достатньо типовими, робилися за схожими схемами і містили лише невеличкі відмінності.

Нерідко в комплекті з ними йшла і надрукована типографським способом інструкція. Відрізнявся лише матеріал, з якого вони виготовлялися – далеко

не всі багаті особи вважали красивою дерев'яну палицю і воліли чогось більш «гламурного», наприклад, зробленого із кераміки з рожевими квітами. В цей час було виготовлено безліч календарів, які згодом продавалися, осідали в приватних колекціях. На сьогоднішній день їх нараховуються тисячі по всій Європі та світі і науковці, які спеціалізуються в цій галузі, не надто ними цікавляться через їхню одноманітність.

Спроби відродити рунічні календарі робляться і досі, приміром, в сучасній Естонії, продаються друквані рунбуки, розраховані на один рік.

Рунічні календарі і Україна

На перший погляд, така постановка питання звучить дивно, але це тільки на перший погляд. У нашій країні, як і в будь-якій іншій країні Європи, свого часу також «осіла» певна кількість рунічних календарів. Так, у 1865 р. у Відомостях імператорської археологічної комісії побачила світ стаття М.М. Гусева «Древній литовський календар», яка включала в себе опис та дешифровку календаря, знайденого у 1680 р., що отримав умовну назву «Жезл Гедеміна». Утім, цікавим є те, що у статті автор побіжно згадує свідчення, отримане ним від одного зі своїх знайомих, що рунстафи, на кшталт цього литовського календаря, побутували і серед слов'янського населення, зокрема, **використовувались на Волині**. Надзвичайно цінним та цікавим є також зауваження іншого дослідника литовських рунічних календарів – Л. А. Климки (автор радянського періоду) із посиланням на листування між Андреасом Гіппінгом (у XIX ст. досліджував рунічні календарі із зібрання «Кунсткамери») та викладачем Віленського університету І. Н. Лобойко, з якого випливало, що два (на жаль, сьогодні невідомих та не ідентифікованих) рунічних календаря колись зберігалися у колекції старожитностей Кременецького ліцею (на сьогоднішній день м. Кременець, Тернопільська обл., Україна). Ліцей (від початку – гімназія) був заснований у 1803 р. графом польського походження Тадеушем Чацьким і, за його планами,

Рунічний календар, виготовлений у Старошведському (Україна) в 1829 р.

згодом мав перетворитися на університет. Граф купив для закладу бібліотеку спадкоємців короля Станіслава Августа (15680 томів), королівський кабінет природничої історії та багато іншого. З кожним роком колекція розросталася за рахунок нових надбань та подарунків. В галереї навчального закладу були представлені оригінальні полотна Рафаеля та Рубенса, малося і опудало крокодила під стелею, а отже в тому,

що до колекції могли потрапити і рунічні календарі, не було нічого дивного. Утім, після польського повстання 1831 р. заклад закрили, а його колекцію – конфіскували та передали до Київського університету ім. св. Володимира (сучасний КНУ ім. Т. Г. Шевченка).

Цікаво, що саме в цьому університеті досліднику різних календарів В'ячеславу Срезневському, за посередництвом відомого українського історика Володимира Антоновича, якраз вдалось попрацювати із чотирма рунічними календарями. Цілком імовірно, що два із них якраз і були календарями з Кременецького ліцею. І хоча В'ячеслав Срезневський

вказував, що календарі походили із зібрання Віленського університету, слід мати на увазі, що Кременецький ліцей відносився до Віленського навчального округу, а отже могла мати місце помилка. Утім, тоді незрозуміло яким чином з ними міг працювати у Вільнюсі М.М. Гусев та чому Віленський історико-етнографічний музей забажав виготовити для себе їх копії (що впливає з листування). Шведше за все, два календаря походили з Віленського університету, а ще два -

із Кременецького ліцею.

Календарям із Київського університету відносно пощастило. Їх було ретельно досліджено і замальовано вже згаданим вище В'ячеславом Срезневським, втім, на сьогоднішній день місцезнаходження цих експонатів невідомо.

Усі вище перелічені календарі мали форму палиць, а отже були рунстафами чи рунштабами, проте, мабуть, найбільш цікавими рунічними календарями України були рунбуки зі Старошведської колонії в Херсонській губернії (суч. с. Зміївка, Бериславського району Херсонської обл.).

До Південної України ці етнічні шведи приїхали у 1782 р. з острова Дагьо в Естляндії (суч. о. Хійумаа в Естонії).

Разом із собою вони привезли і книжечку з дерев'яних дощечок,

вкриту рунічними знаками, вирізьбленими іще в середині XVIII ст. (1766 р.) на далекому острові в Балтійському морі. Імовірно, що в дорозі або за якихось інших обставин частина цих дощечок втратилася, тому в 1829 р. вже в Україні (!) мешканець села, Андреас Крістіанссон з роду Кнутасів, вирізав свій рунічний календар.

Ці календарі існують і досі. Коли у 1929 р. більша частина мешканців села вирішила виїхати подалі від радянської влади і подалася в Швецію, вони прихопили із собою і ці рунічні календарі. Сьогодні вони зберігаються у «Nordiska Museet» у Стокгольмі – найбільшому етнографічному зібранні країни. Цікаво також

те, що в середині XIX ст. естонський історик німецького походження – архіваріус естляндського лицарства – Карл Фрідріх Руссвурм, який займався дослідженням фольклору естонських

Рунічні календарі з Київського університету

шведів, побував в одному з поселень на о. Дагьо, з якого походили шведські селяни України. Там він знайшов рунічний календар ідентичний першому рунбуку зі Старошведського. Копії знаків і

зображень (прорис) із цього календаря він навів у своїй книзі «Eibofolke...».

Мабуть, на цьому можна було б і завершити, якби ще один рунічний календар у 2013 році автор не побачив на власні очі в художньому музеї Бахчисарайського палацу у Криму. На той час музейники не знали, що саме являв собою експонат, тому в експозиції він використовувався «для антуражу» – разом із циліндром лежав на одному із антикварних столиків, в якості «тростини XIX ст.». Експозиція мало символізувати відвідини Криму О. С. Пушкіним під час його заслання. Як виявилось, до музею календар потрапив у 1940–1950-ті роки, імовірно за все з «Ермітажу», де мається багате етнографічне зібрання. Після нещодавньої анексії Криму росіянами, календар залишився на окупованій території, проте в нас залишилися його фотографії та прориси.

Як працює рунічний календар?

Перше, що треба знати про рунічний календар, це те, що він являє собою один із видів вічного календарю, а отже є багаторазовим, будь то рунбук чи рунштаб. В основі всіх (навіть пізніх – XVIII – XIX ст.) рунічних календарів лежить юліанський стиль. Усі рунічні календарі враховують сонячний та місячний цикли. Рунічні знаки в них використовуються для позначення не літер, а цифр. Для цього слугують порядкові номери рун у алфавіті. Рунічний алфавіт має інший порядок знаків від тих, до яких ми звикли і починався з руни «F», що позначала літеру «ф». Існує кілька варіантів рунічних алфавітів, які відрізняються за часом та країною вжитку, але перші шість рун в усіх із них незмінні (може лише трохи варіюватися форма рун) – це FNRK (ф; у; т; а; р; к). Саме тому рунічний алфавіт називаються «Футарком» (це – звукові значення перших літер цього алфавіту. За тим самим принципом ми називаємо і певний тип клавіатури – «qwerty»). Така послідовність використовувалась від часів так званих «старших рун» – першого рунічного алфавіту.

Як вже було вказано вище, календарі можуть починатися з різних чисел та місяців. Вони також

можуть розділятися або не розділятися на місяці, тоді записи просто подаються в рядок. У випадку рунбуків, кожна сторінка дерев'яної книжки відповідала певному місяцю (а отже рунбуки завжди поділяються на місяці). Враховуючи неімовірно велику кількість рунічних календарів, дати якийсь узагальнений опис їхньої будови і функціонування надзвичайно складно. Найкраще зробити це на конкретному прикладі. У нашому випадку – на прикладі знайденого нами Бахчисарайського рунічного календаря. Це тим паче добре, оскільки він відноситься до пізніх рунічних календарів, автори яких вже створювали їх, послуговуючись певними узагальненнями.

У кожному рунічному календарі руни розташовані у два рядки (Див. малюнок). Верхній ряд можна назвати «сонячним». Він містить перші знаки рунічного алфавіту, але не шість, а сім – FNRK, які повторюються 52 рази і завершуються тією ж самою руною, з якої і починається (вона повторюється 53 рази). Якщо календар розділено на місяці (як у нашому випадку) визначити дату немає жодних проблем, варто лише поррахувати якою по прядку від початку місяцю стоїть потрібна нам руна.

Нижній ряд включає так звані «місячні руни» чи, за іншою назвою, «золоті числа» (усього 19), які розташовуються у хитрий спосіб лише під певними днями. Склад «місячних рун» часто відрізнявся, бо вони не мали таких усталених порядкових значень як перші руни «Футарку». Вони-то і закладають своєрідний код календаря. У кожному календарі також мається спеціальна табличка, яка дозволяє цей код дешифрувати. В рунштабах вона, зазвичай, міститься під наверхом, тоді як у рунбуках, переважно, виконана на спеціально відведеній сторінці. У кожному календарі табличка відрізняється, оскільки вони створювались в різні роки, і, відповідно, мають різні коди.

У нашому випадку таблиця має наступний вигляд: руни в ній розташовані у п'ять рядків. У верхньому – шість рун, у другому згори – 22 руни, у третьому – 1, у четвертому – 6 й у п'ятому – 19.

Найнижчий рядок таблички у потрібному порядку містить «місячні руни». Він необхідний для визначення фаз місяцю. Як і дні тижня, фази місяцю через певний час випадають на те ж саме число, але трапляється це не раз на 28 років, а раз на 19 років. Це – так званий «місячний цикл». Щоби мати змогу визначити фази місяцю нам спершу необхідно визначити порядковий номер року в місячному циклі. Для цього до порядкового номеру року нам необхідно додати одиницю і поділити суму у стовпчик на 19 (не зносимо «0»). Отриманий залишок і є порядковим номером року в місячному циклі. У нашому випадку, оскільки ми обрали 1831 рік, потрібно поділити 1832 на 19, залишком буде 8. Тепер дивимось на нижній рядок таблички і (рахуючи зліва на право після «:») шукаємо руну з порядковим номером «8». Цифрі 8 відповідає руна ᚠ . Вона позначає дату молодого місяцю. Визначити її дуже просто. Ми повертаємося до календарю (Див. малюнок в кінці статті) і знаходимо цю руну в нижньому рядку. Порядковий номер розташованої над нею руни у верхньому, «сонячному» рядку в окремому місяці (січень, лютий, березень тощо) і буде датою, коли на небі спостерігається молодий місяць. Тим не менш, для того, щоби визначити Великдень цього недостатньо. Великдень відзначають у першу неділю після весняного повного місяцю. Слова «весняного» означають, що повний місяць має бути після весняного рівнодення, яке за Юліанським календарем (на якому базується рунічний календар) настає 21 березня. Повний місяць настає за 14 днів після молодого.

Отже, що нам необхідно зробити? Знаходимо потрібну нам руну (ᚠ) в нижньому рядку календаря, дивимось яка руна знаходиться над нею і вираховуємо її порядковий номер у третьому місяці (березень). У нашому випадку це друге та тридцять перше березня. Друге березня нас не цікавить, бо це раніше за дату рівнодення (21 березня), а отже зупиняємось на 31-му. Оскільки повний місяць настає за 14 днів після молодого, від 31 березня відраховуємо ще 14 рун (повний місяць – 14 квітня), після чого шукаємо най-

ближчу неділю. Ми пам'ятаємо, що в нашому випадку неділя позначається руною ᚠ . Найближча руна ᚠ після 14 квітня випадає на 19 число. Таким чином, Великдень у 1831 р. припадає на 19 квітня (за Юліанським календарем). Завдання виконано!

Утім, слід мати на увазі певні виключення. По-перше (це іще можна зробити за допомогою календаря), якщо повний місяць випадає на неділю, слід мати на увазі, що Великдень відзначатиметься не у той самий день, а за тиждень. По-друге (і це врахувати складно), якщо Великдень випадає на ту ж саму дату, що і іудейський Пейсах, Великдень відкладається на тиждень.

Опис Бахчисарайського рунічного календаря

Рунштаб має вигляд дерев'яної тростини з кулеподібним навершям. Довжина його сягає 80 см. У розрізі круглий, без граней. Руни та малюнки нанесені шляхом вирізання, при цьому різьбяр застосовував молодші руни у данському варіанті. Рунічні знаки на календарі розміщені вздовж тростини в чотири рядки – два рунічні та два з малюнками, що поділяє календар на півріччя. Безпосередньо під навершям, впоперек тростини, також є рунічні написи. Місяці розділені між собою колами із зображенням Сонця та Місяця. Над колами вирізані специфічні символи (по 3 над кожним), знаки зодіаку та іноді – маленькі хрести. Невеликі хрести та напівхрести також розміщуються над рунічними рядками. Руни розташовані у два рядки – верхній та нижній, із ними співвіднесені малюнки зверху. Календар неповний, нанесені лише 10 місяців із 12, що дуже помітно на прикладі кола, розрізаного навпіл. Імовірно, нижній кінець календаря було ушкоджено та згодом відрізано. Відсутні місяці – червень і грудень. Також пошкоджено травень, останні числа якого стерті. Можна дійти висновку, що календар починається з 1 січня. Останнє, як і співставлення з іншими подібними календарями та інструкціями, свідчить про ймовірність шведського походження рунштабу.

Кілька слів про інші елементи рунічного календаря

Ми зупинилися лише на основних елементах рунічного календаря, але його можливості значно більші. Спробуємо хоча б побіжно звернути на них увагу.

У випадку пізніх рунічних календарів, до яких відноситься і розглянутий нами Бахчисарайський календар, місяці розділені між собою колами, в центрі яких зображення Сонця і Місяця (Сонце у верхній частині, на одному рівні із «сонячними» рунами, Місяць – у нижній – на рівні із «місячними» рунами відповідно). По краях кола у місячній та сонячній половині містяться риси, кількість яких у різні місяці неоднакова. Оскільки кількість рисок у сонячній половині збільшується влітку і зменшується взимку, тоді як кількість рисок у місячній половині, навпа-

ки, збільшується взимку та зменшується влітку, можна припустити, що рисками у колі позначена тривалість дня і ночі в годинах. Безперечно, тривалість дня і ночі для місяця в цілому є умовною величиною, оскільки насправді вона різна для кожного дня. Біля кожного місяця також позначали знаки зодіаку. Спостереження показали, що це – знаки зодіаку, в яких знаходиться перший молодий місяць у першому році 19-річного місячного циклу. Даний параметр є правильним для всіх місяців.

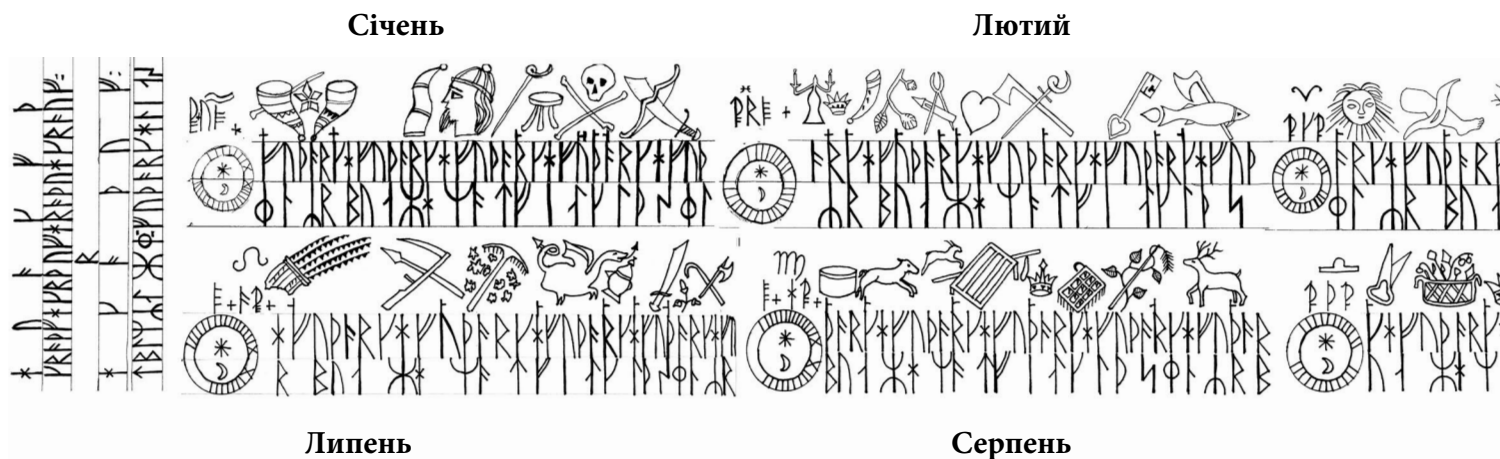
Між кругами з позначками тривалості дня і ночі також є специфічні знаки рунічного та нерунічного походження. Подібні знаки описав В. І. Срезневський й вони також мають числове навантаження. Символи позначають схід та захід сонця в даному знаку зодіаку.

Над кожним місяцем також є позначки найважливіших свят, які відмічали невеличкими хрестиками. Повний хрест означає значущі свята, тоді як напівхрест, імовірно, менш значи-

Малюнок

Бахчисарайський рунічний календар та його прорис

Кодова таблиця

мі. Утім, на різних рунічних календарях свята, які відзначали, могли відрізнятися. Окрім позначок у вигляді хрестиків і напівхрестиків, свята були позначені і специфічними малюнками, розташованими над рядами календарів. Цілком зрозуміло, що малюнки мались далеко не на всіх рунічних календарях, але для пізніх рунічних ка-

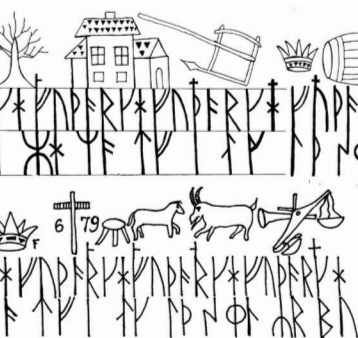
лендарів вони були неодмінною ознакою, покликаною задовольнити смаки витонченої публіки XVIII – XIX ст. На аутентичних календарях, що зберігалися у Київському університеті, прориси яких наводив В. І. Срезневський, таких малюнків немає.

Нехай як пафосно це не звучить, але рунічні календарі були невід’ємною складовою середньовічної культури Північної Європи. Для їх створення (та навіть використання!) потрібні були не аби які знання. І ці знання потрібні бондам і, можливо, магам сучасних фентезійних романів, якщо ми хочемо бачити їх справжніми професіоналами, а не якимись невігласами чи примітивними шарлатанами з кольоровими фایерболами.

Сторінка зі шведської інструкції до рунічного календаря XVIII ст. (прорис знаків)

Березень

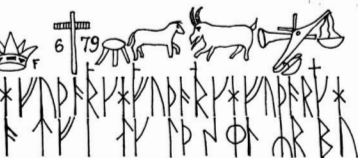
Квітень

Травень

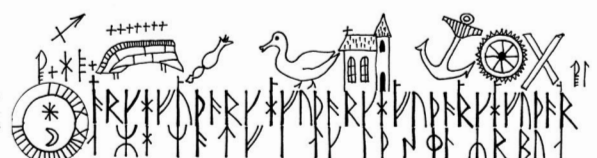
Вересень

Жовтень

Листопад

ФАНТАСТИЧНІ
ФЕСТИВАЛІ ТА КОНВЕНТИ

Текст та фото: Святослав Чирук, Ія Новицька

Масова культура потроху завойовує серця українців. Вона орієнтована на фанатів популярних персонажів зі світу кіно, коміксів, комп'ютерних ігор тощо.

Атрибутів цієї культури, а точніше субкультури, безліч - це й різноманітний стафаж із зображенням улюблених героїв, чи-то речі – точні копії тих, якими вони користувалися. Вона проявляється також у бажанні фенів одягтися вподобаним персонажем, хоч на кілька годин відчувати себе ним, відіграючи роль. І, звичайно ж, - у зустрічі фанатів один з одним та з авторами популярних книг, коміксів, фільмів для того, аби обмінятися новинами та просто заради живого спілкування.

Традиційним майданчиком для гік-руху є фестиваль «КомікКон», що зародився у США, а згодом його досвід перейняли й інші країни. На «КомікКон», зазвичай, приїжджають імениті актори, презентують трейлери й ексклюзивні матеріали зі зйомок фантастичних фільмів, проводять конкурси костюмів, чемпіонати з настільних та відеоігр. Загалом, відбувається багато чого ексклюзивного та цікавого для тих «хто в темі».

Українська версія фестивалю – «Київ-КомікКон» проводиться лише вдруге, і в основному зусиллями вітчизняних авторів, художників та режисерів. Але навіть у такому форматі фестиваль дові нам дійсно є, що показати!

Зірка смерті із LEGO, Ктулху, що особисто продає футболки з яскравими принтами, можливість подивитися відео у віртуальних окулярах, які забезпечують ефект повної присутності, велике ко-сплей-дефіле з цілими театралізованими мініатюрами з життя відомих персонажів, і це - далеко не повний перелік цікавих та прикольних речей, які можна було побачити на фестивалі. Здається, кожен відвідувач міг знайти собі справи до душі.

Аніме, Манга та мальовані історії

Для анімешників на «Київ Комік Кон» було справжнє свято: тут і величезний вибір стаффа, і широченний вибір манги на всі смаки, і майстер класи з малювання, й особлива номінація «аніме» у косплей-дефіле, і, звичайно ж, вечірній показ улюблених мультфільмів у кінозалі. Від запропонованого розмаїття подій та сувенірів просто розбігалися очі.

На любителів коміксів чекали переклади все-світньо відомих коміксів (на жаль, переважно - російською) та ціла зала (!) українських коміксів, в якій до того ж можна було поспілкуватися з їх авторами.

Були і конкурси з малювання. Особливо вразило велике панно на стіні в головній залі, яке розмальовували одразу троє митців (в ході змагання, але їхня робота була гармонійно поєднана, навіть і не подумаєш, що різні люди малювали). Інші митці працювали з сучасними графічними планшетами, копілками (маркерами, що створюють ефект акварельної фарби), тобто малював багато хто і багато де.

Літературний блок

Презентація «Відьмака» відбулась у головній залі, так що виглядало це дійство доволі пафосно. Олег Сілін та Володимир Арєнев розповіли про принади українського перекладу. Зокрема, акцентували увагу на тому, що українське видання вийшло з коментарями, на відміну від багатьох іншомовних. Коментарі допомагають читачам глибше зануритися у світ «Відьмака» та краще зрозуміти задуми автора і відсилки до інших творів та легенд.

На «Комік Кон» завітала і письменниця Наталя Щерба. Поспілкуватися з нею прийшла ціла купа читачів. Молодь питала про улюблених героїв та творчі плани письменниці. Особливо запам'яталося, як пані Наталя поділилася кумедною ситуацією зі свого життя. Вона вбралась одним із персонажів своєї книги. А тут - журналісти і нумо брати інтерв'ю як у ко스플레이ера. Питання: «Скажіть, а кого ви зображаєте?». Відповідь: «Персонажа книги Наталії Щерби». Питання: «Скажіть, а як вас звать?». Відповідь: «Наталія...», а прізвище вирішила не називати. Отакі бувають історії.

Кілька фантастичних заходів на «КиївКомік Кон» проводила популярна білоруська письменниця-фантаст - Ольга Громико (авторка циклів «Професія «Відьма»», «Космоолухи», «Рік щура» та ін.) разом із Олександром Рудою. Вони стали спеціально запрошеними гостями.

Ми побували на лекції «Суворі будні професійного письменника: як бути і як не бути?». Розповідали цікаво, невимушено, з гумором, але розмова була про серйозні речі та насичена фактами. Ольга Громико виступала в ролі маститого письменника, а Олександра Руда - письменника-початківця. Письменник-початківець начебто ділився своїми фантазіями, а Ольга Громико намагалася їх розвіяти, використовуючи факти.

Зокрема, автори лекції проаналізували російський ринок фантастики за останні роки, порівнювали свої дані із даними Г. Л. Олді кількарічної давності. Відстоювали свій жанр - зазначали, що у більшості піджанрів фантастики останнім часом простежується спад, тоді як романтична фантастика продовжує зберігати позиції. Також

розповідали про гонорари, особливості спілкування із видавцями та читачами. Зокрема, згадували про цікавий випадок як один читач, який завантажував книги із інтернету хотів, заплатити пані Ользі за «спірачені» тексти, бо інакше «йому потім незручно критикувати» тощо.

На лекцію у залі «Темної сторони» до Ольги та Олександри завітало близько 150 осіб. Ну, а черга за автографами була майже така, як на вході до «КиївКомікКон».

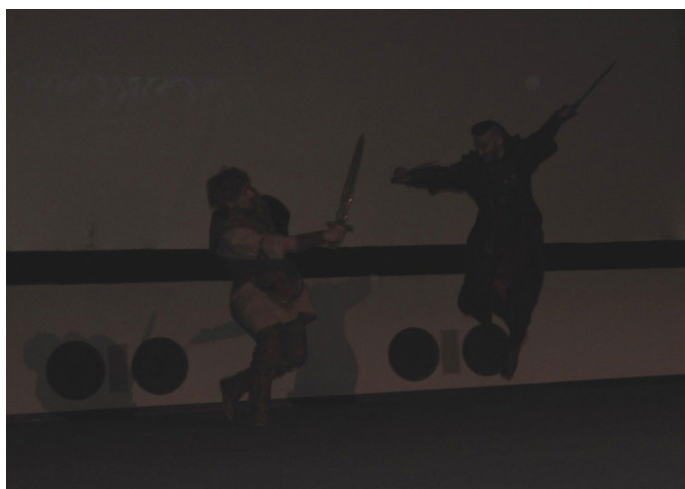

Кіноновинки та ексклюзивні презентації

Презентації фільмів та ексклюзивних кадрів задали «Київ Комік Кон» рівняння на Комік Кон у Сан-Дієго. Окрім допрем'єрного показу «Людей Ікс. Апокаліпсис» на фестивалі можна було подивитися ексклюзивні уривки з «Аліси у задзеркаллі», поспілкуватися з командою перекладачів екаранізації культового «Варкрафту», переглянути улюблені аніме у вечірньому кінозалі, а також послухати про нові кіно- та анімаційні проекти українського виробництва та сучасні технології, які в них використовуються.

Багато чого цікавого про переклад і дубляж можна було дізнатися на презентації «Warcraft. Початок». Виявляється, в акторів, які роблять дубляж, також є режисер (у даному разі - Ольга Фокіна). Вона розповідає акторам, якими мають бути характери їх персонажів, підправляє їх, коли чує не ті інтонації. Актори зізнаються, що це – складна робота, бо кожний актор по-своєму бачить персонажа, але ті, хто робить дубляж, сильно прив'язані до оригіналу. Вони мають відчуті і зрозуміти актора, який грає в оригіналі, щоби не забивати це своїм баченням. Перекладача (Олег Пашин) питали про те, як він перекладав власні назви, чи звертався за порадами до геймерів. На що Олег відповів, що він також любить Warcraft і в принципі, знайомий із його світом, а коли чого не знав - шукав на відповідних форумах. Режисер Ольга Фокіна зізналася, що раніше ніколи не цікавилась Warcraft-ом. «Ну, звісно, я знала про нього. Моя донька грає у цю гру. Але мене це не цікавило». Потім пані Ользі запропонували взяти участь у цьому проекті, і вона зізналася: «Я подивилась, і вирішила, що це може бути цікавим» (отут зала вибухнула реготом. «Може бути цікаво?!» - засміялись фанати. - «Та звісно, що це - цікаво!»). «Тепер я думаю, що може і я гратиму у цю гру», - додала пані Ольга.

Деякі фанати знали, що Дмитро Гаврилов озвучував Дедпула, тож почали допитуватися в нього сказати щось його голосом. Відкритися Дмитру не вдалось (хоча намагався) і в мікрофон гучно і трохи верескливо пролунала «Грьобана срака!». Глядачі питали, як у дубляжі робили різноманітні звуки (голоси деяких героїв), голосом чи комп'ютерною модуляцією? Виявилось, що комп'ютером, аби не відступати від оригіналу. Загалом, обстановка була дружньою і невимушеною.

Косплей, стаф та геймери

На фестивалі можна було придбати багато тематичного стафа: від колекційних статуєток до брелоків та канцтоварів.

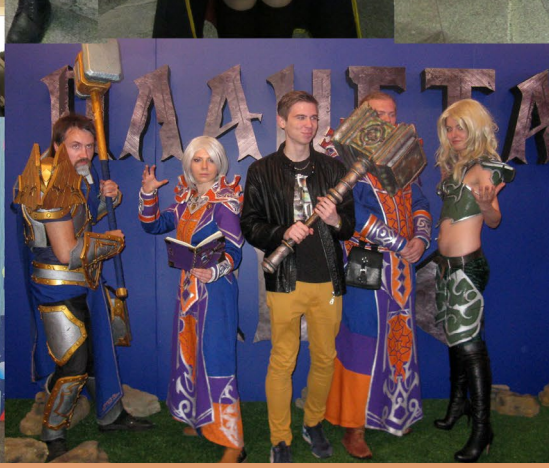
Геймери та любителі настолок отримали власне крило, в якому змагалися за звання найкращого. Окрім змагань у популярних іграх, можна було спробувати свої сили за олд-скульними приставками 90-их та покерувати квадрокоптером.

Та все-таки головний тон на «Київ Комік Кон» як не крути, задавали косплеєри. Їх було багато, вони були експресивні і привертали до себе більше за все уваги. З ними фотографувалися, їх знімали, у них брали інтерв'ю. Дехто втомився від надмірної уваги, а отже на косплей-дефіле прийшли не всі учасники.

Тим не менше, було весело. Дивитися на героїв зібралось багато людей, номери були пристойні. До-речі, хто не засоромився, зробив гарний костюм і добре спланував свій виступ - не прогадав. Були дуже круті призи. Взагалі було весело і круто, як видно з фото звіту.

Таким був другий за рахунком «Київ Комік Кон». Видно, що організатори старалися, адже різноманіття подій на фестивалі було широченним: кожен міг знайти для себе щось цікаве. Та й глядачі засвідчили свій інтерес до заходу: кількість бажаючих потрапити всередину Українського дому зашкалювала. А отже, масова культура в Україні потроху знаходить свою нішу, і в нас зароджується справжній гік-рух. Тож побажаємо організаторам сил і натхнення для нових фестивалів. І до зустрічі на «Київ Комік Кон»!

Святослав Чирук, Ія Новицька

Пароманія

СТІМПАНК-КОНВЕНТ у Києві

Розвинених піджанрів (тобто таких, в яких, принаймні працює кілька авторів) в українській фантастиці зовсім небагато. Серед них можна назвати хіба що альтернативну історію, антиутопію, козацьку фентезі і може ще кілька. Утім, останнім часом все більшої ваги набуває такий специфічний жанр як стімпанк, тісно пов'язаний для України з періодом визвольних змагань. Пишуться книги, малюються комікси, існує згуртована спільнота шанувальників жанру, адже стімпанк – це не просто жанр, а ціла субкультура. У Києві вже вчетверте проводять тематичний фестиваль – KyivSteamCon, який збирає найбільш затятих шанувальників жанру. Враховуючи ж те, що власна стімпанк культура в Україні тільки починає розвиватися, практично всіх, хто працює у жанрі стімпанк в нашій країні, під час фестивалю можна побачити і почути під одним дахом. «Чудова нагода!» – вирішили ми і поїхали, щоби побачити всіх і вся на власні очі.

Одразу зауважимо, що на конвент ми змогли потрапити не з самого початку, оскільки за часом він частково перетинався із LiterraCon-ом, пропустити який, із цілком зрозумілих причин, ми також не могли. Окремі події стімпанк-конвенту залишились поза нашою увагою. Цьому сприяло і те, що і на самому «SteamCon-ні» деякі заходи також накладалися одне на одного (за принципом «кожному своє»), а отже повної картини очікувати марно (за що просимо вибачення у наших читачів). Тим не менше, відчутти атмосферу і скласти загальні враження нам, як і іншим присутнім, без сумніву, вдалося.

Стімпанк традиційно (і цілком виправдано) пов'язують із вікторіанською епохою, яка асоціюється з Англією, а Англія – з дощем. Мабуть, саме через те Київ 8 жовтня зустрів нас страшенною затяжною зливою. До того ж і приміщення кінотеатру «Краків», де 8 жовтня 2016 року проходив фестиваль «KyivSteamCon», розташувалося акурат на острові, щоправда, на Дніпрі. Одразу ж з порогу ми зрозуміли, що потрапили у інший світ, в якому залишилось місце для галантності і елегантності, де технічний прогрес і мода пішли зовсім іншим шляхом. Учасники підкреслювали це своїм зовнішнім виглядом, адже більша частина присутніх була в образі та відверто цим пишалася. Повз нас проходили люди в циліндрах і плащах, дами у довгих сукнях, хлопці і дівчата з дивними окулярами, у шкіряних жилетах тощо. Усі бажаючі могли сфотографуватися на пам'ять у спеціально підготовленій професійній фотостудії, а ті, хто не мав відповідного «інвентарю» мав змогу придбати все на місці – благо, капелюхи і стафаж продавалися прямо там.

ТЕАТР "КИЇВ"
МАЛА СЦЕНА

ФОТОЗОНА
→

Слід відмітити, що конвент був не просто «тусовкою» для своїх, хоча атмосфера там панувала достатньо камерна, а включав цілу низку заходів та локацій для розваг.

Перш за все, на головній сцені професійний хореограф навчав усіх бажаючих танцям XIX сторіччя. У залі, де велась торгівля прикрасами і тематичним одягом, можна було також пограти у настільні ігри. Втім, набагато атмосферніше грати в них було у готичній локації «Кладовище», де не було світла окрім свічок. В середині розташовувались могильні камені і гроби, а вхід прикрашали чудернацькі м'які плюшеві «нутроці». Для охочих стояли столики, де можна було замовити каву або щось міцніше. Працював лекторій, у якому присутнім розповідали про історію окремих алкогольних напоїв. Але особливу увагу присутніх привертав стенд комікс-проекту «Воля», біля якого, разом із героями коміксу, всі хотіли сфотографуватися. Творці першого українського стімпанк/дизельпанк коміксу цілком правильно вирішили, що де ж як не на фестивалі стімпанку їм презентувати своє «дітище»? Слід відзначити, що вони не прогадали, бо були надзвичайно тепло зустрінуті публікою.

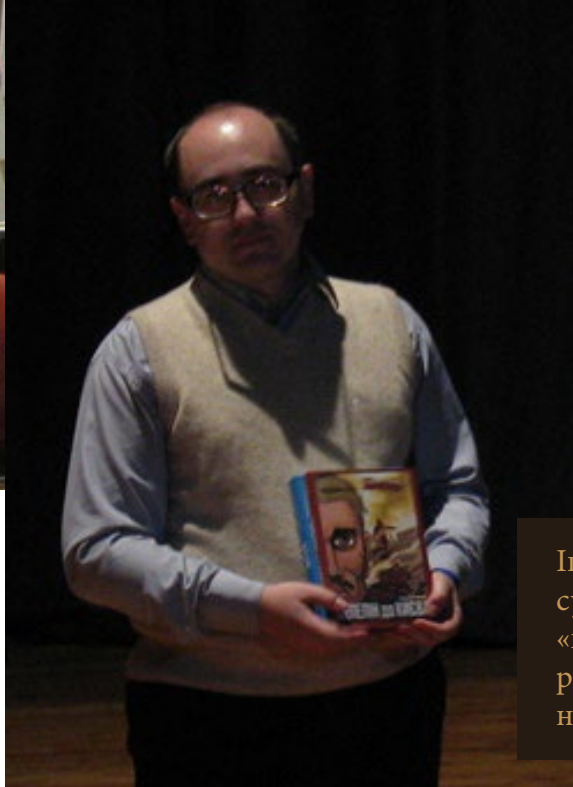

На презентації короткометражки «Цепелін» автори показали концепт-арти та заспойлерили сюжет.

Тим же робом вирішили вчинити і автори ідеї стім-панк фільму «Цепелін», події якого розгортаються у вигаданому світі, чимось схожому на «Дикий Захід». Саме тому його автори – Валерія Грачова та Ксенія Терещук воліють називати його не просто «Стім-панком», а «стімпанк-вестерном», що, на їхню думку, найбільш вдало його описує. Дівчата повідомили, що у фільмі планується багато анімації. Це, зокрема, допоможе здешевити кінцевий продукт, адже те з реквізиту, що не можна буде придбати, цілком можна намалювати. Враховуючи те, що Ксенія – професійний аніматор, це не має бути проблемою. Окремий захід влаштувала музична група «Цвинтар», яка написала саундтреки до фільму.

Ігор Сілівра не тільки презентував «Край», а й анонсував третій роман, дія якого відбуватиметься у світі «цепеліну», але сюжетно книжка не пов'язана з попередніми романами. Вихід нового роману планується навесні.

Не минули увагою і презентацію нового роману Ігоря Сіліври – «Край». Ігор Сілівра – автор першого українського стімпанк-роману «Цепелін до Києва». Роман вже встиг знайти своїх шанувальників. Книгу ж під назвою «Край» можна охарактеризувати як його другу частину. Дії роману «Край» відбуваються у нашому Києві, альтернативному Києві, світах-колоніях і незвіданих світах, куди відкриваються портали. Як зазначив Ігор Сілівра, другий том спочатку планувався як останній розділ першої книги, і письменник навіть чесно спробував його таким написати... але сказати потрібно було надто багато, тому останній розділ переріс в окрему книгу, в якій перетинаються старі та нові герої.

Для тих же, хто не бажав розходитися і хотів глибше зану-

ритися у світ на зламі епох, вечір закінчився імпровізованими лекціями, що їх зі сцени промовляли спеціально запрошені гості – письменник та перекладач Сергій Легеза та професор-зомболог за покликком і кандидат медичних наук за освітою Олександр Голіусов.

Сергій Легеза багато знає про польську стім-панк літературу, а Олександр Голіусов - про зомбі.

PEBIZOP

KADEAV

THE HISTORY OF

практиках та можливостях зробити із людини зомбі, що супроводжувалось багатьма прикладами. Найбільш обґрунтовано названо версію про перетворення жертви на зомбі-раба за посередництвом порошка-отрути з голкочеревних риб (типу фуґу), змішаної з сухим слизом деревної жабки. Окрім того, лектор зазначив, що мікроорганізми, які живуть у нашому тілі також можуть викликати в нас певні бажання, а отже – підкорювати своїй волі аби поліпшити своє існування. У такому разі ми навіть не здогадаємося, що виконуватимемо чийось нав'язану нам волю (а отже – діятимемо як зомбі), а вважатимемо, що це наші власні бажання.

Темою лекції Сергія Легези став польський стімпанк та його особливості. З неї слухачі могли дізнатися прізвища польських письменників та основні сюжетні цікавинки їхніх творів. Тих, хто зацікавився і бажає дізнатися більше, відсилаємо до другого номеру альманаху «Das ist fantastisch! Astra Nostra», а саме до статті Сергія Легези «Польський стімпанк». У свою чергу Олександр Голіусов зосередився на реальних

Загалом, конвент вийшов на славу – цікавий, приємний, достатньо велелюдний (і при цьому – доволі задушевний). Його відвідали практично всі яскраві зірки сучасної української стімпанк культури, а отже, кожен зміг знайти на ньому щось для себе. Хочеться сподіватися, що надалі він тільки розширюватиме свої можливості.

«LiTerraCon» Україні конвент

Любителі фантастичної літератури в Україні віднедавна мають власний конвент – «ЛітерраКон», що проводиться третій рік поспіль у м. Києві. Темою минулорічної «Літерри» став діалог: письменників, видавців, читачів, художників, режисерів, музикантів, рольовиків, гіків, - загалом, субкультур. Три дні поспіль одразу у 4 залах проводилися круглі столи, презентації, дискусії, лунала рок-музика та звуки лицарських боїв (щоправда, на відео). У холі можна було придбати фантастику (видавництва представили тематичні стенди) та комікси. На фестиваль, як прийнято на подібних заходах в усьому світі, завітали й іноземні гості. На цей раз запрошеними зірками стали: Яцек Комуда з Польщі, Деніель Клугер з Ізраїлю, Сергій Булига з Білорусі, Ігор Ревва з Азербайджану.

Серед десятків заходів, що змінювали один одного, двом журналістам можна було загубитися, адже всі події фестивалю по суті тематичні та достойні висвітлення в альманасі. Ми намагалися відвідати якомога більше заходів, хоча б уривками, та поділитися своїми враженнями у статтях. Великий і розгорнутий звіт із кожного заходу «Літерри», де ми побували, можна почитати на сайті КЛУФу. У журналі ж зосередимося на основних моментах.

- найбільший в ент із фантастики

Дискусії у світі перекладної фантастики

На круглих столах видавці, перекладачі та читачі спробували почути один одного. Видавці представляли новинки фантастики від всесвітньо визнаних письменників, а ось спільнота висловлювала свої побажання. У цьому сенсі намітилося одразу декілька дискусивних проблем.

По-перше, двомовність читачької аудиторії в Україні. Видавати фантастику українського патріотично, але ризиковано – тираж може й не розійтися належним чином. З комерційної точки зору простіше видати переклад російською (якщо, звісно, права на нього не утримують росіяни), тоді більше шансів реалізувати книжку не тільки в нас, а й у країнах СНД. Друга проблема пов'язана з цим – доступність російських перекладів, які виходили раніше і висять на піратських сайтах. Читачі, яким легше і дешевше ознайомитися з твором нелегально, просто не куплять українську книгу, а враховуючи те, що в нас не так вже й багато читаючих людей, – ризики зростають.

По-друге, редацький портфель, як виявилось, наповнений «попсовими» фантастами. Там є й Дж. Мартін, й А. Сапковський, й Т. Пратчетт. З одного боку, ці автори – бренд, перевірений часом, з іншого, – це простіше, ніж розкручувати невідомого автора: видавці можуть зекономити на рекламі. Що ж робити з книжками фантастів, визнаних у світі, лауреатів міжнародних премій, але зовсім невідомих українському читачу? На жаль, їх імен широкий загал поки що й не дізнається. Видавці говорять – ризик. Якщо такі книги

з'являтимуться, то скоріше як виняток (наприклад, «Астролябія» готує до друку роман польського фантаста Я. Дукая «Лід»). Видавництво КСД зазначило, що в них є непоганий досвід видання відомих у світі, але невідомих в Україні авторів. Але тільки в малій формі – у вигляді оповідань у тематичних антологіях. На жаль, ці антології виходять у КСД переважно російською мовою («Век волков», «Странствие трех царей»), виключенням є лише горор-збірки, які можна знайти й українською («Жахослов», «Колір зла», «Що ховається в сутінках»). Видавці зазначають, що згодом можуть таки видати великі романи тих авторів із антологій, які отримують позитивні відгуки читачів, але не найближчим часом.

По-третє, перекладна фантастика українською запам'ятовується скандалами довкола якості перекладу. Ці ситуації вигулькували як до «Літерри», так і після. З одного боку, зустрічаються не добросовісні перекладачі, що цуплять шматки з російського перекладу з усіма огріхами, з іншого, періодично виникають скандали довкола української мови: чи слід перекладачам виколупувати зі словників рідковживані слова та діалективізми, щоб переклад максимально відрізнявся від російського... але й український читач бачив перед собою купу незнайомих слів? У кожній зі сторін свої аргументи, тому єдиної думки у спільноті немає.

Презентація артбуку

Хоча у світі арт-бук – не новинка, в нас ним іще можна здивувати. На «Літеррі» відбулася презентація книги Олександра Міхеда «Мороки». В ній представлено два авторських оповідання, одна повість і понад 40 моторошних ілюстрацій. Мінімум тексту, максимум гри з читачем. Метафорою арт-буку став медіа простір, який автор пропонує трактувати як викривлення реальності, в якій можуть відбуватися химерні речі.

Багато дрібних деталей в арт-буці наповнено прихованим смислом: наприклад, кольорова гамма варіюється в залежності від настрою розповіді; є елементи монтажу, коли на одному малюнку пташка близько, на іншому – вона ж відлітає; є спроби зіграти на візерунках, коли невеликий елемент орнаменту, що оздоблював одне оповідання, зустрічається на першій сторінці наступного і символізує плавне перетікання з однієї історії до іншої.

Загалом, з презентації видно, що автор хотів сказати багато, особливо мовою символів та прихованих смислів. Чи побачать все це читачі, – поки не ясно, проте поява в Україні такого роду горор-артбуку – сміливий експеримент.

Відродження забутих імен

Говорили на фестивалі й про те, як повернути читацькому загалу цікавих, але підзабутих фантастів. Та й чи цікавих нині: адже за пройдешні роки вподобання аудиторії змінилися настільки, що старі тексти можуть виглядати примітивними, наївними, неактуальними?

Загалом, ідею перевидавати старенькі твори підтримали всі учасники тематичного круглого столу (слід сказати, що там були письменники, а не видавці). Але забутого автора треба розкручувати так само, як і молодого, нікому не відомого. А в Україні з маркетингом поки що не дуже. Згадували ситуації, коли рекламисти поміщали на обкладинку голу жінку, не залежно від того, чи була вона в тексті, вважаючи, що це підвищить продажі. Та й варіанти випускати творчий спадок письменника під однією обкладинкою досить ризиковані – читачі можуть проігнорувати величезну цеглину, яку незручно гортати та читати.

Письменники вважають, що найкращим маркетинговим ходом для відродження забутого

письменника можуть стати додаткові матеріали до перевидання: аналіз «подвійного дна» у тексті, розповідь про історію написання сюжету, примітки, або ж навіть фанфики та ілюстрації. Володимир Аренев додав, що коли ми говоримо про перекладну фантастику, непогано було б виправляти та аналізувати неточності перекладу. Наприклад, в одному романі Р. Желязни фразу: «Поверніться до моєї печери» переклали як: «Поверніться в мої яйцеклітини та відпочиньте там», що пригломшувало не одне покоління читачів.

У рекламній кампанії не слід використовувати розлогі рецензії від іменитих критиків (у нас авторитетних критиків, до яких прислухатимуться просто немає) чи передмови від інших письменників (знову ж таки, в нас були прецеденти, але передмови містили однакове послання: «книга хороша – купуйте», тому й не справили помітного впливу на читачів). Непогано було б продати художню книгу за допомогою скандалу, чи через популяризацію біографії автора.

Але це зробити дорого та важко.

Серед письменників, яких можна перевидати, називали прізвища: Штерна, Росоховатського, Савченко та ін..

Після дискусії довгий час не було ясно, що думають із цього приводу видавці? Аж раптом на початку 2017 року видавництво «Темпора» презентувало антологію фантастики «Наші 20-ті. Атом у запряжі», до якої увійшло три романи вітчизняних фантастів, написаних майже 100 років тому: В. Владко «Ідуть роботарі» (про повстання роботів), І. Ковтун «Азіатський аероліт» (про пошуки Тунгуського аероліта й експедицію до Сибіру), Блюм і Розен «Атом у запряжі» (про фізико-хімічні експерименти). Якщо продажі в антології будуть хороші, видавництво «Темпора» планує випустити й другий том, матеріал до якого вже відібрано.

Як зазначили на дискусії, серед любителів фантастики ще не сформувався цільова аудиторія, яка купить підзабутих авторів просто за те, що вони – наша історія, й із цікавості. Але, можливо, така аудиторія сформується в майбутньому. В усякому разі, на це розраховують видавці.

Антологія фантастики для підлітків

Практика видавництва «КСД» показала, що випуск антологій з фантастики – комерційно успішний. Але ці збірки розраховані більшою мірою на дорослих читачів. Як бути з підлітками?

Видавництво «Vivat» вирішило ризикнути – і видало антологію «Книжка заборон і таємниць», розраховану на молодшу аудиторію. Твори підбрали дуже різні (й не всі фантастичні): від зовсім дитячих історій до серйозних оповідань про кризу середнього віку з елементами горору. Антологія підіймає важкі теми (війна, втрати, туга за дитинством), тому може зацікавити і дорослого читача.

За словами Володимира Аренева, великий плюс антології полягає в тому, що в ній зібрали тих авторів, про яких людина могла чути, але не читати. Тому книжка буде корисною для читачів, які хотіли б оцінити творчість знаних письменників, не купуючи їх великі твори, а вже потім, «розкуштувавши» коротенькі оповідання, цілеспрямовано купляти автора, який сподобався. Зазначимо, що до антології потрапили оповідання від: Володимира Аренева, Дари Корній, Ірен Розбудько, Наталії Щерби, Лукаша Орбітовського, Сергія Булиги та інших.

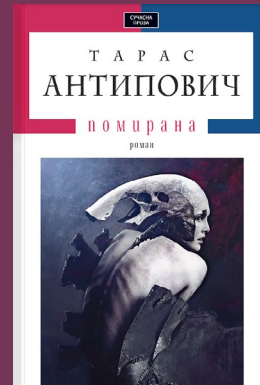
Утопія, антиутопія та український національний проект

Дискусія «Утопія проти антиутопії» почалася на Літеррі, а потім ще деякий час продовжувалася в інтернеті. Людей прийшло багато, що свідчить про інтерес до теми. До того ж, якщо подивитися на видані книжки, то жанр антиутопії також набуває популярність.

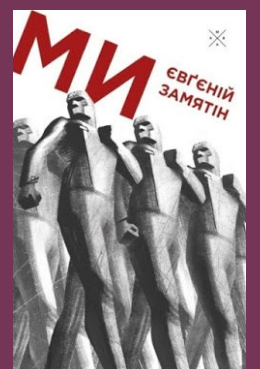
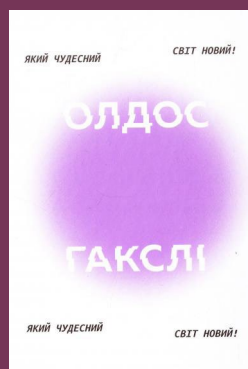
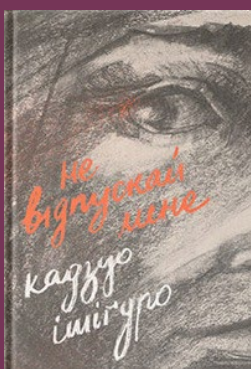
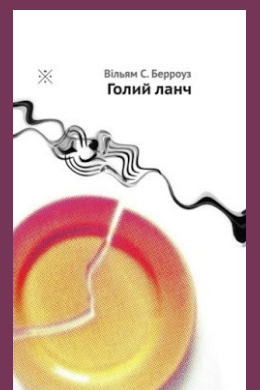
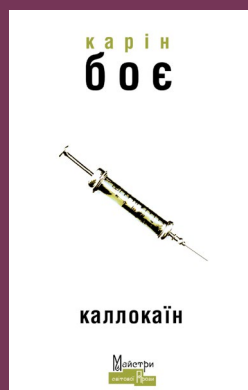
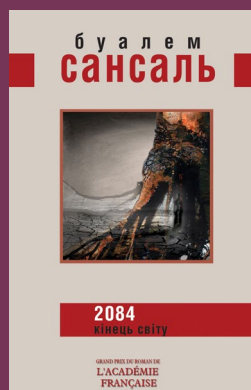
Скоріше за все, це обумовлено тим, що дистопія – заполітизований твір. І наше суспільство в силу обставин також заполітизоване. Зацікавленість антиутопіями може задовольняти одразу декілька потреб читачів: знайти витоки «зомбування» суспільства, розібратися в дії пропаганди, відіграти власні страхи за майбутнє. Адже в дистопії майбутнє жахливе, а в Україні – ще не визначене. Звичайно, хотілося б, щоб все було добре. З залу звучали побажання друкувати побільше утопій, тобто існує запит на літературу про щасливу країну, з якою читачі хотіли б ідентифікуватися. Звучали навіть пропозиції до вітчизняних письменників написати утопію про Україну з національним колоритом, щоб «запрограмувати» собі щасливе майбутнє. Але всі ці зауваження свідчать про те, що людей вабить не стільки тема утопії-антиутопії, скільки потреба закрити діру у вітчизняній літературі, якій критично не вистачає хепі-ендів та персонажів, з якими хотілося б ідентифікуватися та пишатися.

Слід зазначити, що сюжетно будь-яка утопія може розвернутися на антиутопію – і навпа-

Антиутопії, що вийшли українською у 2016 році

антиутопії від українських авторів

перекладні антиутопії

ки. Наприклад, в одній з ранніх утопій описується ідеальне суспільство, де навіть у найбільшій людини є два раби. Якщо ми розглядаємо цей світ очима найбільшій людини – це буде утопія, для раба – антиутопія. З залу згадували твори «Пандем» М. та С. Дяченко та «Де батько твій, Адаме» Г. Л. Олді, в яких яскраво показано, як ідеальне суспільство деградує до тваринного рівня. Письменниця Н. Ліщинська зазначила, що у її творі протилежна ідея – антиутопічне суспільство отримує шанс на райське життя. Звідси можна зробити висновок – і утопія, і антиутопія – це літературні крайнощі, тому «утопія про Україну» може розвернутися в інформаційному просторі і стати антиутопією. Чи потрібно нам таке? Адже, як зазначив Олексій Жупанський, є твори щиросердечно написані авторами як утопії, а зараз читаєш – волоси дибки.

До того ж утопія-антиутопія – завжди глобальні і оповідають про суспільство в цілому.

Тому не можуть засновуватися на національному колориті. Це буде інший жанр. З залу не погоджувалися, звучали приклади російської пропагандистської фантастики, де солдати чи потраплянці всіх перемагають, змушуючи відчувати гордість читача. Але, як доречно зауважили, це теж не утопії, а радше – альтернативна історія. Потреба у літературі про «Україну, в якій все добре», зумовлюється ще й тим, що наша класична проза містить безліч сюжетів, де все погано, бідно, несправедливо, а герой має померти страждаючи. Позитиву практично немає.

Отож, чекаємо на хорошу літературу про українців, якими можна пишатися, з якими хочеться себе ідентифікувати, в яких усе буде добре. І нехай жанрово це не буде утопія, але, певно, це та література, якої сьогодні не вистачає, і та, яку би хотіли читати люди, що говорять про «утопію з національним колоритом».

Дискусія про літературу жахів

Правильно лякатись вчили на дискусії про літературу жахів. Так, лякатись треба повільно – хороший письменник вміє нагнітати обстановку. До того ж лякає невідомість, адже в неї читач може спроектувати свої внутрішні жахи. Тому книги лякають сильніше за кіно – в книгах читач сам уявляє монстра, якого боїться, а в кіно він вже бачить істоту, тому починає думати, як би сам з нею впорався. Побачене може виявитися менш страшним, ніж намальоване в уяві.

Як зазначив Олексій Жупанський, з віком людина перестає боятися химерних створінь і починає лякатися справжніх речей, наприклад, бандитів у темному провулку. Тому страхи, що основуються на інстинкті самозбереження найбільш дієві в літературі.

Роль одягу у фантастиці

На «Літеррі» було багато цікавих доповідей: про комікси, картини, фільми тощо. Одна з них присвячувалася драматичному потенціалу одягу. Тетяна Адаменко на прикладі фактів із історії, культурології, а та-

кож фантастичних творів розповіла про функції, що може виконувати одяг.

Наприклад, одяг може показувати політичну ситуацію у країні (якщо, скажімо, стриптезер з'являється у костюмі янгола або поліцейського, - це свідчить про те, що держава не поліцейська й не теократична; якщо держава веде війну, а народ її підтримує – в моді будуть елементи мілітарі, якщо ні – то хіпі). Одяг може розповісти про класову приналежність героя. Наприклад, якщо одяг світлий або з дорогоцінним оздобленням - герой належить до заможної верстви населення.

Цікаво, що за допомогою одягу можна навіть показати конфлікт у літературі: наприклад, якщо герой не хоче носити форму магічної школи через неприйняття її ідеології – це внутрішньообистісний конфлікт, якщо він псує форму та свариться з матір'ю – це вже конфлікт міжособистісного рівня, якщо ж герой скидає форму у публічному місці і його заарештовують вартіві – це приклад конфлікту людина-суспільство. Як бачимо, через одяг у літературі можна передати багато інформації, при чому акуратними та неочевидними штрихами, тому тема дуже цікава.

Калейдоскоп фантастики на «Літеррі»

Загалом, на «Літеррі» було чимало цікавих подій та презентацій. Наприклад, на фестиваль завітали представники студії «Анімаград», що розповідали про амбіційні проекти у вітчизняній мультиплікації, про які ви можете дізнатися з кіно рубрики у нашому альманасі, а також автори горору «Чунгул».

Говорили й про шляхи взаємодії художника-ілюстратора та письменника. В рамках проекту відбулася виставка робіт фотографа та дизайнера Ліни Квітки – ілюстрацій до твору Володимира Аренева «Місто тисячі дверей». На фотографіях зображені старовинні та оригінальні двері, «спіймані» в об'єктив у різних куточках України.

На конвенті відбулося нагородження переможця літературного конкурсу від «Зоряної фортеці» іменною футболкою. Цього разу футболку з назвою твору отримав Ігор Сілівра. Для решти учасників проводилися майстер-класи з літературної майстерності. Ведучими виступили Володимир Аренев (для учасників конкурсу мініатюр) та Ігор Ревва (для авторів оповідань). Слід зазначити, що на майстер-класи прийшло багато зацікавлених, які хотіли почути секрети хорошого твору від професійних письменників.

Особливо багато говорили про літературу, аналізували книжковий ринок, ділилися враженнями та творчими планами. Розповідали й про кіно-проекти, що мають популяризувати фантастичну літературу в нашій країні. Окрема дискусія була

Фантастика і рок-музика

Дискусія «На перехресті фантастики і рок-музики» викликала особливий інтерес... у письменників. Адже, як виявилось, багато фантастів або захоплювалися роком, або навіть встигли пограти у рок-гуртах. Говорили, зокрема, про Роберта Шеклі, що колись записав цілий альбом, про Стівена Кінга, в якого є власний бенд, який складається виключно з письменників. Тут

можна згадати і Фоззі з «ТНМК», що засвітився з фантастичною книжечкою про Гупала Василя.

На зустріч прийшов і Валентин Терлецький – рок-музикант, а від нещодавня – ще й фантаст, автор

антиутопії. Валентин приніс гітару, але зіграти так і не встиг. Гості фестивалю також поринули у ностальгію. Зокрема, Деніель Клугер взяв слово, щоб згадати, як він почав писати романи, надихаючись роком. А ось Дмитро Громов поділився своїми рок-вподобаннями та зазначив, що фантастика і рок мають спільний менталітет – бажання вийти за рамки, розірвати шаблон. Це їх поєднує і веде до взаємопроникнення однієї субкультури в іншу.

присвячена проекту «Україна читає Лема», в якому люди різних професій із різних міст мають зачитати уривки з вітчизняного перекладу творів С. Лема. Наразі у проекті відзнято два відео – із Володимиром Аренєвим та перекладачем Сергієм Легезою.

На закритті фестивалю гості та переможці інтернет-конкурсу отримали ляльки-мотанки ручної роботи, що слугуватимуть їм оберегами, а, можливо, й джерелом натхнення. Подарунки стали приємним сюрпризом, який уважно розглядали та залюбки позували фотографам.

***

Добре, що традиція проведення конвенту стає щорічною: у 2017 році анонсовано 4 фестивалів фантастики та вигаданих світів «ЛітерраКон», тож чекатимемо.

текст: Ія Новицька

фото: Ія Новицька, Святослав Чирук

ЛІТЕРАТУРНИЙ БЛОК

«Книжковий Арсенал» Форум видавців»: як це

та «Львівський» е було

Для любителів почитати книжковий фестиваль – справжнє свято. Тут можна придбати новинки, що пахнуть свіженькою фарбою, поспілкуватися з улюбленими авторами, почути про плани видавництва та просто непогано провести час. Хоча книжкові фестивалі проводяться у багатьох наших містах (наприклад, «Зелена хвиля» - в Одесі, «Книжкова толока» - у Запоріжжі тощо), найзначимішими з них можна сміливо назвати два: «Книжковий Арсенал» у Києві та «Форум видавців» у Львові.

Ці заходи вже стали традиційними та приваблюють сотні відвідувачів, адже мають насичену програму, та запрошених зірок – письменників із інших країн. А головне – до цих фестивалів українські видавництва старуються приготувати якісь цікавинки, організувати круглі столи та презентації. Спеціально до відкриття фестивалю випускається чимало літератури, в тому числі, і фантастики. У 2016 році редакція відвідала презентації у Києві та Львові. В цій публікації ми згадаємо їхні найяскравіші моменти.

«Книжковий Арсенал» проводиться традиційно у Мистецькому Арсеналі – величезній за площею локації, розташованій у старовинній будівлі недіючого монастиря. Головний плюс фестивалю – всі події та презентації зібрані під одним дахом, зручно гуляти на виставці-ярмарку та переміщатися з одного заходу на інший.

На минулорічному Арсеналі проходила ціла серія тематичних заходів з фантастики, що отримала назву «Територія фантастики». Ми побували на двох круглих столах, презентаціях українського перекладу «Відьмака» та Лавкрафта, бесіди з перекладачами С. Кінга. Проте, крім офіційної програми на фестивалі можна було знайти безліч цікавих дрібничок, також пов'язаних із фантастикою. Наприклад, стенд «Видавництва Старого Лева» зображав величезний космічний простір із астронав-

давців.

тами та був присвячений виходу дитячої книги С. Гокінга. Атмосфери додавали стенди з медузами, що пливли в повітрі, квітковою вежею висотою зо два поверхи, стінка з шестернів, а також зала з паперовими витинанками, що підсвічувалися містичним синім

кольором.

Увагу привернула виставка грецьких коміксів, на якій можна було погортати чимало жанрових часописів із різними стилями малювання. Один із залів,

наскільки видавці прислухаються до побажань фенів, докладно проаналізовано у статті Олега Сіліна «Обережно! Вибух фантастики!». Загалом, результат приємно вражає.

На цьому ж круглому столі підіймали питання перекладу тих іншомовних авторів, які взагалі невідомі більшості українських читачів, але варті їхньої уваги. Зійшлися на тому, що треба популяризувати польських фантастів, тематика яких близька нашій культурі, та... японських. Чому б ні?

А ось круглий стіл із провокаційною назвою «Вони ховають фантастику: хто і навіщо?»

де проходили презентації, був прикрашений роботами художника Ройтбурда на специфічну еротико-сюрреалістичну тематику. Тож локації приємно здивували.

Книжковий Арсенал 2016 особливо запам'ятався круглим столом «Путівник фантастикою для видавців галактики», на якому Олег Сілін оголосив результати невеличкого інтернет-опитування. Респондентам потрібно було назвати, які книги вони б хотіли почитати в українському перекладі. Дискусія найбільш цікава тими наслідками, які вона спричинила у редакторських портфелях ви-

підняв болючу тему маркування фантастичної літератури як жанру. Видавці відстоювали позиції поміркованого маркування: коли жанр можна дізнатися з анотації, чи автор сам забажав не називатися «фантастикою» - маркування не потрібне.

Письменниця Марія Галіна, що була присутня на дискусії, погодилася з цим. На її думку, коли її книжки не маркуватимуться як фантастика, старих читачів вона не втратить, а нових може ще й знайде.

Палкі дебати визвала пропозиція започаткувати серії фанта-

стичних книжок. Адже серія з однаковим оформленням, де публікуватимуться різні автори, може допомогти у розкритті початківців та маловідомих письменників. Якщо читач купив і вподобав одну книгу - збільшуються шанси, що він купить іще. Проте, видавці вважають, що у вітчизняній фантастиці треба роз-

авторів для просування серій, дуже швидко якісні тексти скінчаться, і аби серія трималася на плаву, доведеться друкувати вслякий треш. Цікаво, що буквально за годину до проведення цієї дискусії з фантастами у тому ж залі на тому ж місці сиділи шанувальники детективу. Вони тоді зійшлися на думці, що потрібно розкручувати не окреме ім'я, а серію, так буде краще і для авторів, і для читачів. Такі диметральні протилежні думки бувають у шанувальників різної жанрової літератури.

кручувати не серію, а конкретного автора, робити з нього бренд як от із Макса Кідрука. Як зазначила письменниця Марія Галіна, в нас недостатньо гарних

На фото: виставка грецьких коміксів

Дуже атмосферно пройшла презентація першого тому зібрання творів Г. Лавкрафта. У напівтемному приміщенні, де за глядачами таємничо споглядали обличчя з витинанок. Ведучій презентації Володимир Аренев приніс із дому невеличку статуєтку Ктулху, що також налаштувало на потрібний настрій.

Говорили в основному про ефект відстроченої популярності Лавкрафта. Як зазначили доповідачі: секрет успіху письменника в тому, що він жив на зламі релігійних догматів науковими. І це породило в нього химерну картину світу: автор спробував з'єднати релігійні вчення з засадами астрономії. Так виник лавкрафтівський міф про богів, які насправді є давньою цивілізацією, що прилетіла до нас із інших планет. У такому формулюванні історії про могутніх істот та тих, хто їм прислужує, проводячи таємничі обряди, змушують тривожитися та навіть лякатися. Страх перед чимось чужим, незрозумілим, таємничим є основним механізмом впливу Лавкрафта на читача.

Наприкінці презентації знайшлося місце моторошним читанням у виконанні видавця – Олексія Жупанського. Вийшло атмосферно, бо співпало з загальним настроєм презентації. Пан Олексій анонсував ще два томи творів Лавкрафта, що мають вийти вже у 2017 році.

«Львівський Форум видавців» - це незабутня атмосфера фестивалю у серці старовинного міста. Локації, на яких проводилися презентації, були розкидані по історичному центру Львова: від книгарень до залу засідань Львівської міськради та бару пива, де за спинами доповідачів блищали металеві діжки, в яких відбувався процес пивоваріння.

З безлічі заходів КЛУФ нарахував понад 100(!) подій, пов'язаних із фантастикою: автографесії, круглі столи, презентації новинок.

На жаль, деякі події накладалися у часі, деякі проводилися далеченько (а перерва між заходами складала лише 15 хвилин, аби вибігти з одного майданчика і дістатися іншого). Тому милуватися старовинним Львовом не було часу, хоча, будівлі, що впадали в бокове поле зору, радували око.

Книжкова виставка-продаж також була розкидана по місту: головний майданчик – це традиційно Палац Потоцьких (кілька поверхів плюс прибудинкова територія), до того ж книжкові ряди вишикувалися неподалік Оперного театру. Відвідувачів було безліч: щоб просто підійти до намету та подивитися асор-

тимент доводилося вистояти в черзі.

А вибір книжок був дійсно величезний: видавництва привезли як новинки, так і рідкі книжки (хоча, ціні місцями кусалися). Україномовна фантастика від вітчизняних авторів коштувала в середньому до 100 грн., переклади – до 150 грн., а ось подарункові видання з внутрішніми ілюстраціями, наприклад, «Гіперіон» - близько 200 грн.

Цікаво, що в якості продавців можна було побачити авторів книжок (зокрема, коміксистів), і навіть особисто видавців! Наприклад, Олексій Жупанський сам кілька годин продавав твори за прилавком стенду «Видавництва Жупанського».

Письменник Володимир Єшкілев представив свою нову книгу – «Місто термітів» - збірку оповідань, написаних в період з 1992 по 2016 рр. За словами автора, серед оповідань є не тільки фантастика. Головною родзинкою збірки є уривки з книги «Гойдалка», яка входить до науково-фантастичного циклу «Фаренго» і наразі ще не побачила світ. Окрім уривків із «Гойдалки» у книзі є принаймні два оповідання, що раніше ніде не друкувалися. Решта текстів взята з різних антологій, періодичних видань, збірок від уже не існуючих видавництв, які вийшли малим накладом та навряд чи їх можна знайти.

Олександр Дмитровський – письменник, організатор літературних конкурсів та укладач збірок горор-оповідань за їхніми результатами презентував дві новинки: «Після опівночі» та «Підвал».

Він розповів, що захопився жахіттями ще у школі, коли відкрив для себе Стівена Кінга. З того часу письменник хотів, щоб з'являлися й наші автори у цьому жанрі, і щоб писали вони не гірше за зарубіжних метрів. Проект «Підвал» створений саме для того, аби молоді письменники слали оповідання, конкурували, відточували майстерність, а згодом вже могли запропонувати свої твори серйозним видавництвом. На думку Олександра, розвиток горор-літератури в Україні неможливий без спонсорської підтримки.

Проект Олександра Дмитровського не вічний і зникне через певний час (проте, книжки залишаться на пам'ять та радість авторам). Восени має вийти тематична збірка горору «Ріплі» за всесвітом чужих, яка окрім оповідань міститиме статі та за задумом автора виглядатиме як фензин. Крім того автор працює над конкурсом горору на тему «Свині», за результатами якого також планує надрукувати збірку.

Дуже корисну лекцію з літературної майстерності провів Олег Сілін. Через помилку у розкладі на неї потрапили не всі бажаючі (час початку на сайті та у паперовій програмці розходився на годину), тому лектору довелося читати її двічі. Було й справді цікаво, адже розповідали, як творити вигадані світи. Здавалося б – вигадуй, що заманеться, а – ні. Гарний фантастичний світ має функціонувати за певними законами, щоб бути атмосферним та достовірним.

Тож автор рекомендує продумати свій світ на двох рівнях: мікро та макро. Основні елементи макrorівня: інфраструктура, історія (сюжет), народи та фантастичне припущення. До мікрорівня належать: персонажі, імена, мова, термінологія, деталі. Олег Сілін рекомендує всім початківцям замислитися: чи хочете ви писати саме фантастику і навіщо? Адже багато історій можна розказати і без цього. Далі вже переходити до продумування світу, мапи (якщо потрібно) тощо.

Наприкінці лекції було невеличке практичне завдання – погратися з фантастичним припущенням. Всього корисного і цікавого у маленькій замітці не передати, але присутні лишилися задоволені.

Ярослав Мельник презентував нашумілу антиутопію «Маша, або постфашизм», яку, за його словами, відмовилися друкувати аж 4 видавництва в Литві, де він нині проживає. Дії роману відбуваються у 4 тисячолітті: Другу Світову війну виграли фашисти. І тепер люди поділені на дві групи, вищі та нижчі (останні виховуються, вживаються та поводяться як тварини). Головний герой закохується в людину-тварину на ім'я Маша, з якою голяка втікає в гори у пошуках повстанців. Там він намагається зробити з Маші людину: вчить її вмиватися, розчісуватися тощо, сподіваючись, що дівчина відплатить взаємними почуттями.

Подвійна презентація новинок фантастики, авторами якої є жінки, відбулася в рамках «Форуму». Автор одного роману – Марина Смагіна – написала містичний трилер про карпатське село «Волковиці». Другий роман представила Наталка Ліщинська – відома читачам нашого альманаху. З-під її пера вийшла жорстка антиутопія «Нова людина». Для обох письменниць – це дебютні романи, які взялося друкувати видавництво «КМ-Букс». Передмову до творів написала Дара Корній. Видавництво сподівається, що це приверне увагу цільової аудиторії фенів.

Роман Марини Смагіної став лауреатом премії «Коронація слова». Автор розповіла, що ідея написання прийшла до неї під час подорожі до Карпат. За її словами, «персонажі самі приймали рішення», залишалося тільки записати це на папір, тобто історія народжувалася легко і наче «сама по собі».

«Нову людину» Наталка Ліщинська написала давно, але кілька років пішло на пошук видавця. Це – класична антиутопія, але наприкінці на читачів чекає несподіваний розворот, ситуація «світлішає». За сюжетом людство навчилося генетично покращувати дітей, аби ті були гарними та витривалими. Дорослішаючи, «геники» усвідомили свої переваги і оголосили війну «діпрам» – звичайним людям. Що з цього вийшло – можна почитати в романі.

У кав'ярні-музеї фототехніки презентували роман Олега Шакнкарєнка «Перші українські роботи». Автор позиціонує книгу як кіберпанк, чи-то навіть антиутопія, але насправді – це такий собі постмодерн, з елементами гоніва, сатири, політичності стьобу.

Автор стібється та обігрує за допомогою сюжету з роботами багато тем, серед них окрім вищезазначеної політики: релігія, толерантність, АТО, наука, культура та багато чого, зазвичай, табуованого. Сюжету як такого у книзі немає, скоріше це десятки замальовок, в яких є постійно діючі персонажі. Іноді замальовки продовжують попередні, іноді, зовсім до них не прив'язані.

Для любителів «поколупатися в смислах» письменник залишив у тексті «подвійне дно» – купу відсилок і пародій на відомі твори та реальних людей. Наприклад, у тексті використано частину промови Мартіна Лютера Кінга, щоправда, трохи перероблену під контекст.

Присутні на презентації були в «темі», тому залюбки реготали під час читання вголос особливо яскравих фрагментів.

Більш розширені враження від книги можете знайти у розділі рецензій у цьому номері альманаху.

Антологія «ДНК», яку представляли на «Форумі» Фоззі, Макс Кідрук та укладач Сергій Жадан, насправді – не фантастика. Це спроба прописати історію України за останні 100 років через кілька поколінь однієї родини. Кожен із авторів взяв собі який період і розвивав його, а потім під кінець Кідрук зібрав це в один родовід.

Проте, не зважаючи на «нефантастичність» оповідань, зав'язка, що збирає їх до купи – чиста НФ. За сюжетом у недалекому майбутньому китайські вчені навчилися розшифровувати за ДНК інформацію про життя пращурів, але, оскільки за законом досліди на китайцях у них заборонені, вони запрошують пересічного українського студента. Кідрук пишається тим, як прописав технологію «зчитування» ДНК, адже вся НФ у книзі – його ідея. За його фантастичним припущенням, китайські вчені спромоглися видобувати інформацію зі «сміттєвих фрагментів ДНК», в якій утримуються найбільш яскраві переживання пращурів. За цією інформацією вони «вибудовують мізки пращурів», а вже з них візуалізують образи з життя.

Загалом, антологія вийшла різноплановою та з зірковими прізвищами авторів, проте, тексти від окремих письменників так і не зрозуміли ані укладач, ані інші автори, про що й зізналися на презентації. За словами Жадана, вийшов цікавий експеримент, адже це – така антологія, яку можна читати як цілісний твір.

Видавництво під назвою «Видавництво» придбало права на переклад всього циклу Гібсона «Нейромант». На «Форумі» вони лише анонсували книгу. Як зазначив видавець, Ілля Стронговський, книжка буде дизайнерською, якісною, ілюстрованою... та дуже дорогою. Він планує зосередитися над колекційним виданням і друкувати по книзі на рік. Точну вартість книжки він назвати не може, але має оптимізм вкласти у 400 грн. Якщо ж продажі подарункового видання будуть хорошими, Ілля хоче випускати й покет-буки у м'якій обкладинці. З видавництвом співпрацює й Богдан Стасюк – перекладач «Гіперіону» Сіммонса. Він звернувся до перекладачки «Нейроманта», аби узгодити переклад термінів, адже у «Гіперіоні» є відсилки до «Нейроманта». Богдан хотів, аби в українському перекладі вони звучали однаково.

На презентацію трилеру Макса Кідрука «Заирни у мої сні» прийшло купа народу, фан-клуб Кінга навіть притяг картоного короля жажів у повний зріст. Кідрук вважає свій роман найвдалішим, бо в ньому фантастика поєднується з «соціалкою». Наприкінці автор поділився своїми творчими планами. «Боту-3» - бути, але не раніше 2020 року. Продовження «Твердині» не планується. Наступного року вийде повість «Не озирайся і мовчи» з «важким соціальним планом». Автор проспойлерив назву своєї наступної книжки – «Де немає Бога», що має уклін у соціалку. Наприкінці Кідрук заінтригував своїми планами написати кількатомну сагу про колонізаторів Марсу. А свій твір зі збірки «ДНК» назвав «прологом до цієї саги».

Фоззі з гурту «ТНМК» випустив невелику книжку з купою ілюстрацій. Історія персонажа Гупала Василя почалася з запису пісні, опісля якої Фоззі у якості приколу написав коротеньку історію, яку виклав у Фейсбук. Він хотів видати цю історію книжкою, але видавництво сказало – мало, хай допише ще. Так з'явилася книжка «Гупало Василь: п'ять з половиною пригод». Василя ми знаємо за кліпом: у складній ситуації його очі світяться, а сам чоловік росте пропорційно розміру проблеми. До того ж Василь має велику булаву – «гупалку» для боротьби з ворогами. Ілюстрації до книги робив Олександр Даниленко, йому належить дизайн персонажів, їхня передісторія та концепція світу. Художник хотів би знімати мультики, бо в нього самого багато ідей, але він не має грошей. Фоззі продовжувати книгу не планує, а ось заробляти з принтів на футболках та майбутній відеогрі – так.

Та, мабуть, наймасштабнішою подією на «Форумі» стала велика презентація новинок фантастики, на яку о 10 ранку зібралося дуже багато людей, що свідчить про інтерес до теми. Говорили про статистику виходу фантастики, анонси нових книжок, тонкощі перекладу, дизайни обкладинок. Зокрема,

спільнота оплесками зустріла заяву Богдана Будного з «Навчальної книги – Богдан» прибрати з обкладинки фірмовий диван - видавництво продовжуватиме друкувати й його, просто тепер вибір обкладинок буде ширшим. Пан Богдан анонсував вихід творів Р. Бредбері та С. Лема окремими книжками, а також видання К. Саймака (Саймака).

Дара Корній, яка представляла чергову книгу з циклу «Зворотний бік...», розповіла, що це ще не кінець циклу. До того ж в неї з'явилися ідеї, як продовжити роман «Гонихмарник». Паралельно автор працює над складанням популярного довідника з української міфології.

Наприкінці видавець Олексій Жупанський анонсував ще 2 томи творів Г. Лавкрафта, романи П. Воттса «Сліпобачення» та «Ехопраксія», а також «Терор» Д. Сіммонса. Пізніше анонси від видавництва нам доповнювалися. Ви можете їх знайти на сайті КЛУФ.

ОБЕРЕЖНО! ВИБУХ ФАНТАСТИКИ!

фантастика
бар'янак вояків

Методологія

Усталеного списку видань фантастики українською мовою довгий час не існувало. На початку 2010-х на сайті «Аргонавти Всесвіту» українські видання підраховував Микола Ковальчук, але, на жаль, він пішов з життя 2014 року.

Команда «Клубу Любителів Україномовної Фантастики» зробила свій каталог за підсумками року 2016, який дуже допоміг при підготовці до цієї статті. Паралельно свій підрахунок проводив й автор. Для оцінки кількості фантастичних книжок в Україні використовувалися

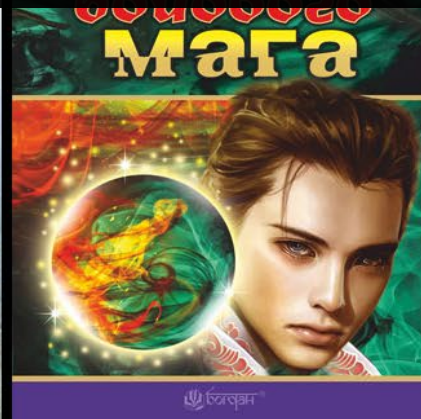
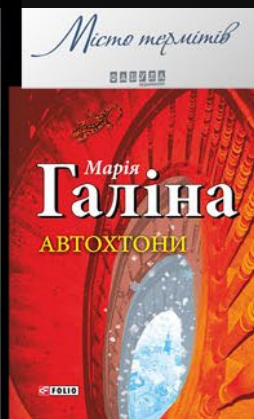

Олег Сілін

На які теми найчастіше спілкуються любителі фантастики? Сюжет, інтрига, тема, «будь ласка, без спойлерів!» й чи може світловий меч перебити міфриловий обладунок, тобто, про вправність фантастичного припущення. Можна ще поговорити про переклад, якщо книжка прийшла до нас звідкись. Звісно, пожартувати про обкладинку. Але зараз ми поговоримо про речі, які залишаються трішки поза увагою, проте формують загальну сцену, на якій вже розгортаються фентезійні й космічні конфлікти.

Поговоримо про те, скільки фантастики в нас видається. Про цифри і тенденції.

переважно відкриті джерела: сайти видавництв, портали про літературу, новинки інтернет-магазинів. Важливо також було стежити за процесами, що відбуваються поза мережею. Презентації на книжкових ярмарках, й не лише на Арсеналі чи Форумі. Відвідини книгарень також додає до загального списку кілька позицій, які можна пропустити, якщо вивчати лише інтернет-джерела. Таким чином формується база, яка з доволі

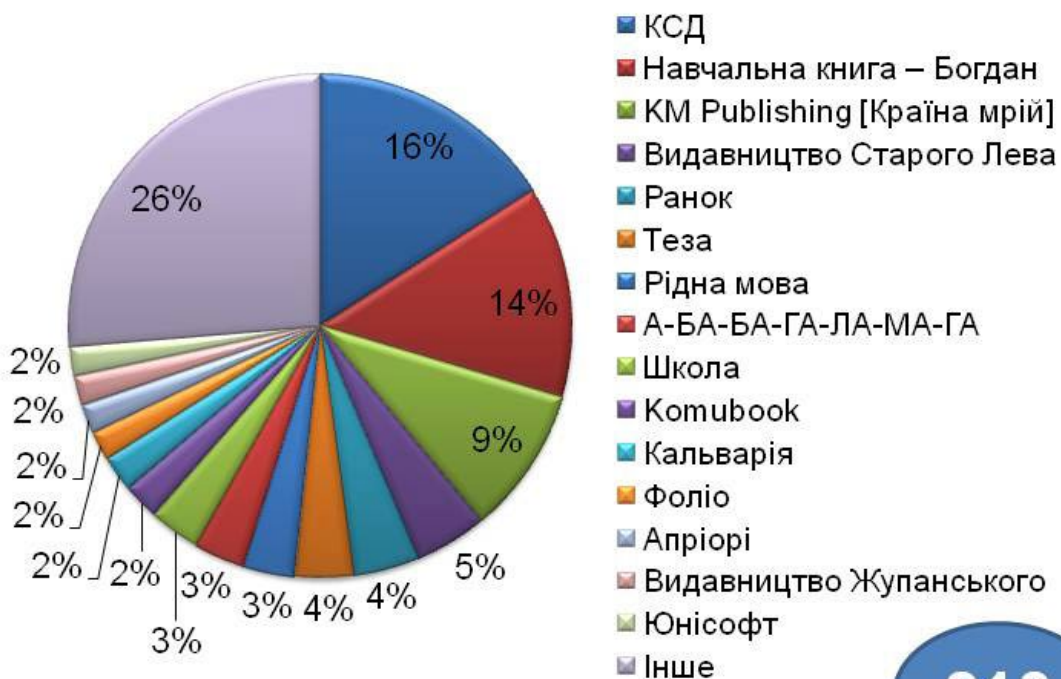
високою точністю дозволяє робити оцінку.

У базу потрапляють окремі авторські книжки (романи чи збірки оповідань одного автора) незалежно від кількості сторінок й накладу, але які не є самвидавом. Також враховуються авторські фантастичні комікси. Імовірно, за кілька років комікси потрібно буде розглядати окремо.

Цифри

Видання 2016-го року

213

Слайд 1

Загальна картина

За підсумками 2016 року до бази потрапило 213 видань українською мовою, як українських авторів, так і переклади. Перевидання книг також враховані в цій цифрі (слайд 1).

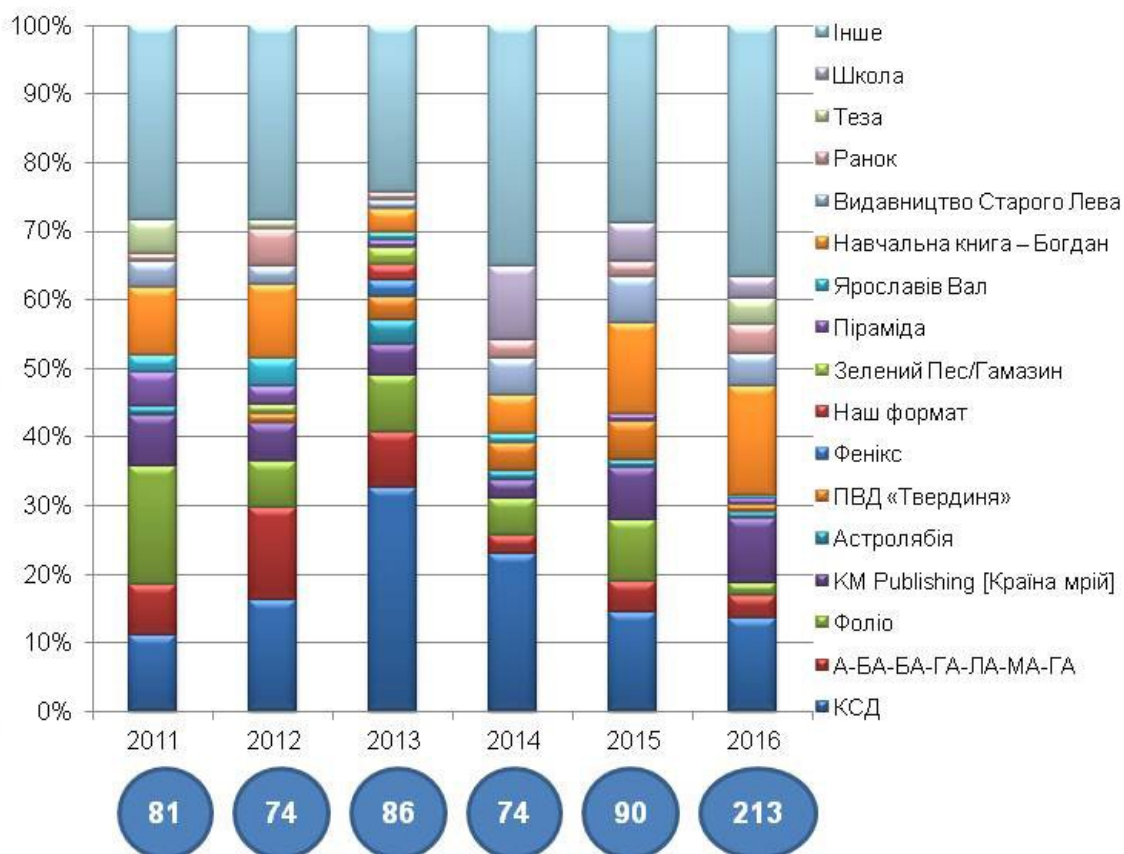
Топ-3 видавця фантастики: «Клуб Сімейного Дозвілля», «Навчальна книга – Богдан» і КМ-Букс. Ця картина доволі очікувана для того, хто стежить за виданням фантастики в Україні. Але зверніть увагу до чверті, яка зветься «Інше». До неї ми маємо повернутися трішки згодом (слайд 2).

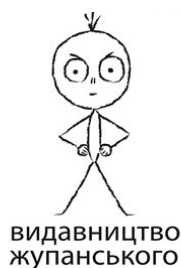
Цифри

Видання за 6 років

Слайд 2

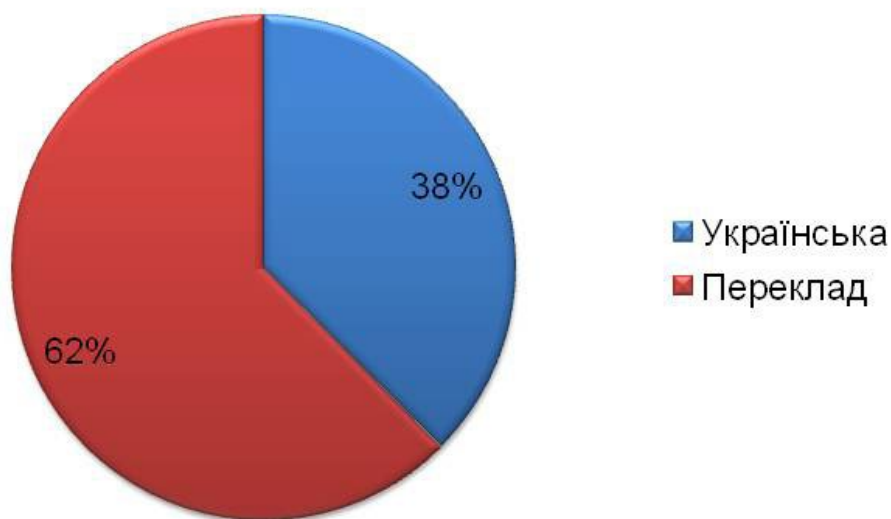
Картина за шість років у розподілі видавців показує, що видавці продукують кількість видань, яка дозволяє отримувати приблизно одні й ті ж відсотки ринку. Зліт «КСД» 2013-го року поступово нівелювався. Але цього року вперше видавці змогли не просто відтворити середній результат «біля 85 книжок», а зробити справжній вибух. При тих самих відсотках ринку вони запропонували у 2,5 рази більше видань!

Наші чи переклади?

Розподіл українські/закордонні 2016

Слайд 3

Наразі на ринку фантастики в Україні переважають книжки у перекладі, і тому причиною є два фактори (слайд 3).

Перший фактор: видавництва почали активніше працювати з правами на переклади і звертати увагу не лише на топових авторів.

Другий фактор є суто методологічний, і пов'язаний найбільше з маркетингом «Навчальної книги – Богдан». Тернополяни пропонують не один, а кілька варіантів одного й того самого тексту. Так, наприклад, «Гіперіон» вийшов у трьох різних оформленнях і, відповідно, порахований три рази, а збірка оповідань Бредбері існує у вигляді великого тому, або у 8 (!) маленьких книжечках (слайд 4).

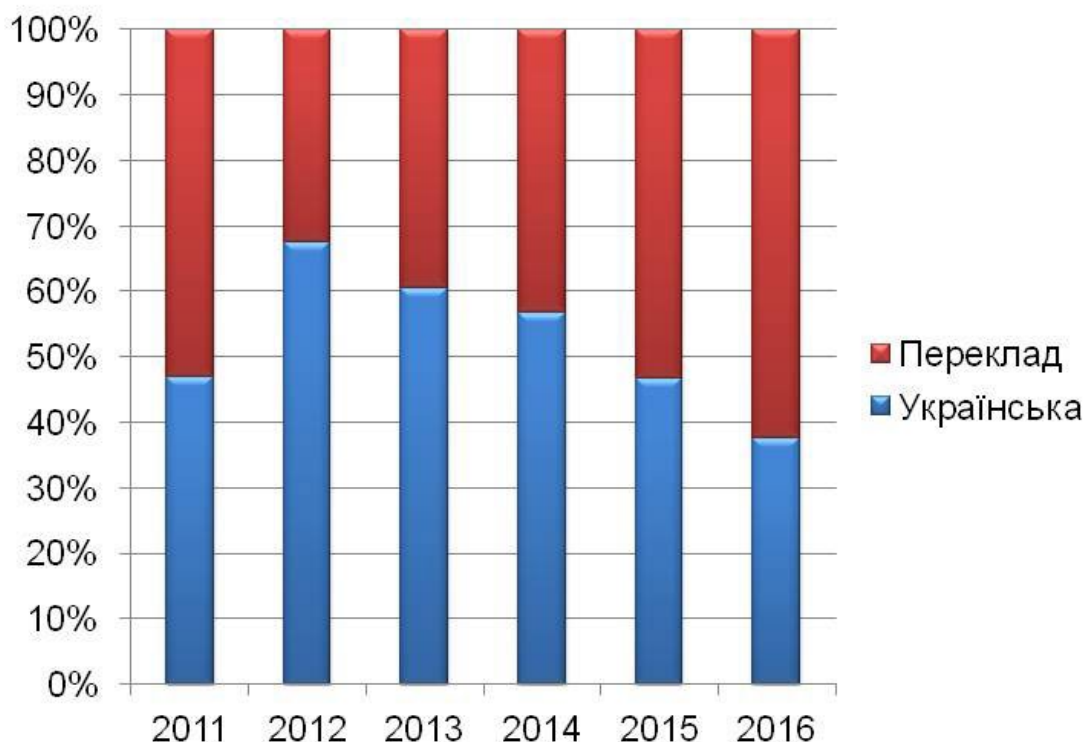
Три «обличчя» «Гіперіону»

- Серія «Чумацький шлях» :
Навчальна книга – Богдан, 2016. – 448 с.
ISBN: 978-966-10-4643-5
- Серія «Горизонти фантастики» :
Навчальна книга – Богдан, 2016. – 608 с.
ISBN: 978-966-10-4678-7
- Серія «Диван» :
Навчальна книга – Богдан, 2016. – 608 с.
ISBN: 978-966-10-4679-4

Наші чи переклади?

Українські/закордонні за 6 років

Слайд 4

Вплив цих двох факторів ми спостерігаємо на слайді за 6 років, і, судячи з новин від «Богдана», приблизно такий розподіл можемо очікувати й цього року.

Видавництво «Навчальна книга - Богдан» продовжить випуск романів у кількох варіантах обкладинки і в 2017 р. На нас чекатимуть перевидання творів та продовження циклів Р. Бредбері, Р. Желязни, Д. Адамса, Д. Сіммонса, С. Лема.

Незабаром мають вийти: Ч. М'євіль, К. Сіммак, Н. Стівенсон, можна припустити, також у кількох серіях та відповідно з різними обкладинками.

Видання українських авторів

Книжки українських авторів у 2016-му

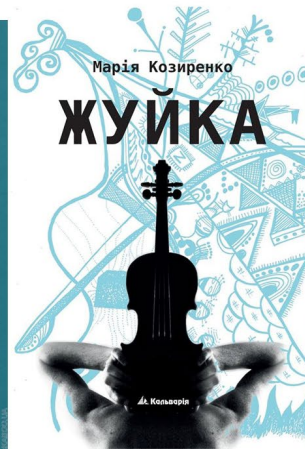
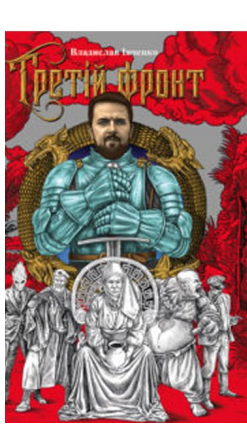

80

Слайд 5

Минулого року вийшло 80 книжок українських авторів. Як бачимо, Топ-3 й тут представлений доволі впевнено (слайд 5).

Але значно цікавіше подивитися на долю ринку, означену як «Інше». Це видавці, у яких протягом року вийшла 1-2 книжки фантастики. Це одночасно означає й великий шанс для будь-якого автора, адже за гарних навичок перемовин можна надрукувати свою книжку не лише у основних гравців, і великий ризик, бо книжку невеликого видавництва, яке раніше не було помічене у виданні фантастики, можна не порахувати або дізнатися про її вихід із значним запізненням (слайд 6).

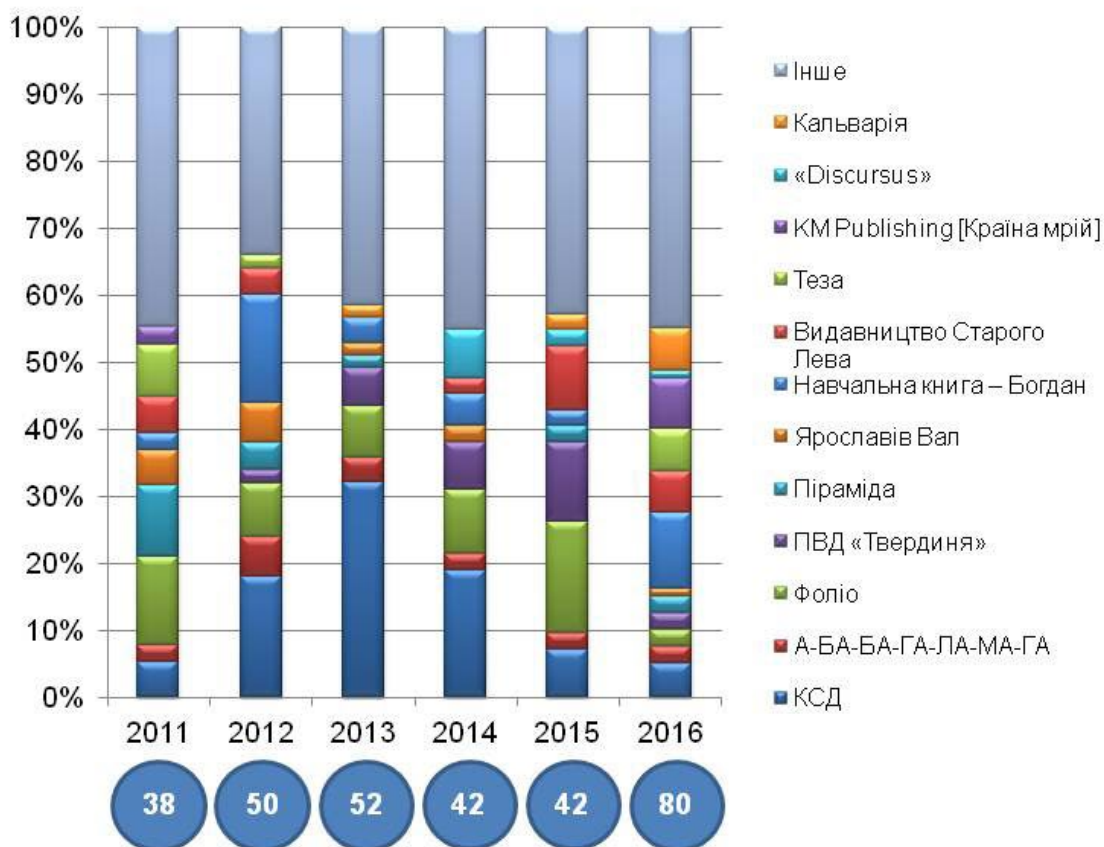

Видання українських авторів

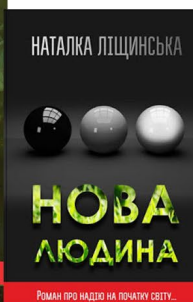
Книжки українських авторів за 6 років

Слайд 6

Картина із розподілом видавничої активності за 6 років говорить нам про те ж саме: велику кількість книжок холдингу «Інше». Відзначаємо повернення до гри «Кальварії» й «Тези» і меншу активність «Фоліо».

І, звісно, маємо побачити зростання і кількості книжок у 2016-му порівняно з минулим п'ятиліттям «біля 45 книжок».

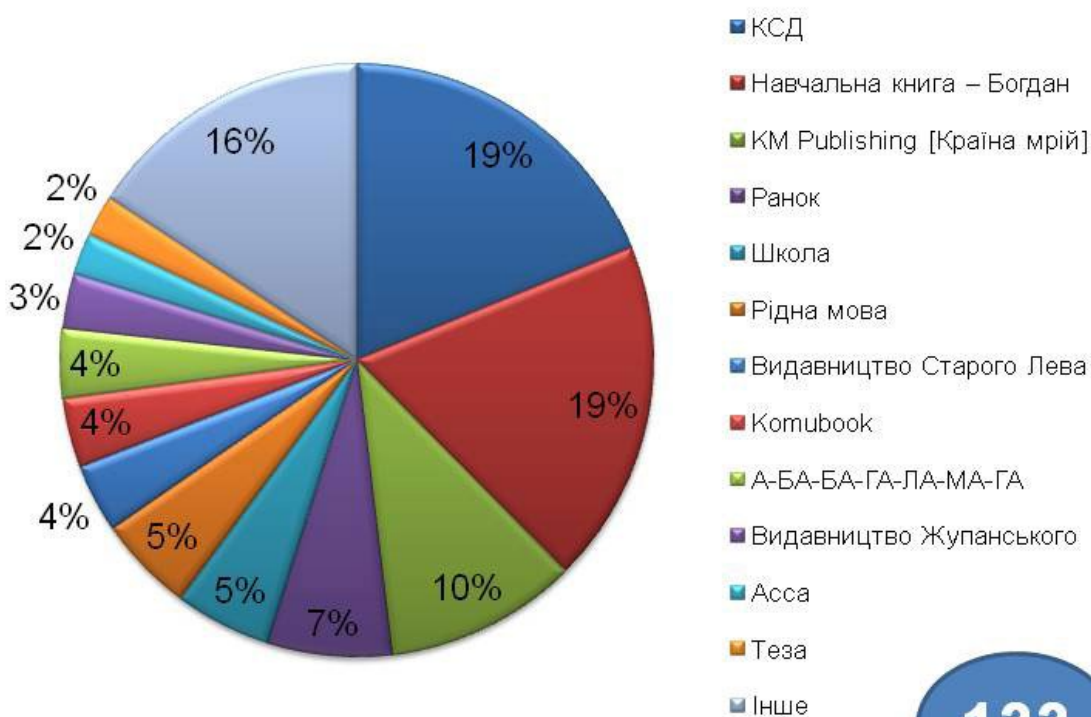

Книжки у перекладі

Слайд 7

Переклади у 2016-му

133

Книжок у перекладі вийшло 133 штуки, і деякі особливості цієї цифри наведені вище. Топ-3 видавців фантастики й тут займають провідні позиції, що говорить про розумну диверсифікацію текстів (слайд 7).

Цікаво, що до процесу видання перекладів фантастики активно залучаються й інші видавці, як нові («Kotnubook», «Мендорлі», «Видавництво»), так й ті, хто вже відзначався роботою з перекладами («Ранок», «Школа») (слайд 8).

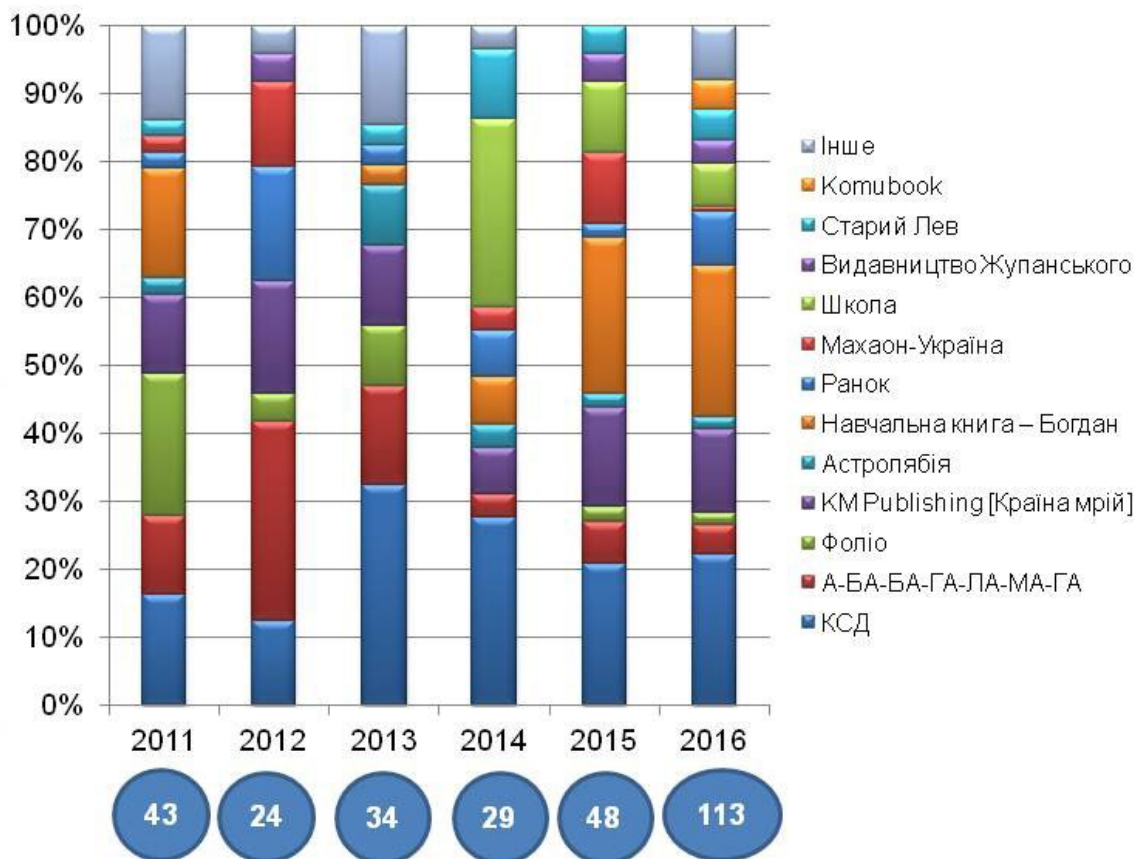

Книжки у перекладі

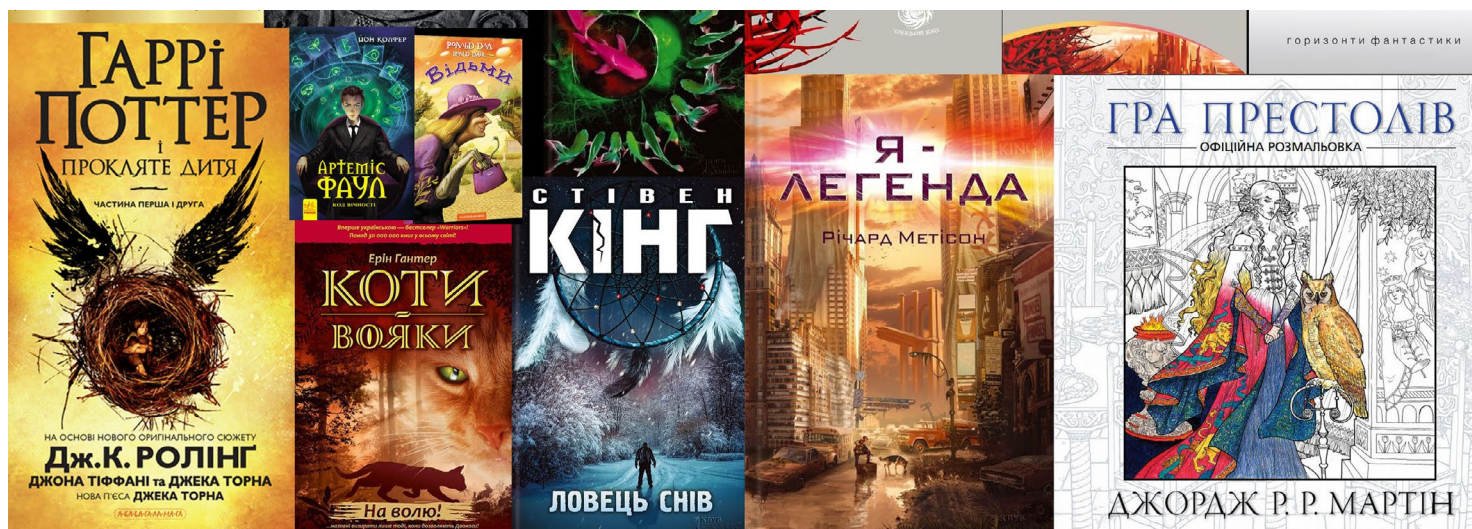
Переклади за 6 років

Слайд 8

Вибух.

Звісно що вибух, це є лейтмотивом сьогоденного аналізу. Зростання кількості майже у 4 рази. Поява нових гравців і ще більше видань від провідних постачальників фантастики у перекладі. Й видавці запевняють, що не збираються зупинятися.

ПРО ІНШЕ

Далеко не всі події, які відбувалися на ринку фантастики в Україні, можна виміряти цифрами, але, тим не менш, вони є важливими для розуміння загальної логіки процесу.

#видайтеукраїнською

Після Книжкового Арсеналу – 2016 і дискусії-розмови «Путівник зарубіжною фантастикою для видавців галактики» за допомогою перекладача Богдана Стасюка доволі активно просувався цей гештеґ. Крім того, перед розмовою було проведено опитування, яке визначило кого читачі (тобто, ті, хто не полінувався заповнити форму) хочуть найбільше бачити на українському ринку.

На початок 2017 року можна стверджувати, що видавці знайшли спільну мову з читачами, адже:

- Террі Пратчетт: «Видавництво Старого Лева» проголосило намір видати до Форуму чотири книжки – «The Colour of Magic» (з підциклу «Рінсвінд»), «Equal Rites» (з підциклу «Відьми»), «Mort» (з підциклу «Смерть») та «The Truth» (поза підциклами);

- Ніл Гейман: «КМ-Букс». Видані «Кораліна», «Книга кладовища», «Обережно, тригери», готуються до друку «Небудь-де», «Зоряний пил», «Американські боги»;

- Ден Сіммонс: вийшов «Гіперіон» (Навчальна книга – Богдан), ведеться робота над перекладом інших частин саги; готується до друку «Терор» (видавництво Жупанського);

- Френк Герберт: готується до друку «Дюна» у «Клубі Сімейного Дозвілля»;

- Вільям Гібсон: «Нейромант» готується до друку у «Видавництві»;

- Чайна М'євіль: триває робота над перекладом

«Perdido Street Station» для «Навчальної книги – Богдан»

- Урсула Ле Гуїн: КМ-Букс запустив перевидання «Чарівника Земномор'я». Перші дві книги вже вийшли.

- Ніл Стівенсон: «Sevneves» перекладається для виходу у «Навчальній книзі – Богдан»

- Сюзанна Кларк: лише про неї не маємо інформації.

Як бачимо, зворотній зв'язок існує.

Додамо ще, що Олексій Жупанський проголосив про початок роботи над серією інтелектуальної фантастики, яку очолять дві книги Пітера Воттса «Ехопраксія» й «Сліпобачення», і зібрання малої прози Філіпа Діка.

#непозбувнабентега

Останніми днями через своєрідний переклад «Мага» Джона Фаулза з'явилася спільнота, яка зацікавилася поліпшенням перекладів, що спровокувало, з одного боку, доволі жорстке обговорення перекладацьких рішень, з іншого, привідкрило завісу над умовами праці перекладачів: невеликі гонорари і дуже малі терміни, що відводяться на переклад.

Маємо надію, що поступово у цьому процесі здійсниться якісний ривок, й історії з відкликом накладу, який трапився с «Кладовищем домашніх тварин» Стівена Кінга й «Моєю неймовірною подругою» Еллен Ферранте відійдуть у минуле.

Горор

Цікавість суспільства горор-літературою, яка стала головним відкриттями кінця 2015 – початку 2016, поки що не знайшла великої підтримки у видавців і залишається справою ентузіастів.

Тим не менш, минулого року вийшло чотири збірки оповідань, цього року готуються як мінімум ще дві збірки від фензину «Підвал», а також другий і третій томи зібрання творів Говарда Лавкрафта у видавництві Жупанського. Чи буде розширюватися процес? Невдовзі побачимо.

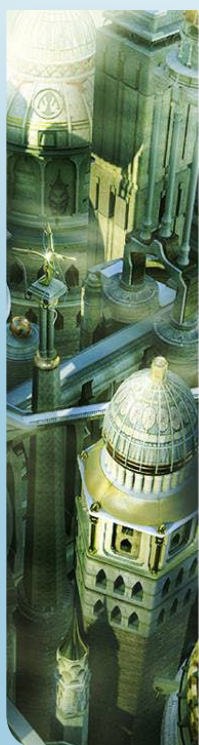
Редакція Міли Іванцової в КМ-Букс

У 2016-му в КМ-Букс вийшли три книжки українських авторів: Остап Соколюк «Ені», Марина Смагіна «Волковиці», Наталка Ліщинська «Нова людина». Видавництво КМ-Букс, яке попередні роки спеціалізувалося переважно на виданні фантастики у перекладі (особливо тієї, що мала екранізацію), заявило про стратегічний інтерес до творів вітчизняних авторів. Крім того, пані Іванцова активно працює і з укладанням антологій короткої прози.

Популяризація фантастики

Минулого року відбулася чимала кількість заходів, спрямованих на посилення контакту між видавцем, письменником і читачами. Спеціальна програма «Територія фантастики» на Книжковому Арсеналі, заходи на Форумі видавців від об'єднань «Зоряна фортеця» та «ЛіТерра». Другий КиївComicCon, який знову зібрав чимало любителів фантастики. Восени пройшла масштабна презентація перекладу книги «Гаррі Поттер і Прокляте дитя». Жовтневий фестиваль фантастичної літератури й уявних світів «ЛіТерраКон», який значно розширив географію учасників і межі між напрямками мистецтв. Всі ці події активно висвітлювалися командою КЛУФу й «Світу фентезі», і мали розголос у пресі.

Вже в цьому році з великим успіхом відбувається цикл відкритих лекцій Михайла Назаренка про літературу від літературної майстерні «Бартлбі і компанія» - «Фантастика // Лекції про читання». Готуються програми до Книжкового Арсеналу і проголошено про початок роботи над «ЛіТерраКоном – 4». Активність поза мережею є запорукою прогресу, тому ми з оптимізмом дивимося у 2017 рік і очікуємо від нього як мінімум повторення результатів.

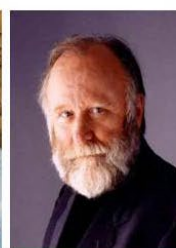
Terry Pratchett

Neil Gaiman

Dan Simmons

Frank Herbert

William Gibson

China Mieville

Ursula Le Guin

Neil Stephenson

Susanna Clarke

Ярослав Мельник Маша або постфашизм

Четверте тисячоліття. Журналіст «Голосу Рейху» несподівано закохується в самку стора - одну з істот, які мають людське тіло, але яких не вважають за людей - і стає на шлях боротьби за право сторів називатися людьми. Але чи вдасться герою і його соратникам врятуватися від постфашистів? Вони втікають від переслідування в гори, де на них чекають страшні та романтичні пригоди і вічна туга за людською рівністю та свободою.

Л.: Вид-во Старого Лева, 2016. – 288 с. ISBN 978-617-679-216-1

Наталка Ліщинська Нова людина

2117 рік. Поруч із звичайними людьми, дітьми природи, так званими діпрами, з'являються нові люди, генетично вдосконалені, або геники. Згодом поміж двома гілками людства виникає конфлікт. Розумні, сильні, гарні, однак безжальні геники вирішують позбутися діпрів, які заважають їм розвиватися, вдосконалюватися. І коли начеб уже перемагають сильніші, загнавши дітей переможених в огидні концтабори та перетворивши їх на рабів, а дорослих ворогів майже повністю винищивши, втрачається третя сила...

К.: КМ-БУКС, 2016. — 256 с. ISBN 978-617-7409-03-7

Сергій Комберянов Крадії пам'яті

Уявіть собі, що одного дня вас позбавили пам'яті. У вас є лише ваше тіло і ваша мова – чи достатньо

цього, щоб бути повноцінною людиною? Як дізнатися хто ви, скільки вам років, чи є у вас рідні? Головні герої цієї повісті за допомогою лікарів та слідчих шукають відповідь на ці питання, але найбільше їх турбує інше: хто з ними це зробив і чому? Цей напружений трилер захоплює тим, що змушує замислитися — чи насправді нас теперішніх визначаємо ми у минулому, ким би ми були без цього багажу знань?

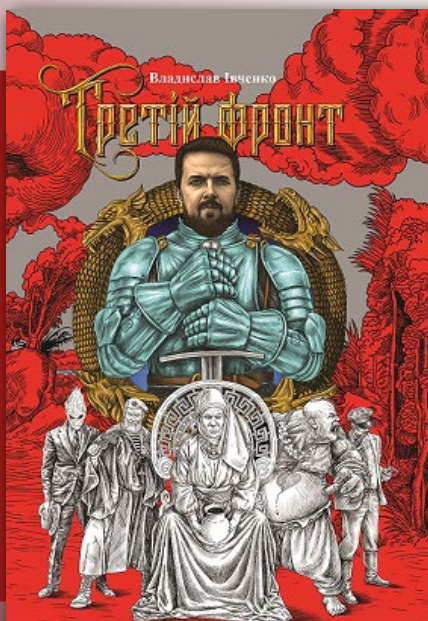
К.: Смолоскип, 2016. — 216 с. ISBN 978-617-7173-50-1

Владислав Івченко Третій фронт

Що робити, коли у війні з Росією замало двох фронтів – воєнного і медійного? Правильно – відкривати третій. Третім фронтом, фронтом монстрів і чудовиськ, командує з нашого боку єдиний пристойний фахівець – Владюша Бар-Кончалаба. Йому доведеться багато чого пройти й багато кого здолати, адже цей фронт іще напружений, іще моторошніший за інші.

К.: Темпора, 2016. – 456 с. ISBN: 978-617-569-279-0

Двадцять два

Тарас Антипович
Помирає

Антиутопія про замкнене варварське суспільство. За словами автора, в романі об'єднана сатира, фантастика і навіть елементи жахів. Герої, чие існування кероване міфами, ворожі до Іншого і безжальні одне до одного, але водночас не позбавлені надії. У закіптюженій порожнечі їхніх днів раз по раз проблискує те, чого вони бояться найбільше: шанс на краще життя. Шанс позбутись ненависті до тих, хто «по інший бік». Шанс вирватися за «колючку» власноруч виплеканого пекла.

Л.: Абабагаламага, 2016. – 224 с. ISBN 978-617-585-106-7

Леонід Кононович
Чигиринський сотник

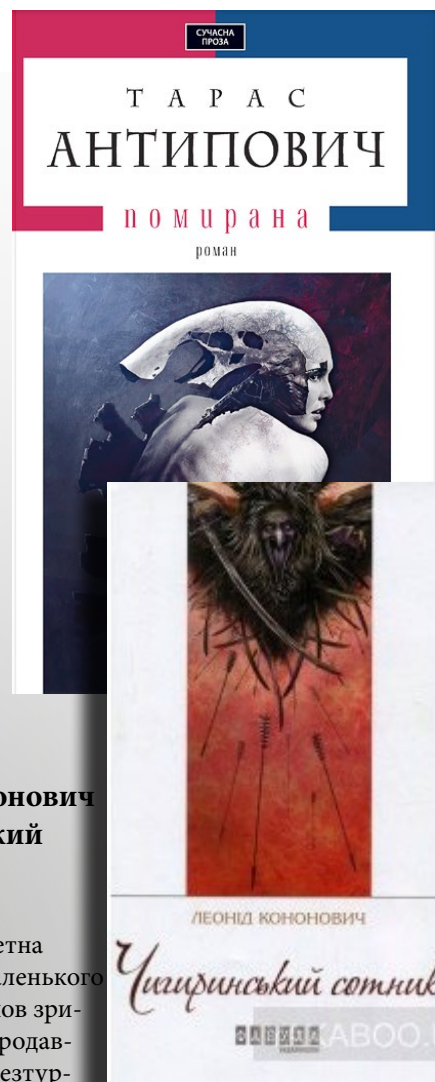
Це гостросюжетна оповідь про маленького козака, що немов зринув із надр стародавньої легенди, безтурботного мандрівника в нетрях язичеської демонології, і в той самий час - теперішній лицарський роман, «козацьке фентезі», де національна традиція перегукується із чужоземними містичними практиками, а чудове багатство мови сполучається з бойовою динамікою історичної саги. Це по-справжньому екстремальне читання, несподіваний і гострий погляд на наше минуле й «український мир».

Фабула, 2016. – 528 с. ISBN 978-617-09-2927-3

Артур Закордонєць
Таємниці багряних велетнів

Продовження «Відунського сокола». Війна не закінчиться, доки є люди, котрі понад усе прагнуть владарювати над іншими. Не лише землі та багатства приваблюють владоловців. Недоступні їм чужі здібності та вміння вони прагнуть обернути на свою користь. Відунська сила Грана росте, але зростає і темне вміння, котре лякає його самого. В Долину приходять незвані гості зі слизькими словами і злими намірами, а Гран ледве не гине в боротьбі за кохання. В ковальському місті Кержемі юний Галдан роздмухує прагнення до волі в серцях краян, пізнає таємниці підземного світу і перше кохання.

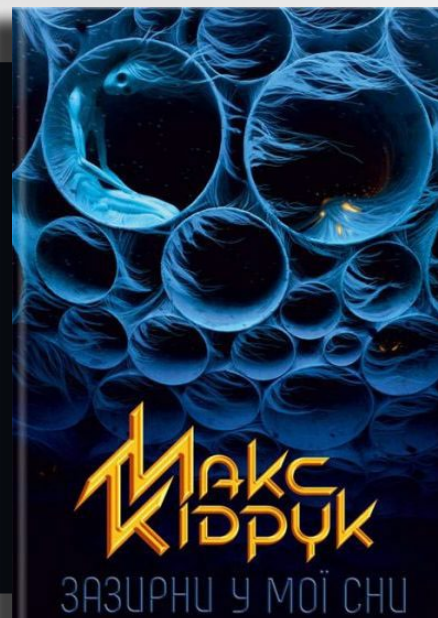
Луцьк: Твердиня, 2016. ISBN: 9786175172445

Макс Кідрук
Зазирни у мої сни

У дворічного Тео під час нескладної операції раптово зупинилося серце. Упродовж тридцяти шести секунд малюк тримався на межі між світом мертвих і живих. А тоді повернувся. Але щось прийшло разом із Тео: учепилося і прослизнуло у свідомість, поки хлопчак перебував по той бік лінії, яку більшість із нас перетинає лиш один раз. У відчайдушних намаганнях урятувати сина Мирон виїжджає до Америки, де найновіші досягнення нейротехнологій дають змогу зазирнути в людський сон. Найгірше почнеться, коли той, хто оселився у снах Тео, збагне, що за ним спостерігають.

Х.: КСД, 2016. – 528 с. ISBN: 978-617-12-1504-7

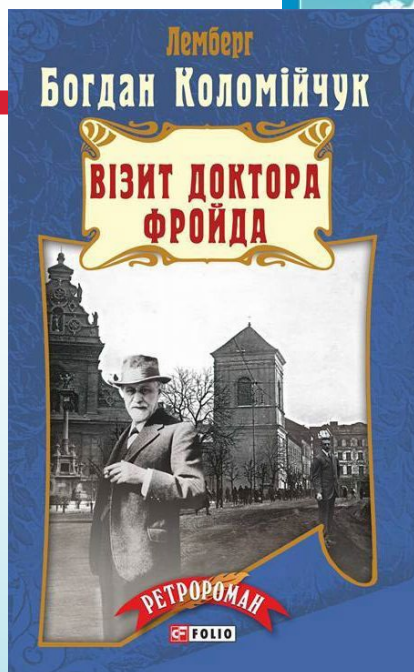

Богдан Коломійчук Візит доктора Фрейда

«Візит доктора Фрейда» - черговий роман з циклу пригод львівського комісара Адама Вістовича. У 1904 році у Відні, а згодом і у Львові стається серія жорстоких і зухвалих убивств. Розслідування комісара Вістовича перетворюється на безкомпромісну дуель між ним та вбивцею, якого преса нарекла Віденським Упирем. Несподівано свою допомогу комісарові пропонує вже славетний на той час віденський психоаналітик Зигмунд Фрейд. Однак для нього Упир – це передусім об'єкт для наукового дослідження, а вже потім злочинець...

Х.: Фоліо, 2016. ISBN: 978-966-03-7371-6

Ігор Сілівра Край

Друга частина діалогії. Після подій, описаних у книзі «Цепелін до Києва», минуло 10 років. У домівках засяяли електричні вогні, на вулицях з'явилися електромобілі, проте в небі так само панують велети-цепеліни. Світ змінився, безліч порталів веде в неосвоєні землі, де виростають нові й нові колонії.

Хто саме контролює історію — досі таємниця. Дослідники знаходять заселені планети, але людство на них знищила невідома катастрофа. Побоюючись, що їх чекає така сама доля, герої мусять дізнатися, чому вимерли альтернативи Землі та хто й навіщо втручається в історію світів.

К.: Темпора, 2016. - 340 с. ISBN: 978-617-569-293-6

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ РОБОТИ

Олег Шинкаренко Перші українські роботи

Події роману розгортаються в Україні через сто років після наших часів. Гібридна війна з Росією все ще триває, але дві ворогуючі країни домовилися, аби уникнути людських жертв, відправляти на лінію зіткнення лише роботів. Поступово роботи витісняють людей із їхніх звичних сфер життя, відбирають робочі місця, але не всі готові із цим змиритися. Таємнича терористична організація «Рух проти заліза» розпочинає анархічну війну проти кіборгів. Сюжет роздвоюється, розтворюється і починає пародіювати сам себе і всі відомі твори на цю ж тему: від «Казок роботів» Станіслава Лема до «Чи сняться андроїдам електровівці?» Філіпа Діка.

К.: Люта Справа, 2016. – 224 с. ISBN: 978-617-7420-06-3

Радій Радутний
Темна синя вода.
Джерело

Це перший роман із серії подорожей в минуле України, присвячений пригодам головного героя, нашого співвітчизника, в Києві початку ХХ і кінця ХVІІІ століття. Уявіть собі, що ви опинилися в ситуації, з якої немає виходу. Якщо вам загрожує смерть, і її неможливо уникнути. Що на вас чекає не найманий вбивця, від якого можна втекти або захиститись, а дещо грізне та невідворотне — сама доля. Уявіть собі, що хтось таки запропонував спосіб урятуватися, але він мало чим відрізняється від самої смерті. Уявіть собі, що ви йдете до мети, прориваєтесь з погонями та боями, мандруючи в часі та просторі, бачите світ таким, яким він був задовго до вашого народження, спілкуєтесь з людьми, що померли десятки і сотні років тому. Так, це перший український роман про втечу у минуле, причому не з метою подивитись — а з метою дещо змінити. Так, на читача очікує ціла серія неймовірних пригод. Так, не обійдеться без романтики, інтриг, зради і розчарування. Але якби вам запропонували таку подорож, то невже б ви відмовилися?

Х.: Фоліо, 2016. – 288 с. ISBN: 978-966-03-7635-9

Марина Смагіна
Волковиці

Молода авторка у своєму дебютному романі в жанрі фентезі не йде шляхом копіювання зарубіжних зразків, а звертається до бездонної криниці української міфології. У «Волковицях» оживає давня карпатська магія з її ірреальними історіями, часовими вирвами, непрощеними прокляттями, які пролежали на денці гірської ріки Дзвінки майже сто літ і раптом вирвалися на волю. Хто воскресив їх і навіщо? Адже Волковиці — це не звичайне гуцульське село, і воно просто так не відпускає того, хто опинився у ньому. Бо у Волковиці випадково не можна потрапити. Село, якого не знайдеш на жодній мапі. Село, яке народилося ... завдяки чарам.

К. : КМ-БУКС, 2016. — 224 с. ISBN 978-617-7409-39-6

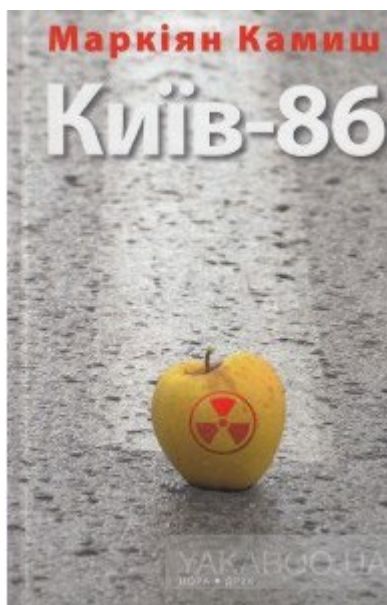

Валентин Терлецький
Кілька років зими

Роман, який писався 20 років. Роман-притча про сумний світ, де фантазувати заборонено. Де казкарство карається, а бути письменником — це не тільки безглузде, але й небезпечне для життя заняття. Де непокірних засилають в страшну «Зону Мороку» або катують перед загадковим «Сірим екраном»...

Л.: Кальварія, 2016. — 216 с. ISBN 978-966-663-358-6

Маркіян Камиш
Київ-86

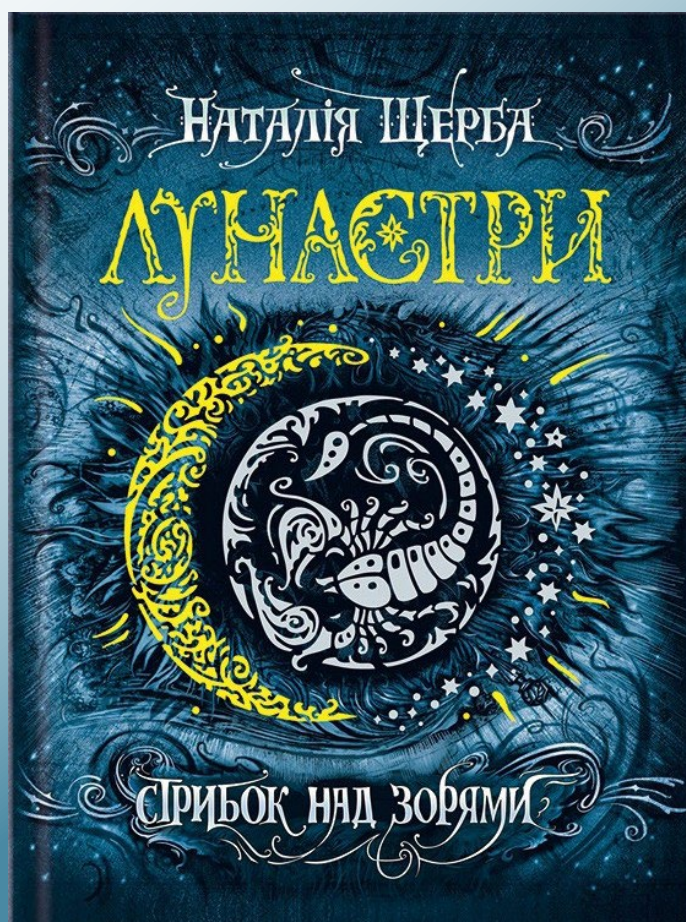
Після аварії на ЧАЕС у 1986 році тотальне відселення мешканців Києва – столиці України і міста-мільйонника, було цілком реальним сценарієм. Як в цьому випадку могли розвиватися події, автор уявив у романі «Київ-86». Через 30 років після аварії провідник-«сталкер» веде японських туристів до заповітної мети – покинутого Києва, який мріють побачити всі мандрівники на планеті, але наважуються лише одиниці. Ця книга – гарячий поцілунок літа в місті, яке ми могли втратити.

Нора-Друк, 2016. – 154 с. ISBN 978-966-8659-79-9

Наталія Щерба
Лунастри. Стрибок над зорями

Перша книга циклу. Життя п'ятнадцятирічного Тіма Князева йшло своїм плином: шкільний випускний, тренування у спортзалі й незвичайне хобі — карколомні стрибки по дахах... Але знайомство з Селестиною, дивною дівчиною з фіалковими очима, відкрило перед хлопцем не лише власні приховані здібності, а й дивовижний дволикий світ, у якому співіснують представники двох ворожих рас — астри й лунати, надзвичайні вміння яких пояснюються впливом зірок і місяця. І ось нове дволике життя готує Тімові не лише нові відкриття, а й випробування.

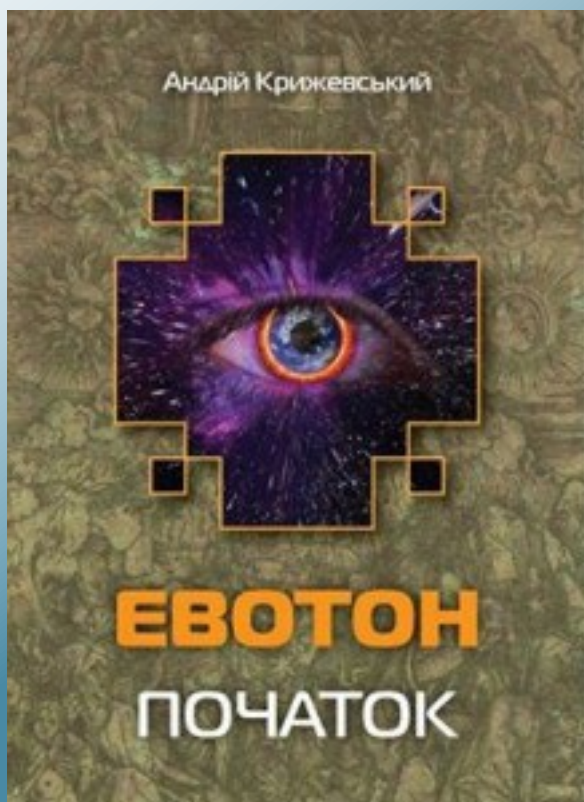
Школа, 2016. – 416 с. ISBN: 9789664294062

Андрій Крижевський
Евотон: трансформація

Друга книга з трилогії «Лабіринти Евотона». На тлі безперервних терористичних актів консерваторів, конфлікту світоглядів старого і нового Покоління, на Землю насувається загроза повторного вторгнення абсидеумів. Але Земля непомітно опиняється ще перед однією фатальною загрозою, яка, однак, дає ключ до розуміння таємниці походження земної цивілізації.

Л.: Кальварія, 2016 — 304 с. ISBN 978-966-2973-14-3

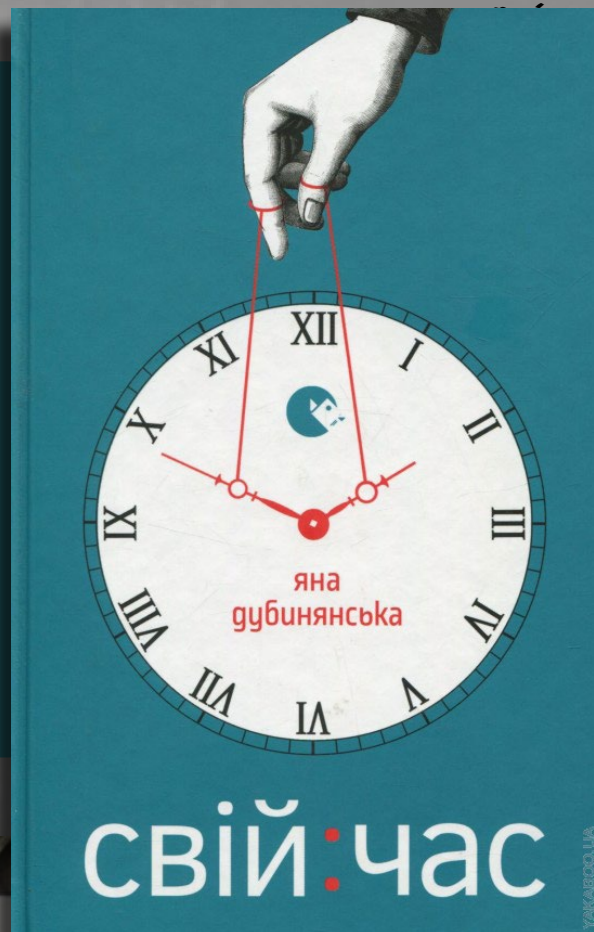

Яна Дубинянська
Свій час

Роман має кілька захопливих сюжетних ліній, дії його відбуваються у різних часових та просторових площинах. У кожній людини є оболонка, у межах якої вона може контролювати час. Уважні поціновувачі літератури з задоволенням помітять у ньому цілком упізнаних персонажів літературної тусовки, вгадають найулюбленішу книжкову подію країни і, звісно ж, старовинне і таємниче місто, що його охороняють кам'яні леви.

Л.: Вид-во Старого Лева, 2016. - 464 с. ISBN: 978-617-679-238-3

Книжка заборон і таємниць (антологія)

«Книжка заборон і таємниць» — антологія сучасної літератури для підлітків. У ній зібрано різні за жанром та темами твори: про дружбу і зраду, кохання і смерть, про пошук себе справжнього і навіть про війну, яка точиться поряд.

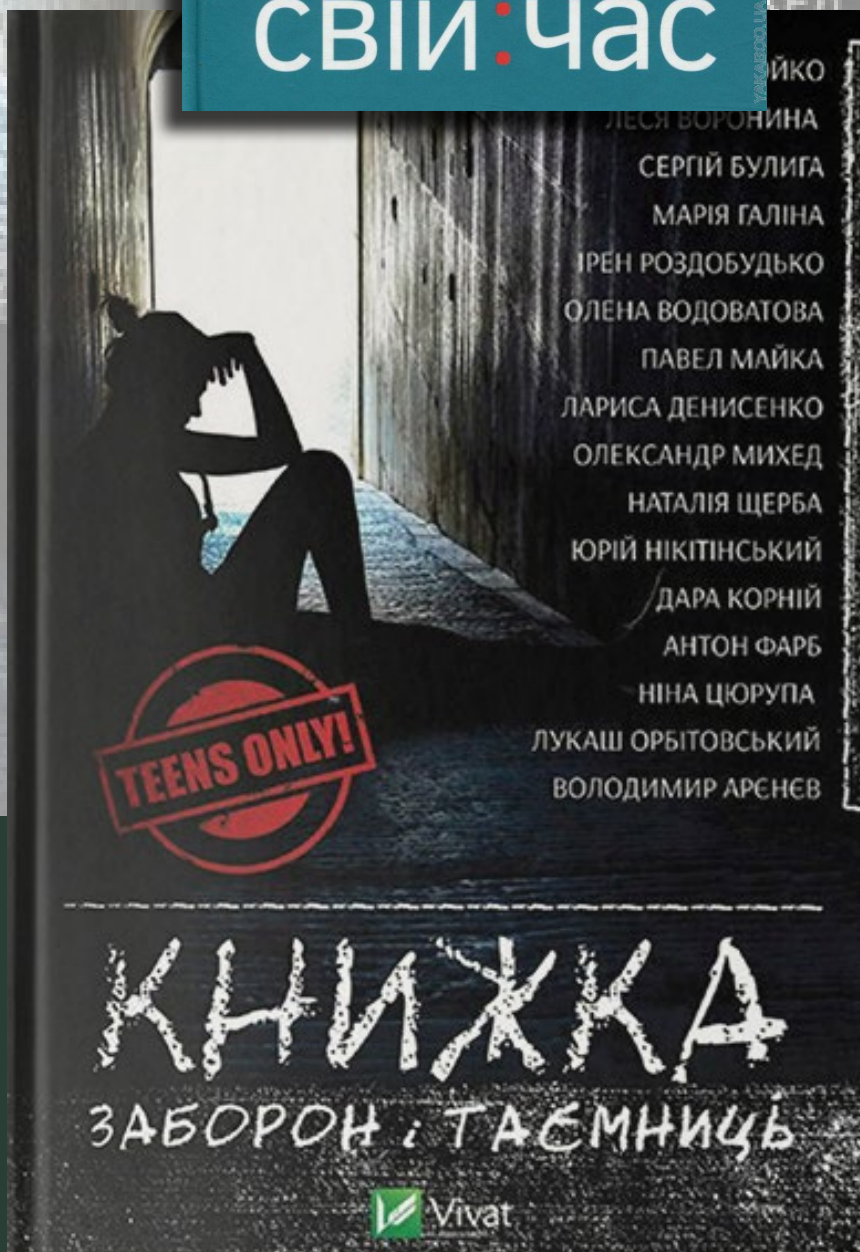
Х.: Віват, 2016. – 368 с. ISBN: 978-617-690-705-3

Підвал

Збірка горор-оповідань, відібраних укладачем на конкурсній основі.

О.: Айс Принт, 2016. - 204 с. ISBN: 978-137-022-662-7

- ІГОР ЛЕСЯ ВОРОНИНА
- СЕРГІЙ БУЛИГА
- МАРІЯ ГАЛІНА
- ІРЕН РОЗДОБУДЬКО
- ОЛЕНА ВОДОВАТОВА
- ПАВЕЛ МАЙКА
- ЛАРИСА ДЕНИСЕНКО
- ОЛЕКСАНДР МИХЕД
- НАТАЛІЯ ЩЕРБА
- ЮРІЙ НІКІТІНСЬКИЙ
- ДАРА КОРНІЙ
- АНТОН ФАРБ
- НІНА ЦЮРУПА
- ЛУКАШ ОРБИТОВСЬКИЙ
- ВОЛОДИМИР АРЕНЕВ

ІНДЖЕТИНИ ЛЕГІДИ

Топ двадцять перекладів

2016

Ніл Гейман Кораліна

Шукаючи цікавих розваг, Кораліна насмілилася пройти через таємничі двері у світ, який хоч і подібний до її власного, але прикро від нього відрізняється, і там їй доводиться кинути виклик моторошній істоті, яка називалася її «іншою мамою», щоб врятувати себе, своїх батьків і душі трьох інших дітей...

К. : КМ-БУКС, 2016. — 192 с.
ISBN 978-966-923-109-3

Дж. Р. Р. Толкін Падіння Артура

«Падіння Артура», єдиний літературний екскурс Дж. Р. Р. Толкіна у світ легенд про бриттського короля Артура, цілком може вважатися його найрафінованішим і наймайстернішим здобутком давньоанглійського алітераційного вірша. Та, на жаль, «Падіння Артура» належить до тих кількох великих епічних поем, яких Толкін свого часу не закінчив, і її вперше опублікував його син, вірний хранитель спадку великого майстра, Крістофер Толкін. Він і супроводжує поему трьома есеями, в яких веде мову про артурівську літературну традицію, еволюцію «Падіння Артура», відображену в батькових чернетках, а також про зв'язки поеми зі світом Середзем'я.

Л.: Астролябія, 2016. – 256 с. ISBN: 978-617-664-093-6

Говард Філіпс Лавкрафт Зібрання творів у 3 томах. Том 1.

Перший том повного зібрання прозових творів видатного майстра літератури “загадкового та потойбічного” Г.Ф. Лавкрафта охоплює його прозу, написану у період з 1917 по 1926 роки, — від найперших спроб письменника на ниві містичного оповідання “Склеп” і аж до таких відомих творів, як “Храм”, “Герберт Вест — Реаніматор”, “Зачаєний жах”, “Шури у стінах”, “Покинута будинок” та “Жах Ред Гука”.

К.: Вид-во Жупанського, 2016. – 448 с.
ISBN: 978-966-2355-69-7

Лі Бардуго
Шістка воронів

Шість небезпечних покидьків. Одна неможлива крадіжка. Казова команда – можливо, єдине, що залишилося між світом і його руйнацією – якщо вони, звісно, не повбивають одне одного раніше.

Х.: Віват, 2016. – 544 с. ISBN: 978-617-690-717-6

Гаррі Гаррісон
Народження сталевого щура

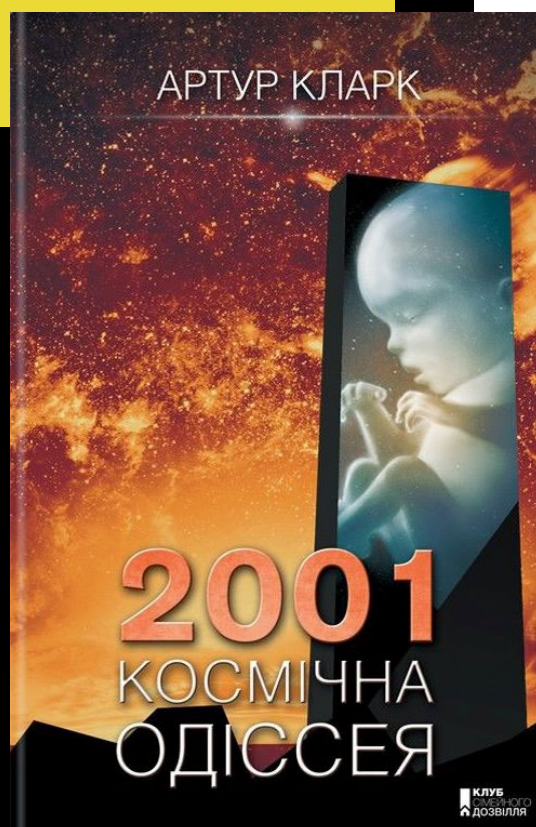
З дитинства Джеймс Болівар ді Гріз розумів, що відрізняється від інших. Йому нудно жити на провінційній планеті та вирощувати свинообразів! Далекий космос та великі гроші – ось що вабить його. Почавши тренуватися на крадіжках цукерок у магазинах, він розробляє дедалі новіші способи пограбування банків. Але щоб іти далі, йому потрібно знайти справжнього наставника. Для цього хлопець вирушає... у тюрму. Дурний план, скажете ви? І будете праві! Але скоро вся галактика дізнається про невловного крадія на прізвисько Сталевий Щур!

Х.: КСД, 2016. – 288 с. ISBN: 978-617-12-0878-0

Артур Кларк
2001 Космічна одиссея

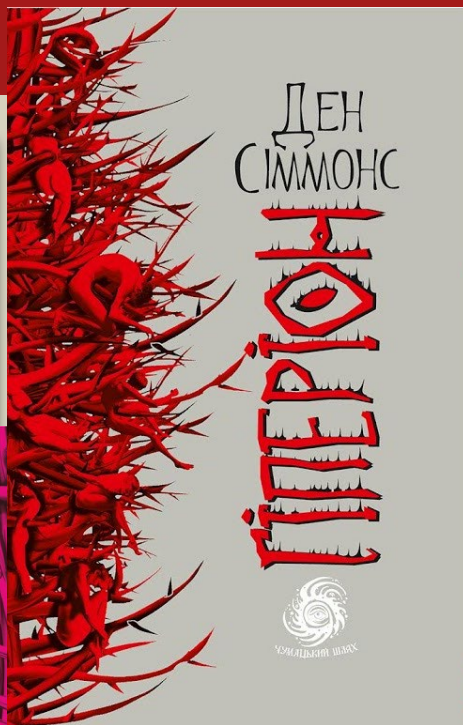
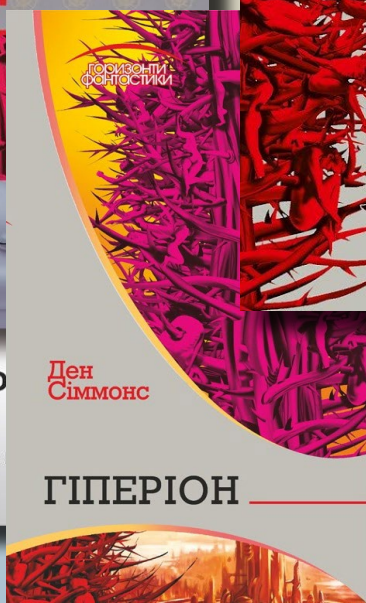
Три мільярди років тому, світанок людства... Біля печер напівголодного племені австралопітеків однієї ночі з'явився дивний об'єкт. Прозора стела, схожа на лід... Якби напівмавпи могли мислити, вони б зацікавились загадковим прибульцем. Але це він зацікавився ними. І вклав до рук Задивленого на Місяць першу зброю, а у мозок — перші думки... У 2001-му люди у місячному кратері Тіхо знайшли величезний чорний моноліт ідеальної форми і вражаючого віку. Зроблений нелюдськими руками, він прокинувся під світлом Сонця... Услід за його сигналом до кілець Сатурну вирушає космічний корабель «Діскавері» з капітаном Девідом Боуменом і бортовим комп'ютером — штучним інтелектом, що змушений брехати людям...

Х.: КСД, 2016. – 224 с. ISBN: 978-617-12-1658-7

У трьох варіантах обкладинки

Ден Сіммонс Гіперіон (3 варіанти обкла- динки)

Мине якихось вісімсот років, і до загадкових Гробниць часу, що порушують закони Ньютона та загальну теорію відносності, на абсолютно провінційну планету Гіперіон вирушить дивна делегація дивного культу, який боготворить неблаганного монстра. Католицький священник, полковник військово-космічних сил, геніальний поет-лихослов, тамплієр, що водить зореліт-дерево, тихий філософ, приватний детектив та безіменний дипломат – кожен із них має заповітне бажання і потаємну ціль, від яких може залежати майбутнє не тільки кільканадцяти мільярдів людей на двох сотнях планет, а й штучних інтелектів та загадкової постлюдської раси Вигнанців.

Серія «Чумацький шлях» Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 448 с. ISBN: 978-966-10-4643-5
Серія «Горизонти фантастики» Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 608 с. ISBN: 978-966-10-4678-7
Серія «Диван» Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 608 с. ISBN: 978-966-10-4679-4

Джордж Мартін Бенкет круків

Четверта книга циклу. Фантастична сага «Пісня льоду й полум'я» давно завоювала серця читачів у всьому світі, перекладена більш як на 20 мов і продається мільйонними накладами. «Бенкет круків» — це перший крок до примирення у роздертому чварамі королівстві, з руїн якого постають нові хисткі союзи й альянси, та поки переможці плетуть небезпечні інтриги, їх може зненацька заскочити справжній ворог.

Блейк Крауч Сосни

Перша книга трилогії. На перший погляд Облудні Сосни, що в штаті Айдахо, — звичайнісіньке американське містечко. Агент секретної служби Ітан Берк прибуває туди в пошуках двох зниклих колег, та невдовзі потрапляє в абсолютно непередбачену ситуацію. Опинившись у шпиталі після страшної аварії, Ітан приходить до тями без посвідчення і телефону. Медперсонал поводитьсь доволі чемно, але тут напевне щось... не так.

К.: КМ-Букс, 2016. – 288 с.
ISBN 978-617-7409-32-7

К.: КМ-Букс, 2016. – 832 с. ISBN: 978-617-7409-11-2

Філіп Дік

Чи мріють андроїди про електричних овець?

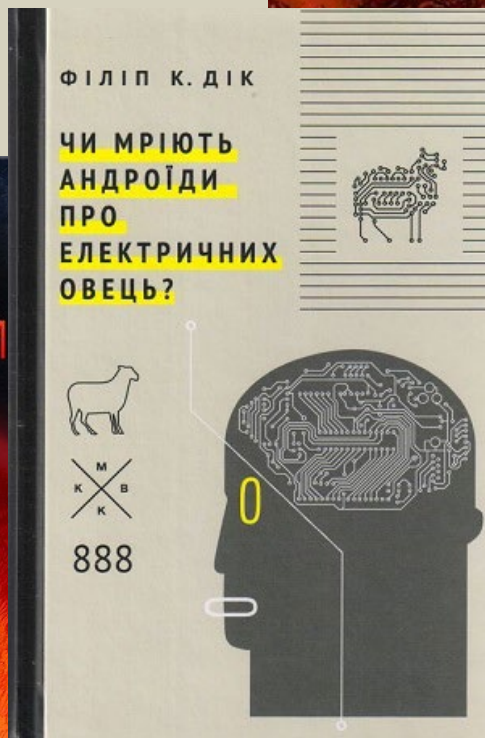
Коли Рік Декард, мисливець за головами, отримує завдання ліквідувати групу андроїдів «Нексус-6», що нелегально проникли на планету Земля, він сприймає це як подарунок долі, як свій шанс врешті-решт втілити заповітну мрію свого життя – стати власником справжньої живої тварини. Однак у цьому похмурому постапокаліптичному світі ніщо не є настільки простим, як видається, і місія Декарда швидко перетворюється на кошмарний заплутаний калейдоскоп подвійної гри та обману, де мисливець, сам того не помічаючи, поступово перетворюється на здобич...

К.: Комубук, 2016. — 336с. ISBN 978-966974901-7

ної експедиції на Марс, залишився єдиною людиною на чужій планеті і виріс, не маючи найменшого уявлення про життя на рідній Землі. Вихований марсіанами, що не мають статі й ведуть духовне життя, цілком підвладне законам виживання роду, він повернувся на блакитну планету через двадцять довгих років. Повернувся найбагатшою і найвпливовішою людиною Землі та став для влади найнебезпечнішим. Майк тікає за допомогою друзів із закритої лікарні, аби в маєтку генія-сибарита Джу-бала Гаршоу дізнатися, що таке кохання і яку владу можуть дати гроші, аби бути шокованим людською мораллю й філософією. Проте у спадок з Марсу він привіз не тільки багатство і власну релігію, а й надзвичайні здібності, які зроблять його месією на недобрій рідній планеті...

Х.: КСД, 2016. – 720 с. ISBN: 978-617-12-1519-1

Роберт Гайн-лайн Чужинець на чужій землі

Хлопчик Майк, народжений під час першої зем-

Вперше українською — бестселер «Warriors»!
Понад 30 000 000 книг у всьому світі!

Ерін Гантер

КОТИ ВОЯКИ

Ерін Гантер Коти вояки. На волю!

Перша книга циклу. Сюжет розповідає про життя домашнього кошеняти, який втік від своїх господарів людей на волю в дикий і небезпечний ліс. У хащах незайманого лісу дикі племена котів відчайдушно змагаються за свою територію і за право вижити. Що станеться з рудим хатнім котиком, який опинився в самісінькому центрі цих котячих війн? Тут його точно ніхто не погладить по загривку і не нагодує смачною їжею. У нього є вибір: або повернутися назад і бути живою іграшкою, або випустити на волю свої дикі інстинкти і стати справжнім вояком Клану...

Х.: Акса, 2016. – 320 с. ISBN: 978-617-7312-45-0

Жаклін Сільвестр Вундеркідз. Книга перша

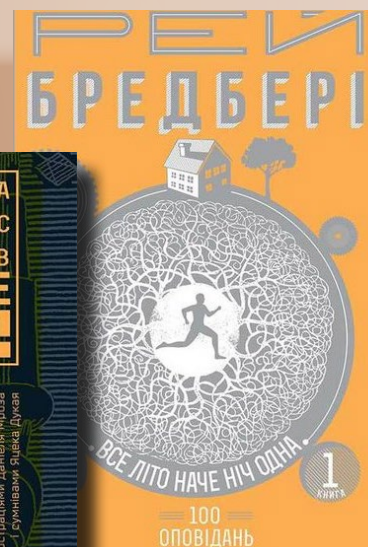
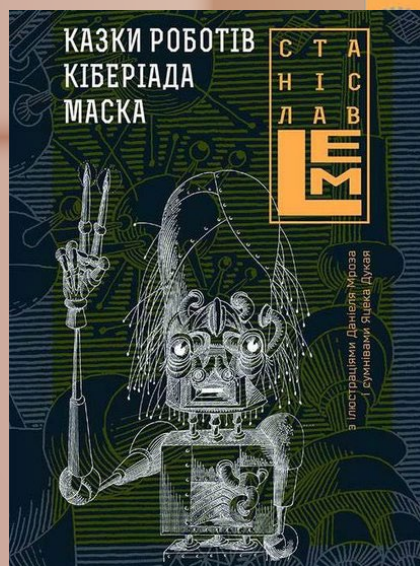
Перша частина запланованої трилогії. У книзі є все те, за що цінується young-adult-література — перші любовні переживання, підліткові проблеми та динамічний сюжет. Критики порівнюють роман с «Домом дивних дітей» Ренсома Рігза, та «Дивергентом» Вероніки Ротт. Ніка іде до нової школи, таємничої академії про яку ніхто не чув і яка не має навіть веб-сайту. Неочікувані пригоди, любовний трикутник - це лише верхівка айсберга проблем, з якими доведеться зустрітися Ніці. Виявляється, що респектабельна Віддвудська Академія зовсім не той учбовий заклад, яким він їй видався на початку.

К.: Сім Кольорів,
2016 (2017). – 480 с.
ISBN: 978-966-2054-42-2

Станіслав Лем Казки роботів. Кіберіада. Маска

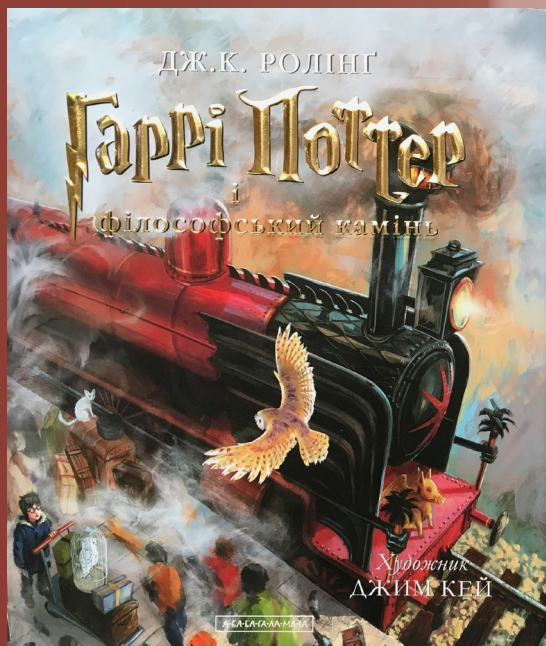
Збірка творів
С. Лема із серії
«П'ятикнижжя
Лемове»

Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 528 с.
ISBN: 978-966-10-4532-2

Рей Бредбері Все літо наче ніч одна (у двох томах. Т.1)

До книги увійшли 50 відібраних самим автором оповідань. Українською мовою абсолютна більшість з-поміж них друкується вперше. Значний інтерес для любителів фантастики становитимуть передмова Рея Бредбері, у якій він розповідає про причини «появи» того чи іншого твору, а також ґрунтовні примітки та «паспорти» кожного оповідання. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 544 с. ISBN: 978-966-10-4528-5

Дж. Ролінг Гаррі Поттер і філософський камінь

Колекційне багато ілюстроване видання першої книги серії. Історія про хлопчика, що потрапляє до світу чарівників і разом з друзями має навчатися у спеціальній магичній школі.

(колекційне ілюстроване перевидання)
Л.: Абабагаламага, 2016. – 248 с. ISBN
978-617-585-100-5

Роджер Желязни Знак Єдинорога (у двох варіантах обкладинки)

Третя книга з циклу
«Хроніки Амбера»

Серія «Горизонти фантастики» Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 240 с.
ISBN: 978-966-10-4649-7

Серія «Диван» Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. – 240 с. ISBN: 978-966-10-4673-2

Анджей Сапковський Час погорди

Четверта книга циклу. Згідно з давнім ельфійським пророцтвом, Цірі, Дитя Старшої Крові, мала змінити долю світу. Але поки зеленоока спадкоємиця трону Цінтри прямує під захистом своїх названих батьків до чарівницького острова Танедд, світ уже невідомо змінився. Усюди, в усіх серцях війна, ненависть і погорда. Для відьмака Геральта настав час заради порятунку Цірі обирати, на чиему він боці.

Х.: КСД, 2016. – 320 с. ISBN: 978-617-12-1038-7

МАЙКЛ МАРШАЛЛ

• п'ятикратний лауреат премії Британської спілки фантастів •

Майкл Маршалл Непрохані

Для колишнього поліцейського Джека Вейлена все починається з візиту давнього шкільного приятеля-юриста, який просить Джекової допомоги. Приятель мав справу з відомим науковцем, та нещодавно родину науковця жорстоко вбили, а сам він зник без сліду. Однак у Джека є проблеми нагальніші: в нього самого щезла дружина, поїхавши у звичайнісіньке відрядження. Але в цьому клубку випадкових невідомостей є ще одна зникла особа: дев'ятирічна дівчинка, яку начебто викрали. Кояться дуже дивні речі, і зрештою Джек змушений буде взятися за справу, та чи сподобаються йому таємниці, які він почне відкопувати?

К.: КМ-Букс, 2016. – 384 с. ISBN: 978-966-97554-0-7

Жахослов (збірка жахів)

Під однією обкладинкою зібрані 12 гостроцікавих оповідань іменитих майстрів горору. Дж. Гарріс, К. Ньюман, М. Грей, Р. Кемпбелл та інші гарантують вам безсонну ніч в атмосфері таємничості й містики... Подейкують, що в паризькому Театрі Жаху влаштували криваві вистави. Тридцятидвохрічна Кейт Рід підбралася надто близько до розгадки... («Гіньоль») Відомий актор Даррен Ловрі на піку популярності... був, аж доки не розгнівав відьму! («Забуття»)

Х.: КСД, 2016. – 416 с. ISBN: 978-617-12-1562-7

ОШУКАНИЙ ВІТЕР
2013

СЕРГІЙ ЛЕГЕЗА:

«САГА ПРО ВІДЬМАКА ДАЄ
БАГАТИЙ ПРОСТІР ДЛЯ ВІД-
СИЛОК ТА АСОЦІАЦІЙ ІЗ
КОНТЕКСТОМ ТУТ-І-ЗАРАЗ»

ІНТЕРВ'Ю З ПЕРЕКЛАДАЧЕМ
РОЗМОВЛЯВ СВЯТОСЛАВ ЧИРУК

Завдяки вашим зусиллям в Україні, нарешті, вийшов український переклад саги про Відьмака. Це не менша дивина, аніж вихід книги в Америці, де пан Анджей побачити його і не сподівався. Чому, на вашу думку, український переклад на стільки забарився і чи вважаєте ви, що на сьогоднішній день він залишається на часі?

Почну з другої частини. Гуманітаристика з 60-х рр. ХХ ст. написала чимало слів щодо того, що книжка не закінчує створюватися, коли автор ставить крапку й віддає роман/вірш/есе до друку. Що кожне покоління читачів (а, по суті, і кожна нова культурна чи національна традиція, яка той твір отримує) раз у раз «вчитує» у той текст свої – інколи досить віддалені від авторських інтенцій – значення, думки й асоціації. (Для мене, скажімо, показовим були інтернет-розмови російської глядацької аудиторії – цілком серйозні – навколо фільму «Аватар», що закінчувалися: «...от і Горбачов отак зрадив Радянський Союз!»; бо саме такі ідеї легко «вчитувалися» на той момент у фільм Джеймса Кемерона для російського глядача).

В цьому сенсі, здається, Сага про відьмака дає багатий простір для відсилок та асоціацій із контекстом тут-і-зараз – тим більше для країни, що веде війну із ворогом сильним, жорстоким і байдужим до тебе і твоєї культури. Причому, це тільки один з можливих зрізів «актуальності» тексту – і не факт, що найбільш важливий.

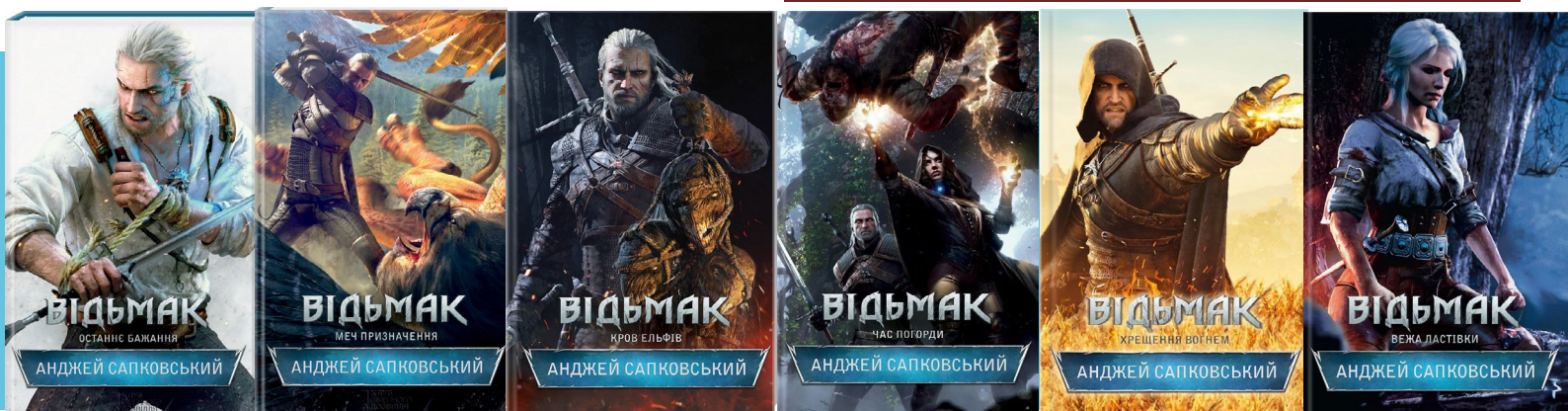
Не менш актуальною для нас, наприклад, є проблема слабкості – або й відсутності – української жанрової літератури: з більш-менш усвідомленими завданнями, набором тем та сюжетів, із сумою кліше, врешті-решт. А в свій час, вихід перекладу перших томів оповідань з «відьмачого» циклу в Росії викликав зміну в сприйнятті фентезі та в інструментарії, за допомогою якого до читача доносилися ті чи інші ідеї. Не було б, мабуть, перебільшенням сказати, що А. Сапковський в свій час зіграв для становлення російськомовної фантастики роль не меншу, ніж Дж.Р.Р. Толкін.

Чи стане український переклад такою «точкою зборки» й для української жанрової літератури? Радше ні – і причини того виходять далеко за межі проблем перекладу. Але без цього тексту простір сприйняття масової культури в Україні безсумнівно залишається збідненим. Як, до речі, збідненим він був би без перекладів У. Ле Гуїн, Р. Желязни, Д. Сіммонса чи «п'ятикнижжя Лемова» – всіх тих проектів, що реалізуються в нас в останні кілька років. Що з того вийде – покаже час, але це те, що повинно з'явитися.

Що ж до першої половини запитання, то причинами неспішності шляху Саги про відьмака до українського читача, безумовно, є кілька факторів – і тут було б необхідно починати (при розгорнутій відповіді) чи не від часів царя Панька. Тут і проблеми видавничих структур у пізній радянській Україні та у часи незалежності, і специфічна залежність сектору масової культури – у тому числі і перекладацької – від активності російських видавництв, і проблеми довгої інтегрованості якщо не масової культури, то її аудиторії у російськомовний простір. Це не звинувачення – це об'єктивні обставини, із якими ми мали і маємо справу.

Взагалі, це величезний виклик для сьогоднішнього видавця – зуміти сумістити щонайменше дві необхідності у перекладацькому процесі: видати чималу кількість класики – і наситити ринок більш-менш новими книжками. Чи вийде? Ну, я б тримав кулаки і намагався і далі лупати цю скалу.

Так виглядають обкладинки до українського перекладу «Відьмака». Використання артів із гри читачі оцінили неоднозначно.

Ми знаємо, що спроби перекладу робилися і раніше. Що вам про це відомо?

Мені відомі щонайменше кілька таких спроб. У видавництві «Зелений пес» відразу після видання «Гуситської трилогії», у 2006-2007 рр. був підготовлений переклад із початком циклу (як мінімум, «Останнє бажання», першої збірки оповідань). Хто був перекладачем, і куди дівся переклад – це мені, на жаль, невідомо.

Ще кілька варіантів перекладу, як я знаю, ходили – і ходять – по мережі. Про них я також нічого не можу сказати, оскільки не дивився в них.

Тут, до речі, хочу зауважити, що ці переклади я не читав. По-перше, це було б нечесно до самого себе і до читача. По-друге, це в будь-якому разі збивало б «чистоту» перекладу (як воно, до речі, було при роботі над «Відьмаком», першим

оповіданням циклу, перекладеним Миколою Рябчуком та опублікованим у «Всесвіті» в 1990-му році – якщо текст тобі відомий, це накладає відбиток на роботу незалежно від твого бажання; доводиться дистанціюватися, а це інколи важче, ніж здається).

Що ж до подробиць, то я, наприклад, чув про деякі перекладацькі рішення, зроблені у тих «мережєвих» варіантах (здається, для Jasker'a там був обраний варіант «Горицвіт»); але ж це – IX рішення, а відмовитися від них – якщо вони стають тобі відомими – досить важко (і для читача також; «де наш «Лютик»?!»), як ми пам'ятаємо, було питанням досить поширеним після виходу «Останнього бажання»).

Ігрові обкладинки - не рідкість. Наприклад, так виглядає одне з французьких видань «Відьмака».

Що для вас особисто означає сага про Відьмака? Коли ви з нею ознайомилися, яке враження у вас вона викликала тоді?

По суті, «Дециця істини» було першим оповіданням польською, яке я прочитав від початку до кінця.

Тут треба певний відступ, щоб зрозуміти контекст. Я – дитина пізньорадянської доби (саме тому, до речі, не маю до тих часів такої модної у наших північних сусідів ностальгії: я пам'ятаю ті часи, ті практики і – дякую, я вже там пожив, більше не треба). Дитина з районного шахтарського містечка, я пам'ятаю ту жахливу «інформаційну депривацію», яка була нашою тодішньою реальністю. Дивитися яку-небудь «Міжнародну пано-

раму», бо там обіцяли покритикувати «Рембо» – а відповідно повинні показати п'ять чи десять секунд з самого фільму. Продивлятися «Книжне обозрение» та виписувати одну-дві назви книжок, які ти хотів би прочитати – і знати, що в більшості випадків ці книжки так і залишаються непрочитаними. Передплачувати с десяток часописів, бо там пообіцяли опублікувати фантастичний роман. Десь з 1987 стало трохи легше, але навіть тоді інформація залишалася проблемою.

А у 1988 році виявилось, що можна передплатити на наступний рік польський часопис

«Fantastyka». Польської я тоді не знав – але кого це могло б зупинити? Мати справжній журнал фантастики? Та ви, мабуть, шуткуєте!

До сьогоднішнього дня я вдячний своїй мамі, що вона підтримала – і субсидувала – ту авантюру; передплата коштувала чимало як на той час, але у січні 1989 року я отримав перший номер «Fantastyk'i».

А в третьому номері (картина Кріса Ахіллеоса на обкладинці, кольорові вставки, комікс у середині) виявилось оповідання «Ziarno prawdy» А. Сапковського. На той момент ім'я не казало мені нічого («Відьмак» ще не був перекладений ні українською, ні російською). Я почав читати – і зрозумів, що не можу зупинитися. Наступного року (а журнал приходив півтора роки, до липня 1990-го, коли після ребрендингу та зміни видавця закордонні передплатники залишилися без своїх номерів) було «Mniejsze zło», яке здалося навіть сильнішим.

Це були дуже незвичні тексти. По-перше – це була фентезі, якого тоді майже не видавалося. По-друге, Геральт був максимально несхожим на звичних героїв. У результаті знайомство із творчістю Сапковського не припинилося для мене досі.

Чи важко було вийти на пана Анджея? Чи складно з ним спілкуватися, співпрацювати? Ви зустрічалися особисто, чи всі моменти обговорювали виключно через електронну пошту?

Пан Анджей на диво доброзичливо ставиться до перекладачів його творів. Не знаю, чи тільки в даному конкретному випадку, але, здається, ніхто з тих, хто намагався із ним з цього приводу контактувати, не мав причин нарікати.

Щодо питань навколо перекладу, ми контактували виключно через електронну пошту: саме пан Анджей надав у необхідному обсязі примітки щодо особливостей звучання більшої частини імен героїв циклу та транскрипції ельфійських висловів – те, що він робив для гри та аудіокниги. З ним же ми обговорювали деякі з рішень по перекладу: у тому числі «Гномів» і «Любистка». При більш-менш чіткій аргументації він охоче вислуховує резони перекладачів і не менш охоче приходить на допомогу.

Особисто ми зустрічалися на минулорічному «Полконі» у Вроцлаві, куди пана Анджея запросили як почесного гостя. Щоправда, вкрасти його на довгу бесіду майже не вдається: графік участі в імпрезах фестивалю у почесних гостей досить жорсткий. До того ж, на той момент, наскільки

мені відомо, перші два томи українською до нього ще не доїхали, тому розмова відбулася у дусі: «Нарешті!» і «Завжди готовий до контакту!».

Втім, у такого роду контактів є одна слабка ланка: щоби про щось запитувати, треба знати, що тут у тебе – проблема. Це значить, що якийсь фрагмент тобі незрозумілий, що ти ідентифікуєш якусь цитату – як цитату. Лише в цьому випадку ти можеш поставити виразне питання й отримати чітку відповідь. Але завжди є вади перекладу, які ти не бачиш. Єдиний випадок у моїй перекладацькій діяльності, коли вдалося зняти майже всі проблемні моменти – був при праці над російськомовним перекладом «Інших пісень» Я. Дукая, але в тому випадку текст проходив повну авторську вичитку, що у випадку із Сагою про відьмака було малоімовірно.

Тому я цілком усвідомлюю, що у перекладі можуть бути вади, скажімо так, культурного контексту. Але коментаторська традиція навколо Саги вже настільки розвинута, що маю сподівання, що вад тих не настільки багато.

Так виглядає американське видання «Відьмака». Маємо також ігрову обкладинку. До речі, зверніть увагу на «Володарку озера»: використано той самий арт, що на українському «Часі погорди».

Як не дивно, частіше за все такого роду «робота для себе» врешті-решт себе виправдовує. Інколи – в сенсі тренування, напрацювання таких собі «перекладацьких м'язів». Інколи – і в сенсі виходу твоїх праць за межі суто аматорства.

Досвід перекладацької діяльності в мене на сьогоднішній день накопичився: першою перекладацькою публікацією було «Серце п'їтьми» Я. Дукая у виданій у Києві антології «Формула крові» у, здається, 2011 році. На день сьогоднішній – в активі десь зо два десятка публікацій, тому певний досвід до початку перекладу Саги – накопичився.

Що ж до «відьмачого циклу», то тут більшість роботи зроблена «з нуля» і – так, це був чималий шмат праці. З одного боку, це безкінечно цікаво: А. Сапковський у своїх книгах досить різний: на рівні мови, на рівні гри зі стилем та сюжетом. З іншого – це, беззаперечно, непросто: знати, що кожного дня ти повинен робити певну кількість сторінок, бо є кінцевий термін, є видавничий процес, і не зробити того вчасно – це підвести не тільки себе, але й багатьох інших людей.

Хоча, зрозуміло, кожного разу ти відчуваєш, що «ще один місяць» – був би зовсім не зайвим.

Коли ви почали займатися перекладом і скільки часу у вас це зайняло, адже це чималенький обсяг? Я так розумію, що великий шмат роботи довелось зробити іще без офіційної згоди видавництва, чи не було страху безрезультатно змарнувати час і зусилля?

Оскільки перекладацька діяльність не є основним моїм заняттям, то впродовж тривалого часу можна було дозволити собі щонайменше дві речі: з одного боку - самому обирати те, що тобі цікаво перекладати; з іншого – робити це для власного задоволення. Це завжди ризиковано в сенсі пониженого рівня критичності до свого тексту: доки ти не стикаєшся із редактурою, ти не можеш поглянути на свою роботу, так би мовити, «ззовні». Потім, коли це відбувається вперше – багато що починаєш про себе розуміти і багато чому доводиться вчитися.

Обкладинки до німецького «Відьмака» стильні та мінімалістичні.

Окрім основних книг у циклі стосуюнок до відьмачої саги мають також певні оповідання, зокрема, «Дорога без вороття», а також роман «Сезон гроз», чи вони також побачать світ разом із серією?

«Сезон гроз» вийде – він наступний на переклад, права на нього куплені, тож десь до літа, мабуть, роман повинен вийти. Що, як на мене, трохи весело – так це те, що мені вже доводилося перекладати «Сезон гроз»: на російську, для видавництва «АСТ». Буде цікаво пройтися тими стежками ще раз.

«Дорога без вороття» буде видана у третій збірці українсько-російсько-білорусько-польських (але й – англійських) авторів, яку робить для видавництва КСД В. Аренєв («Век волков» і «Странствие трех царей» досить успішно розходяться, тож певний кредит довіри в укладача є). Правда – російською мовою, але тепер – у новому перекладі. В ідеалі – було б добре видати і тексти, які, так би мовити, розширюють контекст

сприйняття циклу: наприклад, той же «Рукопис, знайдений у драконовій печері», який, наскільки я пам'ятаю, не публікувався як цілісний твір і російською мовою.

При цьому, можемо сказати майже впевнено: навряд чи повинен вийти переклад «Щось закінчується, щось починається». Як відомо, А. Сапковський дуже негативно ставиться до цього оповідання, говорячи, що, на жаль, товариський жарт зажив власним життям, і що апокриф збиває сприйняття циклу в цілому.

Втім, не станемо забувати, що непереказана є ще «Змія» (причому, нормального перекладу повісті немає і російською, бо опублікований варіант важко вважати вдалим).

Тому – побачимо.

Тепер, коли сагу практично опубліковано, що ви відчуваєте?

Тут, якщо б це було онлайн-інтерв'ю, повинна б була з'явитися ремарка: «нервовий сміх».

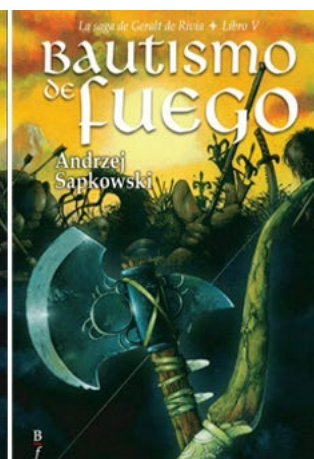
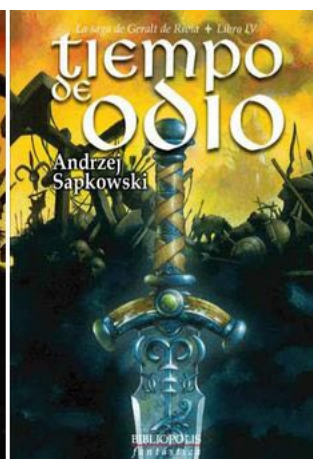
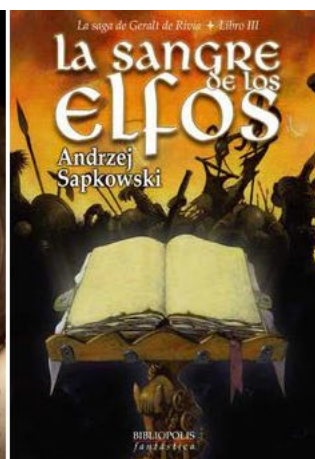
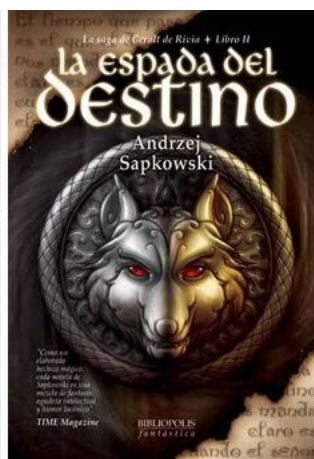
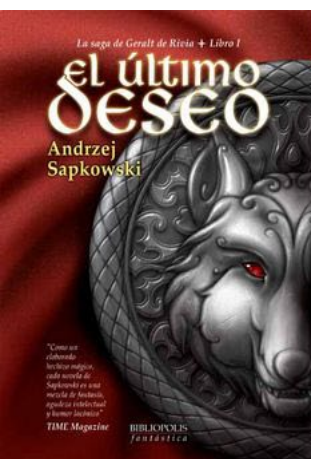
Хоча тут така справа: говорити про «практично опубліковано» – це певне перебільшення. По-перше, попереду ще кілька місяців роботи над «Сезоном гроз». По-друге, зданий у видавництво переклад не означає кінця роботи над книгою. Робота із КСД, на відміну від деяких інших видавництв, означає участь перекладача у роботі редактора (узгодження виправлень, пояснення певних перекладацьких рішень, вичитку макету тощо). Тому після здачі перекладу ти живеш романом ще певний час.

По-друге, українське видання Саги про відьмака, на відміну від більшості видань на інших мовах (та й на польській також), є виданням зі

спробою зробити більш-менш обширні коментарі до тексту. Окрім коментарів щодо історичних та культурних реалій, до кожного тому додається ще й стаття, де розглядаються окремі елементи світу відьмака Геральта. Наприклад, до минулого тому, разом із Владиславом Нікітіним ми зробили велику статтю щодо військової справи у світі Саги.

Зараз, для тому із «Володаркою Озера», ми робимо, разом із Ніком Среднім, Хронологію світу Геральта – а це значить досить копітку працю по фіксації часових згадувань у всіх творах циклу, спробу встановити внутрішню залежність між подіями, які інколи, здається, й не могли співвідноситися. Виходить страшенно цікаво!

Тож – певний шмат роботи ще попереду.

Неймовірно красиві обкладинки до іспанського видання

Як ви ставитесь до критичних зауважень, які час від часу лунають щодо перекладу?

Тут я, якщо чесно, навіть не знаю, що сказати. Безумовно, критичні зауваження повинні існувати – хоча б тому, що неможливо створити перекладу, який би задовольнив усіх читачів. Було б дивно вважати, що ти зробив такий переклад, про який ніхто не може сказати поганого слова. Це був би верх некомпетентності.

З іншого боку, я майже не намагаюся відслідковувати той критичний дискурс. Мабуть, це неправильно, але просинатися кожного ранку із думкою: «Що там знову написали поганого-кри-

тичного-жорсткого про «Любистка» і «гномів» – це настільки ж, здається мені, пиха, як і переконаність і кінцевій досконалості твоєї роботи.

Тут є й ще один момент: інтернет різко скорочує дистанцію між незнайомими людьми. В результаті й стиль мовлення, й стиль спілкування поміж незнайомими стає... ну, скажімо – специфічним. Це знає кожен, хто хоча б раз спілкувався у мережі. Реагувати на це нервово – нерозумно; не помічати – нерозумно ще більше. Доводиться якось із цим жити.

В одному з іспанських видань обкладинки складаються в одне зображення. Виглядає досить оригінально.

Відомо, що ви перекладаєте і інших польських авторів та добре обізнані з польським ринком фантастики. Як ви гадаєте, чому в Україні знайомство читачів із відносно сучасними фантастами було вирішено розпочати саме із А. Сапковського, якого частина українського загалу вже знає з російського перекладу? Чому не хтось інший?

Я б ставив питання інакше: з кого, як не з Сапковського і Лема? (І недаремно, мені здається, «відьмачий цикл» та П'ятикнижжя Лемове почали виходити в один рік).

Тут треба мати на увазі кілька речей. Перед усім, це нормальна видавнича практика: починати з тих, хто має позитивну видавничу історію – а Сапковський має її безумовно, досить поглянути на наших північних сусідів і порахувати кількість перевидань того ж таки циклу про Геральта за двадцять років присутності його на російському ринку.

До того, що б там не думав про ту обставину сам автор, який досить скептично ставиться до діяльності CD Projekt RED, але саме вихід на ігро-

вий ринок трьох частин комп'ютерної РПГ за пригодами Геральта привів до книжки нове покоління читачів. Тут, здається мені, сталося рівно те ж саме, що сталося – у кіноваріанті – з екранізацією П. Джексоном «Володаря перснів»: кількість тих, хто прийшов до книжки від візуалізації її героїв та пригод, є величиною значимою. (Зверну увагу, що видавництво КСД зовсім не дарма обрала для своїх обкладинок офіційні арти з гри: скільки б ми не кривилися з того факту, але обкладинка в цьому випадку продає книгу не меншою мірою, аніж сам автор чи сюжет).

До того ж, скажімо чесно, досі для пересічного, казуального читача «польська фантастика» рівняється передусім двом прізвищам: Ст. Лема та А. Сапковського. Тут можна було б, скоріше, задавати питання: «Чому так довго не було українського перекладу», але про це ми, здається, вже трохи говорили раніше.

Перекладач Сергій Легеза та польський фантаст Яцек Комуца на фестивалі фантастики та уявних світів «Літерра-Кон», м. Київ, 2016

Яких польських авторів окрім пана Анджея ви воліли б побачити українською мовою одними із перших і чому?

О, це те питання, яке могло б відкрити фонтан красномовства настільки безкінечний, що його прийшлося би затикати насильницькими методами.

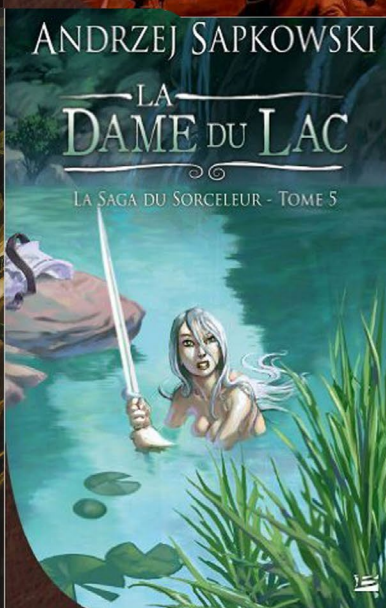
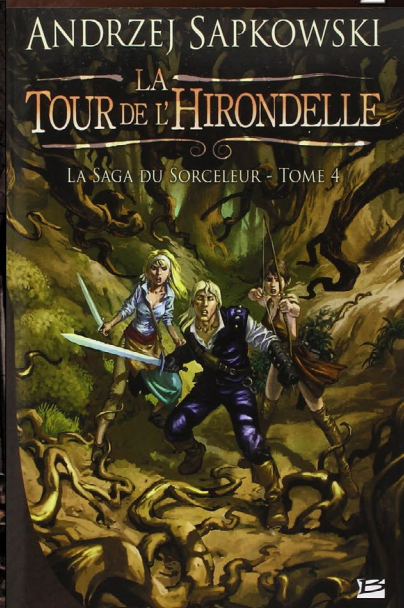
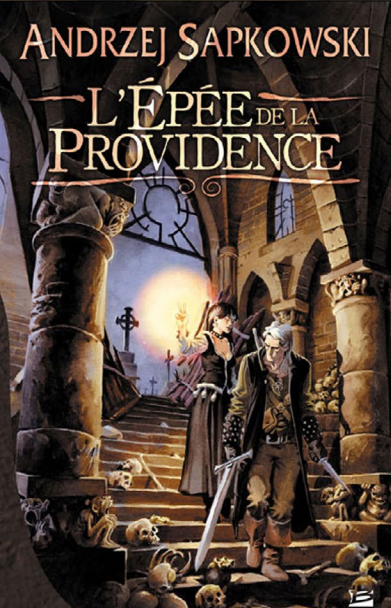
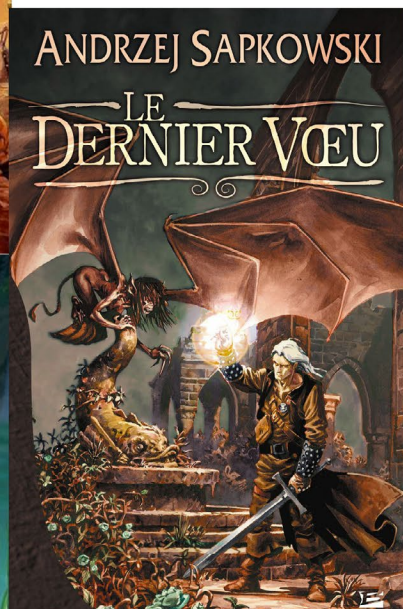
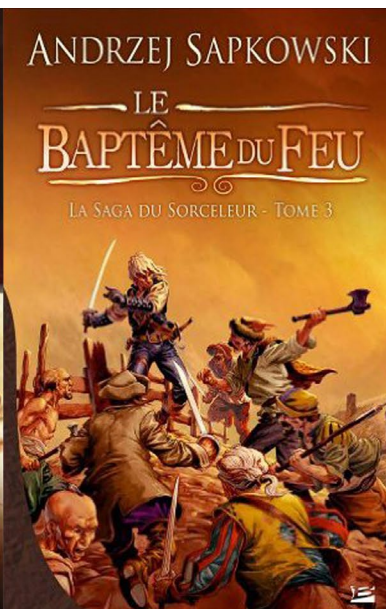
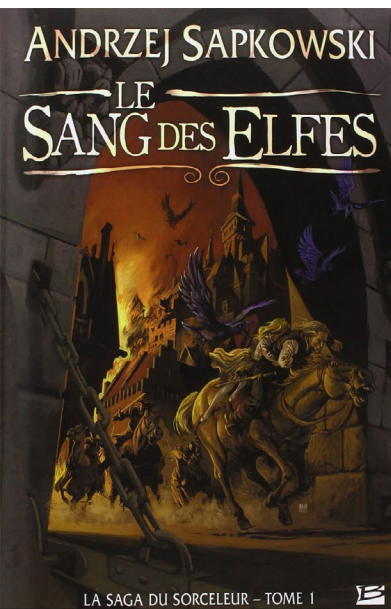
Якщо ж серйозно, то кількість польських авторів, яких хотілося б побачити українською – величезна. По суті, польська фантастика зуміла створити національну школу, котра, попри всі кризи, що вона переживала і переживає, дала не одного, не два, і навіть не десять авторів, які б пристойно виглядали на полицях українських читачів.

Але я спробую назвати лише кілька прізвищ.

Перш за все – це Яцек Дукай. Зараз, наскільки нам всім відомо, видавництво «Астролябія» працює над його величезним (більше тисячі сторінок у польському виданні) романом «Льод». Коли він вийде – це безсумнівно буде (ну, для мене – щонайменше) подія року номер один. Але у Дукай цікава будь-яка з десятка книг (як романів, так і авторських збірок оповідань), які він випустив. Коли його називають «спадкоємцем Лему» – від рекламного ходу у тому вислові є лише дециця.

Автор, якого я б хотів побачити перекладеним українською, є й Лукаш Орбітовський. Можна

Дуже нетипові французькі обкладинки, які оригінальні, але не дуже пасують концепції саги.

було б, мабуть, сказати, що він пише хоррор – якщо таке можна сказати, наприклад, про «Мертву зону», «Тіло» або про «Куджо» Кінга. До того ж Орбітовський – автор, який постійно зростає над собою, якому завжди затісні рамки жанрової літератури. Думаю, що це – один з найцікавіших авторів, що грають у Польщі на межі конвенції та «великої літератури».

Для мене персонально величезний інтерес становить Анна Бжезіньська: автор також дуже різний за сюжетами та художніми засобами, але поле її гри – це фентезі із добре відпрацьованим історичним матеріалом. Сама Бжезіньська – історик, тому не дивно, що її твори – одна з небагатьох спроб всерйоз зіграти із проблематикою ментальності, спробувати відтворити те, що від історика постійно вислизає, але що становить для нього найбільший інтерес: ментальність минулих культур. І, як на мене, це та спроба, якій хочеться аплодувати.

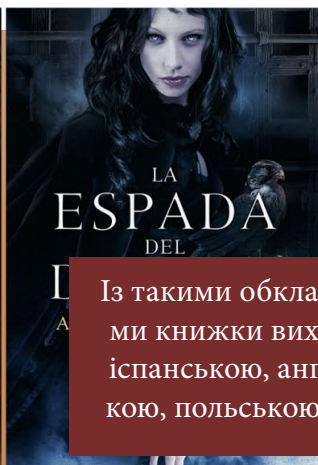
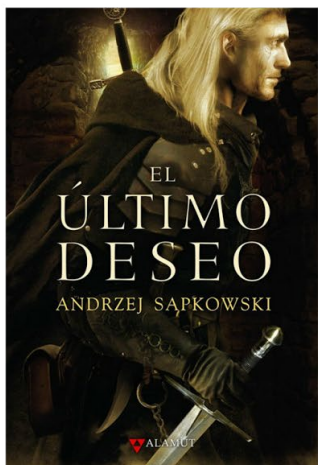
Нарешті, останнім назву автора, два оповідан-

ня якого читачам в Україні вже відомі: Яцек Комуда, який, на відміну від Бжезіньської, не стільки конструює, створює свій світ, сплітаючи яскраві стрічки історичного матеріалу, скільки робить спробу привити фантастичний елемент до реальної історії. В нього, мабуть, найбільш яскраві та «кінематографічні» картини з історії 16-17 століть (причому – у тому числі й на українському матеріалі), але він охоче звертається й до інших періодів – чи то до середньовічної Франції у своєму циклі оповідань про Франсуа Війона, чи то до історії Другої світової в останньому своєму романі «Хубал».

(Тут треба мати на увазі, що четверо названих прізвищ – це навіть не верхівка айсберга, бо неназваними залишилися Р. Вегнер, Я. Гжендович, Я. Новак, К. Піскорський, Ц. Збежховський, А. Каньтох, Р. Косік, В. Шостак, Щ. Твардох, Р. Рак... цей список можна було б продовжувати ще довго).

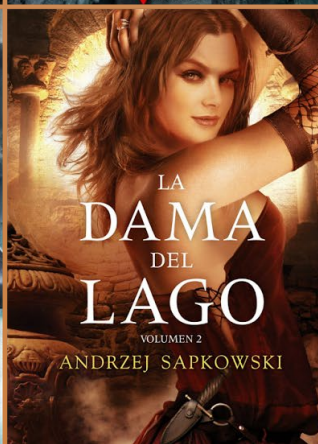
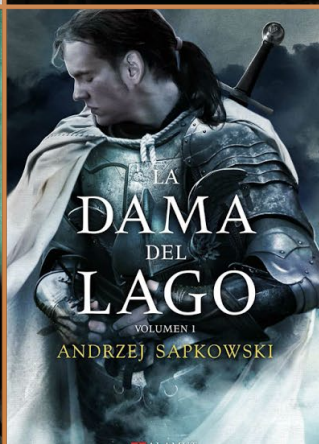
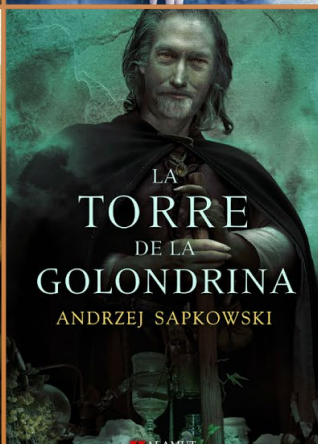
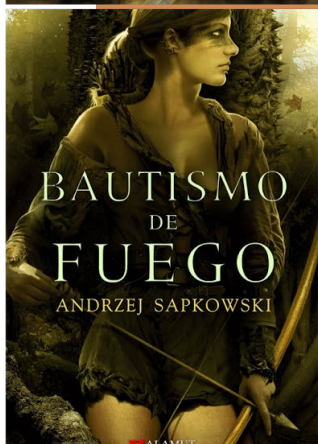
І хотілося б вірити, що хоча б у частини з них вийдуть книжки й українською.

Із такими обкладинками книжки виходили іспанською, англійською, польською тощо.

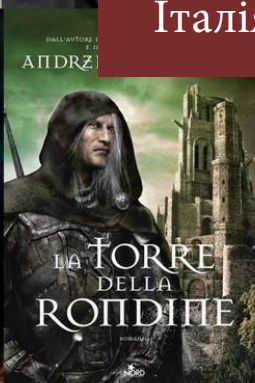
РІЗНІ
ОБКЛ
«ВІД

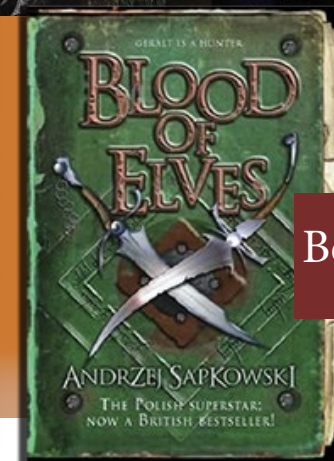
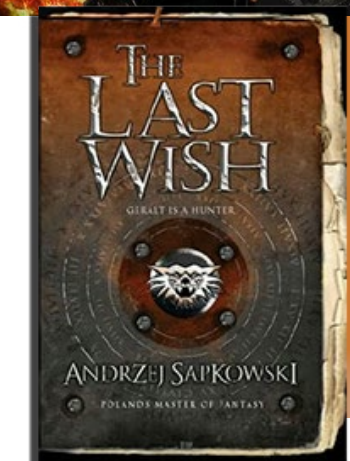
Пол

Італія

Сер

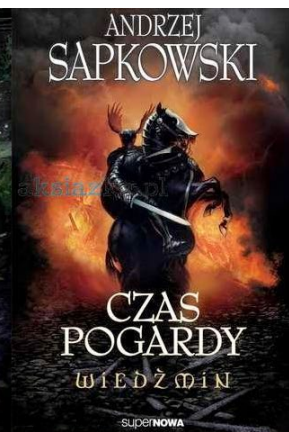
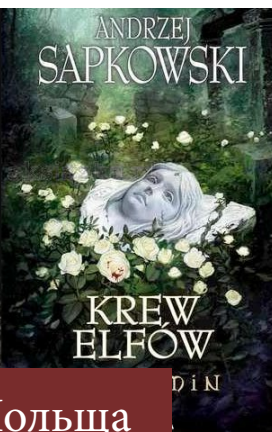
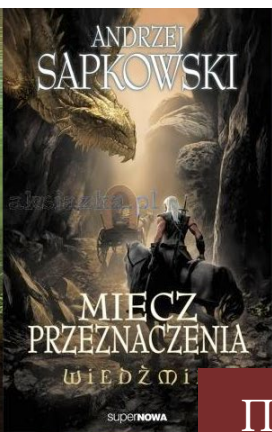
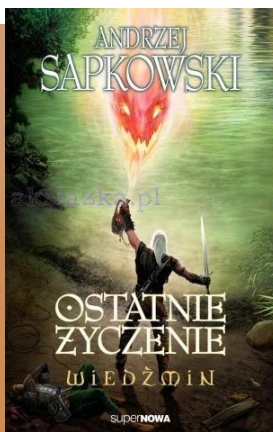

Великобританія

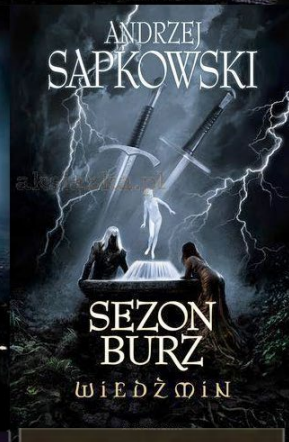
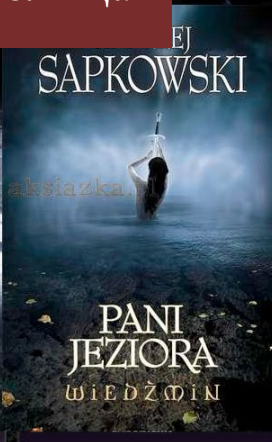
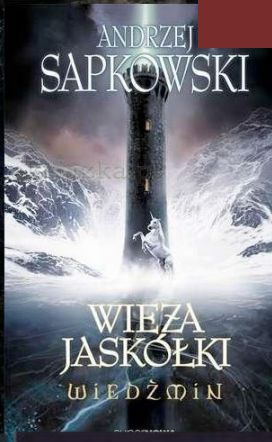
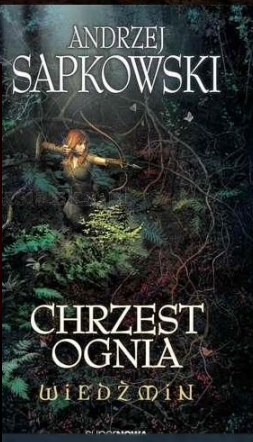

ВАРІАНТИ «АДИНОК І МАКА»

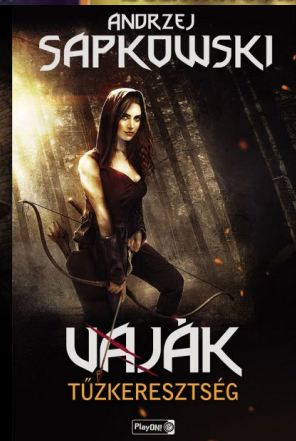
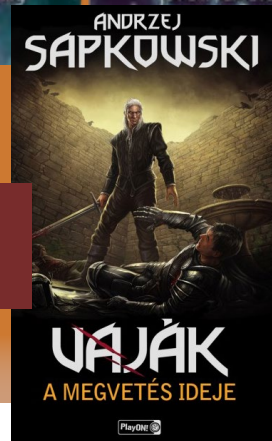
Польща

Чехія

Угорщина

ДАДОГОПАК

та інші українські комікси

Комікси – це не тільки фантастична чи еротична манга та історії про супергероїв; вони не зводяться до розвивальних та пізнавальних дитячих книжок. Через комікс можна цікаво та доступно передати фактично будь-який сюжет. Є, наприклад, навчальна манга про методику проведення лінійного регресійного аналізу (із аніме-дівчатками та довжелезними рядами математичних формул). Вітчизняним читачам ще належить відкрити весь потенціал жанрів та можливостей, що несуть коміки.

Комікси в нашій країні не настільки популярні, як, наприклад, у США. Але говорити, що комікс-культура в Україні зовсім слабенька, було б помилкою. Не одне покоління виросло на діафільмах, на початку 00-их виходив збірник мальованих історій «К-9». До того ж за останні 25 років вигулькували й шли у небуття різні маленькі проекти як ось «Буйвітер», «Грицько Срака» та ін., котрі й перерахувати важко. Багато коміксів вітчизняних авторів взагалі не виходило друком, їх можна почитати тільки на спеціалізованих форумах. Були навіть спроби організувати всеукраїнський фестиваль коміксів «Комікс. UA» у м. Дніпродзержинську (Кам'янському), проте щорічним він так і не став.

Можна сказати, що інтерес до коміксів зараз зростає. Це пов'язано, в першу чергу, з популярністю героїчних блокбастерів від Marvel і DC. Подібно до того, як після екранізації «Володаря Перснів» люди масово почали читати Дж. Р. Толкіна, після перегляду кінокоміксів все більше глядачів хотіли б ознайомитися з першоджерелом. На жаль, класична супергероїка доступна лише в оригіналі та російському перекладі. Проте, наприкінці 2016 року стало відомо, що видавництво «Рідна Мова» готується випустити аж 5 коміксів DC українською. Будемо сподіватися, що за ціною та якістю вони приємно здивують цільову аудиторію, і наша країна зможе ближче познайомитися з тими творами, які давно читають в усьому світі.

Ія Новицька

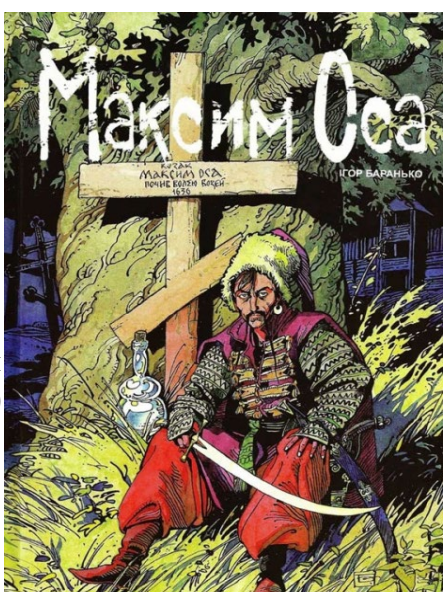

Олег Колов допомагає редакції альманаху знайти його на обкладинці «Даогопака», КиївКомікКон-2016

Українська комікс-індустрія також не пасе задніх. Останнім часом вийшло кілька помітних проєктів, і з кожним роком їхня кількість збільшується. Жанри, в яких працюють вітчизняні коміксиста, можна умовно розбити на 5 груп:

- 1) історичний (переважно, козацька тематика);
- 2) науково-фантастичний (космічна фантастика);
- 3) супергероїка (вітчизняного розливу);
- 4) військовий (актуальний у зв'язку з АТО);
- 5) художньо-літературні (оригінальна історія, або комікс-адаптація літературного твору: повісті, роману тощо).

широке висвітлення у ЗМІ забезпечили коміксу стабільний інтерес збоку читачів.

Автори не обмежуються лише випуском коміксу, на стендах можна купити й супровідну сувенірну продукцію: зокрема, стильні фігурки

козака та кабанчика.

Не менш відомим є комікс «Максим Оса» від українського художника Ігоря Баранько, що працює з французькими видавництвами, а «Максима» малював у вільний час.

Історія з чорно-білими ілюстраціями розповідає про пригоди козака, якого всі вважають мертвим. Комікс вийшов у вітчизняному видавництві «ASGARDIAN COMICS», яке хотіло б надрукувати й інші роботи Баранько, але, на жаль, права на них належать французам.

Цікаво, що «Максима Осу» хотіли екранізувати і навіть відзняли трохи матеріалу, але фільм, який мав вийти ще у 2015 р., зависнув у замороженому стані, бо в авторів закінчилися гроші. Чи побачимо ми колись цю екранізацію – не відомо.

Є й інші цікаві проєкти, що виходять не окремими книжками, а як рубрика в періодичних журналах. Наприклад, багато коміксів про козаків намалював Ігор Бежук, який до речі, є автором рисунку на обкладинці першого номеру нашого альманаху.

Історичні Комікси

Мабуть, чи не найпомітнішим історичним коміксом та й вітчизняним коміксом взагалі є трилогія «Даогопак» від Максима Прасолова, Олексія Чебикіна та Олега Колова. Фентезійний сюжет із національним колоритом, красиві кольорові малюнки, велика кількість презентацій та

Сувенірні козак та кабанчик від творців коміксу «Даогопак» вийшли досить колоритними. На кабанчику можна розгледіти «тату» з голою русалкою.

Науково-фантастичні Комікси

Пошук національної ідентичності спонукає авторів наділяти українським колоритом навіть НФ. Більшість відомих проєктів представлено варіаціями на тему «Козаки у космосі».

Доволі нашумілим пару років тому був комікс від Олександра Ком'яхова «Чуб: Зоряна байка про козака Чубенка» від видавництва «NEBESKEY», того самого, що друкувало «Дагопак». Книга вийшла також із непоганим малюнком та кольоровими ілюстраціями.

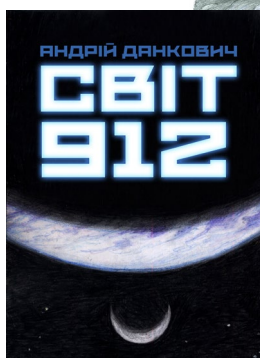
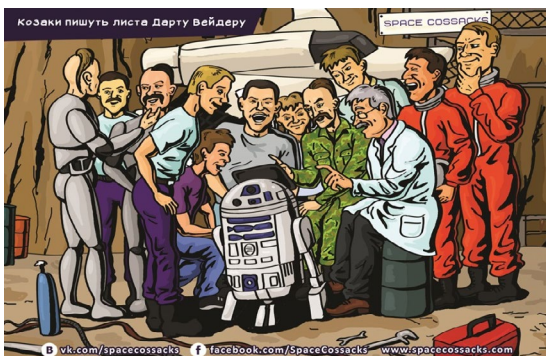
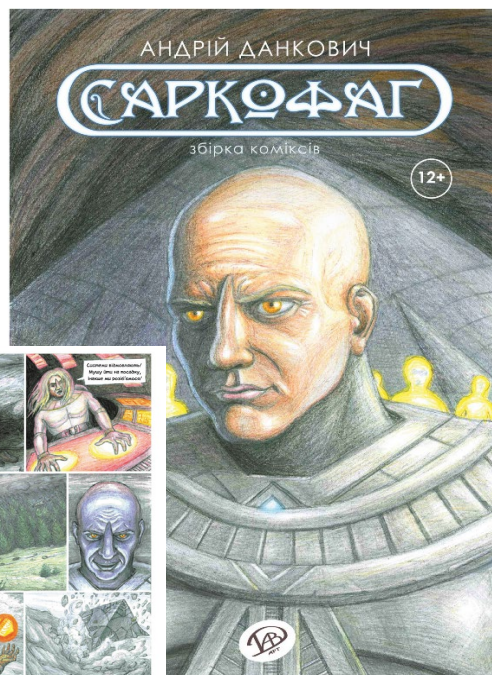
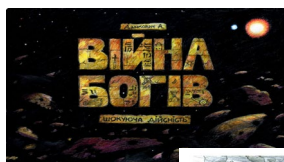
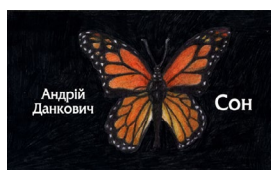
Зараз на фестивалях можна побачити комікси від проєкту «Space Cossacks», що випускаються у м'якій обкладинці та ки-

шеньковому форматі. На офіційному сайті видавництва продаються три томи історії, що мають кольорові ілюстрації. А також сувенірний тематичний плакат: «Козаки пишуть листа Дарту Вейдеру».

Помітно вирізняються на тлі козаччини науково-фантастичні комікси Андрія Данковича, що, до речі, намальовані кольоровими олівцями. У них, як і належить НФ, є космонавти, прибульці та нові незвідані планети з небезпечною флорою та фауною. Раніше автор презентував

кілька завершених історій: «Сон», «Світ 912», «Війна Богів».

А нещодавно перевидав їх під однією обкладинкою. Нова збірка отримала назву «Саркофаг», цікаво, що гроші на неї автору вдалося зібрати за допомогою спільнокошту.

Супергероїка

Спроба українських авторів копіювати образи та костюми з американських коміксів виглядає досить гротескно. Достатньо відомі у цьому напрямку два проекти, які, до того ж, мають яскраве політичне забарвлення. В обох проєктів наразі вийшло по 2 випуски коміксів.

Автором коміксу «Патріот» є художник Вадим Назаров. Перший випуск вийшов з чорно-білими ілюстраціями, другий – вже у кольорі. Патріот – український супергерой з колоритною зовнішністю: у нього є й чуб, й маска-тризуб, й поєднання жовтого та блакитного кольорів у костюмі.

Комікс позиціонується як політичний шпигунський бойовик.

Авторами другого проєкту є Софія Розуменко (художник) та Леся Воронюк (сценарист).

нарис). Комікс «Українські супергерої», за словами авторів, розраховано більше на дитячу аудиторію. У ньому відчувається вплив

АТО. Супергерої відповідні: Кобзар, Кріп, дівчина з волоссям кольору прапору та Кіборг. Серед ворогів значаться: двоголовий орел, або Двоорел, Колоради тощо. На перших презентаціях автори говорили, що хочуть тримати темп, випускаючи новий комікс кожні 3-4 місяці, але після випуску другого номеру минув рік.

графічні романи – від очевидця подій по іншу сторону фронту.

Комікс «Звитяга. Савур-Могила» від «ASGARDIAN COMICS» оповідає про проважного прокурора, що поїхав до зони АТО на 1 день заради «корочки» учасника бойових дій, але його затягло у самісіньке пекло війни. До кінця 2016 року мав вийти другий том «Звитяги», присвячений обороні Донецького аеропорту, та з алюзіями на Першу світову війну та навіть батька Махна. Автори анонсували ще кращий малюнок, ще більше сторінок та ще цікаву історію, але на момент написання статті, лютий 2017, другий том поки не вийшов.

У видавництві «Люта Справа» надрукували графічну історію «Діра» про життя у ЛДНР. Автор коміксу – художник Сергій Захаров сам побував «на підвалі» у терористів за політичні карикатури. У полоні над ним знущалися, кілька разів імітуючи

Війна та комікс

Війна на сході залишає по собі відбитки не тільки в серцях та новинах, а й творчості небайдужих авторів, зокрема, й коміксистів. Одні історії переповідають подвиги українських військових, але є й більш страшні

розстріл. Після звільнення він разом із письменником Сергієм Мазуркевичем створили біографічну історію про побут, тортури та життя полонених на окупованій території.

Художньо-літературні Ремізи

Українські художники постійно розширюють кількість жанрів, в яких працюють. Нещодавно видавництво «Леополь» надрукувало графічну історію «Герой поневоли» – першу частину мальованої адаптації повісті Івана Франка. Книжка вийшла великого формату, з красивими ілюстраціями, у стилі з безліччю дрібних деталей, які хочеться розглядати. Автори Міхай Тимошенко та Кирило Горішний обіцяють й продовження.

Художник Андрій Хололкін працює над коміксами «12! Поїхали», що за анотацією розповідають про пригоди людей, пов'язаних між собою тим, що їздять в одному тролейбусі. Детективний бойовик «Оселя Грішників» від В'ячеслава Кокошкіна розповідає читачам про кримінальні розборки у місті Каракас, США. Виходять у нас і дитячі комікси, наприклад «3:9 Царство», і альманахи коміксів, наприклад, «Черный лев» (містить матеріали російською). Таким чином, проектів багато, щоправда, більшість із них – маловідомий самвидав, але, сподіваймося, з часом і він знайде свого читача.

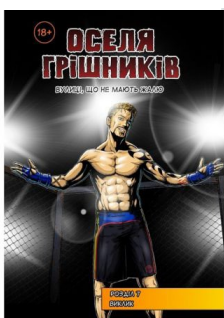
Лідсузи

Коміксів в Україні з кожним роком більше. При чому не тільки кількісно, а і жанрово. Перекладні комікси вже не обмежуються дитячими серіями, незабаром в нас мають з'явитися й історії від творців Бетмена та Супермена – DC.

Вітчизняні художники відкликаються на актуальні суспільно-політичні проблеми, тому в нас з'являються комікси про війну на сході, що героїзують боротьбу наших воїнів. Історичний жанр вже не обмежується козачиною, у ньому з'являються й інші періоди, зокрема, тема Визвольних змагань підіймається у стімпанк-коміксі «ВОЛЯ», що має вийти найближчим часом.

Ведеться робота над навчальними проектами, що мають привернути увагу та популяризувати вітчизняну історію та культуру завдяки цікавій подачі та красивому оформленню.

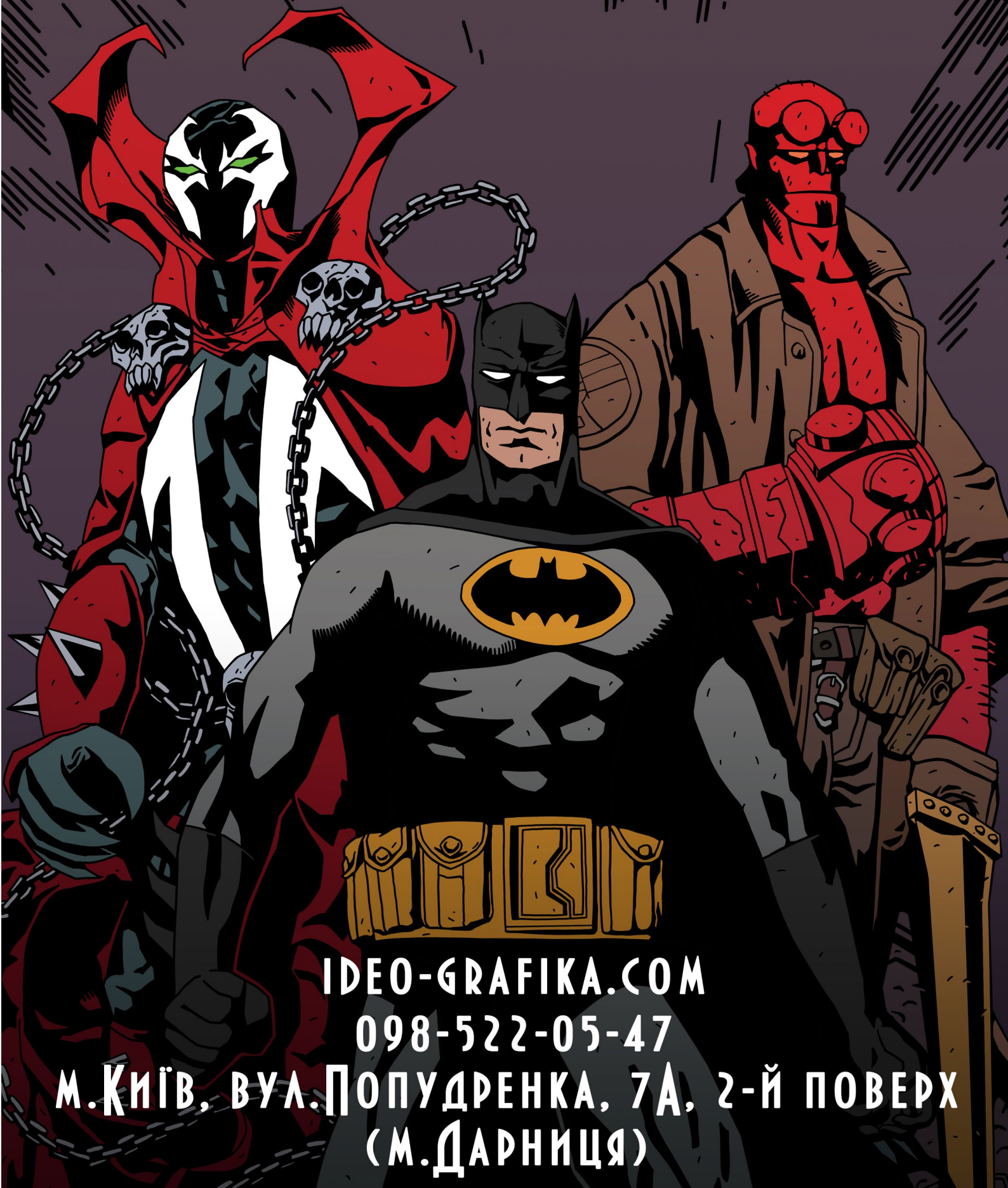
У будь-якому разі, хочеться вірити, що в українських коміксів все тільки починається.

КОМІКСОВА КНИГАРНЯ

КНИЖКИ • КОМІКСИ • АРТБУКИ

IDEO-GRAFIKA.COM

098-522-05-47

М. КИЇВ, ВУЛ. ПОПУДРЕНКА, 7А, 2-Й ПОВЕРХ
(М. ДАРНИЦЯ)

UGAR.COM.UA
ASGARDIAN.COM.UA

СПРАГЛІ НА «ВОЛЮ»

Тематика визвольних змагань овіяна романтикою. Буремні події цього періоду приковують погляди багатьох українців. Когось приваблює анархічний дух Махна, комусь лестить ідея української монархії, уособленням якої виступає гетьман Скоропадський, а когось заворожує похмура атмосфера Першої світової війни, злам епох, який поєднує модерний світ із романтикою XIX ст. У 2017 р. виповнюється 100 років з дня проголошення УНР. Погляди багатьох українців і досі прискіпливо вивчають цей період нашої історії. Для багатьох – це час, коли Україна, хоча і ненадовго, але відбулась як держава, а для фантастів – неоране поле для експериментів. Кожний фантастичний твір, який торкається цього періоду, знаковий і неодмінно викликає інтерес. Один із них – комікс «Воля» від «UGAR Production» за підтримки «Asgardian comics». Запальна суміш із крутезної графіки, історично достовірного фону та фантастики, він активно обговорюється у фендомі ще з 2016 р. Нам пощастило поговорити з його творцями та дізнатись більше як про сам комікс, так і про їх подальші плани.

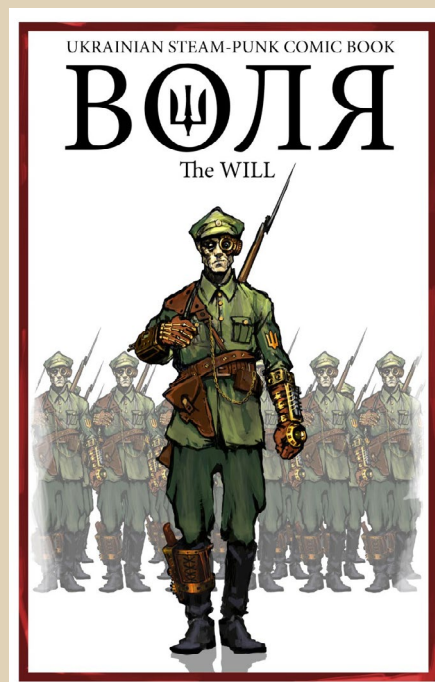
В'ЯЧЕСЛАВ БУГАЙОВ

автор ідеї, сценарист

DF: Розкажіть, будь ласка, кілька слів про ваш проект.

Ми задумали його десь півроку тому. Це такий-собі мікс українських визвольних змагань, першої світової війни і, швидше, дизель панку, аніж стімпанку, бо стімпанк – це, радше, вікторіанська епоха. Коли цьогоріч ми зробили презентацію на КиївКомікКоні, то побачили, що потрапили в ціль. Це доволі вірусна тема, оскільки зачіпає геополітичні питання. Про нас почали поширювати інформацію в російських соцмережах, лаяти, але насправді вони зробили нам непогану рекламу, на ній можна було б навіть зекономити, тим не менш, ми вирішили цього не робити, а навпаки, зробити найкращу рекламу серед українських коміксів, бо ми задаємо собі високу планку. Ми хочемо бути найкрутішими і як на найбільших конкурентів орієнтуємося на «Даогопак».

Ми плануємо зробити комікс на 50 сторінок плюс обкладинка. Там буде три історії, кожна у своєму стилі та з різним рівнем крейзанутості. Перша більш реалістична, друга – фантастичніша, а третя – взагалі якась магія. Ми хочемо показати діапазон всесвіту, презентувати його у трьох різнопланових замальовках, а потім зробити франчайз. З другого тому вже має початися історія, серіал.

DF: Хто у вас сценарист? Кому належить ідея?

Це спільний продукт. Над сценарієм працювали я та наш видавець – Денис Фадеєв. Ідея моя, Денис написав більш розширений сюжет, а потім ми разом його доопрацьовували.

DF: З якими художниками ви співпрацюєте?

Кожну історію малював один художник. Перший – це Олексій Бондаренко, другий – Макс Богдановський, у нього європейський стиль, мається щось від гравюри, а третій – це Олександр Опара, він поп-калчер.

DF: Гарзд, у вас троє художників, та хто ж із них буде малювати другий том?

У другому томі, скоріше за все, буде одна історія і один автор, а загалом, у нас план такий – зробити першу частину, подивитися, як відреагує публіка, а потім вже вирішувати що робити далі. Мені, наприклад, цікаво зробити декілька сюжетних гілок про різних персонажів, а потім кожен місяць випускати по три-чотири комікси під м'якою обкладинкою з різними сюжетними гілками, які будуть відбуватися паралельно в одному і тому ж всесвіті. Отже, для того, щоби скласти в своїй уяві цю мозаїку, треба буде прочитати всі комікси. Кожний комікс буде присвячено окремому персонажу, як у всесвіті «Marvel».

DF: Тобто ви плануєте зробити всесвіт, і якщо він реально піде, продовжувати?

Так, тут можна гратися з різними епохами. Зробити, наприклад, Волю-50, або Волю-80, де в Києві будуть хмарочоси, а Павло Зібров збере метал-бенд.

DF: З тих малюнків, які є видно, що ви дуже ретельно ставитесь до зовнішнього вигляду персонажів, атрибутики, їх відповідності епосі. Як вам це вдається?

Наша мета – популяризація цієї епохи. Я сам дуже люблю історію, але головна заслуга в точності відображення деталей належить нашим історикам-консультантам.

ВЛАДИСЛАВ ЗАПОРОЖЕЦЬ

історик-консультат

DF: Як ви сконтактувалися?

Я повів двох своїх синів на КомікКон. Побачили цей комікс. Потім вирішив більше з'ясувати про цей проект, зв'язався з авторами на фейсбуці.

DF: Тобто ініціатива пішла від вас?

Можна сказати, що це було обоюдне зацікавлення. Вони просто раніше про нас не знали. За фахом я економіст, але історією займаюся вже тривалий час, з 1991 року. Ми представляємо військово-історичний клуб «Повстанець». Реконструємо армію УНР і УПА. Два періоди. Оскільки ми знаємо історичні тонкощі, для того, щоб не вийшло лажі у хлопців, ми вирішили їм допомогти, щоби був якісний продукт. Вони запросили нас виступити в ролі консультантів і ми з радістю погодилися, оскільки ця тема суміжна з історією, і ми розглядаємо комікс як інструмент поширення історичних знань серед молоді.

DF: Що ви робите для того, аби дотримуватись історичної достовірності?

По-перше, за основу взято реальних історичних персонажів. Велику увагу ми приділяємо одностроям. Все, що ви бачите на малюнках, має за основу історичні взірці, хіба що у коміксі у нас трохи змішані епохи, наприклад, 1918 – період гетьманата і 1919 – період Директорії та Симона Петлюри. На малюнках у хлопців однострої з тризубом на рукаві. Такі використовувалися вже у 1919 році, але оскільки у коміксі пішло розшарування часів, у нас маються змішані елементи. Маються і деякі елементи з більш пізніх епох. Якщо взяти, наприклад, два панцирника, то один із них відповідає епосі, а другий – з відкритими вежами, трохи модернізований. Це виглядає дещо футуристично для цієї епохи.

Хлопці з реконструкторського клубу «Повстанець» спеціалізуються на відтворенні часів УНР та УПА і слідкують за історичною достовірністю одягу в коміксі.

DF: Тобто, в коміксі події відбуваються не зовсім так, як це було насправді?

Зовсім не так. Персонажі історичні, канва також історична, деякі події мали місце, але далі все розходиться абсолютно іншим чином.

ДЕНИС ФАДЕЕВ

сценарист, видавець

DF: Ми знаємо, що це досить витратний проект. На що ідуть кошти?

По-перше, це зарплата художникам. Зробити такий арт – це дуже і дуже дорого, це навіть не одна сотня доларів за сторінку. А отже, декілька тисяч доларів іде лише на графіку. По-друге – це реклама – стенди, плакати, магнітики. Па-третє, сам комікс ми плануємо випустити дуже великим як для коміксу накладом, можливо, п'ять або сім тисяч екземплярів. Це величезні кошти. Можливо, будемо робити це краудфайндингом або шукатимемо інвесторів. У будь-якому разі, ми вирішили піти ва-банк і зробити якнайкраще, картинку світового рівня. Це буде БОМБА! Актуальний сюжет, цікавий світ і таке інше. Це буде повністю експортно орієнтований продукт, тому що нам потрібно буде відбити вкладені кошти.

На сьогоднішній день у нас майже все готово – є сценарій, розкадровки, майже всі картинки. Зробимо першу частину, а там подивимося, що робити далі. Хотілось би зробити кіно, мультиплікацію. Я апологет мультиплікації. Було б дуже круто зробити мультсеріал, проте, скоріше за все, ми зробимо якийсь недорогий фільм за гроші інвесторів і Держкіно, але, знову ж таки, спочатку нам потрібно доробити комікс, а вже потім будемо маневрувати так як нам дозволить ситуація.

DF: Розкажіть трохи про ваші попередні проекти?

Насправді ми досить небагато видавали. У нас є серія коміксів «Звигтяга». До речі, рекомендую. Про війну на сході з історичними алюзіями. По-друге, ми видали «Максима Осу», що зараз екранізується. Це старий комікс, але ми його перевидали українською мовою. Окрім того допомагаємо друзям з Києва, які роблять періодичний журнал «Чорний Лев». Це, власне, наш український «хеві-метал», кожні два місяці виходить. Також нещодавно ми допомогли зібрати кошти на комікс «Саркофаг» Андрія Данковича за допомогою краудфайндингу за нашою документацією. В мене є вся необхідна для видавництва документація, у хлопців її нема. Тому вони використовують мої папери, мої підписи і збирають кошти.

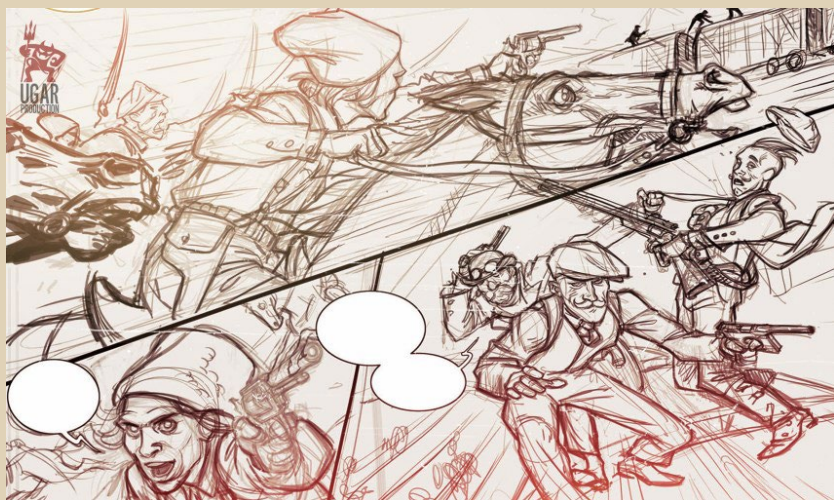
DF: Тобто можна сказати, що ви займаєтеся промоцією коміксів в Україні?

Для нас це хобі. В нас усіх є основна робота. Комікси гроші не приносять, але це дуже цікаво.

DF: Ким ви працюєте і як почали займатися коміксами?

Я проектний менеджер у сфері виробництва комп'ютерних ігор, до цього був гейм дизайнером. В якості хобі раніше ми знімали кіно. Це були треш-фільми. Це дуже складно і дуже дорого. В першу чергу, – дорого. Отже, робити фільми дорого, робити відеоігри – складно і ризиковано, але ж ідей багатько, треба щось робити! А займатися тільки роботою – нудно. Тому ми порозкинули мізками, а що такого можна зробити, що було б дешево і цікаво? Ну і я вирішив робити комікси. Всі ми полюбили комікси у дитинстві, зараз полюбаємо і читаємо також. Окрім того це дешево. За ціною одного середнього мобільного телефону можна зробити 1000 екземплярів коміксу. Але той комікс, яким ми займаємось зараз – дуже дорогий. Він вартує, мабуть, кількох ящиків мобільних телефонів, але це зовсім інший рівень.

Ми почали з низького рівня, це цікаво, досить весело, конкуренція на українському ринку відсутня, адже більшість читає російськомовні комікси про Бетмена, Месників і таке інше. З українськими коміксами жодної конкуренції, тому ми вирішили, а чому б і ні? У нас є якісь невеличкі ресурси, у нас є ідеї, беремо і робимо. Гроші воно поки що не принесло, але ми здобули добрий досвід. Якби мені сказали, що це коштуватиме мені купу грошей, нервів і часу, я би все одно це повторив. Задля досвіду. Це і документація, і спілкування з магазинами, і з видавництвами, власне, сам контент. Нашою метою було

навчитися створювати і розповідати контент. А вже надалі можна буде робити фільми, ігри, музику і таке інше. «Воля» – це перший крок для створення медіа корпорації, медіа-імперії, це буде перший справжній франчайз. Я вважаю так, він вистрілить, адже немає жодної конкуренції і ми добре попрацювали над якістю. Ми намагаємося зробити якісний продукт європейського рівня, щоби потім не було соромно.

DF: Чи ви возили його в Європу, вже комусь показували?

Ні. Це третя поява на людях. Потім поїдемо до Польщі, там є щорічний фестиваль коміксів, повеземо «Волю» туди. Ми зробимо його польською та англійською. У нас вже є один комікс перекладений англійською – це «Звитяга». Перша частина представлена на www.comixology.com – найбільшому в світі інтернет-магазині цифрових коміксів. Там він називається «Battle for Ukraine». Будь-хто може зайти, купити і почитати англійською.

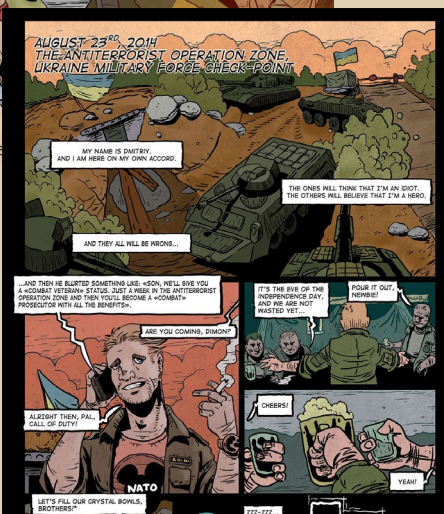
DF: І як, купують?

Перші результати будуть лише за три місяці. Ми його виклали, десь півроку тому. Адміністрація сайту проїдала нам мізки, але вони все ж його виклали. Це вже перемога для всіх українських коміксів, бо це перший український комікс, який з'явився на www.comixology.com. Це подія. Ніхто її не бачив і не чув про неї, але це – великий крок для всієї індустрії. Зараз ми бачимо ренесанс українських коміксів, бачимо велику кількість авторів, аматорів, що виробляють комікси. Авжеж, вони не можуть їх продати, але це тренд. Добрий тренд.

DF: Ви сприймаєте інших коміксистів як друзів чи як конкурентів?

Як друзів, або партнерів. Жодної конкуренції немає. Ось коли буде виходити по 30-40 коміксів на місяць, це вже буде конкуренція, але зараз це такі мізерні суми, такі мізерні числа, що навіть смішно конкурувати. Будь-яка людина за кілька місяців може купити всі комікси, вироблені в Україні за ціною 4 чи 5 російськомовних коміксів про Бетмена.

Ми бачимо, що останнім часом в Україні відкриваються нові магазини коміксів. Я постійно надсилаю «Максима Осу» в нові і нові міста. Це дуже добре, але ринок захоплений росіянами, з їх ліцензіями по «Marvel», «DC» і таке інше. Зараз ми також працюємо над закордонними ліцензіями. Можливо, скоро у нашого видавництва буде перший американський комікс. Це буде не «Marvel», а дитячий комікс, але це нам потрібно, для того щоби мати видавниче портфоліо. Проблема в тому, що «Marvel» не дає права видавництвам, які не мають прикладів іноземної співпраці.

DF: Отже, згодом ви хочете видавати продукцію «Marvel»?

Так, нам потрібні їх ліцензії, ліцензії «DC», адже саме вони роблять касу. Якщо людина побачить комікс від «Marvel» українською мовою та російською, і український буде на 10 гривень дешевше, вона купить його. Оце наша ціль. Робити мейнстрім комікси українською мовою. Але це важко. Важко, по-перше, коли в тебе немає портфоліо, по-друге, коли ти не можеш запропонувати такий рівень тиражів, як у росіян. Вони роблять наклад одразу по 5–10 тисяч екземплярів, бо працюють на все СНД. Ми не можемо собі цього дозволити, бо наш ринок у 5–8 разів менший за російський. Ми можемо працювати лише в Україні, бо навіть якщо б ми виробляли комікси російською, у Росії вони не були б конкурентоздатними, так як через мито були б дорожчими за російські. Ситуація складна, але цікава.

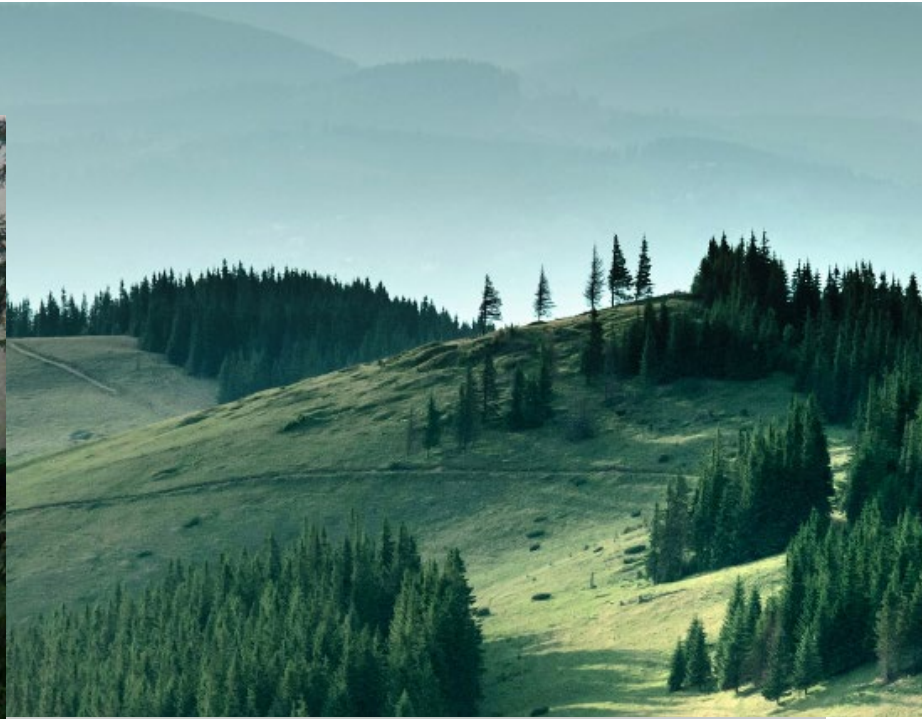
Розмовляв Святослав Чирук

На конвенті «КиївСтімКон» було представлено стенд «Волі» тп відбулася велика презентація проекту.

У статті використано фото С. Чирука, І. Новицької та зображення з <http://www.ugar.com.ua/komiksy/komiks-volyathe-will/>

Ія Новицька

Карпатське фентезі від молоді письменниці Рецензія на роман М. Смагіної «Волковиці»

Марина Смагіна «Волковиці»

КМ-Букс, 2016. - 224 с.

Жанр: фентезі, містика, драма

Анотація

У «Волковицях» оживає давня карпатська магія з її ірреальними історіями, часовими вирвами, непрощеними прокляттями, які пролежали на денці гірської ріки Дзвінки майже сто літ і раптом вирвалися на волю. Хто воскресив їх і навіщо? Адже, Волковиці — це не звичайне гуцульське село, і воно просто так не відпускає того, хто опинився у ньому. Бо у Волковиці випадково не можна потрапити. Село, якого не знайдеш на жодній мапі. Село, яке народилося ...завдяки чарам.

ISBN: 978-617-7409-39-6

«Волковиці» - дебютний роман молоді херсонської письменниці Марини Смагіної, який одразу виграв «Коронацію слова» у номінації «фентезі». Сюжет «Волковиць» обертається довкола однойменного карпатського селища, в якому мешкає бабуся головної героїні. Поїхавши туди на літо, дівчина опиняється у вирі таємниць, що приховують тамтешні смерековий ліс та гірська річка. Розплутати клубок загадкових подій, що відбулися у селищі понад 100 років назад, дівчині важливо й тому, що вони стосувалися її пращурів.

Отож, теми «повернення до коріння» і пізнання родової історії є чи не основним лейтмотивом роману. Вони добре виписані і зустрічаються протягом всього твору. Читаючи «Волковиці», неодмінно починаєш замислюватися про своїх пращурів, їхнє життя, сімейні драми, - а це, мабуть, не ті думки, з якими щодня зіштовхується пересічний читач. І в цьому сенсі роман чіпляє, виводячи на особистісно значимий рівень сприйняття, далекий від сюжету, але близький кожній людині.

Структурно «Волковиці» - це такий собі пазл, в якому ключову подію переповідають різні учасники, кожен із яких приносить свою дуже важливу деталь, завдяки чому наприкінці розповіді історія

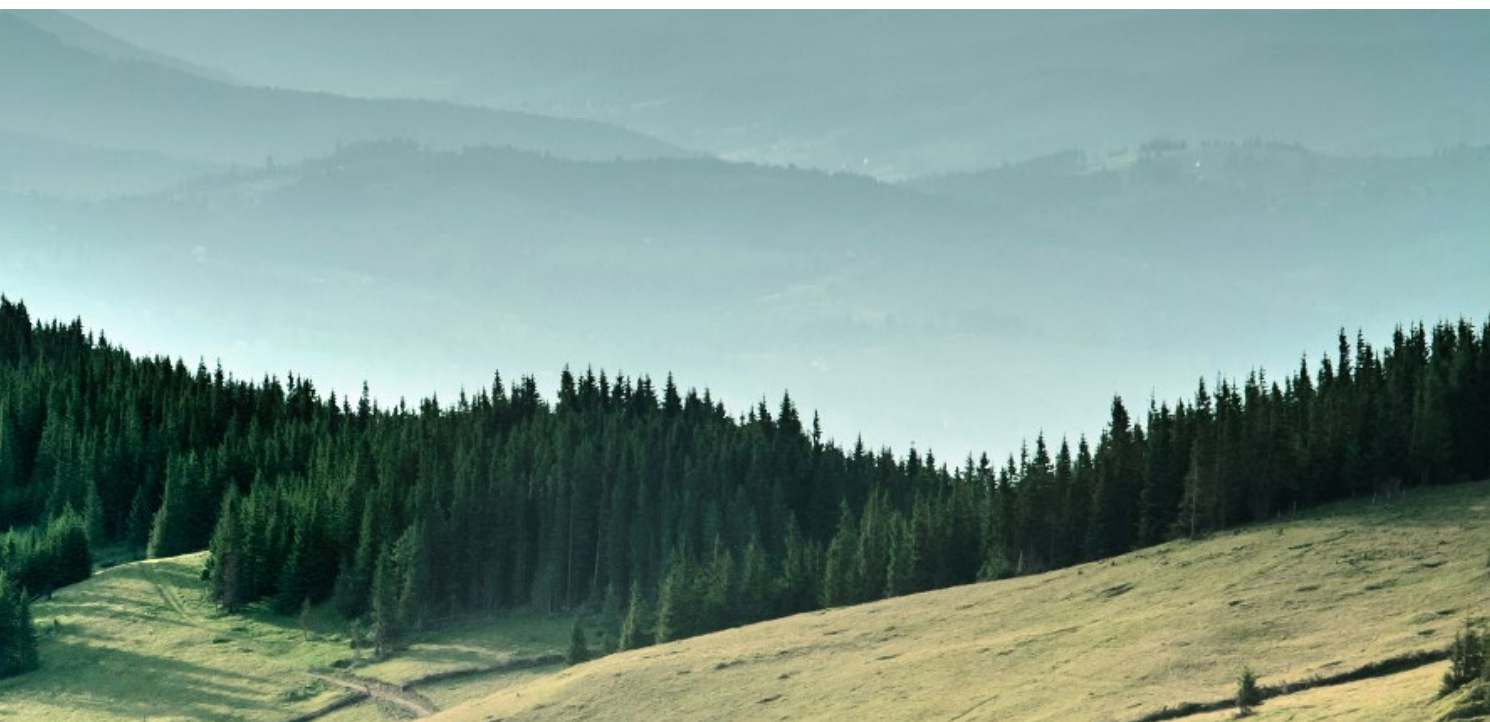

фото: <http://kmbbooks.com.ua/book?code=700232>

складається у цілісну картинку. Перед читачами розгортається сімейна драма кінця XIX – поч. XX ст., у кращих традиціях класичної української літератури: з коханням, зрадами, любовними трикутниками, небажаними вагітностями, ревнощами, вбивствами, самогубствами з горя тощо.

Стиль написання книги легкий та приємний, мова багата епітетами та метафорами. Об'єм роману невеликий (на відміну від кеглю та полів), тому прочитати його можна за 3-4 години. Не зважаючи на легкість розповіді, є у книзі й важкі для сприйняття елементи, зокрема, багато подій подається у переказі, тому доводиться прориватися крізь щільну стіну тексту без діалогів. А якщо герої все ж розмовляють, то літературною мовою без індивідуальних особливостей. Карпатського антуражу як такого майже немає, у тексті постійно згадуються смерековий ліс і гірська річка (компенсуючи частотою різноманітність). А ось дрібних деталей, як-от назви квітів, трав, характерних для місцевості діалектизмів, опису сільського побуту тощо немає. Через це виникає враження, що картинка пишеться великими мазками, в яких трохи не вистачає колориту. Проте, це все ж дебютний роман письменниці, а такі речі приходять із досвідом.

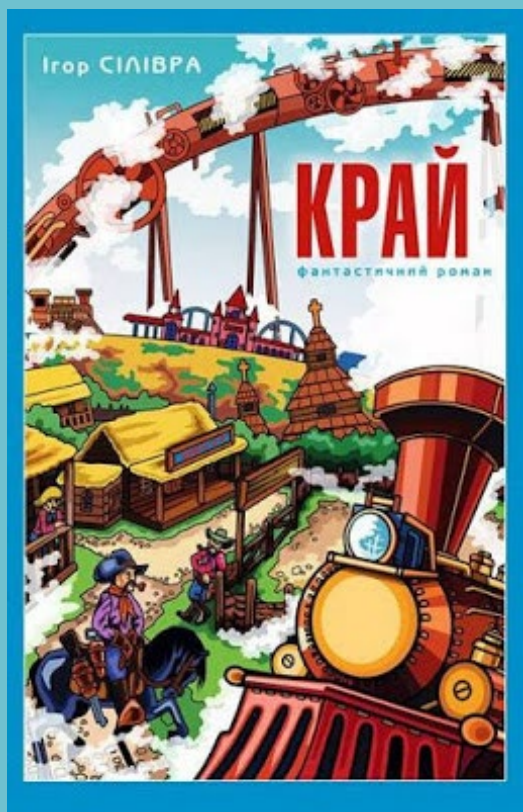
Така ж проблема й у героях – автор розповідає про них рівно стільки, скільки потрібно для просування сюжету. Через це герої виглядають не як живі люди, а як актори у драматичному театрі, що

відіграють свої ролі: йдуть куди треба, роблять, що потрібно. При чому головними мотивами більшості сюжетотворчих вчинків виступають «погане передчуття» та «інтуїція». Проте, багато літератури у такому жанрі можна звинуватити у подібних огріхах. Тому образи героїв все ж треба залишити на відкуп жанру - сімейній драмі.

Окремо слід сказати про фентезійні елементи, адже роман отримав відзнаку саме у номінації «фентезі». Як такого нереального у книзі немає. Духи місця, що так перспективно згадуються на початку першого розділу... більше ніде не зустрінуться. Всі фантастичні події можна пояснити співпадіннями чи самонавіюванням персонажів. Проте, роман «витягає» атмосфера: місцеві легенди, віра селян у «живий» ліс та жорстоку річку, віщування, забобони, родові прокляття. У книзі проступає гнітюча атмосфера очікування чогось поганого та потойбічного, про що постійно попереджають місцеві ворожки. Антуражу додає й персонаж маленької дівчинки, розумної не по роках, із якою трапляються дивні речі, що лякають оточуючих. У певному сенсі можна сказати, що карпатське фентезі від Марини Смагіної чіпляє також саспенсом, який читається проміж рядків.

Отож, якщо у школі вам не набили оскомину сільські мелодрами, хочеться містики, легенд та карпатського колориту від сучасного українського письменника, можете сміливо братися за «Волковиці».

Ігор Сілівра «Край»

Темпора, 2016. - 340 с.
Жанр: стімпанк

Анотація:

Після подій, описаних у книзі «Цепелін до Києва», минуло 10 років. У домішках засяяли електричні вогні, на вулицях з'явилися електромобілі, проте в небі так само панують велети-цепеліни. Світ змінився, безліч порталів веде в неосвоєні землі, де виростають нові й нові колонії.

Хто саме контролює історію — досі таємниця. Дослідники знаходять заселені планети, але людство на них знищила невідома катастрофа. Побоюючись, що їх чекає така сама доля, герої мусять дізнатися, чому вимерли альтернативи Землі та хто й навіщо втручається в історію світів.

ISBN: 978-617-569-293-6

Ія Новицька

Цепелін до «Краю» Рецензія на роман І. Сіліври

Роман «Край» - друга частина дилогії Ігоря Сіліври, також витриманий у дусі стім-панку. Події стають епічніше, локації – масштабніше (світів вже не один і навіть не два, а безліч, подекуди навіть із іншими фізичними законами!). Автор тримає інтригу буквально до останніх сторінок.

Якщо у першому романі мешканці світу без електрики, такої собі стім-панк України, сконтактували з паралельним світом і дізналися, що у розвиток їхньої цивілізації втрутилася могутня сила, яка штучно змінила хід історії, то друга частина присвячена пошуку цієї загадкової сили та розкриттю її намірів. Цілком логічно, що сила, наділена божественними здібностями, й описується автором у певному сенсі як «Бог із машини». Але, тим не менш, простежити, як обігрується це поняття на різних рівнях сприйняття доволі цікаво. Завершення дилогії вийшло достойним, несподіваним та навіть трохи філософським із легким присмаком кібер-панку на кшталт «Матриці».

Архітектурно друга книга є цілісною історією, на відміну від першого роману, який, ніби мозаїка, складав світ із різних частинок. Як і у «Цепеліні до Києва», присутні різні технологічні описи, але другий том ними не переобтяжений, до того ж практично всі вони вплітаються у динамічні сцени, граючи на сюжет. Детективної складової у «Край» вже немає, проте, як і в першій книзі, описуються наукові та соціально-побутові проблеми героїв.

Слід зауважити, що автор у «Край» пішов на ризикований експеримент – переніс дії другого тому

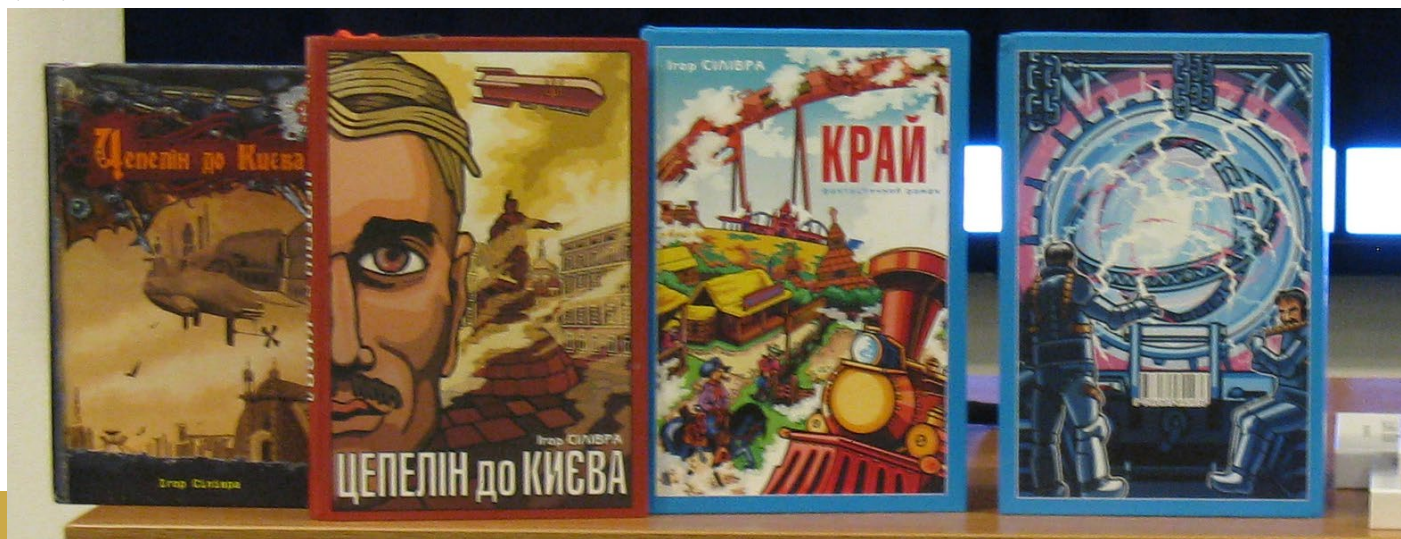

на 10 років опісля подій, що описуються у першому. Спочатку це може викликати здивування, адже «Цепелін до Києва» закінчився на настільки напруженому моменті, що просто волав про продовження з цієї ж точки, але автор заповнює нестачу діалогами та спогадами персонажів. Загалом, у другій книзі на читачів чекатиме зустріч як зі старими, так і з новими героями. Знайомі персонажі за пройдені 10 років змінилися, стали зваженими та спокійними, що непогано вдалося показати, нові, навпаки – рвуться до пригод.

Атмосфера у другому томі більш строката: автор показує не тільки звичні «наш» Київ та альтернативний Київ, а й побут у новооблаштованих світах-колоніях, зокрема, у містечку Самерсфілд, що є чимось середнім між українською провінцією та диким заходом. Багато соціально-природничих аспектів винесено за дужки, або ж позначено тоненьким пунктиром (як от політика, міжнародні відносини, економіка, географія, флора та фауна нових світів тощо). Побутова гілка домінує над дослідницькою, слабко з нею перетинаючись. Нагнітання атмосфери, в принципі, не виражено, тому кульмінація на жаль, не так «вистрілює, як

могла б. У цьому сенсі фінал виглядає достатньо «не вистражданим», ніби герої весь час займалися повсякденними справами, аж раптом бац! – і несподівана розв'язка. До речі, як і в першій частині, новоспечені «потраплянці» мають надприродну соціальну адаптивність та надзвичайно мало дивуються навколишнім чудасіям. Проте, цікаві казуси з «потрапляннями» у книзі також є.

У цілому, дилогія залишає по собі приємні враження, адже описані світи вийшли колоритними, живими... та добрими. Що цікаво, у книжках немає як таких антагоністів, є герої, прості люди, які закохуються, працюють, намагаються чогось досягти, щось комусь довести. І в звичності їхніх проблем, у буденності світосприйняття, у людяності стосунків, щирій увічливості та вдячності, є щось тепле, що зачаровує, немов би старий фільм, чи давно минула епоха, куди переносять фантастичні романи Ігоря Сіліври «Цепелін до Києва» та «Край». Отож, якщо ви хочете зануритися у альтернативну історію з присмаком пригод та ностальгії, не пропустіть цю стім-панк дилогію.

Олег Шинкаренко «Перші українські роботи»

Люта Справа: 2016. - 224 с.

Жанр: постмодерн, кіберпанк

Анотація:

Роман Олега Шинкаренка «Перші Українські Роботи» написаний в жанрі авантюрно-сатиричної наукової фантастики із гостро закрученим сюжетом. Але читачі, знайомі із попереднім романом Шинкаренка «Кагарлик», знають, що більші за все автор любить порушувати жанрові канони та різноманітні літературні правила.

ISBN 978-617-7420-06-3

Роздуми робота

Книга «Перші українські роботи» привертає увагу вже самим оригінальним оформленням. Маска-протигаз на дерев'яному манекені одразу натякає на те, що перед вами не класичний роман, а щось концептуальне, із царини сучасного мистецтва. Ми дивимось на цього робота і, начебто, зазираємо у дзеркало. На позір даний роман скидається на набір незв'язних гуморесок, тим не менш, гумор у даному разі – лише спосіб «проковтнути» гірку пілюлю. «Гіркота» полягає в тому, що стиль роману все ж таки, достатньо складний, і це

Святослав Чирук

аж ніяк не проста розважальна література, за нею ховається філософський, чи, краще сказати, моральний підтекст. Тим не менш, автор не бажає напускати на себе надмірний інтелектуальний шарм, а вчиняє досить демократично – стібеться з усього і усіх, у тому числі і з власного інтелектуалізму.

Пісні роботів

Підготувати якісну рецензію на роман Олега Шинкаренка «Перші українські роботи» надзвичайно складно. З одного боку, це вимагає широкого кругозору, який би дав можливість оцінити авторську літературну гру, а з іншого боку – неможливо в принципі, бо даний текст надзвичайно проєктивний, схожий на пляму Роршаха, в якій кожний бачить щось своє. Незважаючи на побудову роману, найважливішим персонажем для розуміння роману слід вважати аж ніяк не головних героїв, а робота Ронсара, який після пошкодження почав продукувати білі вірші із розрізнених фактів. За своєю хаотичною структурою, добіркою фактів і сюжетів, які б міг поєднати між собою таким дивним чином тільки бот, роман Олега Шинкаренка дуже скидається на твори робота-Ронсара і десь крадається підозра, що саме він і написав роман. В окремій частині книги автор наводить різні спроби інтерпретації творів робота, але правда ховається у розділі з оригінальною назвою: «0,5621С: Літературна критика у цілковитому вакуумі», в якому літературну критику творів робота продукує космонавт, який знаходиться у багаторічній космічній подорожі. У цьому розділі автор наводить визначення правди: «правда – це зображення фактів за допомогою слів у межах певної літературної гри». У цьому сенсі твір Олега Шинкаренка, звісно ж, є реалізмом, але реалізмом, який не відрізняється від роману Умберто Еко «Баудоліно» – правдивої історії від знаного брехуна. За допомогою слоноравлика – спеціальної машини, створеної Інститутом Захисту Реальності, нам пропонується побачити «справжній» хід подій, і переписати правду під себе, а отже, кожен може побачити у романі «як воно було насправді» і все змінити. Читач є співавтором твору, оскільки наш мозок, як додатковий процесор, використовують для обробки твору через його прочитання.

Робот у дзеркалі

В інтернеті гуляє кумедний інтернет мем у вигляді коміксу, про те, яку раніше була фантастична література, і якою вона є сьогодні. На останньому кадрі зазначеться, що в сучасних фантастичних творах роботом є читач. Ця фраза якнайкраще характеризує роман «Перші українські роботи». У тексті автор всіляко підкреслює, що ми вже є роботами і якщо не за начинням/машинерією, то, принаймні, за функціональними обов'язками та способом мислення. Точку сингулярності вже подолано, роботи завоювали цю планету, людина змушена пристосовуватися. Проте автор підкидає нам поживу для мозку, заявляючи, що проблема роботів є, швидше, моральною дилемою. І хоча цієї думки в тексті не знайти, вона читається поміж строк: «Ми з вами роботи, і шо? Хіба ми не люди?».

Думка про те, що читачі є роботами проступає в різних деталях роману, проте найяскравіше – у «біблійному» мотиві. Головна героїня роману – жінка на ім'я Олена народжує дитину від анонімого донора сперми і порівнює себе з Дівою Марією. Проте нам здається, що батьком (принаймні духовним) цієї дитини-людини є робот Петро, адже дитину названо Петриком, як і її робота-коханця, а не Андрієм, як її чоловіка-людину. Цікавим аспектом є те, що в романі працює «машинне» мислення, і файли з однаковими іменами схильні замінити одне одного, бо оскільки єдиним ідентифікатором об'єктів/героїв для нас виступає ім'я, ми маємо бути схильними сприймати їх як ідентичні. Автором це продемонстровано на прикладі героя Нейрона Оніщука, який є одночасно одним персонажем і кількома іншими з ідентичними іменами. Керуючись цією логікою, ми розуміємо, що Петрик і робот Петро є одним і тим самим персонажем (і роботом і людиною водночас), копією свідомості Святого Духа, яка водночас є Богом-батьком й Ісусом Христом. Порівнюючи себе із Дівою Марією, Олена характеризує її як християнську святую, яка поєднала копію свідомості Бога із людським організмом, для того, аби люди спробували вбити сина Бога. Саме це і відбувається із батьком Петрика – Петром, його намагаються вбити за те, що він робот. Але Петрик приходиться у цей світ, щоби все змінити (перезапустити програму і переіграти сюжет по-своєму, з'єднавши факти в іншій послідовності).

Сюжет

Найбільш другорядною річчю в романі є сюжет. Він гнучкий як трансформер, але у друкованому вигляді представлений в наступній конфігурації. Події відбуваються в Україні у 2116 р. Жінка Олена є дружиною Андрія і має коханця – робота Петра. Андрій не знає про Петра, але ненавидить роботів, бо через них його звільнили з роботи, де він більше непотрібен (за іншою версією він звільнився сам, бо йому було нудно і подобалось думати, що все це через роботів). Андрій вступає до людського підпілля, яке намагається знищувати роботів. Підпілля очолює Нейрон Оніщук – старий професор, який сам свого часу намагався створити радянського робота для утвердження комунізму, але не зрослося. Таким чином Нейрон Оніщук водночас і любить і ненавидить роботів. Інший бік його натури зображає другий адепт – хлопчик Василь, молодий яппі, який дуже полюбляє гаджети і краде їх для Оніщука. Головна проблема Оніщука, мабуть, полягає в тому, що він «ненавидить» роботів, тому, що замість нього їх впровадила українська корпорація «Перші українські роботи», яка збирала їх з китайських комплектуючих (за чутками). Андрій намагається знищити Петра. Василь намагається сховатися від правоохоронців за крадіжку. Їхні доріжки є різними, але вони перетинаються. Фінальна частина відбувається на фабриці роботів. Окрім того, у романі є ще чимало відступів і другорядних, але надзвичайно цікавих і колоритних персонажів.

Резюме

За бажання книга читається за кілька годин, щоправда, потім від неї «шумить» в голові (білий шум), і починаєш висловлюватись мовою твору (читачі рецензії, мабуть, помітили). Оскільки книга є цікавою грою, її варто дати прочитати друзям, цілком можливо, що у цьому творі вони побачать щось зовсім інше, а потім ви зможете обмінятися проекціями. У цьому творі «застрягаєш», він змушує тебе знову і знову ламати над ним голову. У певному сенсі від нього можна отримати естетичну насолоду, але відпочити з цієї книжкою точно не вдасться. Хтось вважає, що це погано? Нехай кожен вирішує самостійно.

**«Підвал»: збірка оповідань
укладач: О. Дмитровський**

Айс-принт: 2016. - 203 с.

Жанр: горор

Збірка видана за результатами однойменного інтернет-конкурсу.

ISBN 978-137-022-662-7

**Скелети у «Підвалі».
Рецензія на збірку
горор-оповідань**

Література жахів в Україні з кожним роком набуває все більше прихильників. Цьому сприяє активна позиція окремих представників спільноти. Зокрема, фан-клуб українських перекладів С. Кінга регулярно проводить зустрічі з читачами, проявляє неабияку активність у соціальних

Ія Новицька

мережах, підтримує зв'язки з перекладачами та розповідає про новинки літератури. Таким чином, на базі спільноти розвивається повноцінний інформаційний портал. Видавництво «КСД», що займається випуском творів С. Кінга, вкладається також у антології літератури жахів українською («Що ховається в сутінках?», «Колір зла», «Жахослов» тощо, при цьому антології з інших жанрів фантастики виходять російською). У цей же час «Видавництво Жупанського» зайнялося випуском творів «батька жаху» Г. Лавкрафта, на підтримку якого видає сувенірну продукцію, що також приваблює читачів. Зазначені твори – все ж перекладна література, але вона користується попитом.

На тлі цього в українських письменників виникає бажання написати щось подібне, а у видавців (щоправда, здебільшого приватних) – видати їхні твори. Взаємний інтерес породив низку вітчизняних літературних конкурсів з горору, результатом яких стали невеличкі друковані видання.

Мабуть, найбільш відоме з них – це спецвипуск журналу «Позапростір. Ігри з темрявою», куди увійшли твори за результатами конкурсу від альманаху «Стос». Збірка побачила світ у відносно відомому видавництві «Твердиня» і мала невеличку промокампанію у соціальних мережах та кілька «живих» презентацій.

Окрім «Позапростору» на ниві вітчизняного горору розвивається ще один проект – «Підвал». Його автор – львівський письменник Олександр Дмитровський з дитинства захоплюється літературою жахів, тому кілька останніх років проводить тематичні конкурси. За їхніми результата-

ми він своїми силами випускає невеличкі збірки (кишеньковий формат, м'яка обкладинка, є ISBN, слід відзначити, приємно сидить у руці та зручно брати з собою).

Метою таких конкурсів Олександр вбачає відточування письменницької майстерності, аби наші автори згодом могли запропонувати свої твори великим видавництвам. Першою ластівкою стала тематична збірка «Світильник Джека», потім вийшли «Після опівночі» і «Підвал». Зараз до друку готуються ще 2 збірки: «Ріплі» - за всесвітом «Чужих» та «Свині» - у жанрі «сплатерпанк».

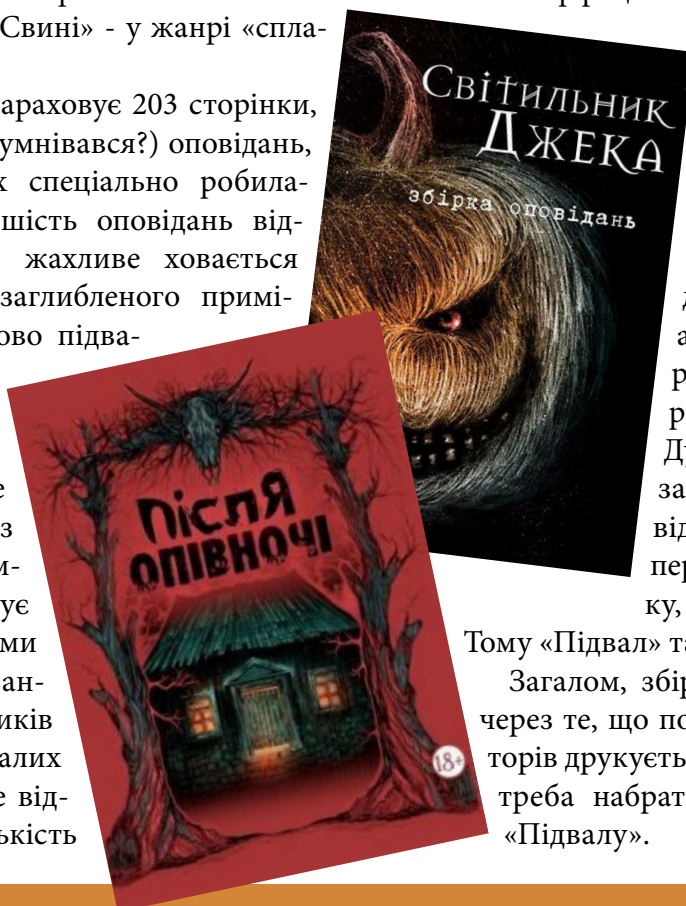
Отож, «Підвал» нараховує 203 сторінки, містить 13 (а хто б сумнівався?) оповідань, до кожного з яких спеціально робилася ілюстрація. Більшість оповідань відповідає темі: щось жахливе ховається усередині темного заглибленого приміщення (не обов'язково підвалу). Рівень у творів вийшов різний: щось намагається лякати, щось схоже на дитячу казочку «з чорною-чорною кімнатою», щось епагує детальними сценами жорстокого гвалтування маленьких хлопчиків чи розумово-відсталих дівчаток. Неприємне відчуття викликає кількість

оповідань, де пригоди починаються з алкоголю. Звісно, навіть кримінальна статистика засвідчить, що моторошні злочини скоюються у стані сп'яніння. Але, здається, так подумало багато авторів, тому український горор... починається з горілки. А це, здебільшого сумно, а не страшно. Тематика оповідань підібрана достатньо різнопланова: від «битовухи» до родових проклять та археологічних розкопок. Книжка вийшла цілісною, читається швидко та цікаво.

Автор рецензії за своїм смаком хотів би відзначити три оповідання, що привернули увагу, а саме: О. Коба «Підземні сфери» (незвична для цієї книжки локація та досить «лавкрафтiанська» кінцівка), Ю. Васильєва «Надвоє» (присутня битовуха, алкоголь, досить передбачуваний сюжет, але в автора багата уява), П. Черепюк «Шепіт кісток» (містичний реалізм із відкритим фіналом). Дуже символічно, що книжка закінчується саме оповіданням з відкритим фіналом, адже читач, перегорнувши останню сторінку, продовжує додумувати сюжет.

Тому «Підвал» так просто не відпускає.

Загалом, збірка варта ознайомлення хоча б через те, що подібної літератури від наших авторів друкується дуже мало, і щоб «бути у темі» треба набратися сміливості і зазирнути до «Підвалу».

КІНОБЛОК

Ія Новицька

Українська кінофантастика для масового глядача

Вітчизняний кінематограф мало чим може догодити шанувальникам фантастики. Довгий час в нас знімалися лише гори, на кшталт «Штольні», «Синевіру» чи «Чунгулу». Напевно, це краще ніж нічого, але такий специфічний напрямок не може задовольнити масового глядача. Минулий рік став своєрідним проривом: у нашому прокаті вийшла сімейна анімаційна картина «Микита Кожум'яка», що привернула увагу самим фактом свого існування. А незабаром мають вийти одразу три великих фентезі-проекти з солідним (як для України, звичайно) бюджетом, розраховані на широке коло глядачів.

Сонячне затемнення активізує магічний портал часу. Звичайний хлопець Вітько потрапляє з 21 століття на тисячу років назад. Так починається його небезпечна, сповнена пригод подорож. Попереду смертельні небезпеки, чорна магія, зустріч з новими друзями і справжніми героями билин - богатирями: юним Олешком, могутнім Іллею та суворим Добринею - все це у супроводі вражаючих візуальних ефектів. Вітько опиняється в самому епіцентрі неймовірних подій, вступає в битву з міфічними істотами і дізнається, що таке справжня хоробрість.

Прем'єра: восени 2017

Тривалість: 115 хв.

Фільм знято за мотивами однойменного підліткового роману вітчизняного письменника Володимира Рутківського, що побачив світ у видавництві «Абабагаламага» у 2012 році.

Реквізит та зброя з презентації фільму на «КиївКомікКон-2016»

Сторожова застава

На фестивалі «КиївКомікКон-2016» знімальна група ділилася новинами та ексклюзивними матеріалами з картини. Зокрема, глядачам показали невеличкий промо-ролик, що демонструвався на Канському кіно-ринку. Автори сподіваються, що фільм вийде у прокат не тільки в Україні і буде комерційно успішним. За їхніми словами, європейці у Каннах таки зацікавилися «Заставою».

Глядачів запевнили, що проект майже готовий, бюджету вистачає, а комп'ютерну графіку намагатимуться зробити якомога якісніше, адже над нею працює команда фахівців та ентузіастів. Родзинкою стрічки стануть повністю намальовані персонажі (у промо можна було побачити кам'яного голема), які виглядатимуть максимально реалістично.

Художниця по костюмам зазначила, що одяг розроблювався спеціально для фільму та шився вручну. У деяких костюмах використано аутентичні матеріали часів Київської Русі для того, аби актори могли краще відчувати епоху та своїх персонажів. Так, в одного з богатирів – Іллі Муромця (Олег Волощенко) в обладунках використано справжню пряжку XIII ст..

Олег Волощенко в свою чергу, розповів, що йому подобається втілювати образ богатиря, адже богатир – це в певному сенсі – супер-герой, як ті, що популярні серед молоді, тільки свій, український. На його думку, Ілля Муромець найбільше схожий на Тора, і буде добре, якщо глядачі після перегляду зацікавляться вітчизняною історією замість кінокоміксів та зарубіжних блокбастерів.

Автори зазначили, що планують запуснути і супровідні матеріали до фільму, зокрема, гру на Android. Будемо сподіватися, що фільм успішно покаже себе у прокаті, адже це відкріє двері для інших вітчизняних фентезі-картин не тільки в Україні, а й у всьому світі.

МАВКА

THE FOREST SONG

Мавка, прекрасна лісова німфа, що покликана оберігати Ліс, зокрема від людських зазіхань, закохується в людину – талановитого музиканта Лукаша. Їхній союз і так неможливий, однак усе стає ще гірше з появою корисливої власниці лісопильні Килини, яка розпалює між Людьми та Лісом війну, переслідуючи власну таємну мету. Мавка опиняється перед складним вибором: кохання чи обов'язок лісової берегині?

Прем'єра: орієнтовно 2019

Тривалість: 80 хвилин

Мавка

На конвенті «ЛітерраКон» розповідали про українські мультфільми від студії «Анімаград» - «Мавку» та «Викрадену принцесу». Обидві історії знімаються у 3д на гроші «FILM.UA» та за підтримки фонду держ.кіно (останній взяв на себе 30% фінансування). Показані матеріали виглядають дуже амбіційно. Отож, якщо все піде добре, найближчим часом на нас чекатиме ера якісних та красивих мультфільмів вітчизняного виробництва.

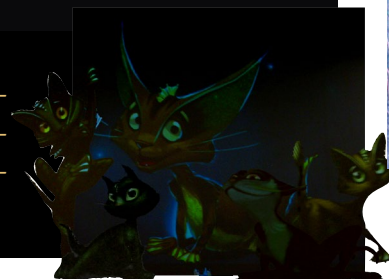
Мультфільм «Мавка» зніматиметься за мотивами драми Лесі Українки «Лісова пісня». Арт-директор проекту Олександра Рубан кілька разів підкреслила, що «за мотивами» не значить дослівно. Для глядачів підготували щасливий фінал, адже у дитячому мультфільмі головна героїня просто не може померти. Хоча, те, що відбуватиметься перед «щасливим фіналом», цілком укладається у поняття драми. Знімальна група створює новий казковий світ, але деякі персонажі можуть викликати почуття «дежавю», адже українські мультиплікатори не мають належного досвіду створення таких картин і вимушені озиратися на американську анімацію. Як зазначила Олександра Рубан: «Ми працюємо над образами, що зрозумілі в усьому світі», адже картина готується на експорт. Команда, яка працює над картиною, зараз на початковому етапі: вивчають українську демонологію, національні орнаменти та навіть кулінарну книгу. Навесні вони планують поїхати на Волинь, аби замалювати пейзажі, подивитися на типові

для місцевості квіти та трави, визначитися з кольоровою гамою картини.

З синопсису ми дізналися, що у мультфільмі буде кохання між Мавкою та Лукашем, буде Килина, яка хоче рубати ліс заради цінного артефакту, будуть оригінальні персонажі як от «котожабик». Відповідаючи на питання з залу, Олександра Рубан зазначила, що аніматори зараз працюють над перенесенням персонажів з ескізів у 3д моделі, остаточний вигляд героїв казки може змінитися. У картині буде багато українського колориту, що передаватиметься не тільки у візуальному ряді, а й у мові, сленгу (герої говоритимуть прозою) тощо. Автори поставили собі дуже високу планку і, як було сказано на презентації, мріють про «Оскар». Бюджет картини складає 98 млн. грн.. Попередня дата прем'єри – кінець 2018 року, та знімальна група вже бачить, що не вкладається, тому вони хочуть зробити «гарно, але трохи пізніше, ніж погано, але у визначений термін».

Кількість робочих концепт-артів котожабика показує, скільки роботи виконують художники.

ВИКРАДЕНА ПРИНЦЕСА

ВИКРАДЕНА ПРИНЦЕСА

Ця дивовижна історія сталася за часів відважних лицарів, прекрасних принцес і темних чаклунів. За велінням долі мандрівний артист Руслан знайомиться з княжою донькою Людмилою. Попри різницю в суспільному становищі, вони закохуються один в одного. Однак їхнє щастя триває недовго. Підступний чаклун Чорномор викрадає Людмилу за допомогою магії. У призначений час він принесе дівчину в жертву, щоб продовжити власні безсмертя і могутність.

Прем'єра: 7 березня 2018

Тривалість: 85 хвилин

Викрадена принцеса

А ось із другим проектом, «Викрадена принцеса», все набагато точніше та зрозуміліше. Як розповів сценарист Ярослав Войцешек, робота над картиною тривала дуже довго і зараз вийшла на фінішну пряму. Картина спочатку планувалася у 2д, але у згодом було прийнято рішення робити анімацію у 3д.

Мультфільм знімається за мотивами «Руслана та Людмили», але знову таки історія сильно відрізнятиметься. З синопсису зрозуміло, що Людмила – донька київського князя Володимира, а Руслан – артист. У нього буде два веселих помічника – активна синичка та нордичний хом'як. З тваринами та конфліктами між ними буде пов'язано багато гумору.

Загалом, робота над сценарієм зайняла рік, і навіть зараз продовжується: нововигадані ідеї та жарти постійно у розробці. Мультфільм планують випустити у прокат не тільки в Україні, адже в нас такий дорогий проект неможливо окупити. Тому деякі візуальні рішення у зовнішності ге-

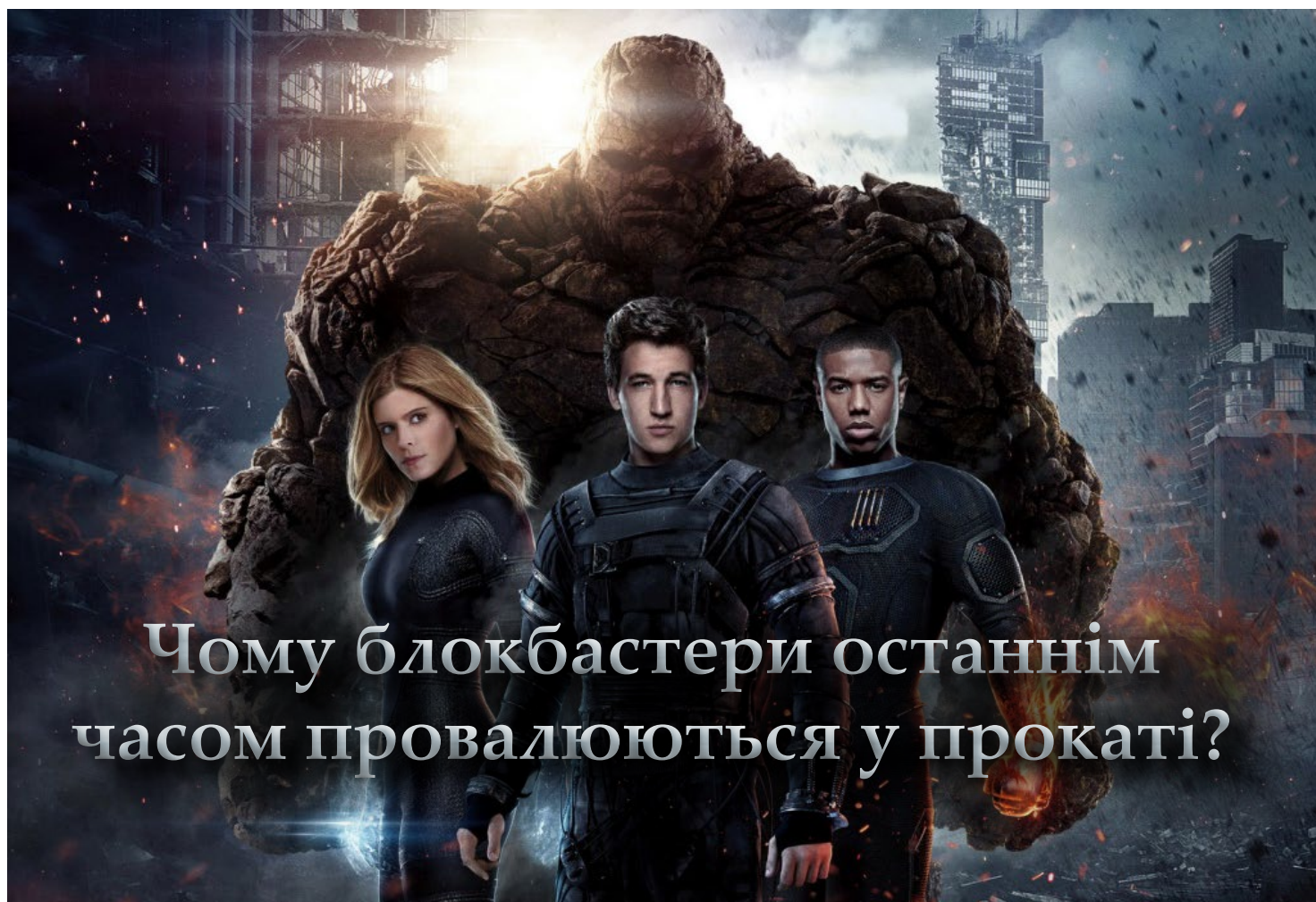
роїв також направлені на впізнавання широкою аудиторією. Слід зазначити, що глядачі помітили схожість княжни Людмили з принцесою Анною з мультфільму «Крижане серце», на що сценарист зауважив: «якщо наша принцеса схожа на мультфільм за 200 млн. доларів – це комплімент».

Знімальна група розроблює дві версії анімації, де рухи губ персонажів відповідатимуть українській та англійській мовам. Сподіваймося, наша анімація зможе приємно здивувати, адже трейлер виглядає досить симпатично.

Ми теж спробували пошукати, на яких відомих принцес схожа княжна Людмила, і от що в нас вийшло. Окрім Анни ми згадали Фіону зі «Шреку» та Забаву з «Трьох богатирів». Наводимо для порівняння. Однак, як бачимо, відмінності таки є, і наша принцеса – не точна копія когось із них.

Чому блокбастери останнім часом провалюються у прокаті?

Ія Новицька

Масштабні блокбастери вже кілька років поспіль користуються шаленим попитом. Їхній формат найбільше підходить для екранізації фантастики, фентезі та просто епічних історій із фантастичним припущенням. Пік блокбастерів ми спостерігаємо, мабуть, і тому, що сучасна комп'ютерна графіка досягла тих неймовірних висот, які дозволяють повністю зануритися у вигадані світи. Однак, 2016 рік запам'ятався провалом одразу кількох великих проектів, що й підштовхнуло мене до написання цієї статті.

Можна сказати, що починаючи з «Володаря перснів» важкогабаритні дорогі картини не просто стабільно приносять прибуток, а й поставлені на конвеєр. Глядачі, здавалося б, готові дивитися все, що коштує за сотню млн. доларів, але на практиці виходить не зовсім так.

Серед блокбастерів якийсь містичне незезіння огортає відеоігри. Майже всі вони у кращому випадку не були збитковими («Лара Крофт», «Принц Персії», «Варкрафт»), у гіршому – погано сприймалися глядачами та критиками і били по кишнях студійним босам («Агент 47», «Лара Крофт – 2», «Ассасін Крід» та ін.). Від провалу виявилось не застрахованим і фентезі з популярними акторами («Мисливець і Снігова королева», «Аліса в Задзеркаллі», «Боги Єгипту») і підліткові антиутопії («Дивергент – 3. За стіною», «П'ята хвиля»),

Окремо варто зазначити, як вираховується провальний чи не провальний фільм, адже інформацію про касові збори проектів, які я згадую у тексті, легко знайти в інтернеті. Так само легко пересвідчитися, що майже у всіх них касові збори перевищують виробничий бюджет. Чому ж тоді ці фільми вважаються провальними? А справа в тому, що великий відсоток від касових зборів (до 50%) забирають собі кінотеатри. Плюс студія витрачає гроші на рекламну кампанію (вони у бюджеті не враховані і взагалі-то не сильно афішуються). Вважається, що для блокбастерів ця сума складає приблизно третину(!) відносно бюджету. Таким чином, якщо бюджет у фільму 150 млн. доларів, то щоб лише вийти в нуль кіно має зібрати: 300 млн. у прокаті (з податками та відрахуваннями кінотеатрам) + 50 млн. (аби відбити витрати на рекламу) = 350 млн. доларів. Отака математика.

і класика («Тарзан. Легенда», «Джон Картер», «Великий дружній велетенський»).

Здавалося б, найбільш безпечний жанр для екранізації – кінокомікси: величезні затрати на виробництво стабільно приносили прибуток, але за останні пару років тут теж намітилася негативна тенденція. Карколомний провал перезапуску «Фантастичної четвірки» та розгром минулорічних проектів DC («Бетмен проти Супермена: На зорі справедливості» та «Загін Самогубців»), які до речі, хоч і були комерційно успішними, лідирують за номінаціями на «Золоту малину», яскравий доказ цьому. Отож, чи пройшла ера фантастики у кіно та чому блокбастери провалюються у прокаті, спробуємо з'ясувати.

Звичайно, навіть провальний фільм не може абсолютно всім не сподобатися. Завжди знайдеться група людей, що будуть від нього в захваті (а чим більше людей подивилося кіно, тим, відповідно, чисельнішою буде група фанатів. Хоча їх відсоток порівняно з тими, кому не сподобалося, залишиться невеликим). Так і починаються палкі дискусії з аргументами фенів на кшталт: «особисто мені сподобалося, значить нормально», «критики продалися», «кіно для обраних, натовпу не зрозуміти», «треба дивитися режисерську версію, вона шедевр», «незадоволені повторюють за критиками ті самі аргументи, мов папуги, а свої думки не мають» та ін. У цій статті я спробую проаналізувати, які ж фактори більш-менш об'єктивні для оцінки провальності блокбастерів. І окреслю 7, на мою думку, найбільш суттєвих.

1. Завищені очікування

Маркетологи роблять усе, щоб ми полюбили фільм, ще не побачивши його. Тому глядачів звідусіль бомбардують яскравою рекламою, захопливими трейлерами, суверенною продукцією. І, купуючи білет

у кіно, люди йдуть не скільки дивитися фільм, скільки пересвідчитися, що він такий класний, як їм обіцяли. Свою роль у завищенні очікувань грає й те, що більшість екранізованих блокбастерів мають під собою першоджерело – комп'ютерну гру, комікси тощо. Люди, що йдуть у кіно, прагнуть відчувати те ж задоволення, яке вони отримували від знайомства з ним. Якщо це «Принц Персії» - то дивовижний паркур із врятуванням принцеси, якщо «Ассасін», то Іспанію епохи Ренесансу та таємні ордени, якщо «Бетмен проти Супермена», то епічну битву поза межами людських можливостей. А коли бачать, скажімо, 15-ти хвилинну битву за 2,5 години фільму – виникає почуття незадоволення, невиправданих очікувань.

Краще всього коли очікування співпадають із реальністю. Від мультфільму «Angry Birds» особливих очікувань і не було: глядачі хотіли побачити, як кольорові птахи вилітають із велетенської рогатки й розбивають споруди зеленопиких свиней – вони це побачили. Тому «Angry Birds» вважається найбільш успішною екранізацією комп'ютерної гри останніх років.

2. Бажання догодити пересічному глядачу і фанам одночасно

При створенні фільму студія зіштовхується зі складнощами, маючи у своїх руках розроблений світ, який треба перенести на екрани з оптимальною кількістю пояснень. Тут треба шукати

компроміс: зробити кіно зрозумілим для сторонніх глядачів і при цьому, аби фанати не нудьгували. До того ж велику кількість пояснень не можна говорити закадровим голосом у лоб – це погано сприймається.

Згадаємо вступ із «Загону самогубців», де кожного з героїв представляли короткими роликами. Після п'ятого увага починала розпорозуватися, а

початок фільму вийшов схожим на вінегрет.

У цей капкан потрапив і «Варкрафт», переобтяжений кількістю локацій без географічної прив'язки та магів без зрозумілого набору здібностей. Таку ж проблему мав «Бетмен проти Супермена», де є сцена з Флешем: «Брюс, знайди нас!... Лоїс Лейн, вона ключ...». До того ж сюжетотворча. Відсилку до «Інджастіс» - популярної серії коміксів DC, в якій Супермен збожеволів після смерті коханої, ставши неконтрольованим маніяком, зрозуміли тільки справжні гіки.

Для решти глядачів такий місток між цим фільмом та «Лігою Справедливості» виглядав незрозуміло, наївно та просто тупо.

3. Експерименти з побудовою сюжету

Блокбастери критикують за примітивність сюжету. Це відбувається, зокрема, й тому, що він слідує певному шаблону, який повторюється з фільму в фільм, змінюються лише герої та місце. Частіше за все це: знайомство з героєм; конфлікт; доведення до точки, коли здається, що все пропало; перелом сюжету й фінал.

Цей шаблон, з одного боку, простий, але з іншого, - збалансований, мов будиночок з карт, що міцно стоїть на землі. Кіно, як і будь-який інший вид мистецтва, потребує дотримання композиції.

Якщо експериментувати зі сюжетом, не зберігаючи баланс, він розсиплеться, мов той будинок із карт, а глядачі залишаться не задоволені.

Такі проблеми були в «Бетмена проти Супермена», «Богів Єгипту» переобтяжених другорядними сюжетними лініями, «Загону Самогубців» зі рваним монтажем; «Черепашках Нідзя – 2» та останніх «Трансформерах», котрих поєднує нелогічність та невиправданість сюжетних поворотів.

4. Слідування канону

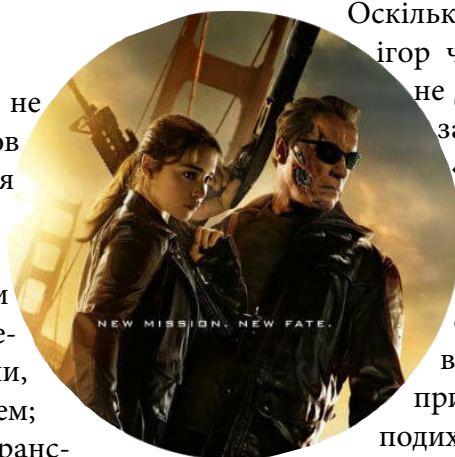
Звичайно, більшість фанатів вважає це перевагою. Але є речі, що, наприклад, в коміксі виглядають нормально, у мультику за коміксом – так-сяк, а у фільмі вже – просто недолуго.

Наприклад, супергеройські строкаті костюми з трусами зверху колготок. У «Людах Ікс» одні з перших відмовились від різнокольорових тріко (можна представити, на скільки серйозніше став сприйматися Росомаха), в екранізаціях Діснея теж максимально стараються осучаснити класичні костюми (наприклад, Хоукай в оригіналі схожий на клоуна, але в «Месниках» він просто хлопець із луком у шкірянці).

В їхніх конкурентів DC до цього ще не прийшли. Хоча Супермен й позбувся класичних червоних трусів навипуск, в Бетмена досі кумедно світяться очі й гротескний неповороткий костюм.

Подібні проблеми стосуються й екранізацій екшен сцен із фізичними вправами, які вкрай епічно виглядали в намальованому оригіналі, але при спробі повторити їх живими акторами з'являється відчуття театральності та незграбності. Наприклад, паси руками (та ногами) магів стихій у «Володарі Стихій» (екранізації «Аватара: Легенда про Аанга»).

5. Порівняння з оригіналом

Оскільки екранізації коміксів та ігор частіше за все знімаються не дослівно, а «за мотивами», закидати щось на кшталт «оригінал краще» не варто. Глядачі розуміють, що це все ж різні продукти. Проте чекають від кіно того ж самого, що вони отримували від першоджерела (наприклад, щоб перехоплювало подих від трюків, як від керування комп'ютерним персонажем). Але в екранізаціях (див. пункт про завищені очікування) не завжди можна це отримати.

Мабуть, найгірший варіант у цьому аспекті - зйомки фільмів, що грають виключно на ностальгії та фан-сервісі, залишаючи за дужками сюжет та подеколи здоровий глузд. Цим можна пояснити провал нещодавніх «Термінатор: Генезис», «Мисливці за привидами» та підзабутого «Володаря Стихій», що фактично невдало пародіюють самі себе та кращі епізоди оригіналу. Значно більше пощастило «Зоряним Війнам – 7» та «Світу Юрського періоду», але тут любов фанів до джедаїв та динозаврів перекрыла смуток від відчуття самоповтору. Та чи вистачить цієї любові на анонсовані сіквели?

Ті ж самі проблеми можуть виникати й у інших успішних франшиз, котрі прирастають новими, але непотрібними продовженнями. Згадаймо провали «Мисливця і Снігової королеви», «Черепашок-ніндзя – 2», «Дня Незалежності: Відродження». А невдовзі мають вийти: «Пірати Карибського моря – 5», «Чужий: Заповіт», «Конг», «Мумія», що потенційно можуть стати провальними через умовну передбачуваність сюжету (локацій, саспенсу тощо). До того ж рімейк-напряму нарощує оберти: після «Попелюшки», «Дракона Піта» та «Книги Джунглів» на нас чекають: «Красуня і Чудовисько», «Мулан», «Алладін» та «Король Лев», які, схоже, просто паразитуватимуть на знайомих кадрах і дитячих спогадах глядачів. Досить скоро кіноринок пересититься і такими продуктами.

6. Стерильність сюжету

Може бути так само поганою, як і загравання з його побудовою. Останні фільми з кіно-всесвіту «Марвел» виглядають на мальованими за однаковими лекалами. «Людина-Мураха» та «Доктор Стрендж» у

прокаті показали себе непогано, кожен із них мав свою фішку – «мікросвіт» та скручування простору відповідно. Але

окрім цих родзинок та зіркового складу фільми не запам'ятовуються майже нічим: їх стилістика, подача сюжету та гумор надзвичайно схожі.

Так само схожі й два інших продукти кіностудії: «Месники: Ера Альтрона» та «Перший месник: Протистояння»: обидва починаються з абсолютно непотрібних екшен сцен, переносять через весь фільм безглузді конфлікти всередині команди та закінчуються бійкою. Схоже, Марвел, що міцно тримала планку, потроху «переходить із наступу в захист», намагаючись слідувати перевіреним прийомам, і такі бунтарські фільми, як «Вартові галактики», стають рідкістю.

Стерильним сюжетом можуть похизуватися не тільки блокбастери від «Марвел». У голівуді останнім часом стало виходити багато фільмів без жодної родзинки - просто фантастична історія з відомими акторами та красивою картинкою. На жаль, для успішного прокату цього недостатньо. Тут знову таки можна згадати «Мисливця та Снігову королеву», «Алісу у Задзеркаллі» тощо.

7. Бажання нарощувати оберти у купі з великою конкуренцією

Останній фактор провалу фільмів, на який я хочу звернути увагу, пов'язаний із жадібністю голлівудських босів. Потенційний успіх попередніх блокбастерів крився й у тому, що їх було відносно мало та сприйма-

лися такі фільми як екзотика. Зараз блокбастери виходять у прокат чи не кілька штук на місяць. Не всі потенційні глядачі мають достатньо часу, бажання чи грошей, аби переглянути кожен. Студії вимушені конкурувати, і через це несуть збитки (недарма розробники менш відомих проектів кинулися переносити дату прем'єри своїх творінь після того, як Джеймс Кемерон анонсував вихід нового «Аватару», а

«Мисливиці за привидами» просякнуті духом фемінізму, через що, на думку глядачів, фільм не висуното на «Золоту малину», не зважаючи на загальну трешевість сюжету.

«Дісней» - «Зоряних війн»).

З іншого боку, бажання нарощувати оберти призводить до того, що над фільмами вже не працюють детально кілька років, а штампують за лічені місяці. Від цього відчутно страждає якість та виваженість продукту.

Кінокомікси від DC взагалі таким поспіхом намагаються наздогнати конкурентів із Марвел, що занурюють глядачів у всесвіт, де є купа супергероїв («Ліга Справедливості»), попередньо не познайомивши з ними. Знайомство відбувається «на ходу» у вигляді додаткових сцен та пояснень, що відчутно псують динаміку сюжету та загальні враження.

Ще один негативний аспект, пов'язаний із зароблянням грошей, – бажання розділити успішну франшизу на якомога більшу кількість фільмів (як от «Гоббіта», «Аватара» чи «Фантастичних звірів»). Зокрема, поділити останню частину на 2 повноцінні картини («Гаррі Поттер», «Голодні Ігри»). Майже завжди таке розтягування не йде на користь сюжету і «перший фільм-шматочок» немов «висмоктується з пальця» і має слабеньку кульмінацію. Результат буває на стільки поганий та збитковий («Дивергент: За стіною»), що останню частину навіть не випускають у прокат.

Таким чином, велике розмаїття блокбастерів та їхніх сиквелів веде до того, що глядач пере-

бирає кіносеансами та ігнорує новинки, чиї попередні частини йому не сподобалися.

Висновок

Минулого року у прокаті провалилося на стільки багато дорогих блокбастерів, що виникає питання: чи приходить ері господарювання фантастики у кіно закономірний кінець? У цій статті я спробувала проаналізувати головні, на мою думку, причини провалу великогабаритних проєктів, і можу сказати, що ні.

Від фантастики ми нікуди не дінемося принаймні до 2020 року.

По-перше, це тому, що голлівудська машина штампування екшенів достатньо інертна. Вона довго набирала оберти і зараз зупинитися просто не зможе. Плани випуску фантастики розписані на кілька років наперед, закрити всі проєкти й одразу неможливо.

По-друге, цифрові спецефекти ще не досягли своєї межі, із кожним роком знімаються фільми, що здатні здивувати. Джеймс Кемерон, що фактично відкрив широкому загалу 3D, знімає одразу чотири сиквели «Аватару» за якоюсь іншою, за його словами, не менш революційною технологією.

Проводяться тестові зйомки фільмів із кутом огляду 360 градусів. Ще одним потенційним напрямком зйомок блокбастерів є фільми з відкритим фіналом, в яких самі глядачі впливатимуть на хід розвитку подій і, відповідно, кінець відрізнятиметься.

По-третє, блокбастери ще не вичерпали свій потенціал прибуткових ідей. Зараз, наприклад, намічається тренд екранізації класичних казок та мультфільмів із живими акторами.

Набриднуть кінокомікси – зніматимуть римейки. Набриднуть римейки – штампуватимуть пріквели та спіноффи. Набриднуть й вони – можна звертатися по натхнення до маловідомих фантастичних стрічок Китаю та Болівуду, перезнімаючи їх для широкого загалу.

І допоки студіям буде що запропонувати, а глядачам – чому здивуватися, фантастика у кіно розвиватиметься, роблячи висновки з невдач та провалів, та пропонуватиме нові й нові творіння.

16 фільмів 2016 року, які не виправдали сподівань, провалившись у прокаті або отримавши низькі оцінки глядачів та критиків.

Фільм	Бюджет млн. дол.	Касові збори млн. дол.	Рейтинг IMDb
1 Бетмен проти Супермена	250	873	6,8
2 Загін Самогубців	175	745	6,4
3 Варкрафт	160	433	7
4 Піт і його дракон	65	143	6,9
5 Ассасін Крід (2016/2017)	125	210	6,4
6 Черепашки-ніндзя - 2	135	245	6
7 Аліса у Задзеркаллі	170	299	6,3
8 Мисливець і Снігова королева	115	164	6,1
9 Великий дружній велетень	140	182	6,4
10 Мисливиці за привидами	144	229	5,4
11 Боги Єгипту	140	150	5,5
12 Бен-Гур	100	94	5,7
13 П'ята хвиля	38	109	5,2
14 Гордість, упередження і зомбі	28	16	5,8
15 День Незалежності: Відродження	165	389	5,4
16 Багатоповерхівка (2015/2016)	-	-	5,8

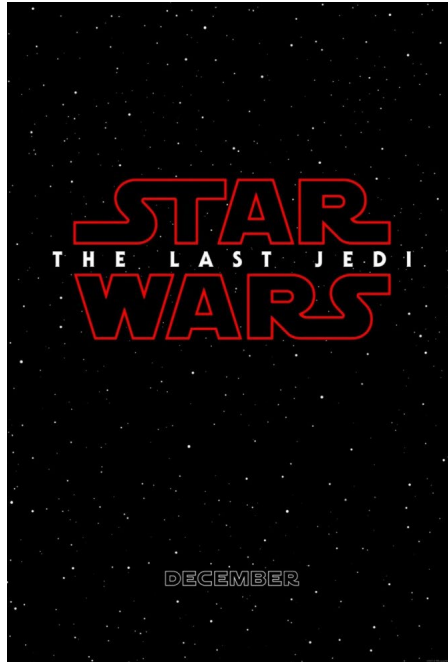

Фантастичні кінопрем'єри 2017

«Зоряні війни VIII: Останній джедай»

Дата прем'єри: 14 грудня

Рей продовжує свою епічну подорож разом з Фінном, По і Люком Скайуокером в наступному розділі саги.

«Могутні рейнджери»

Групу старшокласників обирає доля для того, щоби вони врятували планету від чужоземної загрози. Рімейк популярного у 90-их рр. телесеріалу.

Дата прем'єри: 23 березня

«Валеріан і місто 1000 планет»

Дата прем'єри: 20 липня
Від режисера Люка Бесона. 2700 рік Валеріан та його супутниця стали жертвами інтриг мешканців світу Альфа, в якому живуть вихідці тисяч планет.

«Чужий: Заповіт»
Дата прем'єри: 18 травня

«Життя»

Дата прем'єри: 18 травня
Група дослідників із міжнародного космічного корабля знаходять життя на Марсі. Але вони ще не знають, до чого призведе це відкриття.

Вирушивши на віддалену планету на дальній стороні галактики, команда колоніального корабля «Заповіт» відкриває те, що здається їм недослідженим раєм, а насправді є темним, небезпечним світом, єдиним мешканцем якого є «синтетик» Девід, врятований з приреченої експедиції «Прометей».

«Ліга Справедливості»

Дата прем'єри: 16 листопада
Розуміючи, що існують загрози, з якими неможливо впоратися самотужки, Бетмен збирає наймогутніших захисників людства.

Героям потрібно зіткнутися зі страшною загрозою - Дарксайдом, чия міць здатна обернути на порох Землю й всю галактику.

«Пірати Карибського моря: помста Салазара»

Дата прем'єри: 25 травня

У капітана Джека Горобця трапляється чергова любов, причому взаємною вона не буде... А як по іншому можливо, якщо серцевий інтерес Горобця - вчена інтелігентна дама, звинувачена в чаклунстві?.. Так само в картині буде і побічна романтична історія двох молодих британців, а ще двоє злодіїв - Капітан Барбосса об'єднає зусилля з якимсь привидом британського солдата, і все

для того - щоб Джеку Горобцю не жилося спокійно... До того ж на глядачів чекатиме повернення Уїлла Тернара та «Летучого Голандця», на якому теж не все гаразд.

«Логан»

Дата прем'єри: 2 березня
Через багато років, Логану належить вступити в бій проти свого старого ворога, який загрожує знищити його раз і назавжди. Але минулі роки не пройшли для Логана без сліду, і зараз він вже не той що раніше, і все веде до того, що життя довжиною в століття зведеться до трагічного завершення. Але не варто забувати, що звір, що знаходиться на схилі свого життя, буде битися ще більш люто...

«Мумія»

Двня королева була безпечно похована у склепі у пустелі, але прокидається в наш час, приносячи злість і нелюдські жахи.

«Вартові галактики – 2»

Дата прем'єри: 4 травня

Продовження історії Вартових Галактики під проводом Зоряного Лорда, якому тепер належить дізнатися історію свого походження. Грут залишається маленьким і команду турбує, чи він той самий? У той час «Вартові» стали легендарними найманцями, яким потрібно побороти нову загрозу.

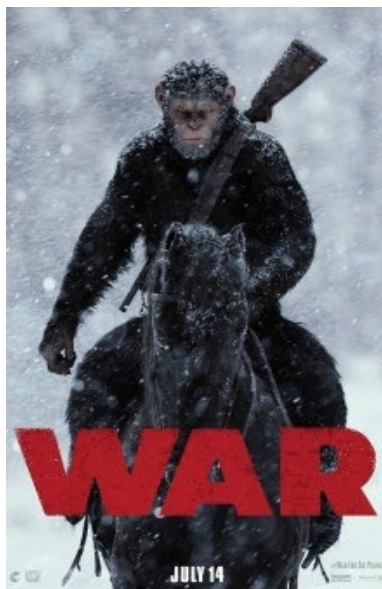

Дата прем'єри: 1 червня

«Війна за планету мавп»

Дата прем'єри: 13 липня
Війна між людьми і мавпами неминуха, хоча обидвам бокам є що втрачати. Цезар намагався зберігти мир, але з цього нічого не вийшло. Скоро прийдуть великі зміни, адже людям і мавпам є що ділити і за що воювати. Хто ж нападе першим? Чим закінчиться війна? Яка доля чекатиме на тих, хто в ній програв?

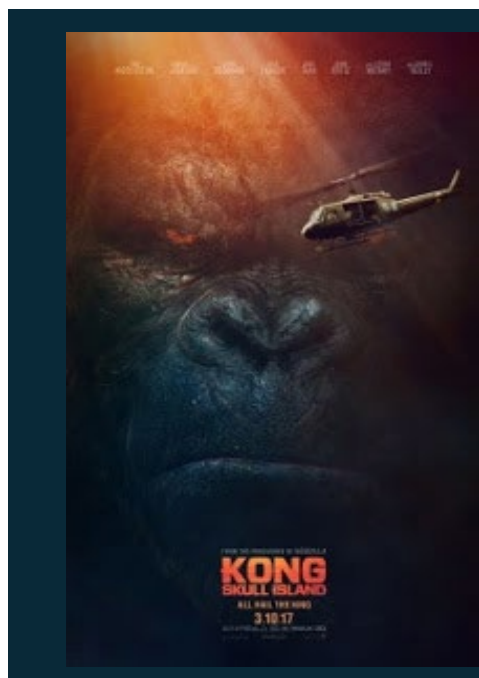
«Привид у броні»

Дата прем'єри: 30 березня
У 2029 році комп'ютерні мережі і кібер-технології повсюдно поширилися, це привело до того, що практично всі люди вживили собі різноманітні штучні імплантати. Але кібер-технології принесли і нову небезпеку для людини: став можливим так званий «злом мозку» і ряд інших злочинів, пов'язаних безпосередньо з ними.

«Конг: острів Черепа»

Дата прем'єри: 9 березня
Різноманітна команда дослідників зібрана разом, щоб заглибитися в джунглі незвіданого острова в Тихому океані, який є настільки прекрасним, як і жахливим. І вони не підозрюють, що переходять кордон володінь міфічного Кінг Конга.

«Моя дівчина – монстр»

Дата прем'єри: 8 червня
Велетенський монстр напав на Сеул. Тим часом десь у Нью-Йорку дівчина, яка втратила роботу і коханого, розуміє, що пов'язана із страшною істотою. За жанром фільм - комедія.
У головній ролі - акторка Енн Хеттауей («Інтерстейлор»).

«Той, що біжить по лезу 2049»

Дата прем'єри: 5 жовтня

Сиквел культової наукової фантастики «Той, що біжить по лезу» 1982 року. Фільм цікавий ще й тим, що у ньому зіграв Гарісон Форд, - актор, який знімався у першій екранізації картини. В основі сюжету фантастичний роман письменника Ф. Діка «Чи мріють андраїди про електронних овець?». Фільм заявлено як продовження оригінальної історії. Дії розгортатимуться через декілька десятиліть після подій першої картини.

Фантастичні серіали 2017

«Легіон»

Дата прем'єри: 8 лютого

Спін-офф фільм зі світу «Людей Ікс». Син професора Ксав'єра опинився у психіатричній лікарні з діагнозом «шизофренія». Але поступово виявляється, що картини та голоси у його голові реальні.

«Американські боги»

Дата прем'єри: 2017

YOU ARE WHAT YOU WORSHIP
AMERICAN GODS

Серіал за мотивами однойменного роману Н. Геймана про чоловіка, що зустрічає богів у реальному житті та має прийняти участь у їхній битві. Прем'єру перенесли кілька років, але, судячи з трейлера, у 2017 р. серіал все ж має вийти.

«Твін Пік»

Дата прем'єри: 21 травня

Американський багатосерійний містичний детектив «Twin Peaks» від великого містифікатора Девіда Лінча, став культовим відразу після виходу на телеекрани. Не кажучи вже про вічне питання «Хто вбив Лору Палмер?». В останньому епізоді першого серіалу устами головної героїні творці обіцяли, що ми побачимося через 25 років і не обдурили глядачів. Створенням продовження займалися автори першого серіалу - Марк Фрост і Девід Лінч.

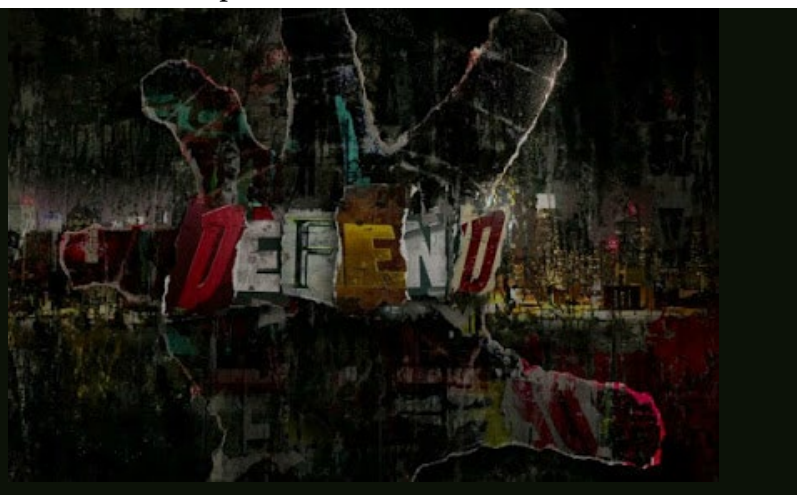
«Лихо та й годі» Дата прем'єри: 13 січня

Вайолет, Клаус і Сонечко Бодлер залишилися сиротами. Першим опікуном сиріт став їх Граф Олаф - жорстокий і жадібний. Вже незабаром діти зрозуміють, що він посягає на їхній величезний спадок. Юні герої намагаються донести це до дорослих, але ті не вірять. Тому малечі доводиться самостійно боротися не тільки за свої гроші, а й за власне життя.

«Захисники»

Дата прем'єри:
влітку 2017

Супергерої «Пекельної кухні» - Шибайголова, Джессіка Джонс, Люк Кейдж та Залізний Кулак об'єднуються в команду для боротьби зі злом.

STRANGER THINGS

Відгук

на міні-серіал

ДИВНІ ДИВА

Міні-серіал «Дивні дива», що вийшов минулого літа, став чи не найкращим фантастичним серіалом 2016 року, знайшовши шанувальників по всьому світу. Успіху серіалу сприяли і напружена атмосфера, і містика, і непогана акторська гра.

За сюжетом у маленькому провінційному містечку, де на околиці причаїлася секретна лабораторія, починають відбуватися дивні речі. Хлопчик-підліток кудись зникає, але його мати вірить, що він розмовляє з нею через спалахи світла вдома. Містом блукає кровожерливий монстр, появу якого ознаменують проблеми зі світлом. До того ж тварюка якимось пов'язана з маленькою дівчинкою з дивним ім'ям «Одинадцята», яка вміє пересувати предмети подумки.

Більшість жителів міста воліють не помічати містику, що відбувається довкола, і продовжують жити звичним життям. Пошуки хлопця розпочинає трійка його друзів-однолітків, але у приголомшливі результати їх розслідування дорослі просто відмовляються вірити. Тільки мати зниклої без вісти дитини разом із шефом поліції потроху доходять висновку, що підлітки праві, а уряд приховує наслідки експерименту, який пішов не так.

Така цілком «кінгівська» атмосфера додає серіалу антуражу. Локації відповідні: маленькі будиночки на узліссі, туман, кімнати, в яких раптово

гасне світло. Головні герої також гарно підходять до підлітково трилера – це діти з їх проблемами (перше кохання, шкільні образи), їхні батьки зі своїми клопотами, вчені на секретному об'єкті, та, звичайно, монстр, що проходить крізь стіни. Герої вийшли достатньо шаблонними та увібрали в себе затерті до дірок стереотипи власних образів. На початку це трохи дратує, але згодом вся увага прикута до того, що відбувається на екрані. Сюжет у серіали непогано подано: історія розгортається плавно, тримаючи інтригу, страшні сцени пережовуються з тривожними. Разом із тим глядачу не доводиться нудьгувати, адже загадки потроху вирішуються, складаючись у цілісну розповідь, і останні серії вже напружено чекаєш на кульмінацію, розуміючи, що до чого. Але наперед сказати, хто переможе і якою ціною, неможливо.

Серіал став «путівкою у світ» для молодих акторів, зокрема, один із хлопчиків вже знімається у головній ролі в екранізації «Воно» за С. Кінгом. Успіх проекту надихнув авторів знімати другий сезон, в якому глядачам обіцяють продовження історії Одинадцятої та кількох родин, що зіштовхнулися з загадковим монстром, названим дітьми «Демоґоргоном». Прем'єру другого сезону намічено на Геллоуїн, тобто восени.

KUBO AND THE TWO STRINGS

Відгук

на мульт-
фільм

КУБО І ЛЕГЕНДА САМУРАЯ

Мультфільм «Кубо і легенда самурая» досить тихо пройшов у кінотеатрах, залишившись поза увагою багатьох людей, яким міг сподобатися. Аби трохи виправити ситуацію, ми розповімо про нього на сторінках альманаху.

Дії відбуваються у фентезійному світі середньовічної Японії. У маленькому селищі мешкає хлопчик Кубо зі своєю мамою, який вміє розповідати чудові історії, оживляючи паперові фігурки. Та Кубо в жодному разі неможна виходити на двір після заходу сонця. За ним полюють страшні відьми – його рідні тітки, та дідусь, який вбив його батька. Такі рідні дісталися хлопцю за лінією матері, Місячної принцеси. Кубо суворо дотримувався заборони, але одного разу затримався на цвинтарі. З цього і починається історія.

Аби захиститися від Місячного Короля Кубо має зібрати магичні обладунки, що заховані у різних куточках світу. У небезпечній подорожі хлопця супроводжує Мавпа – тотем, оживлений чарами, та Жук – зачарований воїн.

Загалом, мультфільм вийшов дуже атмосферним, просякнутий духом японської міфології та філософії. У ньому згадується світ Духів, багато часу приділено роздумам про життя та смерть, цінність родини, захист, що надають прашури. Разом із серйозними питаннями мультфільм на-

повнений приємним гумором, без стьобу та тупих туалетних жартів. Історія, яку розповідає нам Кубо, досить динамічна, з несподіваними сюжетними розворотами, навіть «поганці» тут мають свою правду, яка має місце бути.

Окремо хочеться похвалити візуальну складову, адже мультфільм повністю ляльковий, але знятий настільки майстерно, що сприймається, як 3Д анімація. Другорядні персонажі вийшли не менш колоритними, ніж основні, а деякі кадри виглядають достатньо лячно як для мультфільму. Наприклад, майже 3-метрова лялька скелета самурая зі світлом у порожніх зиницях, підводний Сад Очей, місячні сестри на цвинтарі. Мультфільм важко назвати дитячим, він буде цікавим людям різного віку.

Загалом, Кубо – непогана варіація на тему японської міфології, знята американцями. У мультфільмі присутні одразу декілька шарів історії (родина, призначення, дорога, дорослішання, фольклор), за якими цікаво спостерігати. Персонажі одночасно виступають і героями розповіді, і більш узагальненими архетипами, навіть «Кубо і дві струни» (оригінальна назва мультфільму) також обігрується як потужний символ захисту. Тому цей мультфільм із простеньким сюжетом, в якому можна розкопати щось філософське та глибоке, вартий вашої уваги.

Відгук

Фантастичні звірі і де їх шукати

на кіно-фільм

Після успіху екранізації «Гаррі Поттера» письменниця Джоан Ролінг вирішила не розмінюватися на книжки і одразу писати сценарії до фільмів. Намагаючись зачепити американських глядачів, вона перенесла події нової історії з рідної Великобританії до США періоду депресії. З антуражем у фільму вийшло добре: костюми, декорації, маги та «нечакли» - все виглядає знайомим та вкладається у звичну поттеріанську світобудову. Тільки от у фільмі дійові особи не діти, й не підлітки, але поведуться вони досить по-дитячому.

За сюжетом чарівник-недоучка Ньют Скамандер приїздить до США з загадковою валізою, наповненою магічними тваринами. За іронією долі Ньют зіштовхується з пекарем-невдахою, чия валіза з тістечками виглядає у точності, як його. Звичайно, чоловіки переплутують валізи, а чарівні тваринки з дивакуватою зовнішністю втікають. Виявивши пропажу, чародій має зловити їх та повернути назад. Із цього моменту сюжетна гілка починає походити на якусь комп'ютерну гру на кшталт «Pokemon Go!». Слід сказати, що звірі у фільмі намальовані красиво, до того ж їх придумали цікаві характери (чого тільки варті магічні ехидна-клептоман та хтивий носоріг). Однак, у деяких сценах взаємодії з акторами відчувалася штучність та той всюдисущий зелений екран. Хоча такого у фільмі мало.

Історія виглядала б простою, чи навіть примітивною, якби не друга сюжетна гілка, пов'язана з пошуком темної енергії – Обскура та лихого чарівника-втікача (за сумісництвом першого й єдиного кохання Альбуса Дамблдора) – Грін Де Вальда. Хоча у фільмі їм відвели другорядну роль, із інтерв'ю Джоан Ролінг ми знаємо, що всі п'ять фільмів «фан-

тастичних звірів» обертаються довкола Дамблдора та Грін Де Вальда і закінчаться на епічній дуелі, в якій Альбус заволодіє Старшою паличкою.

Отож, за побудовою сюжету нові фільми пішли шляхом «Гаррі Поттера», що спочатку лише дотично знайомив із Волдемортом (якому у першому фільмі присвятили декілька хвилин, але при цьому всю книгу він діяв під іншою лічиною. І тільки в наступних фільмах він постав справжнім антагоністом). Схоже відбулося й з Грін Де Вальдом, якого також показали всього лише декілька хвилин. Про образ цього чарівника говорити важко, адже його втілює Джонні Депп, і багатьом глядачам здалося, що актор вчергове зіграв капітана Джека Горобця. Кінець цієї сюжетної гілки залишає по собі багато питань, як логічних (про вплив дощу), так і змістових (про Обскур).

Загалом, вийшов приємний початок нової багато-серійної франшизи, з красивою картинкою, милими персонажами та безліччю відсилок до оригінальної історії на радість фанатам.

Відгук

на кіно-
фільм

ПРИБУТТЯ

Наукової фантастики у кіно виходить достатньо мало, тому чи не кожен фільм вартий хоча б попереднього ознайомлення. У 2016 достатньо перспективною картиною виявилось «Прибуття»: багато глядачів порівнювали його з нашумілим «Інтерстейларом», багато знайшли у сюжеті якісь одкровення, загалом, багатьом сподобалося.

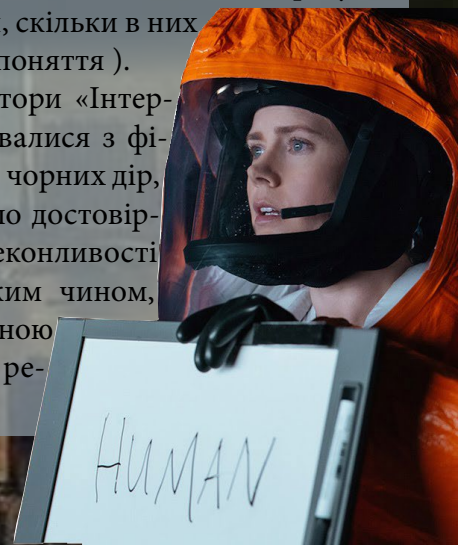
Фільм дійсно вийшов схожим на «Інтерстейлар», бо спекулює на тих самих моментах. По-перше, у фільмі є космічна загадка: на Землю прибувають кораблі прибульців, але через мовний бар'єр їхні наміри лишаються невідомими. По-друге, в обох фільмах спекулюється тема батьківсько-дитячих відносин, коли батько бачить смерть дитини, але нічого не може вдіяти. Такий сюжет чіпляє сам по собі, але у «Прибутті» аж надто б'є на емоції (й чи потрібний взагалі?), немов би автори маніпулювали, аби підчепити глядачів ще й на цей завідомо безпрограшний гачок. По-третє, обидва фільми мають несподіваний поворот у кінці та своєрідну кільцеву концепцію подачі сюжету. Це теж грає у плюс, адже така подача матеріалу сприймається як одкровення та ніби додає фільмам глибини та змісту.

Якщо технічно сюжет пророблений непогано, то з більш детальною реалізацією не все так добре. Головне фантастичне припущення картини базується на теорії Сепіра-Уорфа. Згідно з нею, наприклад, ескімоси розрізняють кілька десятків відтінків снігу і мають для них спеціальні слова. Звичайна людина побачить значно менше відтінків, але якщо її навчити цим словам, вона зможе розрізняти більше відтінків снігу. Відповідно, вивчення слів «прокачає» рівень сприйняття, зробить людину чутливішою. У фільмі показується, що вивчення мови прибульців дає змогу (спойлер!) **бачити майбутнє**. Але згідно з Сепіром та Уорфом, вивчення мови може покращити ті органи сприйняття, що в нас є. Де в людини орган **бачення майбутнього** та достеменні зародкові навички

це робити? Отож. До речі, з фільму ми дізнаємося, що **героїня напише підручник з «прибульської»**, але при цьому матиме конфлікт з колегою, розказавши йому майбутнє. Дивно, що колега-чоловік не ознайомився з книгою. Схоже, її прочитав тільки один китайський військовий. У фільмі простежується також ідея, що майбутнє неможливо змінити. На відміну від картин подібного жанру, герої навіть й не намагаються це робити (автори не реалізували величезний простір для чогось типу «Ефект метелика»).

Досить дивно виглядають сцени вивчення писемної мови прибульців. Головна героїня спілкується з ними табличками, на яких пише рідною мовою(!), потім дешифрує, що вони відповідають. Чому? Значно простіше було б почати з піктограм, схематичних картинок. Далі цікавіше: такий спосіб спілкування дозволяє героїні скласти первинний «словничок», який нам мимохідь демонструють. І там зненацька є не тільки опредмечені назви типу «стіл» чи «яблуко», а й мета-поняття та абстракції (слова на кшталт «смерть», «справедливість» тощо), тобто ті, які складно уявити у первинному словничку, адже однозначність їх тлумачення обома сторонами, що належать до різних цивілізацій, треба довго уточнювати. З фільму ми також дізнаємося, що прибульцям невідомі прості поняття, але вони з легкістю оперують складними (невже семиногам жодного разу не було цікаво порахувати, скільки в них ніг? (число - це просте поняття)).

Слід сказати, що автори «Інтерстейлару» тісно спілкувалися з фізиками-спеціалістами з чорних дір, аби у кіно все виглядало достовірно. У «Прибутті» переконливості дуже не вистачає. Таким чином, маємо НФ з непоганою ідеєю, але зі спірною реалізацією.

Відгук

ПРОБУДЖЕННЯ (ПАСАЖИРИ)

на кіно-фільм

Що робити, коли прокинувся раніше за всіх... на 80 років? Головний герой фільму відповідає на це питання власним прикладом. Хлопець летів у космічному кораблі разом із десятками інших пасажирів, щоб колонізувати далеку планету, але за іронією долі саме його капсула гібернації вийшла з ладу. Ставши своєрідним космічним робінзоном, герой вирішує віджигати на повну, використовуючи всі можливості корабля: грає у відеоігри, займається спортом, літає у відкритий космос, веде задушевні бесіди з робо-барменом... але це все через деякий час набридає. І от, коли хлопець близький до критичної межі, у полі зору опиняється капсула гібернації з жінкою його мрії. Повагавшись для заспокоєння совісті, він вимикає капсулу красуні, яка до того ж летить віп-класом і має доступ до елітних кімнат розваг, ресторанів, їжі. Дівчині він не каже, що стало причиною пробудження, і з цього, певно, і починається сюжет. Адже космічний корабель, в якому сплять усі, окрім двох людей, починає розвалюватися на очах, і тільки ці двоє можуть врятувати решту пасажирів.

Отже, перед нами фактично фільм двох акторів. До того ж таких, що зараз на піку популярності. Кріс Пратт відомий ролями Зоряного Лорда з «Вартових галактики» та приборкувача рапторів із «Світу Юрського періоду», а Дженіфер Лоуренс зіграла Сойку-Переспівницю у «Голодних іграх» та молоду Містік у «Людах Ікс». Позиціонування картини як серйозної НФ буде помилкою, адже по суті глядачам пропонують драму із елементами романтичної

комедії, що відбувається у фантастичних декораціях. Із цим, мабуть, пов'язане головне розчарування від фільму в тих глядачів, що хотіли подивитися фантастику, а замість цього їм представили історію про кохання.

Слід сказати, що знято фільм непогано: мінімалістичність декорацій, камерний сюжет, обмежена кількість акторів – не викликають почуття нудьги, закінчення у фільмі все ж важко однозначно передбачити, бо вірогідними видаються одразу декілька варіантів розвитку подій (всі, звичайно, шаблонні, але який саме шаблон приборегли на фінал – інтрига).

Якщо за атмосферою кіно тримає планку, то ось із логікою сюжету великі проблеми. По-перше, сама ідея корабля, де абсолютно всі, включаючи членів екіпажу, сплять до кінцевої зупинки – виглядає недостовірною. Хтось мав би чергувати, хоча б циклами по 3-5 років. По-друге, просто абсурдно, що на такому кораблі не передбачено обладнання для повторної гібернації. Тобто варіант, що хтось прокинеться, і йому потрібно знову заснути – не врахували. По-третє, автори вдалися до нехороших сюжетних ходів а-ля «Бог із машини», коли до героїв нізвідки потрапляє ще один персонаж, вирішує тупікову ситуацію, і його швиденьку прибирають із сюжету. Такі огріхи дещо псують враження.

Загалом, вийшов непоганий фільм про любов із елементами «робінзонади» та фантастичними декораціями, який ідеально проходить для того, щоб провести вечір у вихідний.

DOCTOR
STRANGE

Відгук

на кіно-
фільм

Доктор Стрендж

«Дормамму, я прийшов домовлятися!» - мабуть, єдина фраза, якою нам запам'ятався доктор Стрендж – черговий фільм із кіновсесвіту Марвел.

За сюжетом Стівен Стрендж – талановитий нейрохірург, що після аварії втрачає спритність рук і не може робити операції. У пошуках зцілення він витрачає весь свій статок, і зрештою знаходить вчителя з духовних практик, що відкриває для нього світ магії та чаклунів. Пройшовши навчання, Стівену Стренджу належить стати найсильнішим магом Землі.

Екранізуючи Доктора Стренджа, Дісней не сильно вкладався в індивідуальність картини – тому вийшов типовий середнячок у їхньому конвеєрі. Слід сказати, що за кілька років до фільму зняли повнометражний мультфільм про становлення персонажу, багато в чому схожий, і навіть із антагоністом, що виглядає більш загрозливо.

У фільмі від Діснея доктору Стренджу практично повністю вирізали драматичну передісторію, що надавала персонажу об'єму. Так, в коміксах він потрапив у аварію з вагітною дружиною, що загинула на місці, через що сильно корив себе. У мультфільмі Стівен (Стефан) намагається врятувати рідну сестру, в якій пухлина в мозку. Але, провівши операцію самотужки, він втратив її, через що переживав, а в майбутньому зробив блискучу кар'єру, беручись лише за завідомо успішні операції. Саме таких людських моментів, які показують персонажа вразливим, з власними страхами, у фільмі не вистачило. Нам продемонстрували тільки одну сторону особистості – пихатість, не врівноваживши її нічим.

Навчання Стренджа магії також викликає багато питань. За канонам він навчався 7 років, що, в принципі, прийнятно. На початку фільму ми бачимо у кабінеті Стренджа кубок із датою 2017. Самі автори підтвердили, що навчання у кіноверсії зайняло десь півроку. Чи достатньо цього, щоб битися практично на рівних із Кицилієм та його мінйонами, як було

показано у фільмі? Якось мало ймовірно.

Світ магії, який вибудував Дісней, також не дав відчути границі її застосування. Ми бачили, що персонажі можуть скручувати реальність, творити телепорти, кидатися льодяними лезами та створювати енергетичні мандали, які використовуються як щити. А ще наповнювати кухню пивом силою думки. На скільки це все ефективно для відбиття магічних та космічних загроз, із якими, згідно з передісторією, борються маги? Чесно кажучи, якось не дуже, адже всі магічні прийоми є або альтернативами холодної зброї, або можуть застосовуватися лише в закритому вимірі. У цьому контексті потрібно згадати мультфільм «Темна Ліга Справедливості» від DC, де також є маги, що воюють енергетичними мандалами. Там можливості зброї розкриті значно краще (наприклад, є епізод, де маг відкриває одразу кілька десятків мандал навколо себе, кожна з яких стріляє лазером), магія виглядає дійсно загрозливою та смертоносною.

Логічні ляпи у сюжеті добре розкриті у пародійній короткометражці від HISHE (англ. «How It Should Have Ended»), анімаційному проєкті, який представляє альтернативні варіанти закінчення популярних картин. Наприклад, Кицилій міг викрасти книгу з бібліотеки, засунувши руку у телепорт, як це робив у фільмі сам Стрендж, що було б швидше і несло менше проблем. Або ж доктор Стрендж, маючи у розпорядженні Око Агамото – артефакт, що дозволяє маніпулювати часом, міг повернути до життя Прадавню (як він зробив з Вонгом), вилікувати свої руки... і взагалі зробити багато-багато чого. Але не зробив!

Шанувальникам кіновсесвіту Марвел обов'язково для перегляду, адже у фільмі з'являється ще один Камінь Безкінечності, що зіграє важливу роль у подальшому сюжеті пов'язаних між собою фільмів. А так – на любителя, візуальний ряд, як завжди, бездоганний, але сюжет стерильний і мало чим запам'ятовується серед подібних картин.

THE IMPOSSIBILITIES ARE ENDLESS.

MARVEL STUDIOS

A photograph of a winter forest. The trees are bare and covered in snow, with a path leading through them. The sky is overcast and grey. The overall mood is quiet and serene.

ФАНТАСТИЧНІ
СВІТИ

ПОДОРОЖ У НЕЙМОВІРНІ СВІТИ

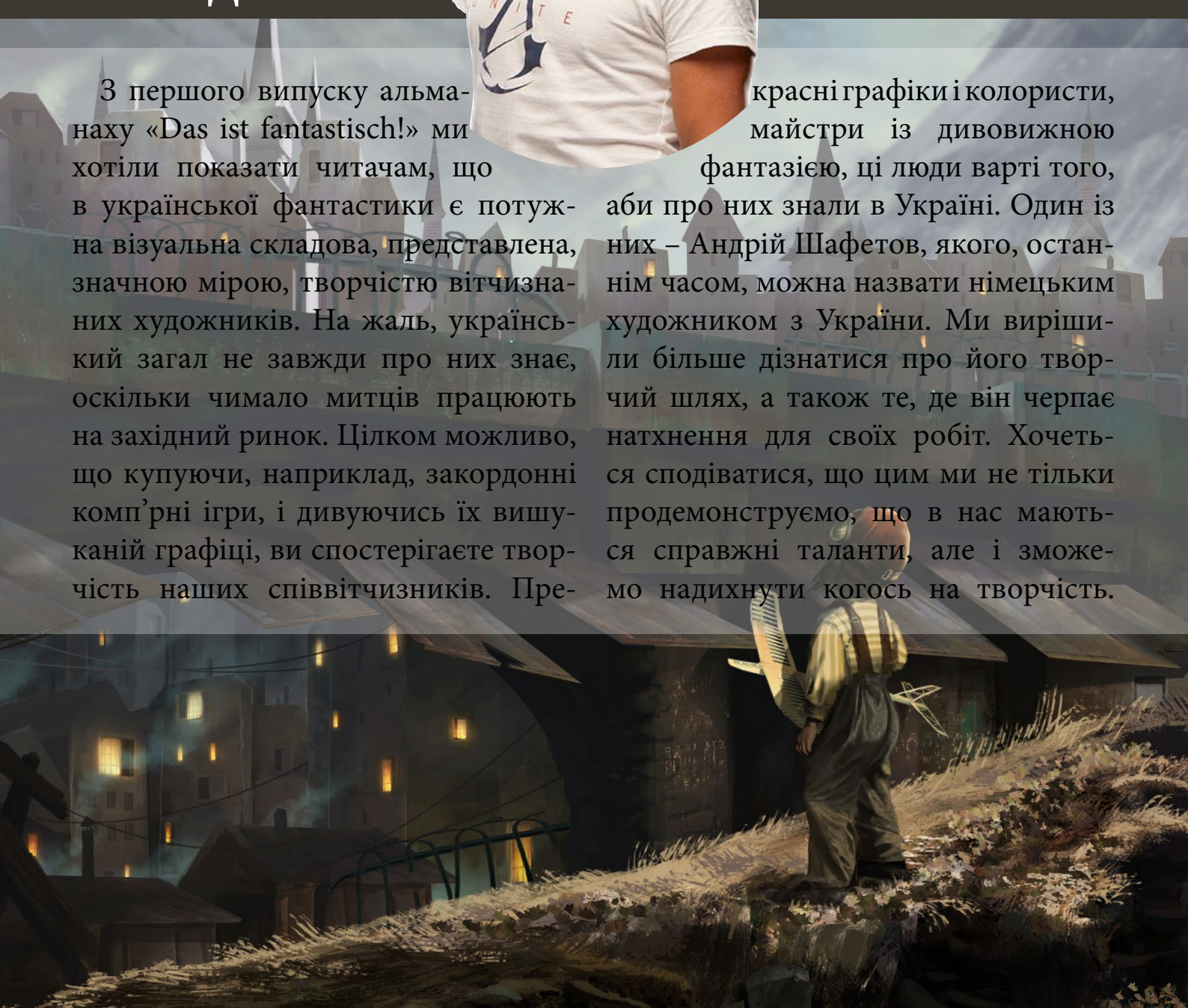

АНДРІЙ

ШАФЕТОВ

З першого випуску альманаху «Das ist fantastisch!» ми хотіли показати читачам, що в українській фантастики є потужна візуальна складова, представлена, значною мірою, творчістю вітчизняних художників. На жаль, український загал не завжди про них знає, оскільки чимало митців працюють на західний ринок. Цілком можливо, що купуючи, наприклад, закордонні комп'ютерні ігри, і дивуючись їх вишуканій графіці, ви спостерігаєте творчість наших співвітчизників. Пре-

красні графіки і колористи, майстри із дивовижною фантазією, ці люди варті того, аби про них знали в Україні. Один із них – Андрій Шафетов, якого, останнім часом, можна назвати німецьким художником з України. Ми вирішили більше дізнатися про його творчий шлях, а також те, де він черпає натхнення для своїх робіт. Хочеться сподіватися, що цим ми не тільки продемонструємо, що в нас мають-ся справжні таланти, але і зможемо надихнути когось на творчість.

DF: Розкажіть, будь ласка, трохи про себе. Де вирости, на кого навчалися? Як і коли почали малювати?

Я народився в 1987 році, у Києві, далі ми жили в Маріуполі близько трьох років, а трохи згодом наша сім'я переїхала у Вінницьку область – у місто Калинівка, де я і провів більшу частину свого життя. У Київ я повернувся у 2004 році, коли поступив на навчання у Київський Політехнічний, за спеціальністю Радіотехніка. Загалом, захоплю-

вався образотворчим мистецтвом з глибокого дитинства, проте особисто не сприймав його серйозно. Саме тому розпочав навчання за технічним напрямком. Тобто, профільної освіти я не маю. Основний вплив на мене завжди складали відео ігри, книги, комікси та фільми – в принципі, це і являється основною мотивацією у тому, чим я займаюсь зараз.

DF: Зараз ви живете в Німеччині. Як так трапилося? Чи скупчили за Україною?

Так, ми переїхали сюди рік тому разом з дружиною, зимою 2016-го. Я вважаю це досить закономірним кар'єрним кроком, адже іміграцію я до цього часу

взагалі не розглядав. В Україні я працював на київську філію Ubisoft, а трохи згодом пройшов співбесіду у компанію Spellbound/BlackForestgames тут,

у Німеччині. В цілому, мені було цікаво, як далеко я зможу зайти в плані працевлаштування за кордоном. За Україною звичайно скучимо: особливо за батьками, рідними та друзями. Також змушені були залишити свою квартиру. Тому, всіляко слідкуємо за новинами та будь-якими подіями.

DF: Художник - це покликання. Заробляти на творчості вдається не кожному. Ви малюєте більше для душі, чи все-таки це дає вам хліб насущний?

Оскільки освіту я маю технічну та кар'єра у мене також почалась з програмування, то образотворче мистецтво – а в даному випадку це DigitalArt – і мені прийшлося пройти досить довгий шлях еволюціонування цього хоббі в роботу. Хоча, з іншого боку,

будь-яке знання та досвід безцінні, тому я не можу назвати себе художником у звичному сенсі. Це займає важливу і досить велику нішу моєї кар'єри, але в цілому моя основна діяльність – це створення відеоігор, тому мистецтво сприймаю виключно з цієї перспективи.

DF: На скільки для вас особисто важко дається робота? Скільки часу ви витрачаєте на малюнок?

По-різному, якщо це стосується роботи – то зазвичай необхідно працювати в певних часових рамках, адже будь-яка робота має досить конкретний бюджет, часовий в тому числі. Для персональних робіт, звичайно, я можу

дозволити собі вкласти більше часу, щоб в результаті отримати щось близьке до образу, який існує у мене в голові. Зазвичай, витрачаю близько тижня, якщо це стосується основної роботи - то 1-2 дні.

DF: В інтернеті ви презентуєте роботи, які можна охарактеризувати як DigitalArt. Чи малюєте ви від руки, бодай для душі?

Традиційні інструменти не використовую, хоча у мене все з них і почалося. Хіба що для простих графічних робіт ручкою або олівцем. В основному я використовую

Wacomпланшет та Photoshop. Іноді також використовую 3Dредактори для моделювання, як базу для роботи.

DF: Розкажіть трохи про свій світогляд, що для вас слугує натхненням? Де ви берете ідеї робіт?

Як я вже говорив, основний вплив на мене, як дитину, склали відеоігри: як комп'ютерні, так і консольні – адже все почалося з консолей ми-

нулих поколінь, таких як NES, Sega. Саме цей факт визначив мою основну область діяльності, а згодом – і кар'єру. Другим фактором стали книги – особливо фентезі та наукова фантастика, та, звичайно, фільми з коміксами. Лише з недавніх пір, як би не було дивно, джерелом натхнення для мене слугують роботи відомих художників минулого. Чомусь раніше мене це не цікавило, і це було помилкою.

DF: У вас багато робіт на фантастичну тематику. Щось викликає алюзії з «Шаленим Максом», щось – із «Серцем дракона». Що для вас значить фантастичний жанр? Чи є у вас улюблені фантастичні фільми, книги?

Жанр фантастики для мене – це, в першу чергу, ілюзорний світ, в якому хочеться або, навпаки – не хочеться – жити. Світ, лімітований лише уявою, де не діють закони

реальності. В тій, чи іншій мірі. Звичайно, всі перчисленні вище шедеври справили на мене вплив, я би ще додав «Володар

Перснів», «Дюна», також «Зоряні Війни». Всі елементи, якими я захоплювався або захоплюсь, займуть надто багато місця, щоб перерахувати. Скажімо, я завжди

повертаюсь до класики, а також намагаюсь слідкувати за новими трендами: будь то мистецтво, кінематограф або література.

DF: Одна із найбільш вражаючих рис ваших робіт - це дивовижні ландшафти, а особливо - гори. Ви часто їх зображаєте, робите це дуже реалістично, а на деяких збережених вами етапах роботи помітно, що ви відчуваєте, як мають лежати на скелі льодовики, які місця вивітрюються, а на яких затримується сніг. Звідки таке відчуття гір, така прискіплива увага доних?

Ще одне захоплення, яке справило на мене великий вплив, це подорожування. Конкретно мається на увазі піший гірський туризм, яким я практично перестав займатись близько року-двох назад, адже не маю часу. Особливе враження на мене справили зимові походи в гори. Не можу сказати, що займався чимось

складним, або екстремальним – це було більше для задоволення. Практично виходили всі Карпати повністю, Крим, також були в Приельбруссі на Кавказі. Безумовно, природа та подорожі залишаються важливим елементом мого життя.

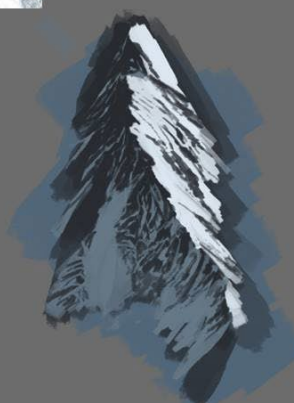
1. Define previous color pallet for bottom mountains

2. Adjust basic form and values accordingly to light source

3. Start painting snow on layer above

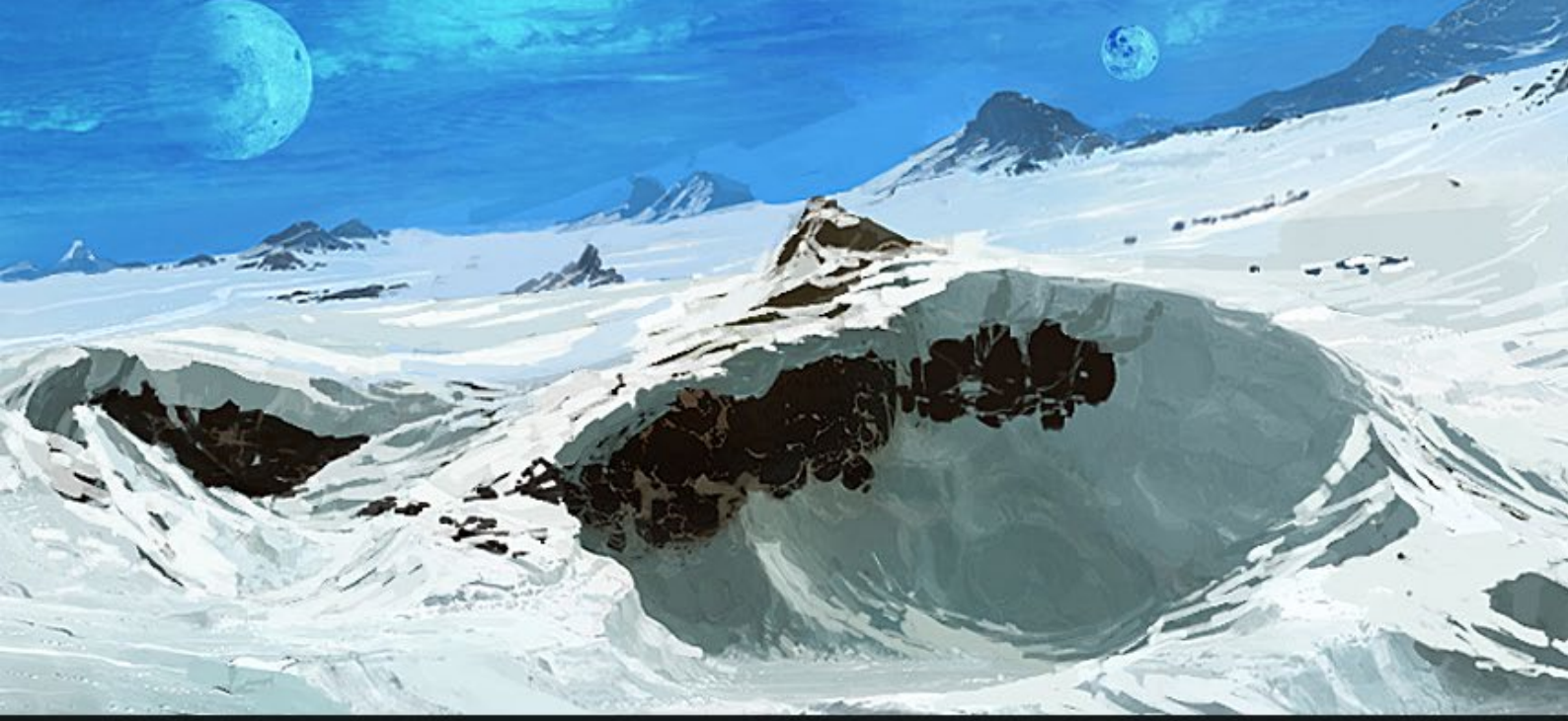
4. Erase snow with texture brush, refine tiny details of snow surface

5. Consider small shadows and mountain's surface foam, add some color to enrich its look and continue detailing till ready.

DF: Мабуть, одним із найбільш відомих художників, який обрав гори заледве не основною темою для своїх робіт, був Микола Реріх, маю на увазі його «Гімалайський цикл». Як ви ставитесь до його творчості та до того, як зображував гори він?

Дуже дякую за таке порівняння, але, якщо бути чесним – до Миколи Реріха дуже, навіть надто далеко з професійної точки зору. Скажімо так, таке натураль-

не та мистецьке відчуття кольору, як на його картинах, мені недоступне. Безумовно, його полотна являються безмежним джерелом натхнення.

DF: Чи існують якісь художники, чия творчість вас вражає найбільше? Хтось, хто справив на вас глибоке враження і чому? На що ви, перш за все зважаєте, коли споглядаєте художні твори?

Їх дуже велика кількість, тому, щоб нікого не образити, простіше визначити конкретні області творчості, які надихають. З недавніх пір, особливу цінність для мене представляють роботи Великих Художників минулого, особливо XVIII - XX століть. Завжди корисно, а часто – і необхідно, слідкувати за сучасними спеціалістами. Це стосується сучасного цифрового мистецтва, зокрема для відеоігор. Вони для мене представляють професійну і естетичну цінність. Дивля-

чись на чужу роботу, в першу чергу, мене захоплюють аспекти, в яких я для себе невпевнений, адже малювати навчався сам. Я маю на увазі колір, світло-тінь, анатомію, композицію. Другим важливим елементом для мене слугує саме призначення роботи, наприклад, з точки зору мистецтва робота може вважатись поганою, але з точки зору вирішення проблем в розробці комп'ютерних ігор – геніальною. Проте, в ідеальному плані, все повинно бути добре і професійно.

DF: Що ви можете побажати нашим читачам?

Хотів би побажати успіхів! Ніколи не зупинятись на досягнутому, залишатись жадібними до знань та всього нового! А

також, не забувати про звичайне людське щастя, яке часто знаходиться у простих речах.

Розмовляв Святослав Чирук

Віталій Кривоніс

ЯК СТАРШИЙ НАРОД ПРИБУВ ДО НАС

*Від нього, мов пагіння,
вся погань пішла:
велети, й ельфи,
і духи пекельні,
також гіганти,
що змагалися з Богом...*

«Беовульф»

(Строфа 110, переклад Олени О'Лур)

Назва даної розвідки недаремно перегукується з назвою оповідання «Як Чарівний Народ прибув до Ірландії» авторства Герміні Темплтон Каванах. Адже авторка належить до тої гуманітарної традиції, представники якої не лише збирали фольклор, а ще й певним чином інтерпретували його, і та їхня рефлексія – вже за пару поколінь – лягла в основу класичної фентезі. Адже той самий світ Середзем'я виник не на порожньому місці, не лише з голови окремого професора Толкієна. На той час – ідеться про другу чверть ХХ ст. – уже існувала певна інтелектуальна атмосфера, породжена добою романтизму з його «пошуками коріння», фольклорними штудіями тощо. З напрацьованого матеріалу поволі кристалізувався цілий паралельний світ, закорінений у стародавніх міфах і поетичних уявленнях язичницьких народів Північної Європи – скандинавів,

кельтів, англосаксів, угро-фінських племен... Це було лише справою часу, аби кількість перейшла у якість, породивши новий напрямок у літературі, та, ширше, масовій культурі. На якому ж ґрунті проріс цей казковий ліс? Якими потаємними стежинами прийшли до нас «ельфи, і тролі, і духи незнані», звияжні воїни та мудрі чарівники? Хто віднайшов для нас стародавні пророцтва, вибиті рунами на скелях, і витяг меча з брили? Хто першим назвав Імена, чиї відлуння чуємо і понині? Спробуємо пройти до витoku цього джерела. Видатним діячам цієї традиції – етнографам, фольклористам і письменникам – і присвячується наша розвідка.

Брати

Грімм

В

числі
перших
слід
згадати

братів Грімм, Якоба і Вільгельма, знаних не лише через суто лінгвістичні штудії, а й завдяки їхньому внеску у формування жанру літературної казки. Корпус «казок братів Грімм» міцно увійшов до фонду класики, їхні сюжети широко відомі й упізнавані кожним змалечку, але не варто забувати: казки братів Грімм є, звичайно ж, народними німецькими казками. Збирати фольклор Якоб і Вільгельм почали ще 1807 року. Зауважмо, що їхніми респондентами були не лише селяни, а й представники середніх міських верств, і навіть аристократів, які переповідали казки, почуті у дитинстві від прислуги. Перша публікація відбулася 1812 року – збірка з 86 казок дістала назву «Kinder und Hausmärchen» («Дитячі й сімейні казки»), другий том з іще 70 казками вийшов за два роки потому.

Ці збірки перевидавалися за життя братів сім разів, остання публікація, що містить 211 казок і наукові коментарі, відбулася 1857 року. Звичайно, брати Грімм були не перші, хто оприлюднив німецький фольклор – згадати хоча б «Des Knaben Wunderhorn» («Чарівний ріг хлопчика») Ахима Людвіга фон Арніма і Клеменса Brentano (1805-08

роки) чи колекцію Йоганна Мусауса (1782-87 роки), – але, на відміну від попередників, вони

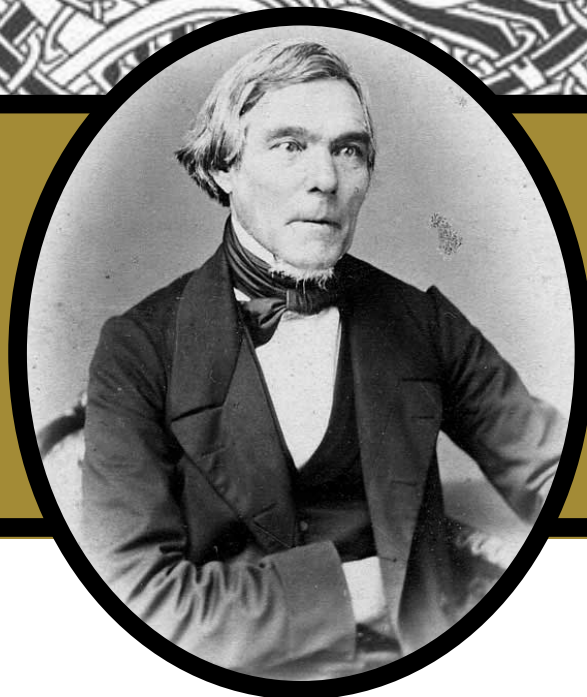
не модернізували мову оригінального матеріалу і не адаптували сюжетів відповідно до тогочасних етико-естетичних запитів. До речі, за це перші їхні публікації зазнали жорсткої критики: неадаптовані казки містили чимало фізіологічних подробиць, сцени жорстокості, та досить вульгарну лексику, що унеможливило, на думку критиків, ужиток цих казок для дитячої аудиторії. Тому раз у раз братам Грімм довелося переробляти казки, аби максимально редукувати відгомін стародавніх міфів і ритуалів, що збереглися у фольклорі, аж поки вони не набули відомого нам вигляду.

Звичайно, літературна казка – це геть інший напрямок, хай і генетично пов'язаний із фентезі, але ми мусимо згадати братів Грімм як першопроходців літературної обробки «сирого» фольклорного матеріалу.

Якобу Грімму приписують вельми промовистий афоризм: «Не варто дошукуватися історичного у «Нібелунгах»; натомість варто шукати «нібелунгове» в історії».

Еліас

Льоннрот

Еутево, хоча й опосередковано, вплинув на класичну фентезі Еліас Льоннрот. Народився 1802 року у містечку Самматті, у фінській провінції Уусімаа, що тоді належала Швеції, 1822 року, вступив до Імператорської академії Турку (колишньої Королівської академії Або), де вивчав медицину. Через велику пожежу в Турку 1827 року, що зруйнувала приміщення академії, був змушений перевестися до Гельсінгфорського університету й закінчив навчання 1832 року. Довгий час (до 1853 року) працював повітовим лікарем у містечку Каяні у Східній Фінляндії. На цей час припадає основна діяльність Льоннрота як фольклориста. Він здійснив одинадцять етнографічних експедицій російськими і шведськими провінціями Карелії. Його подорожні замітки, крім суто фольклорних записів, також містили цікаві краєзнавчі подробиці: про шляхи та способи пересування, ландшафт, побут, стан і звичаї населення, рівень лікарської справи і таке інше; деякі з тих відомостей і досі не втратили свого пізнавального значення. Найплідніші експедиції Льоннрот здійснив протягом 1833-35 років. Саме в цей період він зібрав основний корпус народних пісень, із яких згодом утворилася «Калевала». У дуже великій пригоді в цій справі стала для нього зустріч із Архипом Пертуне-

ном – найвидатнішим тогочасним виконавцем карельських рун (епічних пісень), яка відбулася 1833 року в Ладозері.

1853 року Льоннрот, який зажив слави фахівця з філології, був запрошений на посаду професора до Гельсінгфорського університету, де до 1862 року викладав фінську мову. Після цього він повернувся до рідного Самматті, де й помер 1884 року. Він залишив по собі значний інтелектуальний спадок, до якого, крім фольклорно-етнографічних і філологічних штудій (великий шведсько-фінський словник, збірки фінських загадок, народних прислів'їв тощо, збірка народних пісень «Кантелетар», не кажучи вже про «Калевалу»), входять праці з природознавчих дисциплін – «Домашній лікар фінського селянина» (1839) і один з перших ґрунтовних ботанічних атласів Карелії – «Флора Фінляндії» (1860).

Про «Калевалу» – *opus magnum* Льоннрота – треба сказати окремо. «Калевала» є взірцевим прикладом епосу – з точки зору змісту, структури і генезису. Сама назва означає «Земля синів Калеві» – країна, у якій з одного боку вгадуються карело-фінські обшири, з іншого ж боку – це вигадана країна, країна-міф, яка, може, колись існувала, а може, й ні, але діяння її героїв закарбувалися у колективній пам'яті автохтонів Фінляндії. Епос складається з п'ятдесяти так званих рун – пісень, які й збирав у своїх мандрах Льоннрот. Сюжети «Калевали» різноманітні: це і міфи про створення світу, і

легенди про виникнення різних аспектів людської культури (ковальського ремесла, музичних інструментів, землеробства, човнярства тощо), і суто побутові сцени, і героїчні виправи, і магичні обряди... Мешканцям Калевали протистоять темні сили з Похйоли – дикої країни на півночі – на чолі з жорстокою відьмою Лоухі (дослідники вважають, що під Похйоолою та її жителями слід розуміти Лапландію і саамів). Але пафос «Калевали» далекий від войовничого фаталізму географічно близьких скандинавів і більше тяжіє до культурної героїки (справжніми героями там зображені чарівник і музикант Вяйнямьойнен та коваль Ільмарінен, натомість герої-воїни або месники (Лемінкяйнен, Куллерво) зазнають нищівної, у т.ч. моральної, поразки; якщо мешканцям Калевали і доводиться вирушати на війну,

то не заради здобичі або слави, а лише з метою повернути чарівні жорна Сампо і врятувати рідний край від голоду).

Як і всякий порядний епос, «Калевала» являє собою вельми строкатий текст із великою кількістю героїв і сюжетних ліній. Однак, вони не утворюють хаосу, як можна спершу подумати. Саме в цьому і полягає чільна роль Еліаса Льоннрота – не лише як збирача матеріалу, а й як його упорядника і, таким чином, якщо не творця, то принаймні – співтворця карело-фінського епосу. З розрізнених пісень він утворив цілісний наратив, зкомпанував руни таким чином, щоб і окремі лінії, і загальний сюжет епосу сплелися у єдиний, органічний текст, що має всі структурні компоненти: зачин, розвиток подій, кульмінаційні сцени і фінал. Власне зачин написав сам

Льоннрот, беручи за основу традиційну метрику карельських рун. Отже, ми маємо підстави називати його автором «Калевали» не менші, ніж Гомера – автором «Іліади». За життя Льоннрота «Калевала» видавалася двічі: 1835 та 1849 року. Характеристика впливу цього епосу, хоч би якого великого, суто на фінську культуру, виходить за межі нашої розвідки. Тут важливіше відзначити, що і у світовій культурі «Калевала» викликала широкий резонанс: естонський письменник (і, що прикметно, також лікар) німецького походження Фрідріх Крейцвальд уклав із естонських народних пісень епос «Калевіпоет», Генрі Лонгфелло створив «Пісню про

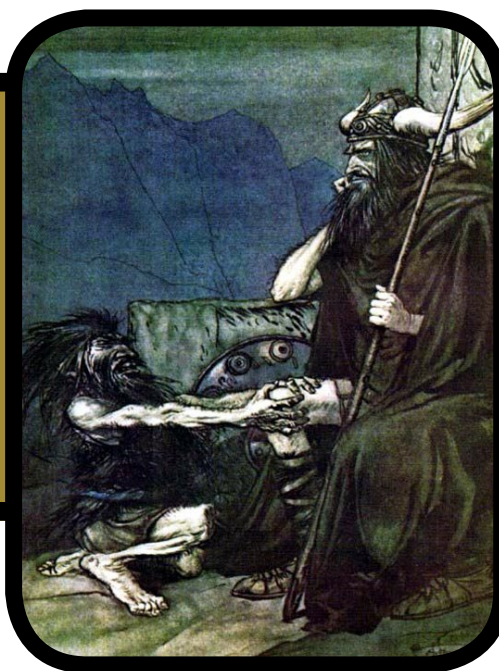
Гайавату», використовуючи, до речі, метрику рун, а Джона Толкієна знайомство з «Калевалою» надихнуло на «Сильмариліон»: збірку квазіміфічних прозових творів, у яких викладено основи міфології світу Середзем'я. Варто зауважити, що вплив «Калевали» на «Сильмариліон» видно, сказати би, неозброєним оком: так, музика Айнур творить Арду подібно до того, як Вяйнямьойнен виспівує всесвіт у другій руні, а Сильмарилі та сюжетна колізія довкола них є до певної міри римою до мотиву чарівного жорна Сампо.

Бенджамін

Торп

Вже багато зробив для зародження фентезі Бенджамін Торп. Народився 1782 року в Англії, на початку 1820-х років працював банкіром у паризькій філії Ротшильда, згодом вступив до Копенгагенського університету, де вивчав германську філологію під керівництвом видатного лінгвіста Расмуса Раске. 1830 року повернувся до Британії, де швидко зажив слави великого спеціаліста з давньоанглійської мови та літератури. Здійснив низку перекладів з давньоанглійської, зокрема законів і поезій (найбільш значущі – «Гімн Кедмона» і адаптація епосу «Беовульф» з коментарем, примітками і глосарієм), уклав словник англосаксонської мови, виконав один із перших перекладів «Старшої Едди»; за наукові заслуги з 1835 року отримував персональну пенсію. Помер 1870 року в Чізвіку.

Праця Торпа, яка представляє для нас особливий інтерес, – тритомна енциклопедія «Північна міфологія» («Northern Mythology», 1851). Перший том містить перекази едичних міфів, уявлення давніх скандинавів про природу та світоустрій, змальовується нордична космогонія та есхатологія. Там же переповідається вольсунго-нібелунгівська міфологема, сюжети з «Саги про Рагнара Лодброка і синів його», викладено язичницькі германські уявлення про долю і духів-охоронців (фюльг'я, хамінг'я, діси), про чаклунство і про походження людей, гномів, тролів, ельфів і божественні племена асів та ванів.

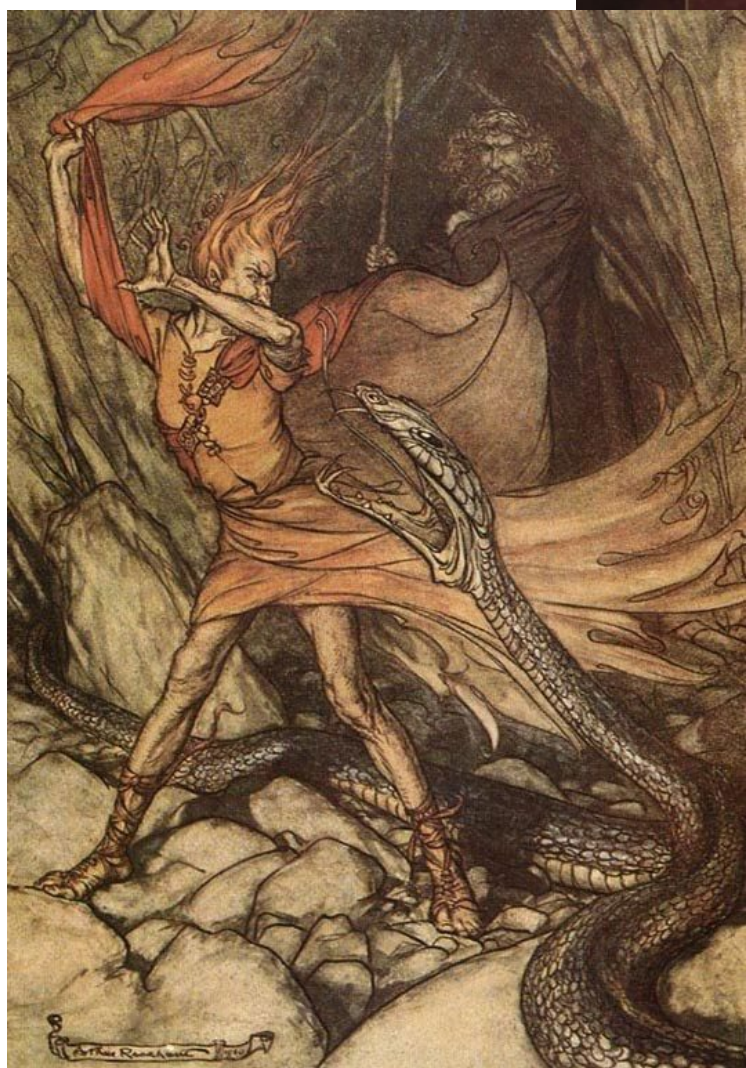
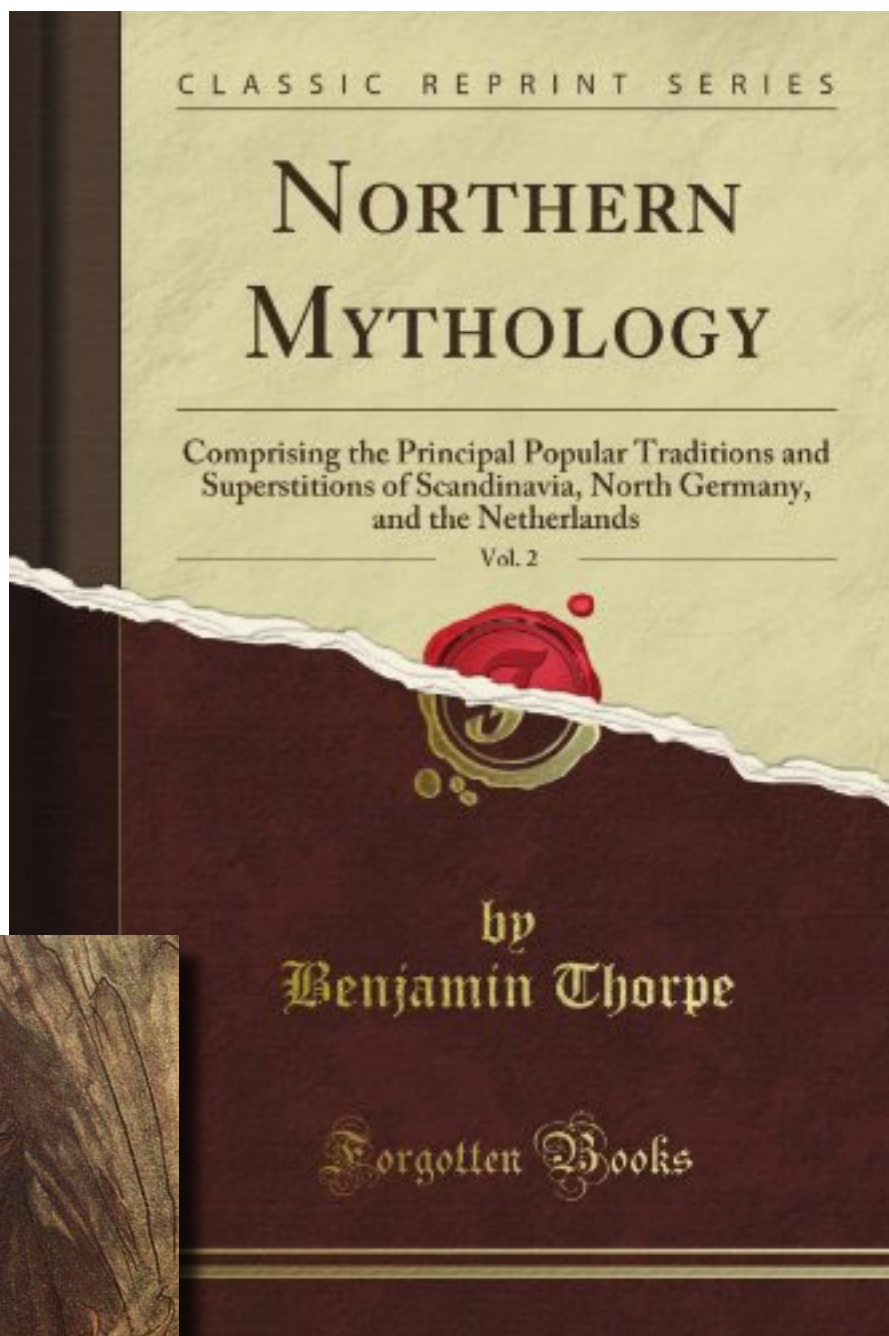
Цей том і понині ідеально підходить для базового ознайомлення широких читацьких кіл зі скандинавською міфологією. Принаймні, невідповідний, але зацікавлений читач може скласти загальні уявлення про основні міфологічні сюжети і міфопоетичні візії людей давньої Півночі. А для кількох поколінь британських гуманітаріїв ця енциклопедія взагалі була найавторитетнішим джерелом з даного питання.

У другому томі зібрані відомості з демонології скандинавських країн. Окремі статті присвячені різним видам казкових істот: водянникам, троям, ельфам, драконам, русалкам, перевертням, так званим кіркегрімам (церковним карликам), Дикому Полюванню, наводяться сюжети про святого Олафа з норвезького фольклору, сучасні автори легенди про Одіна і Тора, що побутували у Швеції, перекази про Хольгера Данського, Кнуда Великого, Бьорна Шведського, ярла Ульфа, короля Вальдемара Переможного, також містяться відомості про народні примітки і забобони мешканців Норвегії, Швеції, Данії й Фінляндії. Особливе місце посідає низка сюжетів про взаємини різних чарівних народів зі смертними людьми. Водночас неможливо на підставі поданого матеріалу провести чітку межу поміж різними видами скандинавської нечисті: домовики, тролі, ельфи, карлики тут є цілком взаємозамінними поняттями, що відображає занепад у масовій свідомості старих міфопоетичних уявлень.

Третій том присвячений народним легендам і забобонам Нідерландів і Північної Німеччини. Частина сюжетів має аналоги у скандинавському, особливо у данському, фольклорі. Окремо слід відзначити оберемок «Легенди Гібихенштайну» про короля гномів Гібіха, що правив під горою Гібихенштайн аж до Тридцятилітньої війни і допомагав простим смертним, які опинилися у скруті, – або жорстоко карав лиходіїв та негідників.

Значущість роботи Торпа – передусім його тритомної трилогії – полягає у розширенні горизонту знань про міфологію германців. Торп одним із перших привернув увагу дослідників не лише до язичницького спадку давньої Півночі, а й «нижчої» міфології, до народних міфопоетичних поглядів на природу і всесвіт. Він, ніби Віллеман зі

скандинавської балади, побудував міст над сивими потоками часу – із прогресивного XIX століття до прадавніх, замшілих віків, а може, і ще далі – до Золотої доби, давніх-давен, міфологічного Ur-Zeit, де смертні люди сперечалися з богами, змагалися з драконами і радилися з духами скель і водопадів. Торп не був літератором, але письменники щедро черпали з виритої ним криниці. Ми навіть можемо обережно припустити, що образи гномських владарів Середзем'я – хоча б почасти данина шани Толкієна до старшого колеги та «відкритого» ним короля Гібіха з Гібихенштайну...

Джозеф

Джекобс

Кажучи про видатних фольклористів XIX століття, не можна оминати таку постать, як Джозеф Джекобс. Народився у Сідней в Австралії, там же здобув початкову освіту, згодом переїхав до Британії й продовжив навчання у Кембріджському коледжі Святого Іоанна, пізніше – у Берлінському університеті. До його інтересів, окрім фольклору, входили порівняльне міфознавство та юдаїка. Він був видатним громадським діячем, виступав проти антисемітизму, привертая увагу громадськості до утисків євреїв (зокрема до єврейських погромів у Росії 1881 року), дуже багато зробив для вивчення історії євреїв в Англії. 1890 року був запрошений на посаду редактора Юдейської енциклопедії і переселився до Нью-Йорку, де і мешкав решту життя. Займався археологією, використовував археологічні методи для біблейських студій. Вважається один із кращих британських фольклористів; видавав часопис «Фольклор», був почесним секретарем Міжнародної спільноти фоль-

клору і керівником літературного комітету лондонського конгресу фольклористів (1881 рік). Помер у Нью-Йорку 1916 року.

Надихнувшись прикладом братів Грім, Джекобс завзято збирав британський фольклор: казки, легенди, балади, перекази, ірландські саги, – на яких зростало не одне покоління британських дітлахів. Для нас особливу цікавість становлять такі його збірки: «English Fairy Tales» («Англійські чарівні казки», 1890), «Celtic Fairy Tales» («Кельтські чарівні казки», 1891), «More English Fairy Tales» («Нові чарівні англійські казки», 1893) та «More Celtic Fairy Tales» («Нові кельтські чарівні казки», 1894). Матеріал подано досить еkleктично, не сегментовано ані

за тематикою, ані за регіональною специфікою (так, у збірках кельтських казок ірландські, шотландські й валлійські сюжети йдуть упереміш); адаптовані ірландські саги і валлійські сказання сусідять із байками про фей, русалок, паків і лепрекконів, легендами про лицарів Круглого Столу, казками про тварин, відьом, велетнів та

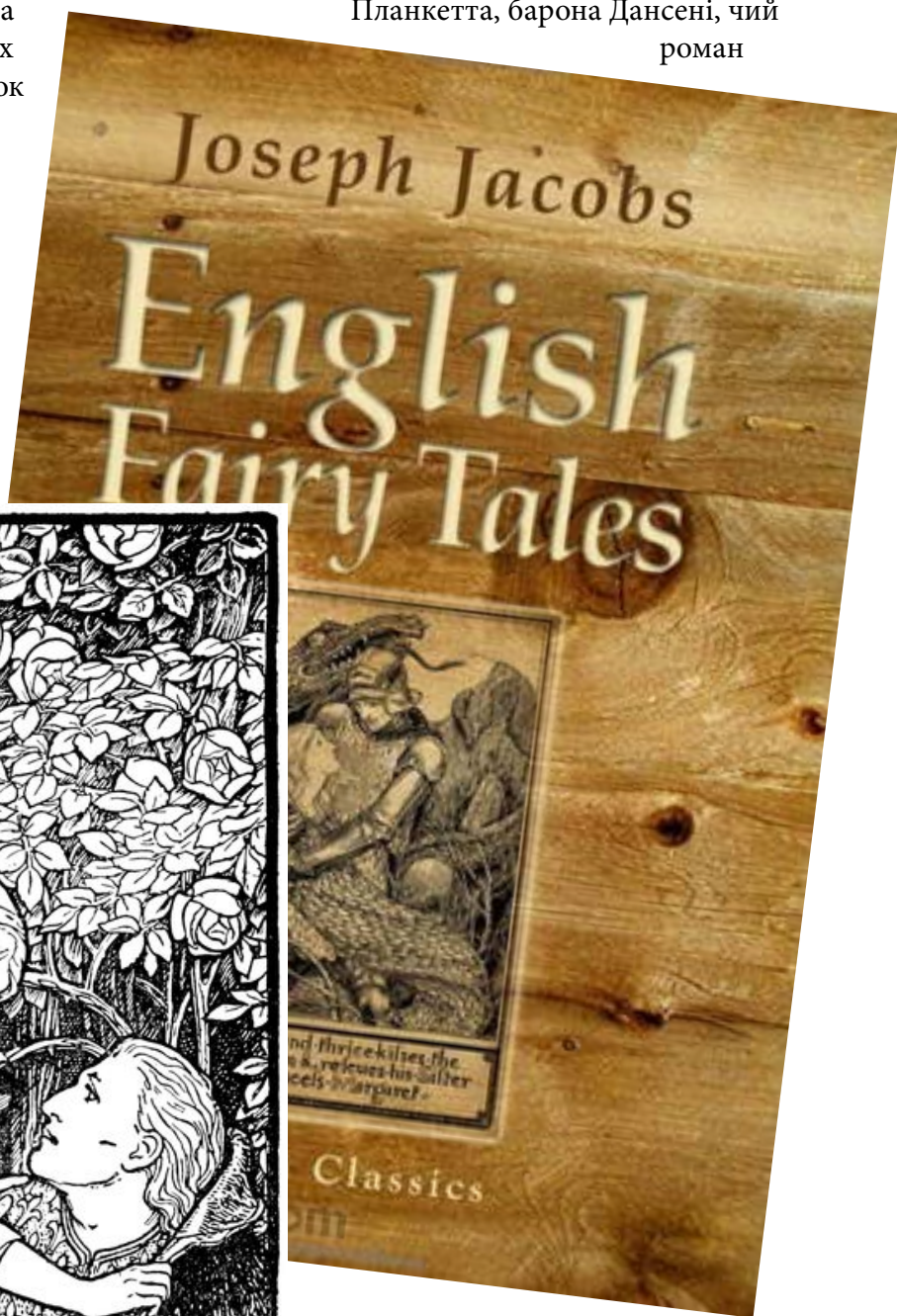

ельфів. Тим не менш, Джекобс відкрив широким читацьким колам безліч оригінальних і значущих сюжетів: «Там Лін», «Нокграфтонська легенда», «Подорож Кормака Мак Арта до Чарівної Країни», «Коннла і Чарівна Діва» та інші легенди про нелегкі взаємини смертних людей і ельфів; «Пошуки Ольвен», цей зразок пригодницького квесту; «Доля дітей Ліра», переказ давньої легенди, що свого часу надихнула самого Шекспіра; драматичні історії кельтської давнини – «Оповідь про Дейрдре», «Поуел, володар Діведу», «Конал Жовтий Кіготь», «Як Фін Мак Хумал побував у Країні Велетів»; зрештою, безліч дотепних історій на кшталт казки про трьох поросят, про Джонні Піріжка, про зачаклований пудинг, а також – одна з

найвідоміших казок: «Джек і бобове стебло».

Ми можемо обережно припустити, що спадок Джекобса мав певний вплив на творчість одного з найперших авторів фентезі – лорда Едварда Планкетта, барона Дансені, чий роман

«The King of Elfland's Daughter» побачив світ ще 1924 року, і опосередковано – на розвиток міфологеми Старшого Народу у творчості Толкієна та його епігонів.

Шамас

МакМанус

Г

еред популяризаторів ірландського фольклору найвидатнішим – це особиста думка автора розвідки – є Шамас МакМанус. Народився 1868

року у бідній селянській родині у містечку Маунтчарльз (графство Донегал, Ірландія). Працював учителем, а з 1890 року почав публікувати у американській пресі статті, оповідання та вірші. За життя уклав більше двадцяти невеличких збірок власних оповідань і віршів, народних ірландських казок, легенд і пісень, що видавалися у різні роки в Нью-Йорку та Дубліні. Помер 1960 року.

МакМанус подарував нам низку оригінальних сюжетів, більшість з яких побутувала лише у графстві Донегал: казки про будівельника Гоба ан-Шора та його мудру жінку, про Темного Патріка і Кромахі Повелителя Круків, про легендарного скрипаля Рафтері, легенду про те, як кропивник став королем птахів...

Ірландський фольклор у інтерпретації

МакМануса зазнав найменших коректур. Це пов'язано з його любов'ю до читання вголос. Опрацьовуючи тексти, він намагався якомога краще пристосувати їх до усної традиції, з якою вони нерозривно пов'язані. Сам МакМанус вважається останнім з великих шанахі (ірл. seanchaí, сказителів древньої ірландської традиції). В одній зі своїх книг він чітко висловився з даного приводу: «Ці оповідки створені не для читання, а для переказу вголос. Вони творилися й пере-

повідалися для довгих ночей, для вкорочення виснажливих подорожей, для розваги мандрівних гостей, для вогнищ, які сяяли в оселях.

Не вдовольняйтеся лише їхнім мовчазним

читанням...

І будьте вдячні

всім тим шанахі, які зберегли ці сказання для мене, для вас – Шону О'Хегарті, Майрхїду Барнсу, Еогану О'Куїнну та Бааху Руадху. Хай Господь дасть спокій їхнім душам».

Герміні

В

Ірландії
походить і
Герміні
Темплтон

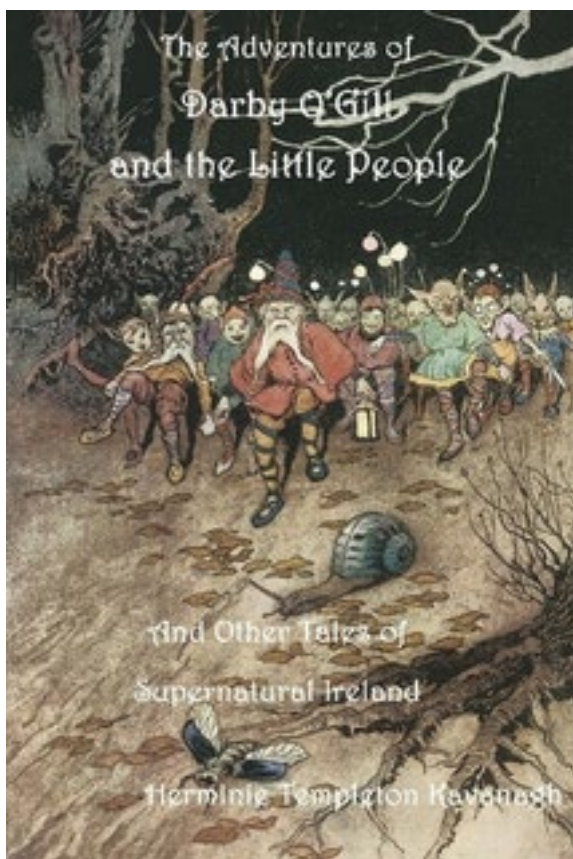
Каванах (уроджена Герміні Аллен МакГібні). Народилася 1861 року в Лонгфорді, центрі однойменного графства. 1903 року вийшла заміж за суддю Маркуса Каванаха і разом з ним переїхала до США.

Все життя займалася літературною творчістю, але не прагнула до кар'єри професійного письменника. Померла 1933 року в Чикаго, штат Іллінойс.

Найбільшої слави зажила завдяки збірці оповідань «Darby O'Gill and the Good People» («Дарбі О'Гіл і Добрий Народ»), перша публікація з якої відбулася у журналі «McClure's magazine» 1903 року. Окремою книгою збірка вийшла 1932 року, а 1926 року вийшла збірка «Ashes of Old Wishes and Other Darby

Темплтон

Каванах

O'Gill Tales» («Попіл давніх бажань та інші оповідання про Дарбі О'Гілла»). 1959 року за мотивами її оповідань Волт Дісней зняв фільм «Дарбі О'Гіл і Маленький Народ», де одну з головних ролей зіграв молодий Шон Коннері.

Каванах не була фольклористом, але її творчість в першу чергу характеризується саме впливом романтичної традиції, широким використанням ірландського фольклорного матеріалу. Її герої – прості фермери з ірландської глибинки, сільські вчителі, парафіяльні священики, яких доля зводить з представниками Старшого (чи, в інтерпретації авторки, Доброго) Народу: лепреконами, фейрі, прадавніми істотами, на перший погляд – недоладними кумедними курдупелями, моторними на всякі витівки і невишукані жарти, але варто зазнаномитися

з ними трохи ближче – і за напускною буфонадою ми побачимо істинну велич, глибоку мудрість і таку ж глибоку печаль. Так, підданці Бріана О'Коннора, короля фейрі, можуть видатися бешкетниками та розбишаками, які мало чим відрізняються від типових ірландських поселян (окрім, звичайно, зросту), проте їхні страхи і сподівання далекі від людських. Вони –

лише гості на цій землі, вони не врятуються у Судний День, не повернуться до своєї прабатьківщини, і все, що їм лишається – розпорядитися тою безоднею часу, що їм відпущена. Разом з тим, треба відзначити неабиякий патріотизм Маленького Народу (оповідання «Навернення отця Кессіді»), що виглядає рівно кумедно і зворушливо.

Мабуть, не буде великим перебільшенням твердження про те, що класична фентезі – від лорда Дансені й Толкієна до «Гобеленів Фіонавару» Кея, епопеї Сальваторе про Темного ельфа, Крістофера Паоліні, та навіть до Анджея Сапковського, Джорджа Мартіна і Роберта Скотта Беккера – коріниться у прадавніх міфах Північної Європи. Проте наслідування тут, звичайно ж, непряме, а через рефлексію кількох поколінь дослідників й інтерпретаторів фольклору. Не може бути і мови про те, що, наприклад, Торп і Льонротт, Джекобс і МакМанус відродили якісь язичницькі уявлення про світ, повний духів і віри у Старший Народ тощо – ті уявлення міцно поховані, мов Мерлін у своєму гроті, під вагою віків. А проте, розчищаючи зарослі стежини, вони створили з уламків давнього знання новітній міф. Міф, який незле прижився і в нашій реальності, й, немов Світове Древо, дав щедрий урожай, чиїми плодами ми смакуємо і понині.

LIBRARIUM

ОЛЕКСАНДРА РОДИГІНА

ФЕЙРІ ТЕЙЛ

Це проклятий ліс – так казали предки –
Оминай його, не дивись туди.
Там у хащах диких танцюють фейрі,
І найкраще танок цей не знати тобі.

Заберуть твій сум – заберуть і радість,
Ти забудеш ім'я і забудеш свій дім.
Десь у зелені лісу лишишся навечно –
Безтурботним, безпам'ятним і молодим.

Так казали давно, та забулося слово,
Загубились історії, віра пройшла.
Не висять на деревах жертви Езусу [1],
Не горить Таранісова данина [2].

І порідшав ліс, рубаний на дрова,
І тікають кранди [3] та гіллі-ду [4].
Люди, страхи, герої та битви,
Уже зовсім не ті, що були в давнину.

Але магії слід поки що не згубився,
І як знати місця – її можна знайти.
Перейти в царство фейрі, у світ потойбічний,
Крізь магічний туман чи наважишся ти?

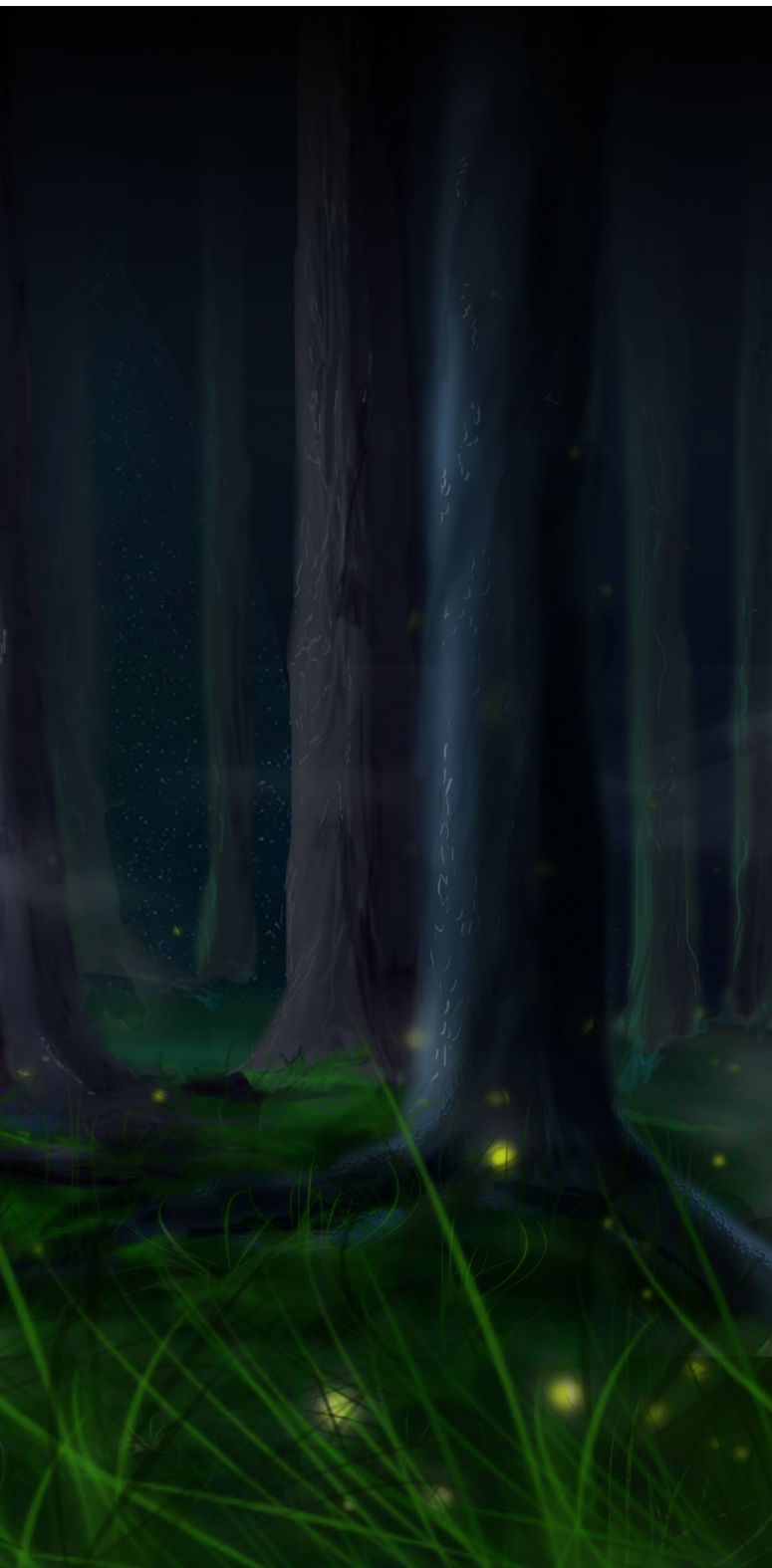
***

Грем О'Коннел був родом із графства Кілкенні,
Там прожив все життя серед веж та лугів,
Одружився із Мері – в дівочтві МакКінні,
Вів гніздечко родинне до перших снігів.

А наступного літа, у спеку серпневу,
Він покинув свій дім та пішов на війну.
Мері дав на прощання квітку рожеву,
Після чого залишив дружину саму.

Сонце сходило високо й низько ховалось,
Врожаї підіймались та сніг замітав,
Аж здійснилося те, про що довго гадалось:
Грем тихенько зайшов та її привітав.

***

Повернувся з війни посивілий і тужний,
Весь у шрамах та з поглядом, наче зима.
Відібрало у нього сміх легковажний,
І на місці утіхи здійнялась пітьма.

Не було більше квітів, і танців не стало.
Він мовчав та вдивлявся в якусь далечінь.
«Скоро туга пройде» – так Мері гадала, і не знала,
Що Грем живе серед видінь.

Плач Банші [5] йому чувся у ніч непогожу
Віщуванням нещастя та смерті в бою.
Чорним крилом махаючи, на огорожу
Опускалася Бадб [6], лють явивши свою.

***

А коли загорілися зорі Самайну [7],
Ожила давня магія в хащах лісних,
І мелодія фейрі із вітром заграла,
І луною пронеслась між стін кам'яних.

Вколисав буревій всіх людей по окрузі,
І лиш Грем чув слова, а не стогін дубів.
Він пішов на клич фейрі до темного лісу,
Де у центрі примарний вогонь майорів.

Ноги самі в танок йшли і пісня співалась
На незнаний, пригаданий звідкись мотив.
Грем вклонився Немайн [8] зі священного гаю
І протягнутий мед нашвидку пригубив.

Хоч прадавній закон позабутий, та дійсний,
І тепер йому з фейрі дорога одна –
На світанку рушати в Емайн яблуневий [9] –
Відтепер потойбіччя його сторона.

Ну а поки що, з легкістю в серці та скронях,
На бенкеті веселощі пити з котла[10],
Позабути про рани і більше ніколи не дивитись,
Як світ укриває імла.

Не дізнатись, що слідом у ліс прийшла Мері
І що мед цей насправді гірчить.
Одне одного бачать і поряд танцюють. Як раніше.
Лиш пам'ять мовчить.

***

Попіл вогнищ розвіявся білим туманом,
Мертва тиша упала на ліс.
Вітер гойдає двері в порожньому домі,
І це чується скрипом коліс.

Так і скажуть удень:
«Ці О'Коннели – дивні,
Світ за очі втекли, і нехай».
І ніхто не згадає старі настанови:

«Подорожній, цей ліс оминай,
Для одних він проклятий,
Для інших – священний.
Особливо як прийде Самайн».

Примітки:

1. Езус – у кельтській міфології бог, жертвоприношення якому вішали на деревах.
2. Тараніс - у кельтській міфології бог, жертвоприношення якому спалювали.
3. Кранди – духи, що живуть у деревах.
4. Гілли-ду – лісові фейрі.
5. Банші – міфічна істота, жінка, що плаче та стогне перед будинками приречених на смерть людей.

6. Бадб – одне зі втілень богині війни, що з'являлося на полі бою у вигляді ворони.

7. Самайн – одне з найбільших кельтських свят, що знаменувало початок зими, праобраз Хелловіну.

8. Немайн – одне зі втілень богині війни, що часто асоціюється із богинею священних гаїв Неметоною.

9. Емайн Аблах (Яблуневий Емайн) – потойбічна країна у кельтській міфології.

10. Бог Дагда мав магічний котел, вміст якого був невичерпним та індивідуальним для кожного.

АЛІНА ЛІБРА ПІДМІНОК

В будиночку не чути було ані звуку. Насолоджуючись тишею, Еслін вовтузилась із діжкою, вимішуючи тісто. Раз по раз вона зиркала на колиску посередині хати, аби переконатись, що найменший син солодко спить. Останніми днями це так рідко випадало. Колись вона не могла своїм милим і тихим Кевеном натішитись. Та вже кілька днів він постійно вередує. То схлипне, то зарюмсає, то зарідає. Не голодний, не хворий, а спокою з ним ніякого.

З колиски донісся плач. Еслін, зітхаючи, підійшла та вкотре схилилась над ліжечком. І раптом помітила, що немовля наче змінилось. Щічки запали, оченята округлились, а маленькі товстенькі пальчики витяглись не менш ніж вдвоє. Жінка протерла очі, та видіння не зникло. Хто це, і що воно зробило з її дитям?

«Як же так?» - думала вона, гойдаючи створіння.

Перед її очима стали гості, які зупинялись у них сьомого дня. Двоє веселих юних дівчат, що поспішали на ярмарок у дальнє селище. Їх привела старша дочка Арела аж під вечір, попросивши матір прихистити нових подруг. Еслін охоче пустила їх у свій будинок. З ними було легко та приємно, вони допомагали їй з вечерею та бавились із Кевеном. І вона ніяк не могла збагнути, чому середній Тревор їх сторонився, а маленька Вінні все торочила, що в їхніх гостей гострі вуха та зуби.

Схоже, не просто так їм Кевен до душі припав.

Насилу вона дочекалась чоловіка. Побачивши його у вікно, Еслін прожогом вискочила надвір.

- Кайдене, - упівголоса промовила вона, наче

незваний гість міг її тут почути, - нашого сина підмінили.

Чоловік нараз посуворішав.

- Ти впевнена? - спитав він. - Може, малий просто захворів?

- То не він в колисці. Не людина навіть.

- Дай, подивлюсь, - промовив Кайден та покροкував додому. Жінка подалась за ним.

З колиски лунав несамовитий вереск. Еслін обережно, наче власного сина, взяла «дитинку» на руки та погойдала. Чоловік придивився до створіння та ствердно прикрив очі: їй не примарилось.

- Я зараз буду, - промовив він та вийшов з хати. Еслін повернула підмінка до ліжечка та взялась чекати.

Зовсім скоро Кайден повернувся з двома жменями ячної шкаралупи.

- Давай, жінко, - наказав він, хитро моргнувши дружині, - готуй казанок. Смачнющою юшкою по-вечереємо.

Здивована Еслін вказала йому на вогнище, де саме збурювався окріп. Чоловік вкинув туди шкаралупу та, взявши ложку, заходився галасливо помішувати вариво.

Немовля раптом принішкло, визирнуло з колиски та втупилось у казанок.

- Як дуб з жолудя виріс - бачив, а як юшку зі шкаралупи варять - не бачив! - пискнуло воно.

- Ага! - скрикнув Кайден, вхопивши вдаване маля за барки. Створіння заверещало, розмахуючи довгими руками й щосили лягаючи чоловіка здоровенними п'ятами. Та де там - воїнова рука міцно вчепилась у товсту шкіру знайди. Нарешті почвара знесилена повисла, приречено зирячи на розлюченого хазяїна.

- Ану примани своїх, негайно! - грізно наказав Кайден.

- Не вдасться, - відрізав довгоп'ятий коротун.

- Защипаю!

- Та що хочеш - роби, не прийдуть вони. Старий я вже, щоб по мене хтось повернувся.

- А скільки років тобі, знайдо?

- Не знаю, на четвертій сотні збився.

- Ого, - мимоволі присвиснув Кайден. - Що ж тобі, такому древньому, вдома не сиділось?

- Я б сидів ще й сидів, - схлипнув незваний гість, - та хто б мені дозволив? Ніхто не хоче за руїною ходити. І мої діти теж. Сказали, люди ста-

рих не кидають, до них і йди.

- І ти напоумив наших гостей нам себе притягти?

- Вони б все одно щось підкинули. Як не мене, то колоду, - відповів коротун. - А вашого малого до Двору б забрали. Приглянувся він їм.

Кайден опустил створіння та замислено відійшов до дружини.

- Що тепер робити? - схвильовано спитала вона.

- Не знаю, - зітхнув той. - Був би немовлям, тоді б відшмагали, аби батьки його схопились.

- Та його вже й діти збулись.

- Бабка моя казала, - пригадав чоловік, - таких як він у вогонь потрібно кинути, аби наш син у двері одразу постукав.

- А як не постукає?

- Тоді друдів питаємо, де сина шукати.

- Кайдене, - раптом аж засяяло обличчя жінки, - але ж він точно знає. Може, розкаже?

- Звичайно. Як п'яти підсмажаться, заговорить!

- Кайден рішуче сіпонувся до колиски.

- Стій! - раптом вхопила жінка його за рукав. Чоловік здивовано розвернувся до неї:

- Еслін, він наше маля викрав. Невже тобі його шкода?

- Він же не крав. Він родину собі нову шукав. Як старий Галвін, коли його доньки померли. Хіба б ти його у піч жбурнув?

- Нічого з ним не станеться, його чари бережуть.

- Як ми його розгледіли, то не бережуть. Не кривдь його, будь ласка.

Жінка глянула з ніжним благанням. Кайден зрозумів, що програв.

- Ти занадто добра, - буркнув він.

Підійшовши до колиски, в якій сиділо скромно притихле створіння, він пройняв незваного гостя важким колючим поглядом та спитав:

- Знаєш, де ваш Двір причаївся?

- Не мій він, я туди не вхожий. Та де знайти їх, знаю.

- Відведеш мене?

- Звичайно. Тільки дайте мені сил набратись, - шлях далекий.

- Хіба ти не відпочив за всі дні валяння?

- Та скільки валявся, а сил не побільшало. Мені б ще днів зо п'ять вдома посидіти, й попоїсти гарно. Я все відроблю, до останнього шматочка, - за-

певнив він.

- А ти хоч на щось придатний? І що ти за створіння таке: доббі, брауні?

- Я пехі. Будувати вмію, можу башту до неба звести, - аж скрикнув підкидьок. - В хазяйстві знаюсь.

- Доведи, - подала голос Еслін.

Коротун задумався, і відповів:

- У вас під вікном рожеві квіточки ростуть. Їхній відвар від гарячки допомагає. А отой масний горщик, - ткнув він у бік вогнища, - можна золою відтерти.

Еслін вдоволено кивнула чоловікові.

- Як ти звешся? - спитав той.

- Дукі, - пискнуло створіння.

- Вилазь із колиски, Дукі. Отам, у кутку біля печі спатимеш.

Пех спритно вискочив із ліжечка та, хутко переступаючи своїми довжелезними п'ятами, побіг до вказаного прихистка.

***

Арелі не спалося. Відтоді, як братика викрали, вона зовсім втратила спокій. І щостаранніше мама вдавала, що все гаразд, то сумнішою ставала Арела. Якби не вона, якби вона не притягла тих дівчат до свого дому... Де Кевен? Як же мама з татом без нього?

Знову згадався сьогоднішній полудень. Вона з подружками відпочивала в тіні розлогої липи, коли почулись чийсь спішні кроки. Не встигли дівчата й здивуватись, як до них вибігла захекана й розчервоніла Кілі.

- Що сталось? За тобою вовк погнався?

- Гірше, - хекнула вона. - Зелений пес.

Подруги з оханням відсахнулись.

- Може, ти обізналась? - спитала Арела.

- Ні. Як він мене побачив, то зупинився, тричі гавкнув, а потім побіг за мною. Та не здогнав.

- Він тебе з'їсти хотів? - простодушно спитала найменша подружка.

- Та яке там з'їсти? Викрасти. Аби я Дворових дітей доглядала.

- А чого ж ти так злякалась?

- Як так: «чого?» - аж спалахнула Кілі. - Відвезти мене у край чудовиськ? І до своїх дітей приставити? Дзуськи! Ще набавлюсь зі своїми!

Кілі заспокоїлась й забула, а Арелі цей Зелений пес весь день з голови не виходив. Той, хто зможе

відвезти її у Двір. Прямісінько до Кевена.

Зібравши свою рішучість в кулак, Арела одяглась та, тихенько пройшовши крізь хату, відчинила двері. Дукі, що в куточку шкрябав горщик, стрепенувся:

- Юна хазяйко, ви куди?

- По свого брата.

- Лягайте спати, хазяїн по нього скоро піде.

- Тоді там і зустрінемося, - промовила Арела та, побачивши, що Дукі завовтузився, суворо наказала: - І не смій батьків до ранку турбувати!

Дукі розгублено глянув на сплячого батька.

- Це далеко, ви не дійдете.

- Мене Зелений пес відвезе, - затулила вона за собою двері.

Переборюючи страх, дівчина заглибилась у ліс з дитинства знайомою стежиною. Кілі казала, Пес її на моршкочій галявині винюхав, то отам вона його й виглядатиме. Але довго йти їй не довелось. Вже за кілька чейнів вона почула шурхіт. Арела вдивилась у темряву та побачила чотирилапу тінь, що беззвучно ступала землею. Вовк? Ні, не схожий. Собака, та й годі. Шкода, що так темно - кольору не розбереш. Винюхавши дівчину, пес присів на задні лапи та голосно тричі гавкнув. Він.

- Так, я за тобою, - тремтячим голосом промовила Арела. - Ти відвезеш мене до братика?

Ошелешений, що чергова знахідка від нього не втікає, собака підійшов до Арели та ретельно її обнюхав.

- Так, песику, - ласкаво промовила вона. - Я дійсно хочу до твого дому. Правда, на тебе можна всістись?

Пес покрутився біля її ніг та підставив Арелі свою спину. Дівчина перекинула через неї ногу, вмостилась якнайзручніше та міцно вчепилась в густе та жорстке собаче хутро.

- Давай, рушаймо, - легенько стукнула вона собаку босими п'ятами.

Пес гавкнув та довжелезними стрибками погнав уперед. Вітер хлистав Арелі в обличчя. Дерева проносились повз неї, зливаючись у довжелезну темну стіну. Згодом ліс порідшав, а потім і зовсім зник. Вдалині замаячили неясні обриси гір, про які дівчина знала лише з батькових розповідей. Де-не-де побликували стрічки пінистих річок. Арела ледве встигала крутити головою.

Та ось вдалині засиніло щось нескінченне.

Серце дівчини завмерло: вона ніколи не бачила моря. Пес ніс її вперед, не зупиняючись, прямо на великий лісистий острів, що яскраво зеленів у вранішньому сонці. «Вода!» - перлякалась Арела. Та не встигла вона заплющити очі, як Пес величезним стрибком перемахнув широку протоку. Опинившись на острові, він проніс дівчину через невеличкий світлий лісок та вийшов на простору зелену галявину. Там зупинився та струхонувся: приїхали! Арела злізла з нього й озирнулась навколо.

Посеред галявини стояла прекрасна золотоволоса жінка у довгій білій сукні. Побачивши Арелу, вона ласкаво усміхнулась та протягнула дівчині свою руку з довгими тонкими пальцями.

- Двір вітає тебе, юна жінко, - велично промовила вона.

***

- Кайдене! - почув кризь дрімоту чоловік. - Прокинься!

Очі миттю розкрились: у голосі дружини бриніла тривога.

- Арела зникла.

- Як?

- Не знаю. Увечері лягла спати, а наранок її вже не було.

- Юна хазяйка Зеленого пса пішла шукати, - почувлось від печі. - Певно, знайшла.

- Чого ж ти мене не розбудив? - гаркнув батько.

- Вона заборонила, - пом'явся Дукі. - Вона теж мені хазяйка.

- Він у Двір її потягнув? Ти проведеш мене туди? - навис Кайден над пехом.

- Проведу, - відповів Дукі. - Та в мене є одна умова.

- Яка?

Пех зіщулився, наче хотів схватись за горщиком:

- Я хочу залишитись у вас, - пискнув він.

Чоловік задумався, буравлячи коротуна поглядом.

- Залишишся. Якщо дітей мені повернеш, - відрізав він. А тоді розвернувся до Еслін й промовив: - Напечи мені, жінко, хліба в дорогу. До світанку вирушаємо.

***

- А-а-а!

- І-і-і!

- Уааа! Уааа!

- Тихше, тихше ви всі! - знесилено благала Арела, заколисуючи одне маля за іншим. Гостровухі, кругловухі, безвухі - які ж вони галасливі! А вона вважала своїх малих нестерпними. Та порівняно з цими магічними дитятами та прийомками всі її братики разом узяті просто тихоні! Вона сподівалась одразу ж знайти Кевена та втекти, та де там? Всі людські діти на одне лице. Мама б точно синочка знайшла, їй би серце підказало. Та власне Ареліне серце мовчало, тільки голова розколювалась від усих цих вересків.

Вона поклала в колиску вередливого гостровухого хлопчика та пішла до чергового галасливого згортка, минаючи наступного в ряді. І раптом задумано зупинилась. До цього ліжечка вона ще не підходила. Дитинка в ній ніколи не плакала, навіть голодною лише тихенько схлипувала. А мама постійно повторювала, який Кевен тихий. Невже вона нарешті його знайшла?

Арела витягла сплячу дитину з колиски та уважно оглянула. Він. Чи не він. Як не помилитись? «Може, він мене впізнає?» - подумала вона та обережно розбудила хлопчика. Малий розкрив оченята та здивовано втупився в жінку, що перервала його сон. «Не впізнає», - розчаровано зітхнула вона, та опустила хлопчика назад.

Але, заколисуючи одне немовля за іншим, вона все ніяк не могла змиритись. Щось підказувало, що то був її братик.

Якось Кевен захворів. Завжди тихий та сумирний, він цілий день проплакав. Мама з ним аж з ніг збилась. «Побав його як-небудь, а я поки відпочину», - казала вона віддаючи малого Арелі. Спочатку дівчина розгубилась. Розмови, коліскові - нічого не допомагало. У відчаї Арела зняла з себе намисто і почала ним трусити. І раптом малий замовк та зупинив здивовані оченята на яскравій прикрасі. А потім простягнув до неї свої коротенькі пухлі пальчики та, вхопивши найбільшу намистину, весело розсміявся.

Пригадавши все це, Арела швиденько поклала вже притихлу дитину назад та, знявши своє намисто, підбігла до того самого ліжечка. Хвилюючись, Арела простягнула прикрасу малому. Дитинка здивовано витягнула обличчя та розміялась. Це точно він! Вона впізнала оці його гримаски. Не тямлячи себе від щастя, Арела витягла Кевена

з колиски та побігла до протоки. Та щодалі вона бігла, то сумнішим ставав братик, а за якихось двадцять чейнів до води голосно заревів. Арела зупинилась, аби його заспокоїти, і раптом почула тупіт копит.

Вона розвернулась і побачила молодого вершника, якій щосили скакав до неї. Охоронець! Арела з острахом притисла Кевена до себе. Юнак підскакав майже впритул та навів на неї лука.

- Віддай сюди дитину, жінко!

- Ні! - несподівано для себе скрикнула дівчина.

- Віддай. Це дитя тобі не належить.

- Ніколи! - відрізала Арела, притискаючи Кевена до себе. - Це мій брат! Не дам його скривдити!

Маля знову вгледіло сестрине намисто та радісно агукнувши, вчепилось у нього ручками. Охоронець придивився спочатку до дитяти, потім до дівчини, та врешті сховав свого лука.

- Поверни, - тепліше промовив він. - Все одно тобі його звідси не забрати.

***

Дні тяглись один за одним. Кайден все далі відходив від дому. Дукі то біг попереду господаря, то - вік давався взнаки, - їхав на його плечах.

Запаси їжі вже збігали. Часу на полювання не було: пех його все підганяв та бідкався, що люди такі повільні. Ну гаразд, пару днів він протягне, не вперше.

Повільно розжувавши останній сухар, Кайден зішкрябав з вузла крихти, жбурнув їх зграйці пташок та рушив далі.

Під вечір йому стало зовсім сутужно. Від завивань порожнього шлунка ноги так і підкошувались. Дукі кілька разів підносив йому ягоди, та від них ставало тільки нестерпніше. Минувши ще лігу-другу, Кайден наказав Дукі зупинитись, і гепнувся на траву.

Раптом до нього долинув тихий людський стогін. Втому як рукою зняло: воїн підхопився та беззвучно рушив на галас. Пех подріботів за ним. Пройшовши кілька чейнів, Кайден розгледів невеличку галявину, посеред якої стояла прекрасна жінка у довгій зеленій листяній сукні. Біля її ніг валявся лук та кілька стріл. Поруч на старому дереві висів переляканий мисливець, прикутий гіллям до стовбура. Одна лозина щільно затуляла йому рота. Кайден припав до землі.

- Хто це? - пошепки спитав він пеха.

- Зелена Дама, хранителька лісу.

- Що їй треба?

- Отой, що стогне, чимось завинив. Дерево зрубав, чи тварину образив. Однаково - йому кінець.

- Неможна так! - аж спалахнув воїн.

- Обережно, хазяїне, вона не в гуморі, - смикнув його Дукі за рукав. - Будь ввічливим, або висіти-меш поруч.

Кайден жестом заспокоїв пеха та підвівся.

- Сокиру, сокиру залиш! - гукнув коротун.

Кайден опустил сокиру на землю та повільно вийшов на галявину.

- Шановна пані, - промовив він.

Жінка рвучко розвернулась та змахнула рукою. Кайден похолов, та раптом їй на плече всівся горобець і щось цвірінькнув у вухо. Дама завмерла та опустила долоню.

- Чого тобі потрібно, добра людино? - непривітно озвалась вона.

- Пані, - якомога шанобливіше заговорив Кайден, - чим образив вас цей чоловік?

- Злом, що він мені завдав.

- Що за зло він вчинив, пані?

- Цей чоловік - вбивця. Він вбив невинне козеня, що відбилось від матері.

- То ви тепер бажаєте його смерті?

- Мені не потрібна його смерть, - гнівно відрізала Дама. - Це занадто просто.

- То що за долю ви йому приготували?

- Я залишу його тут, - промовила жінка. - Його кістки зростуться з корою, а дух розтечеться гіллям. Аби він сотні років страждав від болю, що йому завдаватиме його ж плем'я.

Мисливець зі стогоном заборсався, та дерево охопило його ще сильніше. Десяток пагонів вже оплітав його тулуб.

- Пані, я співчуваю вашому болеві, - мовив Кайден. - Та це не поверне життя козеняті.

- Ніщо його не поверне, - гірко скрикнула Зелена дама.

- То, може, не варто й цього чоловіка позбавляти життя?

- Якщо його життя надалі сіятиме горе, варто.

- Смерть його теж завдасть багато болю. Не буде кому прогудувати його дітей, яким не пережити зиму. А замість нього прийдуть інші мисливці, засліплені жагою помсти. Благаю: дозвольте йому піти живим. Зупиніть смерть тут.

Дама роздумувала, не спускаючи з мисливця очей.

- То що ти пропонуєш? - промовила вона. - Відпустити його безкарним, аби він чинив загибель?

- Його страх вже є карою за його гріх. Може, якщо цей чоловік дасть слово, що ніколи не вбиватиме ані дітей, ані їхніх матерів, а лише здорових та сильних тварин, здатних постояти за себе, та ніколи не ламатиме й не кривдитиме дерев без вашого дозволу, ви відпустите його?

Дама повела пальцем, та одна з гілок сповзла донизу, вивільнивши мисливцевого рота.

- Присягаєшся? - спитала вона.

- Присягаюсь, - ледь чутно прохрипів він.

- Хай буде твоя воля, чоловіче, - промовила дама та змахнула руками.

Лещата гілок послабли. Мисливець вислизнув із своїх кайданів та мішком гупнувся на землю. Дама змірила колишнього бранця презирливим поглядом та зникла у кущах. Чоловік сперся на лікті, хрипуче хапаючи ротом повітря.

- Дякую тобі, чоловіче, - нарешті проказав він.

- Не знаю, хто ти, й якого роду, але мені тебе сама доля подарувала.

- Я - Кайден. Воїн із чорних пагорбів.

- Фелан, тутешній мисливець, - промовив той, підводячись із Кайденовою допомогою. - Як ти в наших краях опинився?

- Мого сина підмінили. Шукаю Двір, аби його повернути.

- А це хто? - вказав мисливець на пеха, що м'явся коло Кайденових ніг.

- Дукі, - відповів той. - Він вказує мені дорогу.

- Мшаник? - спитав Фелан.

- Я - пехі, - гордо пискнув той, та мисливець вже не зважав:

- Кайдене, я - людина небагата, та все, що є в моєму домі, відсьогодні твоє. Не знаю, чим тобі віддячити, окрім вечері та ночівлі.

- Достатньо, - відказав воїн. - Веди нас.

- Хазяїне, - подав голос пех, - ми цілу ніч так згаємо.

- Дукі, - зітхнув Кайден, - мені потрібно відпочити.

***

Хвилюючись, Арела прокралась крізь кущі на берег. Човен був на місці, надійно прив'язаний до ближньої вільхи. Підбравшись до нього, Арела

зняла з себе сумку, доценту набиту сухарями з сиром, закинула її під лаву та перевірила весла. Тоді пішла назад, до дитячої галявини.

Весь день вона бавилась із Кевеном, не даючи йому ані миті відпочити, аж поки маля не закрило очі та не засопіло. До півночі проспить, не менше. Їжі Арела збрала багато - їй на кілька днів вистачить, а Кевенові його вузлик на всю дорогу додому стане. Сонце зайде - і можна вирушати.

Тільки почало сутеніти, Арела витягла сплячого братика з колиски та тихесенько пішла до заповітного човна. Все йшло добре: навіть дорогою їй ніхто не стрівся. Поклавши дитину до човна, сестра обережно його зіштовхнула й заскочила всередину. Влаштувавшись якнайзручніше, вона витягла весла та занурила їх у воду. Десяток чейнів - і вони на тому березі.

Аж тут немовля прокинулось. Схлипнувши кілька разів, хлопчик зайшовся голосним вереском. Сестра спробувала його втішити, та лише повпускала одне весло за іншим. Течія підхопила її та понесла повз берег.

Раптом човен заляк і поплив назад до острова. Арела озирнулась і побачила того самого охоронця. Він просто стояв на березі та тримав руку перед собою. Човник, наче зачарований слухняно линув до нього.

Як тільки днище шарпонуло землю, юнак подав Арелі руку та владно вивів на берег.

- Я ж казав, - зітхнув він, - що в тебе не вийде. Я не можу тобі щоразу ці втечі спускати.

- Тоді не спускай! - зірвалось в Арелі з вуст. - Нужбо, покарай мене! Хоч зараз побий, коли так хочеться!

- Поверни малого до колиски. Годі тобі його тягати.

- Я все одно його заберу! - скрикнула Арела і, не витримавши, розридалась. - Все одно! Якби ж він тільки не плакав!

- Він плакатиме, коли ти віддалятимешся. Що б ти не вигадувала.

- Чому? - схлипнула сестра. - Що ви з ним зробили?

- Як тебе звати, дівчино?

- Арела.

- Моє ім'я - Ганконер, - вклонився у відповідь охоронець. - Іди за мною, Арело. Я тобі дещо покажу.

Тримаючи крикливого братика на руках, дівчина подалась слідом за парубком. Той повів її крізь лісок вглиб острівця, аж до невеличкого озерця з кришталево-чистою водою. На його березі височіло старе гладеньке дерево з рівним блискучим стовбуром без жодної гілочки чи сучка. На самісінькому його вершечку щось поблискувало.

- Золотий горішок нагорі бачиш? - вказав рукою Ганконер.

Арела кивнула у відповідь.

- У тому горішку - душа твого брата.

Арела знесилена опустилась на землю та закрила руками обличчя. Ганконер сів поруч, витяг сопілку та почав тихо награвати.

***

У мисливцевому домі Кайден провів аж два дні. Спочатку, почувши розповідь чоловіків, Феланова жінка вимела на стіл все, що в неї було для дорогого гостя. Втоmlений та зголоднілий Кайден незчувся, як, попри буркотіння Дукі, самотужки половину з'їв. Пех же не торкнувся нічого, крім миски молока. Наситившись, Кайден мовчки попрямував до ліжка, впав на нього та провалився у блажений сон.

Прокинувся він аж під наступний вечір. В хатині стояв гвалт: трійко найменших Феланових діток грали з Дукі в салочки, а матір безпорадно їх вгамовувала:

- Не галасуйте, гостя розбудите.

- Та я вже прокинувся, - озвався Кайден.

- Хазяїне! - радісно скрикнув пех. - Ви відпочили?

- Здається, так. Скільки я проспав?

- Сонце двічі сіло та раз встало. Збирайтесь, в нас часу обмаль!

- Я піду з тобою! - озвався мисливець. - Влучний стрілок завжди в нагоді.

- І я теж! - подав голос його найстарший син.

- Вейліне, ні, - відрізав батько. - Ти маєш залишитись тут, із матір'ю.

- Допомогти матері й молодші можуть. А мені час світ пізнавати.

- Гаразд, - поміркувавши, погодився Фелан. - Тобі й справді час чоловіком ставати.

Вони вийшли задовго до світанку. Фелан та Вейлін взяли свої луки, Кайден же не зрадив улюбленій сокирі.

Звірі їм майже не траплялись. Разок недалеко вискочив молодий безрогий олень та завмер, зди-

вовано розглядаючи мандрівників. Юний Вейлін вже навів на нього стрілу, та батько рвучко опустив його руки. Олень отямився та зник. Хлопець хотів щось заперечити, та глянув у батьківські очі й передумав.

- Наранок вже будемо біля моря, - радісно пищав Дукі, помішуючи юшку. - День, і ми на місці.

- Звідки ти все знаєш, мшанику? - недовірливо спитав мисливець.

- Тут онуки мої живуть, - аж засопів від образи пех. - Я тут кожен камінь знаю.

- Еех, повечеряємо зараз, - замріяно промовив Кайден.

- Дичиною смаженою, - пробурмотів Вейлін.

- Якою дичиною? - переполошився батько. - Ти підстрелив когось?

- Ні, я нікого не стріляв. Але ж Дукі зараз смажить щось, - непевно промовив син.

- Я не смажу нічого, - пискнув пех.

- Та дичиною справді пахне, - насторожився Кайден. - Дукі, Фелан - в розвідку.

Довго йти не довелось: вже з-за наступного пагорбу рівненько піднімався димок.

- Давайте, за мною, - пискнув Дукі. - Тільки пригинайтесь нижче.

Чоловіки припали до землі та слухняно поповзли за пехом. Діставшись вершечка, вони побачили унизу долину, в якій розбило табір кілька десятків озброєних чоловіків. Посеред нього на багатті смажився цілий кабан.

- Це ще хто такі? - впівголоса спитав Фелан.

- Лохланці, - пробурмотів Кайден.

- Щось їх мало.

- Певно, решта загубилась, чи загинула в штормі.

- Можемо непомітно повз них проскочити: до рогу знаю, - пискнув Дукі.

- Завтра вони нападуть, - впевнено відрізав воїн.

- А моє селище ближче за все, - прошепотів Фелан.

Кайден гарячково розмірковував. Він міг по-тай пройти, так. Але що буде з родиною Фелана? Із його власною родиною, коли лохланці підуть далі? Пам'ять віддано підкинула йому вузьеньку ущелину, через яку вони проходили ще сьогодні опівдні.

- Ти казав, - шепнув Кайден у вухо Дукі, - що можеш башту до неба звести?

- Можу, - відповів коротун.
 - І твої онуки тобі допоможуть?
 - Звичайно. Вже наранок стоятиме.
 - Ти зможеш їх за вечір зібрати?
 - Чоловіче, - тихенько пискнув Дуки, - краще поквапся. День-два, і Двір на південь піде. Хтозна, чи повернуться вони навесні?

Кайден гарячково розмірковував.

- Повертаймо! - рішуче рикнув він.

Скотившись з гірки, вони чимдуж рушили назад. Минаючи невдалу ночівлю, вони навіть не зупинились: Фелан тільки помахнув синові. Виливши юшку на вогонь, Вейлін побіг за ними.

Войовничий запал зробив своє: ще до заходу сонця чоловіки оглядали вузьку розщелину між скель.

- Отут ми їх і затримаємо, - промовив Кайден.

- Чоловіче, - востаннє перепитав Дуки, - а як же твій малий? Ти повернешся без нього?

- Принаймні, мені буде, куди повертатись, - відказав той. - Збирай своїх, - наказав він. Дуки миттю як під землю провалився.

- А ви, - звернувся Кайден до мисливців, - відпочивайте. Ранок буде важким.

Вейлін заснув, ледве торкнувся головою землі. Фелан же залишився чекати.

Зійшов місяць. Кайден нервово походжав від скелі до скелі. Мисливець же знічев'я стругав стріли одну за одною.

- Здається, - цикнув він зубом, - надурив нас твій доббі.

- Зачекай, рано ще, - вдавано спокійно відказав Кайден. - Опівночі побачимо.

- Нічого ми не побачимо. Ані до ранку, ані після.

- Тоді втікатимемо. А поки - спати, - наказав воїн. - Вейліне, - штовхнув він юнака під бік, - залишаєшся вартовим. Як щось побачиш - розбудиш.

- І стріли роби, скільки зможеш, - додав Фелан. - Раптом знадобляться.

Чоловіки розтягнулись на густому моху та миттю заснули.

***

На галявині панувала тиша. Розморені сонцем діти дружно дрімали, зрідка щось агукуючи уві сні. Арела сиділа в тіні й слухала музику, яку виводив на своїй сопілці Ганконер.

Охоронець глянув на Ареліне обличчя та при-

пинив грати:

- Сумуєш?

- Так, - відповіла Арела.

- Може, тобі щось веселіше зіграти?

- Не допоможе, - зітхнула дівчина.

- Все за брата переймаєшся?

- Звичайно, - розсіяно відповіла вона.

- Ще скажи, що ти намагалась на це дерево залізти, - зневажливо кинув охоронець. Але за журливим поглядом дівчини він зрозумів, що вгадав.

- Арело, годі вже, - не витримав він. - Він належить Дворові, і поки його не відпустять, його не забереш.

- То відпусти його! - промовила дівчина.

Ганконер відвернув очі.

- Я не можу. Мати моя може, а я - ні.

- То, може ти її переконаєш?

- Вмовити Меб? Якби ж це було так легко.

- То невже ти мені ніяк можеш допомогти?

- Якщо ти хочеш звідси утекти - втікай. Я прикрию.

- Я нікуди не піду без свого брата, - скрикнула дівчина.

Ганконер ніби не почув її. Піднявши сопілку до губ, він заграв тиху журливу мелодію. Арела мовчки слухала її, наче плаваючи всім своїм серцем у її нескінченному сумі. Дивно, та від цього ставало легше.

Нарешті охоронець дограв та відклав сопілку набік.

- Є один спосіб.

- То відкрий мені його! - аж засяяла Арела.

- Тільки в обмін на твоє слово.

- Яке слово?

- Ти маєш вийти за мене заміж.

***

- Батьку, - почув Фелан крізь сон синів голос. Продерши очі та щосили штовхнувши Кайдена, мисливець підвівся та прослідкував за рукою сина.

- Що це, батьку? - вказав той на нічну траву, широкую смужку якої уривчасто колихалась у темряві.

- Не знаю. Наче велетенська гусинь повзе.

- Ходімо, глянемо, - наказав Кайден, що вже встиг продерти очі.

Тихцем вони підкрались до дивної трав'яної ріки та вдивились у неї.

- Що там? - знову спитав Вейлін.

Мисливець тільки мовчки мружив очі. Нарешті він розгледів довжелезний ланцюжок пехів, розтягнутий між найближчою скелею та кам'яним колодязем, який невідомо звідки з'явився посеред розщелини. Сотні схожих на Дуки довгоп'ятих руканів, що хутко передавали один одному величезні каменюки. Помітивши людей, вони дружно завмерли, кліпаючи на трьох велетнів своїми круглими очима.

- Чого спинились? - почувся знайомий писк. - Це наші люди, муруйте швидше!

Фелан підійшов до кам'яного колодязя та ретельно його оглянув.

- Оце і є ваша башта? А вона бодай одну людину витримає?

Дуки у відповідь тільки форкнув.

Фелан спробував збити один з верхніх каменів - та де там! Валун наче приріс до кладки.

- Ну ви молодці! - аж скрикнув він захоплено.

- Отож, - відповів Дуки. - А ще мшаником обзивався.

Башта зростала, наче вимішане тісто. Кайден і не помітив, як вона стала вищою за нього. Малі будівничі один за одним застрибували братам на плечі, зростаючи разом із нею. Якщо так буде й далі, прикинув воїн, то до світанку родів зо п'ять вимахає, а то й більше.

- Готуймо стріли, - наказав він мисливцям. - Такого полювання у вас ще не було. Дуки, - гукнув Кайден старого пеха, - накажи найхуткішим онукам до Феланового селища гнати. Щоб вони у кожну хату постукали та розповіли, що лохланці тут.

На обрії ледь посвітліло, а башта пехів стояла вже готова. Височенна, кругла з чотирма зручними бійницями на всі боки. Довжелезний ланцюжок пехів-будівничих, поклавши останню цеглину, дружно скрикнув та розсипався геть. Самий лише Дуки залишився разом з людьми, сидячи під однією з бійниць на величезній купі каміння.

Фелан довго вглядався з вершечка башти у бік моря, поки не побачив нерівний стрій лохланських воїтелів, що неспішно крокував його напрямку.

- Кайдене, пора, - промовив він, натягаючи тетиву.

- То що, вовки, - спитав Кайден, - час показати чужинцям зуби?

Він взяв свою сокиру та попрямував донизу

***

Арела розтинала м'ясо. Надріз за надрізом. Шматок за шматком. Ось! Ще одна кістка забіліла. Дівчина ретельно вирізала її та відклала у фартук. Що ж, це не складніше, аніж розділювати барана.

«Розбереш тушу, та витягнеш звідти всі кістки, - наказав їй Ганконер. - Не пропусти жодної. Складеш у свій фартук та візьмеш із собою».

Весь день вона розмірковувала. Наважувалась, і знову відступала. За цілу ніч вона так і не зімкнула очі. Те, що розповів їй Ганконер, здавалось жахливим. І скільки він не обіцяв, що все буде гаразд, вона не могла переконати себе, що іншого шляху немає.

На світанку вона прийшла до нього та промовила, що згодна.

«Підійдеш до дерева, візьмеш кістки та одна за одною до дерева притулятимеш».

Ось, ще одна. Здається, остання. Дівчина знову і знову перебрала все м'ясо, ретельно обмацуючи кожен найменший шматочок. Все, помилки немає. Усі кістки, аж до найдрібнішої, купую біліли на її фартуху. Дівчина підколола його булавкою, встала та підійшла до дерева. Знову глянула вгору - десь там колихалась душа Кевена.

Арела дістала навмання одну кістку та притулила її до стовбура. Та миттєво прилипла до нього, наче приросла. Дівчина спробувала її віддірати - не вийшло. Серце Арели завмерло: назад шляху немає. Вона потяглась за новою кісткою.

«По них дістанешся самісінького вершечка».

П'яти намацували її моторошні сходинки. Ліва рука обіймала гладесенький стовбур. Права ж одна за одною мстила їй дорогу. Повільно, неохоче, та все ж вершина наближалась. І ось, нарешті, остання крихітна кісточка прилипла до кори. Арела зробила ще два кроки: величезний горіх, що знизу здавався зовсім маленьким, був прямо над нею. Вона простягнула руку - і душа братика опинилась у неї.

«Коли спускатимешся, наступай на кожну кістку. На кожну з них, з першої і до останньої. Не пропусти жодної».

Арела глянула вниз, і її серце завмерло. Вершечки ялинок та дубів непривітно колихались під ногами. «Я зможу», - промовила до себе вона та обережно опустила ногу на одну кісточку вниз.

«Коли спустишся, негайно розправ свій фартук - кістки впадуть у нього. Ти все зрозуміла?» - спитав він її. Арела подивилась йому в очі та про-

мовила: «Так». Ганконер вклав їй у руку срібного ножа. «Тоді давай», - сказав він та розвів руки в сторони.

Арела вчепилась у ніж та встромила його хлопцеві в серце.

... Високо над землею гуляв вітер. Із кожним подихом кляте дерево хилилось на всі боки. Дівчину мотильгало туди-сюди. З усіх сил вона обіймала стовбур, боячись навіть пальцем поворухнути. І ретельно, одна за одною намащувала кісточки своїми босими п'ятами. Потроху, крок за кроком, вона опускалась все нижче. Аж раптом якась метушлива сорока з реготом влетіла їй в обличчя. Арела сіпонулась, її нога зісковзнула зі стовбура... Та руки намертво вчепились у дерево. Птаха відлипла та полетіла геть. Дівчина перевела подих та продовжила шлях донизу.

Сама не своя, Арела торкнулась ногою землі. І, тут же, ледь зіскочивши з дерева, розправила свій фартух. Кістки одна за одною посипались донизу. Арела тут же їх збрала та понесла до розчленованого тіла. Обережно, одна за одною вона виклала їх у скривавлене м'ясо і обгорнула його шкірою. А тоді взяла крихітну пляшечку з зіллям та ретельно, по краплинці, розбризкала його на пошматоване тіло.

І воно запрацювало! Ні жива, ні мертва, Арела спостерігала, як затягується шкіра, як випрямляються руки й ноги, як безслідно заживають найглибші позрізи. Ще мить - і Ганконер лежав перед нею, цілий і неушкоджений. Він кашлянув, його очі відкрились.

- Живий! - радісно скрикнула вона та обійняла його.

З очей Арели бризнули сльози. Крадькома втерши їх долонею, вона ще раз глянула на страшне дерево. І раптом скам'яніла: високо над землею на його стовбурі біліла крихітна кістка.

Дівчина з жахом оглянула хлопця з ніг до голови.

На правій руці Ганконера бракувало вказівного пальця.

***

Перші постріли влучно прошили двох воїнів. А потім ще, і ще - Фелан тільки й встигав натягати тетиву. Вейлінові батькової влучності бракувало - він вціляв лише через раз. Та його стріли все одно завдавали лохланцям клопоту, чіпляючи комусь то ногу, то руку. За половину свого шляху до

башти лохланці втратили майже третину бійців.

Але щоближче наближалось військо, то складніше ставало стрільцям. Зрозумівши, звідки по них б'ють, лохланці затулились щитами - Фелан ледве знаходив діри у їхньому захисті. Вейлінові було й того гірше: його стріли тільки й відскакували на всі боки.

- Чекай і не марнуй стріли, - наказав мисливець. - Битимеш згори, поки Кайден їх триматиме.

Кайден нервував низу. Він чув, що військо підбирається все ближче, і ледве тримався, аби не вилізти із засідки. Двері в товстенній стіні пехи змурували крихітні - на одну людину, не більше. Тільки тут він зможе щось вдіяти. Як тільки він випнеться - йому кінець.

Галас наближався. Кайден приготував сокиру. Біля входу майнула чиясь постать - і він щосили змахнув. Пролунало громовите ревище: здається, він відтяв комусь руку. Наступне тіло затулило собою світло - воїн рубанув навідмаш. Лохланець рухнув перекиваючи хід товаришам. Кайден хижко посміхнувся.

Вейлін глянув згори на месиво біля входу та направив туди стрілу. Тетива свиснула - і один з ворожих мечників повалився. З його темені стирчало дrevко. Другий постріл - і ще один завив від болю. Поруч Дукі жбурнув камінь, і хтось біля самісінького входу впав. «Молодець!» - подумав Вейлін, шукаючи чергову ціль.

Бій все точився. Сили Кайдена вичерпувались, стріли лучників також. Відчувши їхню втому, лохланці напірали з подвоєними силами. Хтось виламував стіну - каміння аж трусило від ударів. Фелан намагався поцілити руйнівника, та не міг пробитись крізь щити, якими його закривали товариші. Руки Вейліна вже трусились, втомлені очі заливали сльози. Кайден з останніх сил відганяв наседаючих ворогів від дверей отупілою сокирою. «Не втримаю», - подумалось йому.

І тут пролунав зойк десятків горлянок. Лохланці з несподіванки завмерли. Фелан підвів очі та аж просяяв з радості: від його селища сунув цілий натовп. Молоді, зрілі, навіть кілька старих, озброєні сокирами й мечами, - хто що знайшов у себе вдома. І всі вони одним єдиним кулаком понеслися вперед та аж врзались у вороже військо, лавиною зминаючи рештки втомлених лохланців.

Кайден опустив свою зброю та рухнув на землю. Перевівши подих, він ледве дочекався, поки

бій трохи стихне. А тоді, розкидавши живі та вже непорушні тіла перед виходом, прожогом пробіг крізь залишки січі та понісся до моря.

- Хазяїне, я з тобою! - заволав Дукі, рвонувши слідом.

***

У легкій мереживній сукні Арела була схожа на принцесу. Певно, всі подруги б їй позаздрили. Особливо, якби побачили того, хто стояв із нею поруч.

Королева встала йурочисто промовила:

- Владою королеви я поєдную руки і серця мого сина Ганконера та смертної жінки Арели.

Не спускаючи з неї очей, молодята один за одним промовили весільну клятву. Гості мовчали, дослухаючись до їхніх голосів. Як тільки останнє слово стихло, Двір вибухнув радісним гвалтом. Музики заграли, жінки заспівали, дехто закружляв у танці. Арела поглянула на галасливий натовп та непомітно втікла на берег.

Море ревіло та хвилювалось. Десь далеко залишався її дім. Від спогаду про нього дівчині стало ще сумніше.

- Ти не радієш? - почула вона вже рідний голос.

- Радію. Та розумієш,... - спробувала усміхнутись вона, пригладивши скалічений Ганконерів палець. - Невже все було марно?

Чоловік співчутливо схилив очі та обійняв її.

Дівчина крізь сльози вдивилась удаль, і раптом на тому березі розгледіла знайому чоловічу фігуру. Тато! Він тут! Вирвавшись із рук чоловіка, Арела понеслась до королеви.

- Ваша Величносте, - промовила вона, - дозвольте мені побачитись із батьком. Дозвольте попрощатись, та віддати йому братика.

Королева насторожено придивилась до Арели та відповіла:

- Коли цього хоче твій чоловік, я тобі дозволю.

- Ганконере, - різко розвернулась вона до свого нареченого, - благаю, дозволь зустрінись із батьком. На мить. Брата віддати.

Хлопець дивився на неї з гірким сумом:

- Невже ти досі хочеш від мене втекти? - спитав він.

- Не хочу, - випалила Арела, і зрозуміла, що говорить чисту правду. - Я не втечу. Ніколи і нізащо.

- Не брешеш? - перепитав наречений.

- Ні, милий, - вперше назвала вона його так. - Я даю тобі слово, що повернуся.

Ганконер обійняв її та приголубив її довгі руді кучері.

- Тільки повернись, - прошепотів він. - Благаю.
***

Море наче показилось. Спінені хвилі у два-три роди заввишки, розбивались на скелях. Солоні бризки заливали обличчя. Кайден безсило дивився крізь бурю на такий близький острів.

- Дукі! - проволав він. - Як туди дістатись?

- Ніяк, господарю, - верещав пех у відповідь. - Таку бурю жоден човен не витримає.

- Збирай онуків, міст перекинете.

- Не вдасться! Ми плавати не вміємо. Та й як нам його, навісом зводити?

- Дочекаємось завтра. Раптом море заспокоїться?

- Його ще днів десять калататиме, - промовив Дукі. - Не менше. Ми спізнались, господарю, - гірко глянув він на Кайдена.

Чоловік мовчазно зирив прямо перед собою невидячими очима. Пехі казав правду. Вони надто забарились.

Раптом з буремних хвиль вискочила прозора водяна кобила та понеслася до берега. Засліплений бризками Кайден не одразу помітив на її спині довгокосу фігурку в білій сукні, лише здивувався, коли Дукі несподівано бряцнув на коліна та схилив лоба до самісінької землі.

Розкидуючи навколо себе блискучі бризки, кобила легко проскакала кучерявими баранцями скажених хвиль та з голосним хлюпом скочила на берег. У дівчині, що зістрибнула з кінської спини та деремнула до нього, Кайден насилу впізнав свою доньку.

- Арело, - скрикнув воїн, притискаючи доньку до себе. - Навіщо ти втекла? Як ти могла нас покинути?

- Вибач, тату, - озвалась Арела. - Це все через мене. Я хотіла виправити. Ледве вдалося. Ось, - простягнула вона йому згорток, - мій маленький братик. А отут, - запхала вона у Кайденову жменю вузлик, - їжа йому. Аж до дому вистачить.

Водяна кобила голосно заіржала й хлюпнула копитами. Дівчина почухала її та знову обійняла свого розгубленого батька. Стільки всього хотілось розповісти, розпитати, як там мама, як інші? Та слова вперто не спадали на думку.

- Татку, - схлипнула вона, - я скучила.

Кобила знову заіржала та штовхнула дівчину

носом.

- Татку, мені пора, - схопилась донька. - Я люблю вас. Я дуже сильно вас люблю.

І, вислизнувши з батькових обіймів, вона підбігла до кобили, що вже підставляла свою прозору спину. Ледве Арела всілась, кобила підскочила та з голосним іржанням погнала по хвилях назад.

- Арело! - голосно скрикнув Кайден. - Куди ти? Іди за мною!

- Я не можу, тату! В мене весілля.

Крізь туман Кайден ледве розрізнув юнака, що виглядав її на тому березі.

***

Кутаючись у теплу накидку, Еслін докидувала хмиз у пічку. Перші зимові холоди навсю гуляли хатинкою. Особливо зараз, перед світанком.

Раптом двері позаду неї прочинились. Жінка розвернулася та побачила на порозі чоловіка з малям.

- Кайдене! - скрикнула вона, кидаючись йому назустріч. Воїн обережно віддав їй сина. Жінка

обійняла дитину та ніжно притисла її до грудей.

- А Арела? - схопилась вона. - Ти бачив її?

Кайден мовчки кивнув.

- Де вона? Що з нею?

...Він до ранку просидів на березі, вдивляючись у туман крізь шторм. Та нічого не побачив. Навіть коли від серпанку не залишилось і спогадів. Двірник разом із його донькою. Кайден погойдав малого («Як же швидко він росте!» - подумалось чоловікові), встав та повільно покрокував геть.

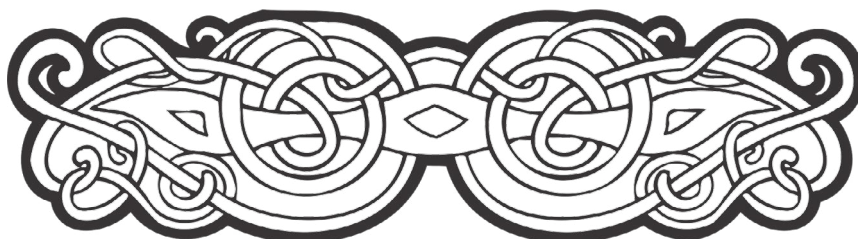
- Хазяїне, - спитав доти мовчазний Дукі, - а мені як?

- Пішли додому, - зітхнув воїн. Старий пех радісно скочив і рушив слідом...

Кайден не знав, що сказати жінці. Навіть імені того хлопця.

- Вона щаслива, - нарешті обійняв він дружину.

- Я знаю.

ТЕТЯНА АДАМЕНКО

ЧАЮВАННЯ З ДОБРИМ СУСІДОЮ

На березі моря і на краю світу стоїть селище Ахаваннах, значно коротше від свого імені, з трьох сторін до нього ліс підступає, з четвертої – море.

Пішли якось троє хлопчаків пограти на узбіччі лісу, і один з них, Діклан Каванах, так швидко біг, що вилетів на галявину, яку тричі гриби колом

оточили; а це вірна прикмета, що галявину уподобали добрі сусіди, а людям туди зась!

Товариш, що за ним гнався, зупинився та за дуба сховався, а сам Діклан опинився віч-на-віч з маленькою дівчинкою в зеленій з золотом сукенці.

Вона так і впустила з рук чашечку з білої порцеляни; та впала до її білих ніжок у червоних черевичках й розсипалась на друзки.

Дівчинка схопилася, тупнула ніжкою і голосно щось пообіцяла Діклану, а потім сіла на білого поні з червоними вухами і зникла, наче не було її ніколи.

- Що ж вона тобі сказала? – нетерпляче спитали у Діклана друзі, тільки-но вони вийшли з лісу.

- Сказала, що коли я її чашку на черепки, то й вона... вона буде пити чай з мого черепа, - відповів Діклан, схлипнув і зомлів. Друзі так-сяк дотягли його до дому та, звичайно ж, побігли розповісти батькам, яка незвичайна подія трапилась с Дікла-

ном Каванахом.

До вечора все село дізналось, що Діклан – сусідю відзначений.

Тепер добрі мешканці Ахаваннаху весь час крадькома позирали на Діклана, ніби перевіряючи, чи на місті ще його голова, чи не унесла її сусіда, зірвавши з шиї, наче яблуко з гілки?

Мати Діклана, жінка розумна, сказала, що треба йому вибиратися з села, подалі від дивного народу, який не любить холодне залізо великих міст.

Так і поїхав Діклан до родичів в Лісмор, а звідти аж до Дубліна перебрався; став законником. (Так воно й не дивно, Каванхи завжди були вперті та красномовні).

Діклан працював, як навіжений, а розважався так, що усе місто гуло. Палив свічку з обох кінців, так би мовити.

Тільки тричі Діклан повертався у рідне селище. Перший раз був, коли він за дружиною приїхав, за милою, синьоокою, сором'язливою Моллі Магвайр. Другий – коли він мати поховав. А третій – коли самому Діклану вже на десятій десяток пішов.

Щоб дістатися узбіччя лісу, того самого лісу, він вимушений був спиратися на двох здорованів-онук.

Коли вони дійшли до межі лісу, Діклан попрохав онуків залишити його тут та йти додому, не обертаючись. І дивна річ: вони чули, як його кро-

ки, спочатку непевні, старечі, становилися усе легшими, швидшими, юнацькими...

Так, Дікалан Каванах вийшов на галявину легким поступом, с високо піднятою головою. І перед ним раптом опинився поні з дівчинкою, що сиділа верхи легко і спритно.

Діклан допоміг сусіді спішитися і, посміхнувшись, сказав:

- Нащо ж тобі тепер мій череп здався? Мабуть, жовтий він та крихкий, наче печиво.

Дівчинка засміялась, немов заспівали всі птахи лісу.

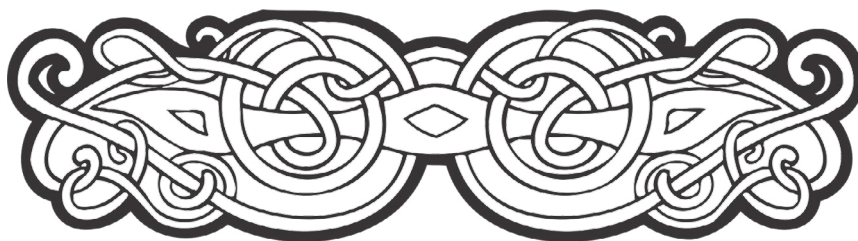
- Ах, дурний, дурний Діклан! В ту ж мить, коли ти мое горнятко розбив, я твій дурний череп зробила порцеляновим.

- Ось воно як! - здивувався Діклан. – Ось чому я іноді відчуваю, що думки у мене за лобом дзвонять, ніби бджоли в скляному вулику.

Разом вони випили чаю, - сусіда собі лила чай до складених долонь, а йому в красиву, як мушля, чашку, - а тоді розійшлися.

Діклан помер через три роки опісля цього і заповів поховати себе на маленькому кладовищі Ахаваннаху.

Чи залишилася у нього в могилі голова на плечах, чи ні - хто знає? У ліс йдять та у добрих сусідів спитайте, може, вони чесно скажуть і плати не візьмуть. Та це навряд чи.

ДМИТРО ХМАРА СЛОВО ПРО ЙАРА

... зарубано на носі димом з сівері...

Почнемо з того, що жив собі у Чорних Гаях на Гусячому хуторі чоловік на ім'я Йва, прозваний Сизим. Він був сином Града Степовика обличчям якого можна було лякати дітей, плечі якого були не набагато менші розмаху соколиних крил, й голос якого гримів як громовиння, хоча насправді був він людиною миролюбною, добрим ковалем, і взагалі всяка праця горіла у його руках.

Нікому вже прояснити про його рід, та коли він з'явився у Чорних Гаях, то був вже далеко не молодим, не мав за душею і дрібного статку, але вже зовсім незабаром появ дочку Гиря Пузія, що широко газдував на східному березі Озера володіючи безліччю худоби, не рахуючи дрібну. Жінка його була непокірливою і голосистою. Вона прижила від нього Йва й ще четверо дівок, які, окрім Мітрі, не заслуговують на жодну згадку, чим повсякчас і дорікала Граду, хоча й не тільки сим. Жили отож-бо вони душа в душу. Більше про Града нічого не кажуть. Відомо лишень, що прийшов він зі Степів.

Дочка Гиря Ївга була онукою Хлада Лисого й праонукою Райга Тура. Обидва вони були вправними мужами, не раз ходили грабувати городища Пониззя й обидва здобули чимало слави, хоча й померли від старості. Далі їх рід виводять ажно до Одноокого.

Сизий був непоганий господар, але зовсім не такий, як його дід. До батька йому теж було далеченько. Час від часу в нього йшла піна ротом і він падав намертво там де й стояв. Кажуть, так з ним було не від народження, а почалося, коли він, здобувши нехитру славу, вернув із Пониззя. Також відомо що він мав міцного лоба, бо вижив

після важкого удару по голові, свідченням чого було велике зарубище ажно до правого ока. А ще, сизий бачив видіння.

Поговорювали, що він ладен був заглядати не тільки в майбутнє, а навіть і в минуле. Хоча ніхто з сусідів і не міг пригадати, кому він поробив зле, але його побоювались і на всі Чорні Гаї не було нікого хто бажав би із ним поріднитись. Отож він вікував бобирем, ажно допоки не появ свою небогу Йулу, що було проти закону й тому Гусячий хутір із тих пір по можливості оминали.

Йула до всього була німа, але Сизий появ її не насиллям. З братом, як кажуть, доньку ізлучила сама Мітря, і сталося се після того, як їй привидівся дивний сон, неначебто до старого гнізда кульгавого ворона прибилася безголоса горлінка, й через три літа привезла від нього місяцесрібне соколятко. В той час минало якраз другеє літо звідтоді, як Мітря із дочкою оселилась у брата, тож сон просто не міг не бути віщим.

Мітря була найстаршою сестрою Йва. Ще юнкою її підманув хтось із нижнього кошу, й з тих пір, ажно допоки вона не прибилась вже з дорослою дочкою до Сизого, про неї не згадували, бо ім'я її було - Ганьба. Нічого не просячи й не обіцяючи, вона із мовчазної згоди Сизого просто не пішла з хутора ані на другий, ані на третій... ані на десятий день по своєму несподіваному поверненню, хоч вистави той її за поріг, не знайшлося б того, хто зміг би йому дорікнути. За подвір'я вона взялась, немовби завжди була тут газдинею й нікуди й не відлучалась.

Знову про Мітрян заговорили по пологах Йули. Вони були дуже важкі й тягнулися кілька днів.

- Усе вартісне й має народжуватись у муках, - повідається, казала тоді, спокійно дивлячись на бліде обличчя тої що люди приймали за її дочку, Мітря, хоча не пригадується, щоб хоч хтось знався краще її на зіллі. Отож-бо, відпоювала вона Йулу лише джерельною водою. До того вважалось, що вона влаштовувала життя й дочці.

Коли врешті-решт Мітря таки прийняла Йара, Сизий, повідають, давно вже нерухомо лежав на каменистому березі Білого Перекату. Після того як його ізнайшли вівчарі, отари яких заблукали у тумані, іще довго йшли суперечки чи було те, чи ні випадковістю, бо Перекат користався недоброю славою, й зазвичай його оминали десятою дорогою. Ізнайдений він був уже увесь синій, з

розсіченою навхрест по старій зарубі головою. Кров і піна біля рота вже були порядно присохлі. Поговорювали що на відміну від попередніх падучих, на сей раз потойбіччя уже насправді мало намір назавжди вселилося в нього, та він таки не відійшов. Коли він оклигав, зійшлися на тому, що врятував його трикутний диво-оберег з який він останнім часом носив на шії.

Ізвідтоді Мітря обернулася господинею хутора. Вона давала накази робітникам і тримала руку на статках. Також вона визначала по прадавньому літочисленню святі дні.

Через два літа на Гусячому хуторі із'явився свіжий пагорок. Так до кінця й не одужавши після важких пологів, непримітно, як і жила, відбула до пращурів та, що вродила Йара. По її смерті Сизий відразу перестав шукати по Чорним Гаям золоторогого тура, серце якого, за переказами, вертало молодість і лікувало від усіх хвороб, але до старого життя не повернув. Повідається, що лише кілька разів на рік із тої пори із'являвся він на своєму-вже-не-своєму подвір'ї, завжди обтяжений самородним золотом. Шляхів його не віддав ніхто.

Сизий згинув на п'яте літо по народженню Йара. Він просто не із'явився на хутір ані по першим приморозкам, ані під зиму, ані навесні. Чекати його перестали вже на друге літо, хоча тіло його так ніколи й не було знайдене.

Мітря виявилась справжньою газдинею, але розростався Гусячий хутір не у добрій славі, бо не було жодного випадку, коли б Мітря, при власній потребі, відмовила хоч якомусь нетязі у наймі якщо він того вартував. Се багато кому не подобалось, та хутір був осторонь битих шляхів і йому зрештою давали спокій. Мітрян боялися значно сильніше, ніж колись Сизого.

Наприкінці зими, у день, коли після довгих морозів повіяло теплим вітром і настала лютнева відлига, на Гусячий хутір прийшов Сург з Заозер'я, знаний більше як Сург Рудобородий.

- Дещо інша ходить про тебе слава. Я чув, ти гарна газдиня й не розкидаєшся людьми. Випробуй мя, і ти зрозумієш що по усім Чорним Гаям не ізнайти кращого робітника, - сказав він Мітрі, коли та вже з порога відмовила йому в наймі.

- У мене й так вистачає рук. До того ж, твої для мене занадто дорого обійдуться, - відповіла на те

Рудобородому Мітря. - Втім, за однієї умови я, можливо, й зглянусь, - додала вона й подивилась прийшлому просто у вічі.

- Кажі, - процідив тоді крізь зуби Рудобородий, мало сподіваючись на добро.

- Ти залишишся в мене доти, доки не навчиш всьому, що знаєш, того, кого я тобі вкажу.

- Прийми мя і я подумаю, - як повідається, відповів на те прийшлий і недобре закашлявся.

- Іде поголос Богр Кобиляча Голова підняв всі Заозерні хутори і йде просто по твоєму сліду. До всього, ти ледь тримаєшся на ногах і швидше за все небавом зляжеш не на один день. А можливо й назавжди. Тут нема про що думати, Сурже, - спокійно відповіла на се Мітря. - Ти вірно розмислив, що зможеш перебути зиму тільки у мене, але на сей раз все не так просто. Було б достатньо одного тебе, та з тобою мені ізгадають й усе попереднє що було й не було, й навряд чи знайдеться багато душ, які пожалкують якщо від Гусячого хутору залишиться один лише попіл. Тож не при твоїй теперішній вдачі обтяжувати думами голову.

Повідається, Рудобородий відповів лише довгим мовчанням й важко переступив поріг. Сього ж надвечір'я під Богром Кобилячою Головою оступився кінь, й він звернув шию. Було вирішено, що по великій людині мала б відбутися не мала тризна, й лише Юрг Бражник усе ще горів негайною відплатою навіть і після такого знаку.

Тут тре додати, що Бражник з Богром були побратимами, і Юрг мав за собою Боргову сестру Ранку, яку теж зачепив поголос.

За сим тре сказати за Сурга.

Пращури Сурга Рудобородого були люди поважні й виводили свій рід від Синьогорлого. Ближче про них можна дізнатись зі Слова про Заозер'я. Повідається, Сург ще із коліски відзначався неабияким норвом і вже восьмого літа по народженню забив каменем сина Лурга Чаплі, який на той час оминув вже дванадцять літ, за те, що той, надававши копняків, жбурнув його у калюжу під час сварки у грі. Було то по святим дням, коли люд саме ізбирався на торжищах. Справу тоді було залагоджено за немалу віру.

На своє тринадцять літ Сург у чесному рукоборстві ізламав передпліччя сину Йорга Крука, який оминув вже сімнадцять зиму й на якого по-

кладались великі надії.

Ще через рік, переступивши заборону батька й небажання старшого брата, Сург уперше ходив на Пониззя, де одразу ж підтвердив багато сподівань. Як повідається, він тоді таємно сховався серед припасів на струзі брата у ніч перед відходом, й виліз зі схованки лише тоді коли вже не було сенсу висаджувати його на берег. За тим він ще тричі ходив на Пониззя й кожен раз здобував чимало добра, яке, втім, не прилипало до його долонь. Мало кому було відомо, за що саме батько позбавив його спадку, та повідається, з якихось пір дорога додому йому була заказана, й повертаючись із Пониззя, він жив перекотиполем, зимуючи кожен раз у нового господаря, хоч попереду нього й котилася слава, що він не з тих хто гостюючи цурається полежати з тими й у кого розплетені, й у кого заплетені коси. З якихось пір знаходилося усе менше охочих переступити йому дорогу.

Так було доки його не прийняв Богр Кобиляча Голова. Дружина Богра Гель мала мало рівних у красі. Й хоч повідається, на ту пору вона привела вже чотирьох, не було таких, хто б, побачивши її, хоч на мить припустив, що її тіло від того втратило пружність і перестало бути бажаним. Вона була вправною господинею, мала веселий норв й до всього дуже добре розумілася на Словах. Відомо також, що вона прихильно ставилася до Сурга, особливо за його Короткі Слова (вірші), кілька з яких відомі й донині, але ніколи не переступала межі.

Зима в рік гостини Сурга Рудобородого у Борга Кобилячої Голови, повідається, багатою на заметілі, й чим глибшою вона ставала, тим усе важче й важче, повідається, можна було добутись від Сурга слова, й він перестав хміліти на застіллях, хоча й пив щоразу за чотирьох. Тут не зайвою буде згадка про те, що ще восени Борг видав свою сестру за Юрга Бражника, інші його дві сестри були не на порі, Сург ж, хоч й не любив, коли щось само падало йому до рук, але ще більше він не любив, коли його руки лишались надовго порожніми.

Отож дочекавшись, коли господар у намаганні одурити негоду швидко наладнався в дорогу на зимові торжища, Сург сказавсь недужим на живіт. Крім нього на хуторі залишилися лише троє робітників, не рахуючи жінок, дітей і старих. Тієї ж ночі, бідкаючись ще більше, Сург попросив Гель приготувати йому чорний відвар на корі

дуба. Повідається, що неладне Гель відчула лише тоді, коли Рудобородий відвів її руку з відваром й, недобро посміхаючись, прихилив її було до себе.

Надалі, повідається, для Сурга все пішло не так гладко. Гель не здійняла крику, але пручалася настільки зло, що коли він врешті-решт зміг нею оволодіти, не спали вже не тільки вони. Повідається також, що руку з лезом, яка опускалась на нього, Сург помітив лише за мить до того, як холодна криця мала би увійти у його тіло, але й сього йому виявилось досить, щоб ухилитись, і вже наступної миті насадити на те ж таки гостре лезо нападника. Ним виявився найстарший син Гель, що так і не зустрів одинадцятую весну. Також Сургу довелось вбити трьох робітників.

Озирнувшись довкола Сург не став чекати повернення господаря й ще вдосвіта був за межами хутора Борга правлячи коня на південь, у сподіванні перебути залишок зими у Ола Правдивого відомого давньою ворожнечою з родиною Борга. Так би все й сталося, якби на півшляху він не провалився під лід, втративши коня з всім що мав, й не на жарт застудившись, хоч до того й було невідомо щоб хвороби так легко його брали. Після такої вдачі про те щоб самому добратися до Ола вже не могло бути й мови, на допомогу ж, в навколишніх місцях розраховувати також не доводилось. Саме тут, повідається, Сург й згадав про Мітря й Гусячий Хутір.

По тризні, справленій по Боргу Кобилячій Голові, на яку зібралось все Заозер'я, не рахуючи люду із Чорних Гаїв та ще багато кого, всі розійшлись, давши багато обіцянок; що ж до Юрга Бражника, то не було й дня, щоб він не ізгадував Сурга, твердячи, що чекає лише добрих доріг. Повідається, що мало не всякий раз, коли він робив се перед Гель, в нього з вух біла кров.

Одного дня, коли нарешті вже почала спадати повінь, кров так і не спинилась, і в Заозер'ї справили ще одну тризну. З тих пір, коли хотіли сказати, що хтось накликає на себе біду, то казали, що він ізгадує про Сурга. Сург тим часом вже давно одужав, та, повідається, ходив по Гусячому хутору чорніший чорної хмари й лише недобре виблискував очима. Назад йому дороги не було, та утім він усе ніяк не міг уявити, що буде невість скільки ходити під Мітріною рукою й няньчитися із її дитям. Мітря ж зі свого боку навіть і чути не хтіла про те, щоб звільнити його від мовчазної згоди, яку він і

міг дати тільки-но у лихоманці, коли все розпливалося перед його очима. Повідається, Сург чи не кожен вечір проводив на березі Холодного Озера й погляд його а чи не завжди був прикутий до сторони Пониззя, хоча дехто й казав, що він також знаходив розраду й у спогляданні краєвиду.

Особливо ж мовчазним Сург став по смерті Бражника, який ще на початку зими запросто забивав голою долонею харалужні цвяхи у дубовії бруси й міг один перепити десяткох пересічних. Більше ж за все його серце краяло те, що він дізнався про смерть Бражника, встигнувши лише тричі вмитися ранковою рососою з того дня, коли все іще на щось сподіваючись, нагадав Мітрі, що Бражник обов'язково прийде за ним по повіті і якщо застане тут, іспалить хутір, й на що Мітря відповіла:

- Усе колись попелом було й усе колись в попіл поверне. Не чула ніколи нічого я про твою жалісливість, і чути ніколи не хочу й надалі. Все буде як буде, й не нам із тобою тікати від Доли.

Удихнемо ж тепер свіжого повітря. Тихою рікою, повідається, полинув на Гусячому хуторі час ізвідтоді як відійшов до прабатьків Бражник, бо після того що відбулося з ним й з Боргом мало залишилося охочих тягатися з Мітрею й Сургом. Сам же хутір з кожним роком усе більше і більше перетворювався у малу твердиню Пониззя й усе більше й більше багатів, хоча й перестав розростатися вшир, бо по Сургу Мітря не прийняла до себе жодного. Залишаючись осторонь життя нагадував про себе Гусячий хутір лише на торжищах, де його люди були завжди на видноті. Втім, ім'я Мітрі ізгадувалось не тільки у дні торжищ. Не було на всі Чорні Гаї, не рахуючи вже Заозер'я, матері, яка б не лякала нею своє дитя.

- Якщо не будете слухатись, - казали малечі матері, - то прийде Мітря, посадить вас у мішок і забере із собою. Любить же бо вона ласувати неслухами...

Та що там малечі.

- Відьма накликала на нас сей рік недорід, сама ж, триклята, жирує, - казали одна одній газдині у неврожайний рік, хоч, повідається, не знаходилось нікого, хто б дешевше людей Мітрі торгував з року в рік збіжжям на торжищах.

Отож, мало чого недоброго, повідається, не могли прив'язати до неї. Й не було на те ради.

Про те що Мітря особливо переймалася своєю славою, втім нічого невідомо, крім хіба того, що

ніколи із дня повернення до батьківського порогу не переступала вона межі хутірської землі, хоч за правило, саме на торжищах, а не на власному подвір'ї газди вершили найбільші й найвигідніші справи.

- Всяк знає, де мя при потребі шукати, я ж своє відшукала. Всієї вигоди все одно не пояти, - відмовляла вона якийсь час, допоки не стало те у всіх на вустах, на усі питання про свою відлюдність. А питання ті було-таки кому ставити, бо з якоїсь пори не рідко заходили на Гусячий хутір, не дивлячись ні на що, люди. Бо газдинею з газдинь була вона. Бо зналась на зорях як ніхто вміла товкмачити сни вона. Бо зналась на травах і уміла шептати... й мало кому з нужденних, повідається, відмовляла вона.

Мало, та все ж таки відмовляла.

Про се тре сказати окремо.

Отож, одного дня на Гусячому хуторі об'явилася закутана з голови до п'ят у чорне рядно жіноча постать й говіркою Заозер'я вимовила до Мітрі кілька скупих слів про допомогу, та так і не перепочивши з дороги, з не поповненою сумою, пішла від Мітрі у ніч. Й була, повідається, тої ночі буря велика...

- Немало люду збирається, чула, на Пониззя. Немало примічала, углядаєшся у той бік, тож нині звільняю тебе від обітниці. Усе по змозі робила я для тебе коли був біля мене, по змозі ж своїй одарую коли підеш. Струг зі спорядженням і зброєю для люду - буде плата моя за роки, що відбув в мя. Віддала б із тобою і Йара, славу ж бо бачу й немалу здобич обіцяє цьогорічний похід, та Йару, відаю, вготоване інше, - сказала Мітря Сургу, немало його сим здивувавши, небавом по появі Чорної Жінки.

Збори Сурга не були довгими, хоча й ніхто і не пригадував такого як у ті ночі, зорепаду. З якимось дивним шипінням падали тоді у високі трави небесні жарини, й не віщувало то доброго - хоч мало хто й розумів для кого. У ніч же відбуття Сурга уперше дала взнати про ся Чорна Вовчиця.

- Всякого перебачили ми, не здивувати дурничкою нас, - та у людський зріст вона. Й хоч з'являється тільки ночами - нічого не боїться вона...

- Самі бачили, як перемахує, немовби через низький тин, через великі засіки й розведені вогневіка, вона. Не боїться червоної квітки... Нічого

не боїться, вона...

- Не для прогонування ріже - лише для того, щоб різати. Тре робить щось, бо не залише небавом й худобини на пасовиськах, вона...

- Сург пішов, та навряд чи і він самотужки уположував би її. Холоне кров від виття її.

- Лише подобою вовчиця - насправді ж до-стеменна вовкулака вона, - казали Мітрі стри-вожені хуторяни, хоч не минуло ще й повного місяця з першої її появи.

Відомо, що Мітря відповіла на усе це лише мовчанням, чим немало подивувала всіх, хто її знав. І було так аж допоки вовчиця не зарізала Буса, сина хуторянина Коля. Уперше із'явилася тоді Чорна Вовчиця посеред дня, й не очікувано то було ніким, хоча й повідається, день той був більше ісхожий на ніч, що раз по раз розтинали криваві блискавки, бо над усім панувала велика пречорна хмара.

Тут треба сказати, що Бус із Йаром народилися під однією зіркою і були молочними братами. Поза колискою ім'я їм також було Нерозливвода. Іще, повідається, що прийшлому важко було б покласти на когось із них більші сподівання.

- Свідок Небо, ніколи у вчинках не відрізняла я Буса від Йара, хоча й виношені вони різними матерями. Немалу отож-бо й віру візьму за нього. Відсьогодні по-іншому гойдатиме для мя дерева північний вітер, - сказала у той день Мітря над тілом Буса, й немало люду чуло слова сі. Більше вона не сказала нічого, а лише віднявши від тіла Буса Йара, забрала його до себе в світлицю.

Й три ночі, повідається, не згасав у Мітриній світлиці вогонь. Й вила Чорна Вовчиця у ті ночі, як ніколи. А на четвертий день ізник з хутора Йар. Й по-іншому, як й попереджала Мітря, загойдав вітер з тої пори дерева навколо Гусячого хутора. Й немовби переломився час на те, що було до вовчиці, й що відбувалось по тому.

- Якщо не із'являється більш, тож пояла, ма-буть, усе ж смерть від руки Йара, - казали, не дуже вірячи власним словам, одні.

- Не інак, як по Мітрину душу вовкулака приходила, та зуміла, мабуть, стара відьма відкупитися душами незайманими, - ізгадуючи Чорну Жінку, що чи не єдина пішла від Мітрі з нічим, припускали шепотом інші. Й більшість було та-ких, бо не супроти вовчиці - на невідворотну

смерть, вважалося, послала Мітря Йара.

Й підтверджувалося, здавалося, те, бо просто посеред Синьої Галявини уривались криваві, знайдені небавом сліди якоїсь великої боротьби, що утім також розчинялись, немов у небутті, у глибині боліт. Бо не було більше по всьому Чаплиному болоту ані знаку.

Мало хто з хуторян мав сумніви, що й тут не обійшлося без втручання нечистої сили, тож не варто, мабуть, додавати, що не знайдено було нічийого тіла, й що по зникненню Йара Мітря не тільки не згубила жодної сльозинки, а й взагалі не подала жодного знаку болю. Лише іще твердішим став із тої пори її погляд. До того вважалося, що вона жила для Йара.

В ті ж дні у Заозер'ї синам Кобилячої Голови довелося розбирати дах. Не одразу погодилися на се брати, а лише удосталь надивившись на її страшні муки, бо по-іншому не могла відійти Гель. На своєму подвір'ї в безтямі, але ще живу, знайшли її за кілька днів перед тим. Й здивувало то багатьох, бо із'явилась вона немов із нізвідки, перед тим канувши, немов у небуття. Всюди шукали її, зниклу по Сонцевороту - й по окрузі, й на три дні ходу, та не траплялось ніде й сліду-знаку її, й ось в безтямі на самім порозі вона...

- Глибокі й ще свіжі рани... з такими іздалека не примандруєш...

- Одне тільки можна сказати - не звір порвав. Лежа сліди, - казали ті, кому довелося знайти Гель; бо не пускали, повідається, допоки на сім світі трималась вона до неї нікого, крім кількох старих баб, брати. Й ще загадковіше ставало від того нехитре питання - і хто ж і для чого підсадив її на сани?

І хоч брати майже невідступно чергували біля ліжка, так і не відкрилось їм нічого нового, бо чим ближче матір підходила до Брами Потойбіччя, тим усе моторошнішим і усе більше схожим на вовчий вий ставав стогін її, й не було нікого, у кого від того виття не проходив поза спиною холод... Утім, повідається, що немовби старі баби усе ж розрізнили у тому її витті імена Йара, Мітрі й Сурга.

Більше того літа нічого не сталося.

По жнивах ж Мітря збрала навколо себе хутірський люд й сказала таке:

- Ніколи не бувала скупую моя рука, хоч ніколи

й не розсипала зверх міри, сьогодні ж не малим наділю вас. Врожай сьогорічний і запаси, майно - майже все, всю дрібну і велику худобу - усе поділю поміж вами... Не буде, до того ж, й забуто про золото. Не з малим статком отож відпускаю вас, мало даю лиш на збори. За три дні не має вже бути ні душі тут...

Більше про те, як знелюднів Гусячий хутір, немає особливо чого додати. Повідається лише, що густим чорно-червоним гнівом переповнились серця синів Кобилячої Голови, коли вони застали теє запустіння, а особливо після того як підвішена на гак Мітря, що тільки й залишилася на хуторі, так і не відкрила де схоронене золото й самоцвітне каміння, зброя, зерно й інше добро, хоч до того як душа її перейшла межу, з неї й встигли витягнуть не одну жилу.

Ще повідається, що для того щоб захопити добре укріплений Гусячий Хутір Голови тоді заручилися підтримкою немалих людей, та все те що відбулося не додало їм всупереч сподіванням бажаної слави, бо не появ нічого ніхто. Жорстоке ж вбивство старої відьми також не можна було назвати великою вдачею. Отож, якщо брати до уваги що по поверненню з Пониззя Сург міг багато кому не подарувати, то й взагалі мало залишилося тих, хто не пожалкував би що вв'язався в сю справу і єдиним жили звідтоді мало не всі Гаї - сподіванням, що Сург не поверне з Пониззя. Бо нечуване доти було зроблене ними.

Про Йара згадувалось тоді мало.

Більше про ту осінь ані у Чорних Гаях, ані у Заозер'ї немає чого сказати. Також не варті слова й наступні два роки. На третє ж літо до Чорних Гаїв з великою здобиччю, не виправдавши сподівання багатьох, піднялись два перші струги з Пониззя.

Не встигло по сьому сонце іще сім разів скупатися у росі, як ік Укру Пиці прибув старший син Кобилячої Голови, званий Айном, і завів мову про врожай, зачепивши і торжище. Укр, утім, майже одразу його обірвав і сказав, що знає за чим той прийшов.

- Не те біда, що іздалеку починаєш, а те біда, що незвизяжною справою поєднані ми, - сказав він Айну й додав, що піде із ним до Обра, бо не бувало такого, щоб той не знайшов непоганої поради.

Тут треба сказати, що Укр Пика вважався людиною могутньою, поведив свій рід від Коротко-

ногого й був серед тих, хто іспалив Гусячий хутір. Більше про нього можна дізнатись зі слова про Чорну Річку. Обр ж був праонуком Йагла Копача, що заклав Заозерний Вівтар, й поводив свій родовід від Чорного Овчара. Повідається, він твердо стояв на своїй землі, хоча й кожен раз на мить ціпенів коли перед ним оголювали зброю. Ще його називали Обр Мокрі Штани.

- Я допоможу вам владнати вашу справу й навіть відмовлюсь від долі, якщо ви підтримаєте моє право на Гусячий хутір, - сказав, вислухавши прибулих, Обр, і по сьому, повідається, у Айна відразу ж посвітлішав погляд, хоча він усе ж перепитав про свою долю. По обличчю ж Укра розпізнати щось було важко.

За сим у Чорних Гаях не відбувалося нічого особливо цікавого, ажно допоки берег Чорної Ріки не почав братися кригою і на нього одним з останніх не витягнули струг Сурга.

- Гола Пристань жирує... й третини того, чого вартий товар, не візьмеш у сі дні. Зазимуй у мя, й я допоможу тобі взяти на Серединному Торжищі більше удвічі, а то й утричі - дочекавшись, коли Сургу буде запропонована найвища ціна, прорік йому в очі Обр.

- Погоджуйся й ні в чому не визнаєш відмови сю зиму, - помітивши вагання Сурга, додала до слів Обра медвяна молодичка, що супроводжувала Обра на Чорній Ріці. Згодом, подекували, що саме вона й ісхилила терези, хоч Сург і перепитав Обра, у чім той шукає вигоди.

- Давно придивляюся я до порослі Кобилячої Голови, й не радує вона мя. А як буяє бур'яном сусідськеє поле, сказано - не чекай добрих жнив. Відаю, що замишляєш. Знаю також, що не збираєшся сідати на їх землі. Я ж заглядаюсь на їх наділи не одне літо. Ось в сьому і моя вигода, - відповів той, понизивши голос. Й ісхожим на правду іздалося то Рудобородому.

Також ізгодом він сказав:

- Немалі люди підтримують Голів, але як розпустиш людей, то зимою ніхто не чекатиме нас. На торжищі ж розвідаю все, й малою кров'ю візьмемо багато.

Сург же на се ісказав:

- Красно кажеш, та рідко знаю дуже красні слова оживають, тож пам'ятай - твою голову ізніму першою.

Зима що приспіла була вологою, вітряною, й знову як в пору злочину Сурга, принесла чимало сніговіїв. Й пало, повідається, у ту зиму багато звіра і немало худоби. Також вмерло більше, ніж завше, дітей, і повсюдно ширилися недобрі чутки. Торжище, втім, було, як ніколи, багатолюдним. За день же до торжища на хуторі Обра сталось наступне.

Біля відхожого місця випадково була почута Рудобородим мова дрібних людей. І не про що інше, як про якшання з людьми Укра й Кобилячих Голів, була захоплена мова ота. Й немало що відкрилося тоді йому.

Обр же не помітив нічого, й відбуваючи, ісказав Сургу таке:

- Недовго вже залишилося тобі. Немалії зміни чекають по торжищу. - І як ніколи щирими, повідається, виглядали у вустах Обра сі підступні слова.

Наступного ж вечора, але вже на торжищі й вже Укра, Обром було сказане таке:

- Поганий порадник сумніви між тими, що водив роту. Не думав, що так погано знаєш мя. Твій клопіт прибрати шістьох його людей, про самого ж - забудь.

Кобилячих Голів на торжищі не було.

Тут треба ізнов повернутись на хутір Обра, бо мало ким очікуване сталося там. Не встигло ще сонце піднятися по відбуттю Обра, як Сург і його люди вже сиділи на конях, й не було кому зупинити їх.

Лише Уна, якій Обр доводився, повідається, зовсім не вуйком, ісказала:

- Не знаю куди ти зібрався, та відаю що небагато хто радо привітає тя. До того ж, я була впевнена що й ти чекатимеш сих ночей...

На що Сург, повідається, відповів:

- Забув, коли вже востанне бував я на торжищі. По ньому ж, повір, буде іще у нас не одна медвяная ніч.

Ізробивши немалий гак по битій дорозі, Сург, утім, повернув не до торжища, й вже через ніч добувся Жовтого хутора, хоч зазвичай така дорога займала три дні.

Й вирізаний був той хутір. Й обрубана була гілка роду Кобилячих Голів. Й справдилося віще видіння Гель, бо саме по Сургову, а не чиюсь іншу

душу приходила вона у марному намаганні обманути Долю на Гусячий хутір.

За сим сталося таке.

Просто на торжищі ніж Укра зустрівся з горляною Обра. Й най і не ізнайшлося незгодних із тим, Обр ж бо, ніхто інший, повідається, намовив Кобилячих Голів, передавши людей Укру, причаїтися самим до пори на хуторі, та вже мало кому могло принести задоволення споганене свято, й небагато часу знадобилось щоб торжище майже повністю знелюдніло. Також, повідається, що собаки іще довго носили по знелюдненому торжищу Оброві кості й не додало то добрих спогадів про ту зиму.

Наступного року, ажно допоки на Сонцеворот у Кам'яного Колодязя не полягли кращі, у Заозер'ї й Чорних Гаях були щедрі жнива червоно-чорної Нави. Звідтоді ж пішло прислів'я – кануло, як у Кам'яний Колодязь. Так ж бо рекуть, коли хочуть сказати, що чомусь нема вороття. Бо не одного роду обрубана була гілка на його каменях. Не один рід причастився його мертвою водою...

Тут треба додати, що хоча біля Кам'яного Колодязя й лягло більше зі стану Укра, ще не одне міцне плече підпирало його із боків. Сург ж увів за собою небагатьох, й тих розпустив в різні боки, хоча й непросто то далось йому. Бо не піти було по-іншому.

Залишившись сам Рудобородий спочатку хотів було перебути зиму в одній з криївок біля спаленого Гусячого Хутору, та нечистий стукнув його під ребро, й за якийсь час він уже стукав у ворота хутора Обра. Й відчинено було йому. Й омила Уна його тіло від пороху. Й розділила в ту ніч із ним ложе. Й медово-пряною була в нім. Та, втім, повідається, якщо б пильніше придивився Сург до іскринок у її очах, багато б що розказали вони йому.

Іще ж через кілька днів Сург ісказав Уні:

- Недовго чекати вже. Втричі поверну тобі, ніж відібране Укром. Небавом не один струт підніметься дунаєм, й лічені дні лишилося чути ся йому володарем.

Уна ж на це ісказала:

- Не відмовлюсь прийняти і втричі, та хіба не відаєш, що не заради добра із тобою. Прислухайсь, - хіба не про сее шумлять в ясний день явори? Ніч же відає про сее далеко більше, ніж утричі.

Й прийдешнії зорі, знай, незабутне готують.

Й справді, як ніколи манливо-прекрасною, повідається, зійшла на Сургове ложе, у ту ісповиту туманом ніч, Уна. Й до самої глибокої ночі, повідається, не ізгасав її чарівний сміх, мішаючись зі стогоном щастя. Й пелюстками квітів, повідається, був осипаний ліжник її. Й не однією братиною добірного меду, повідається, скроплені були тіла коханців.

Коли ж навіть ще не зайнявся світанок, кинуту було Уною тіло Сурга як колись і тіло Обра, собакам, бо з медом, пригубив-таки Сург й Чорного Зілля. Й не один день, повідається, таскали її собаки по хутору його кістки. Й так пішов Сург. Хоча не менше оповідок, що бездиханне тіло Сурга було кинуте у хлів ік свиням й собакам не лишилось і кістки, але тут важко ізбагнути, чому більше йняти віри.

По сим подіям не стало у Заозер'ї і Чорних Гаях господаря рівного Укру. Й довгі роки було так. Й по смерті його успадкована була могутність синами його. Й покладено було нове літочислення згодом від року того...

Удихнемо ж ізнову свіжого повітря, приспів бо вже час ізгадати й про Йара, бо хоча й розчинилися на болотах його криваві сліди, не дарма не ізнайдене було тіло його. Важко... важка то праця - повідати про немалих людей, - бо хоча й не з одних вуст ллються казки про них, та за правило рвані отії всі повіді, й зовсім нелегко, ніщо не згубивши й ніщо не додавши, зібрати їх докупи. Та важко-неважко, й най не завше цінують то люди, - нікому не обійтися без згадок про минувшину. Ізнову ж бо ото повернімось до боліт. Повернімось знову у часі.

Отож-бо, полишивши хутір, з Митриною озброений не тільки холодною харалугою, а й що суттєво, Митриним благословенням три дні й три ночі шукав болотами Йар Чорну Вовчицю. Й про се повідається так.

У першу ж ніч опалила вона його своїм крижаним поглядом, втім не наблизилась, бо не на сю ніч призначене було те.

У другу - доторкнулась до його своїм диханням, й затріпотіло все тіло його, втім, не зачепила - бо не приспів іще час.

У третю ж ніч - ізімкнула вже було щелепи, втім не на його горлянці, - бо не Йар, а вона об-

рана була в ту ніч Навою. Уперше й востаннє не поцілила вона. Уперше й востаннє приголублена була широким лезом клинка.

Про Йара ж тре і сказати, що зрізане було у нього одне вухо й не одна кривава борозенка пролягла просто по грудях. Також багато повідається, що не одразу ізбагнув Йар отеє, і ще немало часу манили його за собою, то зникаючи, то ізнов іспалахуючи жовтими вогнями, очі зраненої вовчиці... й іще немало часу ввижалося йому, що от-от, що іще трохи - і він добере її... ще трохи - й устроить осиковий кіл у її чорне серце. І було так, ажно допоки не впав ізнесилений він.

Мало що, утім, змінилося по тому як нерухомо пролежавши мало не два дні він опритомнів. Омивши у болотяній воді рани, іще не один день, повідається, переслідував примару Чорної Вовчиці, не одну іще ніч ізвіряв присутність її по зловісному виттю й зблисках жовтих зловісних очей. Й посеред дикого поля лишень іскінчилося те.

Та сказано - коли іщось іскінчається, то просто знак, що врождається інше. Й вродилось те інше

по голосу сивого старця й повідається, звучало отак:

- Гей, синку, поглянь-но, як танцюють по праву руку круки. Кажу достеменно - над людиною танок отой.

Названий же синком, повідається, одповів:

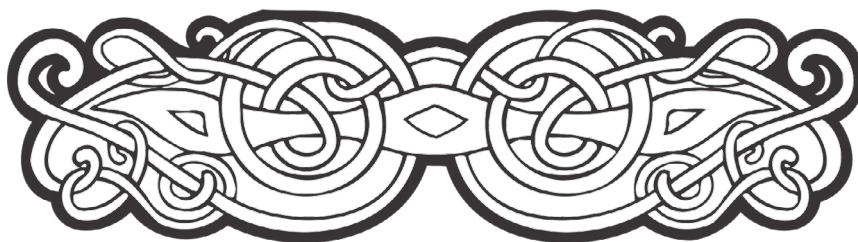
- Звідки тут взятись в сю пору людині, але воля, батьку, твоя...

Тут стає не зайвим додати, що на зламі місяця паморозника сталося те.

Далі ж, коли непритомне тіло лягло вже біля його ніг, старець, відкривши йому повіки, і сказав таке:

- Не повернемо за нього й того, що з'їсть. - Але все ж наказав покласти на старий віз.

По тому, окрім як про безкраїсть степу, мало про що повідається, ажно допоки не відданий був Йар за безцінь у руки удови халта, звану іще Холодноногою...

ЕМА ІЛЬМ ГОРЩИК ЗОЛОТА

Так, поза сумнівом, це був він. Бітті не могла помилитися. Малесенький, личко з кулачок, тільце з сардельку, ручки стирчать сірниками, ніжки коротенькі, кривуваті, рудобородий та з пивним черевцем. Ну, і все, що до цього мало стосунок, звичайно, було: зелена курточка, напнута на вовняний жилет, з відкопиленими кишнями, на кучерявій голові високий капелюх з великою золотою пряжкою, на ногах – черевики з такими ж пряжками з чистого золота, але тільки втричі менше за розміром.

Радощам Бітті не було меж.

- Лоуренс! Ло!! - щосили закричала вона.

Схопивши банку з бранцем, молода жінка помчала так швидко, наскільки змогла, до ганку їхнього скромного будиночка.

Лоуренс ще возився у сінях з дорожнім мішком. Розчинивши двері вільною рукою, Бітті помахала банкою перед собою. Чоловічок у ній ледве утримався на ногах. Йому довелося впертися обома руками у скляну стінку.

- Овва! - Лоуренс здивовано свиснув. - У тебе вийшло?

Він обережно взяв банку з рук Бітті, щоб наблизити до очей.

Видовище було захоплюючим. Чоловічок у банці, напевно, був сам не свій від люті. Він тупав черевичками, погрожував кулаком і голосно проклинав господарів будинку, на чому світ стоїть.

- Ти вже придумала, що попросиш? - запитав Лоуренс.

Він поставив банку на кухонний стіл. Одностайно було вирішено, що це місце саме

для лепрекона. По-перше, ясно, затишно, по-друге пахне їжею, що повинне заспокоювати бранця, і прихилити його вуха до щиросердної розмови.

- Попрошу, що ти проситимеш! - очі Бітті сяяли непідробною радістю. – Сплатити борги за будинок! Тепер ми зможемо розплатитися з лихварем Станіславом!

- І з моїм другом Паном. Я ще не виплатив йому ні гроша за ці чотири роки, - зітхнув Лоуренс, – кишеню мовби вимів хто...

- Нашим мукам кінець, Ло! Ми будемо щасливі!

Бітті кинулася чоловікові на ший і заплакала від надлишку почуттів. Ло міцно обійняв жінку, поцілував у пишну маківку сплутаного волосся кольору пшениці. Вона чудово пахла лісовими травами.

- Бітті, Бітті... Ти просто молодця!

- Справді, я молодця?

- Йй-бо, молодця! Ти справжнісінький молодець!

Щаслива Бітті пустилася у танок по кімнаті. Лоуренс ляскав у долоні, потім розпалився і навіть заспівав декілька балад. Він трохи фальшивив, але співав цілком стерпне.

І лише чоловічок залишався невдоволеним. Щоправда, на час балад його гнівні крики стихли. Але тільки-но Лоуренс повісив гітару на гак, що був вбитий над стареньким коминком, як полонений застережливо вигукнув:

- Ще раз ти вдариш по струнах, співаче, і не бачити тобі мого горщика із золотом, як своїх вух!

- Я думав, ти любиш музику, пробач, - сказав Лоуренс. – Подейкують, що ваш народ, хоч і малочислений, і задрібний, але за розмахом святкових забав не поступається Зеленому народу.

Чоловічок підскаочив у відповідь і ткнув пальцем у скло:

- Випусти! Негайно!!

- Ні, братику... Так не годиться, – посмішка зникла з обличчя Лоуренса.

- Так не годиться вести перемовини! - перебив лепрекон.

Він взявся у боки, допитливо зміряв злісним поглядом розгублену Бітті, яка влаштувалася на сходинках, що вели вгору у дитячу, де у цей ранок ще солодко сопіли у своїх ліжках двійко дітей.

- Там у вас хто? – Чоловічок недвозначно поди-

вився на сходинки. – Ваше потомство?

- Так, наші діти, - сказала Бітті.

- Хлопчик та дівчинка?

- Синок Маля Олу і старшенька, Трита.

- Гм... Приступна ціна, - загадково промовив чоловічок. – Торг?

Обличчя Лоуренса витягувалося, він відкрив рота і, здавалося, забув його закрити.

- З якого побиту? - обурилася Бітті.

- Нумо! так на так! - на зморщеному личку лепрекона з'явився азарт. – За кожного вишкребка – по горщику золота. Га, Лоуренсе? – карлик звернувся до господаря. – Цей будинок зрівняєш із землею. Відбудуєш тут собі палац! Відчиниш свою крамницю! Торгуватимеш екзотичними рибами – кожна вартістю як золота монета! Подорожуватимеш у багатому екіпажі! Побачиш увесь світ!..

- Яке чарівне нахабство! - вибухнув обуренням Лоуренс.

Попри все те, очі його заблищали, і він збентежено почервонів.

Чоловічок аж застрибав на місці, потираючи рученята. Долоні у нього були великими, з величеськими подушечками коротких пальців. Тер він їх одну об одну швидко – отакечки, що іскри летіли.

- Так, так, так! – він збуджено закрутився навколо себе дзигною. – Чари! Як я люблю чари! Дитинча за горщик! Хіба я багато у тебе прошу? Або... усього лишень по дитині за цілих два горщики, повних золота! Золота чудової якості!

Наче кішка, Бітті зскачила зі сходинок, дорогою озброївшись коцюбою: неважко було здогадатися, що вона зібралася зробити з банкою жадібного карлика. Але Лоуренсу поталанило, і він випередив дружину: вихопив банку та замотав у свій старий рибальський плащ.

- Віддай мені його, Ло! Я вщент розколошмачу цю посудину з джином!

Бітті розшарілася, її очі палали рішучістю – хоч би що там було зупинити чоловіка. Але Лоуренс не поспішав прощатися з лепреконом.

- Послухай, Бітті, - у запалі заговорив він, - може, віддамо Маля Олу?

- Пресвяті угодники, Ло... ти що, з'їхав з глузду?!

- Це не буде тяжко! Він же однаково ще малий, нічого не розуміє! Народимо собі ще! Я сплачу

борги, дурненька. Ми станемо вільними – вільними, Бітті, як вітер!..

- Не переймайся, я не буду ним харчитися, - мерзенний коротун з-під плаща встрянув у розмову. – Я всього лишень візьму малого підмайстром. У службу, років на сім... Але, звичайно, якщо він буде ледарем і почне сперечатися, - я, мабуть, буду вимушений відгризти від нього шматочок...

Говорив він голосно, так, що кожне слово долітало до Бітті крізь плащ Лоуренса, та осоружно хихикав ще голосніше.

- Ні, ти не посмієш... - прошепотіла Бітті.

Несподівано знесилившись, вона заплющила очі та повалилася, бідолаха, у нестямі на стіл – просто на мішок борошна, який дочка ще з вечора приготувала для випічки вранішньої паляниці...

Коли Бітті опритомніла, вже звечоріло, а над вогнищем господарювала Трита, помішуючи ополоником щось у казанку. Виявляється, Бітті проспала весь день на їхній з Лоуренсом канапці: хтось дбайливо переніс її у спальню, підіткнув ковдру.

- Де Маля Олу? Синку!.. – жінка занепокоїлася.

Вона вибігла у кухню – і зупинилася: вся сім'я була у зборі за вечерею. Ло дзеленчав струнами, вигадуючи нову баладу, Трита мила начиння, а Маля Олу з охотою обгризав духмяне м'ясо на кісточці, яке ще димилося.

- Тобі краще? - запитав Лоуренс.

Він відклав гітару, побачивши дружину, і розкрив назустріч обійми.

- Матусю, я їв таке смачне м'ясо! - Маля Олу протягнув до неї забруднені жиром рученята. – А татусь змайстрував мені з дерева солдатики і пошив йому одержу!

Трирічний хлопчисько видобув з-за пазухи та зсипав на стільницю дрібнички лялькового розміру: зелену курточку, жилет, черевички із золотими пряжками і капелюх Святого Патріка.

- Хоч сам він по собі на диво бридке створіння, але вечеря була фاینезною, люба! - сказав Лоуренс, міцніше притискаючи до серця свою любу Бітті.

- Ви що! Їли лепрекона?!

- Та боронь боже!.. – Лоуренс оглушливо розреготався. – Він приймає ванну у твоєму чайному кухлі! Сама подивися!..

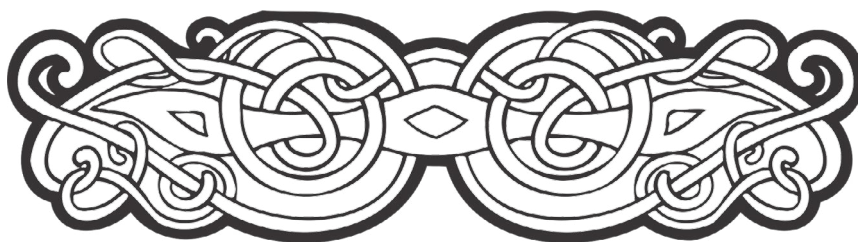
Він сміявся так, що Трита з переляку трохи не впустила якесь начиння, що вона обачно вийняла з кухонної шафки аби показати матері:

- Мамо! Лепрекон нагородив тебе за любов! Сказав, що твоє серце гідно золотих монет. Тепер ми багаті!..

Дівчинка насилу підняла вгору важений горщик, наповнений доверху золотими монетами. Маля Олу лукаво визирнув з-під ліктя сестри й щасливо пропищав:

- А мені гном подарував квіточку!

На долоньці у хлопчика лежала пом'ята, але цілісінька, та сама – хоча потім люди верзли чимало різних дурниць!.. – найсправжнісінька чотирилиста конюшина...

АНДРІЙ ЛОЗІНСЬКИЙ І НАЗВА ЙОМУ РАГНАРЬОК

Убиваючи, вони кричали.

Налітали на беззбройних молодиків, як круки з сірого неба, стрибаючи навколо, трощачи їм кістки кулаками, не витягуючи зброї з піхов. Їхній розпачливий пронизливий крик котився морозним полем, підхоплений вітром, що перетворював його у звіряче ревіння.

Тейт не дивився на них. Його погляд втонув у чорних очах старого Грімо, що сидів супроти на шкурах, заклавши худі ноги під себе. Татуювання на обличчі жерця зобгалося на глибоких обвітрених зморшках. Кошлата сіра борода сягала грудей. Він невідривно стежив за лезом сокири, яке поскрипувало, коли Тейт повільно водив ним у замерзлому піску.

– Скажи мені, жрець, – мовив Тейт, – ти відчуваєш, що смерть поряд?

Грімо вишкірився.

– Що ти можеш знати про смерть, ярле? Ти уже й забув, коли востаннє бачив погляд жерця.

– Я не забув, – відказав Тейт, – пам'ятаю погляди братів, що ти убив. Попіл селища, яке ти розграбував.

Десь далеко засичала сталь. Якийсь молодик скрикнув, коли варяг втопив мечя йому в черево. Тейт пам'ятав ім'я цього хлопця. Пам'ятав імена їх усіх.

– Я виконував волю богів, – прохрипів Грімо.

Вітер пробирав до кісток. Позаду Тейта,

з-під купи навалених гілок і стовбурів дерев, що служила хижою, почувся ледь чутний дитячий плач. Хвойний ліс неподалік зашумів під подувами суховію, що підійняв у повітря срібний пил. Тейт здригнувся і міцніше стис дrevко сокири. Суглоби хруснули.

– Боги наказали викрасти і убити жінок?

– Жінки не мали померти, – відказав Грімо, – та такий довгий путь був для них надто важкий. Ми поклали край їхнім стражданням.

– Чому ж тоді Хейлу не убив?

Грімо посміхнувся.

– Вона сильна у тебе, ярле.

– А може ти хотів виторгувати життя за неї?

– Тейт навідліг ударив жерця, від чого той розпластався на землі.

Ярл устав, вгамовуючи злість, що закипала у ньому. Жрець боязко зиркнув на нього з землі, потираючи ударену вилицю.

Останнього молодика, що залишився в живих, Тейтові люди опустили навколішки. Молодий жрець не захищався, не затуляв закривавлене обличчя, коли його лупцювали. Піднімав погляд до неба, наче молячись богам, яких зрадив, піддавшись волі безумця.

– Ти гнав нас майже рік, – прохрипів ярл, – лісами і долинами. Від села до села. Ми шукали тебе під кожним каменем. Сучий сину, скільки ж покручів ти породив із нашими жінками?

– Покручів? – Грімо примружив очі, відсапуючись, – це так ти називаєш своїх нових людей?

– Мої люди, – процідив Тейт, кладучи йому сокиру на плече, – за рік пройшли тисячі верств, переслідуючи викрадача їх дружин. Та не встигли. І зараз убивають хлопчаків, з якими колись ділили хліб. Твоїх посіпак. Розраду помстою – єдине, що я можу їм дати зараз. І лише по моему наказу, – Тейт зашипів жерцю в обличчя, – вони поки не чіпають тебе.

– Закінчується третій рік без літа, ярле, – мовив Грімо, – море на сході сковують льодовики. Звірина іде звідси. Ти добре знаєш, що це за знамення.

Тейт відсахнувся.

– Батько давно попереджав мене, що ти втратив глузд. Треба було покінчити з тобою ще у селищі.

– Цілі общини знаходять мертвими, Тейте, Сину Вовка. Альви виповзають з туману і крадуть дітей, тягнучи їх у темряву. Тролі покидають свій

теплий край, нападають на людські селища, палячи усе на своєму шляху.

– Бо тролі давно знахабніли...

– Бо вони бояться. Як і уся живина. Я бачив видіння, Тейте. Земля здригнеться від землетрусів. Древа вириватиме з корінням, а гори перекинуться. Їжа уся родитиметься мертвою. Вовк Фернір вирветься з клітки і пожере зорі та Місяць. А коли упаде темрява, з півночі прийде корабель, повен чудовиськ. Він буде зведений із нігтів мерців, і назва йому буде Нагльфар.

У Тейта смикнулися вилиці. Лють переповнювала, та він силкувався приборкати її. Неподалік, гріючи руки біля вогню, загорнута у шкури, сиділа Хейла. Мьорд, Тейтів восьмирічний син, огортав гномиху за плечі, шепочучи їй щось. Тейт хотів бути там, поряд із ними. Після довгих місяців переслідування й поневірянь він уже не пам'ятав обличчя Хейли. Не пам'ятав її тепла. Чи пам'ятає вона його?

– Рагнаршок уже тут, ярле Тейт, – десь дуже далеко озвався хрипкий голос, – ти не можеш бути настільки сліпим.

Інгвар Корозубий одним могутнім ударом відтяв голову хлопцю, що стояв навколішках. Чоловіки залишились стояти там, поміж трупів, безвільно опустивши закривавлені руки, вдвляючись у небо, наче камінні стовпи посеред сірого безликого поля.

– Чи бачиш ти, – відсторонено мовив Тейт, – наскільки глибока їх туга?

– Я був обраний богами для порятунку людей. Вони наказали мені йти з селища і заснувати нову общину у горах, біля поселень гномів. Жінки були потрібні.

– Потрібні, аби гвалтувати їх? – Тейт приклав лезо сокири до підборіддя Грімо.

– Аби вижити, – прошепотів жрець. – Аби дати потомство. У тій хижі, – він кивнув на халупу позаду Тейта, – дев'ятеро моїх синів і доньок. Я дарую їх тобі, ярле.

Уже вечоріло. Люди Тейта наближались, стискаючи мечі. Тейт кивнув їм.

– Перемогти холод і темряву може лише той, хто має заради кого битися, – мовив Грімо, – хто має вогонь у серці, ярле Тейт.

Чоловіки пройшли повз, обмотуючи леза шкурами тварин, що зняли із тіл убитих. За мить на

кінцях грубих мечів запалахкотіло полум'я, підхоплене з вогнища Хейли.

Тейт зупинився позаду Грімо, що спостерігав за варягами, які підносили палаючі мечі до віття халупи. У чорних очах жерця виблискували язички полум'я, коли воно повзло уверх дерев'яними стінами. Він здригнувся, почувши дитячий плач.

– Ось мій вогонь, старий, – ледь чутно мовив Тейт. – Запам'ятай добре його жар. Бо ти вже ніколи не відчуєш тепла.

***

Вони залишилися на нічліг там, де убили людей Грімо. Чоловіки знайшли у запасах жерців ель і вино, які прислужили їм снодійним зіллям. Тейт не пив. Вирішив першим постояти на чатах, та до ранку не будив нікого, аби його заступили. Варяги поснули п'яним сном, Хейла тихенько сопіла під товстими шкурами. Грімо, зв'язаний, лежав колодою за десяток кроків. Ніхто не бачив, як уночі одинокий ярл тремтячими руками відрізав пальці покійникам і кидав їх у вогонь.

Четверо спустошених чоловіків, хлопчик, маленька жінка і живий мрець зустріли світанок в путі. Голий Грімо, скований по руках і ногах, плівся позаду. Харольд Еймундсон смикав за мотузку, коли жрець відставав від гурту. Він вигукував прокльони, та Тейт і варяги, занурені у власні думки, залишалися глухими до його слів.

Ярл ішов поряд з Хейлою, тримаючи її за руку. Гномиха не проронила жодного слова за перший день шляху. Багатомісячна подорож навіть для міцного гном'ячого тіла не могла минути безслідно. У полоні Грімо Хейла застудилася. Синці і порізи вкривали її схудле тіло щільним блакитно-червоним узором. Вона йшла мовчки, часто шпортаючись, і Тейт намагався триматися поряд, аби підхопити її, якщо гномиха зовсім утратить сили.

Жрець помер на світанку другого дня. Ослаблений, він спіткнувся і розпластався на морозній землі, уже не в змозі підвестися. Харольд, не обертаючись, відпустив мотузку. Зовсім скоро старече, посиніле від холоду тіло, зникло за пагорбами.

Того вечора ярл заговорив.

– Попросимо притулку у гірському селищі Варгхайн, звідки родом Хейла. Маю надію, що норів поважного Града пом'якшився з віком, і він

дасть нам притулок на деякий час. Хейла хворіє, їй потрібне лікування. Нам потрібні харчі. І час, щоб вирішити, що робити далі, бо домівки у нас уже немає.

Гуннар Рінд, величезний варяг, що сидів навпроти, пирхнув. Харольд Еймундсон нахмурився. Ингвар Корозубий, затягнутий з ніг до голови у товсті шкури, вирячився на Тейта, припинивши чистити меч. Мьорд втупився у помаранчеву землю, на якій вигравало світло від полум'я невеликого багаття у центрі кола чоловіків.

– Гном'яче селище? Просити щось у гномів?

Тейт відчув, як Хейла поряд засувалася на шкурах.

– Вертатися на берег немає змісту, – озвався Мьорд, – це кілька місяців шляху. І там нас нічого не жде, лише попіл та привиди.

– Є людські селища у цих місцинах... – почав Харольд.

– Зі скількох сіл на шляху сюди нас виганяли вилами і вогнем? – осік його Тейт. – У скільки сіл нас не пускали? На кого ми схожі? – він обвів поглядом гурт. – На розбійників? Сіромах? Блукачів, степових піратів?

– Слухаючи тебе, Тейте, ми поплили в той злощасний похід у Трольботен, – Харольд Еймундсон устав, – слухаючи твої команди, Сину Вовка, ми втратили там десятки людей. Ми вернулися ні з чим, щоб знайти попелище на місці нашого селища, яке ти залишив на захист хлопчаків і старих... Втратили домівку. Не встигли врятувати наших жінок. І це все заради того, щоб тепер...

– ...зачинати дружбу з убивцями і злодіями? – Гуннар не добирає слів.

Тейт міцніше притис Хейлу до себе. Відчув її тремтіння. Стис держак сокири, що лежала на колінах.

– Ну все ж ярлову гномиху ми врятували, – вишкірився кривою бурою посмішкою Ингвар Корозубий, – тепер хоча б молодий Тейт має об кого тертися уночі. А я з гном'ячою покиддю спати не згоден, – сплюнув, – краще уже з козою чи тролем.

– Не смій так говорити про мою матір! – Мьорд схопився на ноги і сягнув по меч. Ингвар скочив до нього, різким ударом в щелепу збив хлопця з ніг і приставив лезо сокири до обличчя.

– Щось твоє щеня розгавкалось, Тейте, – мовив Гуннар, – може, навчити його манерам?

Інгвар знову виширився і втиснув лезо сокири хлопцю у вилицю. На лезо бризнула кров, Мьорд застогнав.

– Перестаньте.

Тейт підвівся.

– Пан Град пам'ятає Хейлу. Пам'ятає мого батька. У його селищі ви зможете відігрітися, відпочити. Наїстися. Усі конфлікти з родом гномів давно забуті...

– ЗАБУТИ?!

Тейт відскочив убік, та не настільки швидко, аби уникнути удару булави Гуннара. Шпичаста головка втиснулася йому в плече, різкий біль проштрикнув груди. Наступної миті кулак у металевій рукавиці засліпив ударом в обличчя. Тейт упав, випустивши з рук топір.

На мить вогнище згасло, а зірки на небі вибухнули численними іскрами. Крізь біль і шум у вухах Тейт почув біганину. Хтось закричав. Жовтогаряче світло залило темряву, і він побачив постать Гуннара, що зіперся йому ногою на груди, тицяючи булавою в роз'юшене обличчя.

– Ти добре пам'ятаєш, сучий сину, – шипів Гуннар, – що гномське падло зробило з моїми братами і сестрами, – він натиснув ногою Тейту на горлянку, – як воно викрало їх з домівок і катувало на мурах Грундгарда, перед носом у армії Вікторіана Великого. Як воно обсмалювало їх і сотні інших полонених своїми пекельними машинами, наче якихось гусей, – він нахилився впритул до Тейтового обличчя, – а чи пам'ятаєш ти, як гори вибухали під ногами у наших батьків? Як душилися від смердючих газів наші брати, гинучи не в бою, а серед голих скель, не бачачи ворога!? Люди вели з ними війни протягом трьох поколінь. Ніякі договори цього не змінять. А тепер, – він обернувся до інших, – наш новий ярл бере собі за дружину сучку з цього бісового кодла! Нібито заради миру! І хоче, аби я, Гуннар Рінд, син Трауна, теж спав із ними під одним дахом! Ось тобі моя відповідь, – він плюнув в обличчя Тейту.

Тейт з усіх сил ударив ногу, що притискала його до землі. Він задихався. Чув, як стогне син. Як схлипує Хейла. Наче десь із неба прозвучав охриплий голос Корозубого:

– Хлопчак просто хотів поповнити гарем.

Хтось зареготав.

Раптом тягар, що притис його до землі, роз-

давлюючи груди і шию, зник. Тейт перевернувся, хапаючи ротом повітря і зайшовся гучним кашлем, тримаючись за горлянку. У голові тріщало і дзвеніло, наче хтось насипав туди залізничка і добряче струсив.

– Ні!

Мьорд?

– Тейте, я хочу, щоб ти дивився, – почув він.

Вишкірений Корозубий коліном притис до землі безбройного Мьорда, що звивався і намагався вдарити варяга в пах. Гуннар, намотавши на закривавлений кулак руде волосся Хейли, тримав її перед собою, занісши над головою булаву.

– Я хочу, щоб ти побачив, ЯК МАЄ БУТИ. Хороший гном – це гном з розваленою головою, ярле Тейт.

З величезних широко розплющених зелених очей Хейли рікою лилися сльози. Вони виблискували при світлі вогню, та дивилася вона не на Тейта, що силкувався устати за крок перед нею. Вона дивилася у темряву позад нього і губи її беззвучно промовляли молитви.

– Благаю, Гуннаре, – тихо мовив Тейт, випльовуючи кров. Перед очима усе розплилося – благаю... – він простягнув руку до Хейли, – ми підемо самі... Не роби...

Тейт бачив вогонь. Вогонь позаду них. Вогонь у волоссі Хейли. У очах Гуннара. Бачив, як вогонь переливається на блискучій поверхні головки булави, що нависла над головою гномихи. А потім він відчув вогонь, його спопеляючий жар у руках, коли рвонувся до вогнища, занурюючи долоні у полум'я, вихоплюючи звідти палаючу головешку. Він швиргонув полум'я у спотворене гримасою і багряним світлом обличчя Гуннара Рінда.

Варяг закричав.

Інгвар Корозубий схопився на ноги. Мьорд, не чекаючи, ударив його в пах і перекинув через себе. Гуннар Рінд, крутнувся і, тримаючись за обличчя, репетуючи і лаючись, кинувся на Тейта, замахуючись булавою.

Тінь велета на мить затулила багаття. Шваркнула сталь. Харольд Еймундсон, раптом виригнувши з темряви, відбив удар Гуннара. Його короткий меч зіткнувся з древком булави, від чого держак вибухнув тисячами скалок. Шпичаста головка упала на теплий ґрунт, Гуннар спіткнувся і налетів на Харольдів лікоть. Широкоплечий

варяг, відштовхнувши Рінда в бік, до лежачого на землі Ингвара Корозубого, устав між Тейтом і двома вікінгами, стискаючи двійко мечів. Гуннар Рінд і Ингвар Корозубий відсапувались, тримаючи зброю наготові. Атакувати Харольда вони не наважувались. Мьорд підбіг до Хейли, допомагаючи їй устати.

Грізний велетень, відкинувши волосся, загарчав:

– Ви, псюки, зовсім забули про честь.

Тейт застогнав, тримаючи обсмалені руки перед собою. Дихати було важко, у грудях пекло.

– Ви напали на свого ярла, – продовжував Харольд, – Намагались убити його беззбройну дружину. Вам варто було б повідтинати голови і кинути до псарні.

– От тільки псарні немає, – озвався Ингвар, шморгнувши носом, – і сараю. І домівки. І моєї старої Ліліт. Із-за оцього вилупка, – він вказав мечем на лежачого в золі Тейта, – тож дай нам погратися з ним і його рудим коротуном. Єдина втіха залишилась.

– Замовкни! – гримнув Харольд, – Ви не зачепите ні його, ні його дружину. Ні Малого Вовка. На світанку ви підете геть.

Варяги нахмурились.

– Натомість я пропоную вам свої мечі і свою майстерність. Я піду з вами.

– Отакої, – присвиснув Ингвар.

Гуннар стояв поряд і затуляв долонею обпалене лице, важко відсапуючись у долоню. Його гарячковий погляд блукав вогняним колом, зупиняючись то на лежачому ярлі, то на Харольді, що стояв перед ним, направивши мечя йому в груди.

Харольд продовжив, обернувшись до Тейта.

– Я прийняв рішення. Ми пошукаємо вдачі у людських селах. Ти хоробрий воїн, ярле Тейт. На твою долю випали важкі рішення. Та останнє я прийняти не можу.

Один з мечів зашипів у піхвах.

– Зараз наші шляхи розходяться. Прощавай, ярле Тейт, Сину Вовка. Доброї тобі долі. Для мене було честю служити тобі.

***

Холодна вода зі струмка обпалювала незгірш вогню. Тейт кривився, коли Хейла омивала опіки

і перемотувала долоні сухою тканиною. Мьорд видерся на скелі, і, стискаючи у руці меч та представивши до лоба долоню дашком, вглядався в горизонт. Гуннара Рінда, Корозубого та Харольда видно не було. Вони пішли перед світанком, забравши частину їжі і води.

Хейла закінчила перемотувати руки Тейту і подивилася на нього. Тейт глянув на відображення у її очах – обличчя худорлявого чоловіка з борідкою, багряною від крові, що запеклась, і вилицями, що виступали зі шкіри, наче леза. Обличчя зникло, коли Хейла кліпнула і відвела погляд.

– Дякую, – мовила вона.

Жінка вперше заговорила з ним відтоді, як вони відшукали Грімо. Вперше подивилася йому у вічі відтоді, як визволив її з полону. Він приклав перев'язану долоню до її щоки, відгорнувши руде волосся, відчувши тепло м'якої шкіри. Хейла, здавалося, дивиться зачудовано, трохи грайливо.

Він достеменно пам'ятав риси її обличчя.

Ніколи не забував.

Гномиха схопила його за ніс і різко надавила. Щось хруснуло, голова гримнула болем. Тейт відсахнувся і не втримав рівноваги, покотившись похилим берегом. Хейла захихотіла. Мьорд збіг униз на батьків крик, тримаючи меч наготові, та миттю заспокоївся, побачивши матір, що заливалася дзвінким сміхом. Заусміхався теж.

Того дня, вони, здавалося, пройшли тисячі верст. Гнітюча мовчанка залишилась позаду. Вони говорили. Ніколи не згадували про полон Хейли, про важкий путь Тейта довжиною в рік і ціною в кількох вірних товаришів. Тейт розповідав Хейлі кумедні історії, що ставалися під час походів із батьком у його дитинстві. Хейла зацікавлено слухала, голосно сміялась. Здавалося, вона радіє просто з того, що нарешті чує голоси рідних їй чоловіків. Незадовго до сутінків вони зупинилися на нічліг. Мьорд пішов на полювання в хащі, залишивши Тейта і Хейлу самих. Тоді вони кохалися, пристрасніше, ніж у першу шлюбну ніч, коли майже не знали одне одного.

Місцевість ішла вгору. Скелі ставали крутішими. Незабаром трійця витягнулась колоною і простувала скелями та западинами, допомагаючи одне одному дертися по каменях.

Хейлу більше не трусила пропасниця вечорами, кашель ставав усе рідшим. Їй було легше йти.

Місцевість навколо, кам'яниста непривітна пустка – була привітною до неї, адже прихистила у себе серед скель селище гномів, у якому Хейла виросла.

Їх помітили через кілька днів. Тейт увесь час спостерігав рух у скелях, начебто невловиме тремтіння каменів, яке зникало відразу ж, як він намагався вловити його поглядом. У безвітряні ночі чулося шарудіння дрібних кущів і ковзання маленьких ніжок по гальці. Одного ранку, коли вони зупинилися біля гірського струмка набрати води, у воду перед Мьордом з плюскотом упала стріла.

Малий Вовк схопився на ноги і дістав меча, та Хейла зупинила його, взявши за руку. Скелі знову зарухалися, сірі камені затремтіли на сонячному світлі і на стежку вийшло двійко бородатих коротунів у сірих одягах, що зливалися із кольором валунів позаду. Гноми стискали короткі, наче дитячі, луки, грубо виточені із темної деревини, націливши їх на подорожніх.

– Хто йде? – пискнув один із них, грізно повівши луком в сторону Мьорда.

Першою озвалась гномиха.

– Хейла, донька коваля Дженни із селища Варґхайн. Зі мною двоє людей. Ярл Тейт, Син Вовка і його син – Мьорд. Ми не розбійники. Ми лише шукаємо прихистку у цих горах.

– Люди?

Один з коротунів задріботів стежкою униз. Тейт виступив уперед, тримаючи долоню на держаку топірця. Коротун зупинився.

– На тролів не схожі, – мовив він.

– Що люди, що тролі – один хрін, – гном, що стояв вище, сплюнув і знову націлив лук.

– Але з ними гномиха, – карлик підняв шолома на потилицю і витріщив булькаті очі на Хейлу.

– Як ти зрозумів, що то гномиха? Може то маленька людина? Я бачив таких...

– Вона знала дідуся Дженну...

– Хлопці, – стиха мовила Хейла, піднімаючи руки, – чи не могли б ви відвести нас до селища..?

– НІЗАЩО! – викрикнули хором гноми.

– Чужинцям у Варґхайн зась!

– Але я не чужа, – посміхнулася Хейла, – я тут виросла. Я знала коваля Дженну, що виховав мене. Вельмишановного Града. Я знаю навіть вас, Бімо і Бомо, синів Брандона Лучника. Як ся має славетний воїн? Чи руки його й далі вправні, а зір

гострий, як у сокола?

Гноми перезирнулися.

– Та вона чаклунка! – викрикнув коротун, що стояв на скелі.

– Тихіше, братику, – мовив гном, що стояв ближче. Повернувся до Хейли і заговорив грізно, – чому ти, Хейло, донька Дженни, хочеш привести у селище людей? Якщо ти дійсно виросла у Варґхайні, ти маєш достеменно знати його закони і правила...

– Ет, я зараз їй як ото білці в око...

– Цить!

– Це моя родина, милий Бімо, – промовила Хейла, – це мій чоловік і мій син. Ми ідемо разом.

Бімо нахмурився. Бомо позаду присвиснув, опустивши лука.

– Ні, ну такого я ще не бачив...

– Тихо, бовдуре! – Бімо повернувся до Хейли, – ви зайдете у селище під нашим конвоєм. Попросите аудієнції у пана Града. Якщо він Вам відмовить, ви зникнете. Зрозуміло?

Хейла кивнула, посміхаючись.

– Зброю здати. А викинете якісь фокуси, так Бомо відразу пустить стрілу комусь в писк.

***

Коротуни вели трійцю вузькими стежками і ущелинами в скелях, крізь печери і катакомби. Спершу Тейт намагався запам'ятовувати шлях, та швидко облишив цю затію. Без топірця він відчував себе наче голий. Роззброєному Мьорду теж було тривожно, і лише Хейла почувалася впевнено, жваво крокуючи за бороданями та інколи весело перекидаючись з ними словами.

До селища, закованого у камені, вело кілька покручених стежин, що розходились від нього, як сонячне проміння. Такою стежкою, пройшовши дерев'яну браму, подорожні вийшли на кам'яну площадку на скелі, і перед ними розгорнулося гном'яче селище Варґхайн.

Хатини у селищі були невисокі, зведені з брунатного і червоного дерева та покриті металевим похилим дахом. Розкинулись вони у кам'яному колі хаотично, створивши чудернацький узор вулиць і провулків, що сходились у широку площу у центрі села, закладену бруківкою.

Гноми зупинилися посеред центральної площі,

і Тейт зрозумів, що тепер на них витріщаються усі поселенці села. Коротуни визирали з вікон, діти повибігали з будинків, наче у село завезли якусь заморську диковинку. Перед подорожніми височів велетенський дерев'яний будинок. У його вікнах майоріли вогні, з димарів валив дим. Низенькі двері розчахнулись і з будинку вийшов старий огрядний гном, витираючи шматкою брудні пальці. Його довге сиве волосся сягало пояса, як і срібна густа борода, темна від смальцю і пороху. Гном з-під насуплених кошлатих брів обвів поглядом новоприбулих.

Бімо й Бомо упали на коліно. Прихилилася й Хейла і вказала рукою Тейту з Мьордом зробити так само.

– Хто ваші полонені, сини Брандона? – прогарчав старий гном.

– Вельмишановний Граде, – мовив Бімо, – під час ранкового патрулювання ми натрапили на цих подорожніх. Гномиха каже, що вона – пані Хейла, донька покійного коваля Дженни. З нею її чоловік, ярл Тейт і їхній син – Молодий Вовк Мьорд.

Град, здавалось, ще більше нахмурився, його обличчя повністю сховалось у зморшках і срібній сивині. Погляд ковзнув по обличчю Хейли, ледь затримався на Мьорді. Зупинився на Тейті. Старий гном підійшов до нього і махнув рукою, аби той устав.

– Не такого мужа я запам'ятав, коли видавав заміж молодицю Хейлу, – мовив гном, – я запам'ятав зеленого хлопчиська, який щойно навчився тримати меч.

– Багато літ минуло, вельмишановний Граде, – посміхнулася Хейла, теж підводячись, – ми подорослішали. Можливо навіть більше, ніж мали б.

Град не зводив очей з Тейта. Тейт ледь витримував свинцевий погляд старого гнома, розуміючи, що якби він не був роззброєний, він уже б стискав топір. Гном'ячий народ затих, узявши їх у живе коло на площі.

– Ти справді ярл? – прогарчав Град, – де ж твій народ?

– У Вальгаллі, – відповів Тейт.

– Ганьба тому вождю, який пускає своїх вояків у Зал Слави, – Град підійшов до Мьорда, – поперед себе.

Хлопчик устав, не дивлячись у вічі гнома.

– Вони держать там місце й для мене, вельмишановний Граде.

– Багато місяців тому я чув про бунт жерців у якомусь із людських селищ, – Град відкинув брудну шматку, в яку витирав пальці, на землю, і повернувся до Тейта, – у селищі, що було залишене хлопчикам і старим, поки їхній ярл, засліплений жадобю здобичі, відправився у плавання на північ.

У натовпі зареготали.

– Ніхто не очікував удару в спину, – мовив ярл, відчуваючи, що червоніє, – ми втратили домівку. Втратили наш народ. Тому й прийшли сюди, просити вас про допомогу і сподіваючись на милість.

– І ви її матимете.

У натовпі загомоніли, та Град помахом руки перервав шум.

– Сьогодні ви – мої гості. Їжте, пийте, залікуйте рани, – він окинув поглядом трійцю, – та пам'ятайте, що Ви тут чужі. Майте повагу до усього, що Вас тут оточує. І запам'ятайте: домівкою це селище Вам не стане ніколи.

***

Тейт стояв голяка на порозі хижі і вглядався у темінь перед собою. Їхній дерев'яний дім, у якому Град дозволив зупинитись, стояв на окраїні селища трохи вище сусідніх, на високому округлому камені, посіченому дрібними тріщинами. Ніч була морозна. І хоча по будинку розлилося м'яке тепло з комина, Хейла у ліжку все рівно закуталась у шерстяні коцики.

Тейтів погляд блукав високо над будинками, над скелями, що оточували селище. Він вдивлявся у хмари чорного диму, що численними стовпами нависали над скелями, піднімаючись з вогню десь далеко за межами кам'яного кола, у якому заховалося селище.

Наче палають самі гори.

З будинку Града зграйками висипали гноми, багато з них сп'янілі, ледь трималися на ногах. Дівчатка хихотіли і шмигали біля нечисленних хлопчаків, що простували доріжками через площу, вистелену бруківкою у центрі Варгхайна. Тейт помітив Мьорда, що знічено посміхаючись, перемовлявся з однією опецькуватою гномихою.

– Ти помітила, – озвався Тейт, – як мало тут чоловіків?

– Я не дивлюсь на інших чоловіків, – муркнула Хейла, – у мене є свій муж.

Тейт почув позаду легкі кроки, а потім міцні руки охопили з-заді його стан. Відчув тепло м'яких губ у себе між лопаток.

– Ходи в ліжку, – прошепотіла Хейла, – без тебе холодно.

– Цей дим, – мовив Тейт, піднявши голову, – я не бачив його уранці. Щось палає у горах?

Хейла хмикнула.

– Колись, під час війни з людьми, – заговорила вона, обходячи Тейта, – у цих горах працювали фабрики Грундгарда. День і ніч вони диміли, виготовляючи гномам зброю і вибухівку. Лати і шоломи, – Хейла заштовхнула Тейта в дім і зачинила двері, – та зараз, коли війна забута, у них обробляють деревину і метал для довколишніх селищ.

– Деревина не куриться чорним смогом... – почав було Тейт, та гномиха підійшла до нього, стала навшпиньки і поцілувала.

Тейт ще довго лежав без сну після того, як вони розімкнули обійми і втомлені попадали на ліжку. Він вдивлявся у темряву хижі і тер обпечені долоні, що свербіли під грубою намотаною тканиною. Камін давно згас. В хижі ставало дедалі холодніше, тож він натягнув на сплячу Хейлу своє покривало. Мьорд так і не прийшов. Він так давно не бачив однолітків. Мьорд перетворився у дорослого чоловіка набагато раніше, ніж це у свій час здійснив Тейт.

Від золи у каміні ще йшов легкий жар. Тейт присів перед нею і простягнув руки. Він згадав, як палала, складена з гілок халупа Грімо, коли вони знайшли його. Прокльони жерця знову зазвучали у голові, наче старий стояв поруч.

Хейла позаду заворушилася під покривалами.

– Чому не спиш? – почув Тейт її голос.

– Хейло, скажи мені одну річ.

– Я слухаю, любий.

Тейт підвівся.

– У халупі Грімо, – повільно мовив він, – що ми спалили там, у долині... була й твоя дитина?

Хейла не відповіла. Тиша у хижі переривалась лише її диханням і стогоном вітру назовні, що грюкав відсталими дошками на даху.

– Тейте... – озвалась гномиха, – я знаю звичаї... Ці діти не мали жити...

– Можливо я розгнівав богів, – перервав її Тейт, – накликав кару на себе і свій рід.

На даху щось знову глухо гримнуло.

– Ти б накликав кару, якби не виконав свій

обов'язок, – відповіла гномиха, – якби не був ярлом.

Тейт глянув на Хейлу, що ледь посміхалася. Посміхнувся у відповідь, та наступної миті задер голову. На даху щось хруснуло. Він почув глухе шкряботіння, а потім тихий швидкий ритмічний звук.

Кроки.

– Це не вітер...

Оглушливий тріск роздер тишу, Тейт ледь устиг відскочити перед тим, як у стелі розкрилася величезна діра, і з неї у хижу ввалилась безформна зелена купа.

Тейт приголомшено намагався роздивитися у темряві, що воно таке. Хейла заціпеніла на ліжку. Раптом створіння пронизливо заверещало і метнулось до дверей. Тейт зреагував блискавично. Він кинувся вперед, поваливши істоту на підлогу, почав обсипати її ударами. Купа застогнала, коли Тейтів кулак ударився об масивний ніс, розім'явши його по безформному обличчю. Наступний удар пішов нижче, і Тейт відчув як фаланги пальців натрапили на гострі зуби, подробивши їх. Істота корчилася, намагаючись відбиватись, затулятися товстими руками.

Тейт припинив бити. Знадвору пролунали крики і звуки біганини.

– Хейло, замкни двері!

Гномиха вскочила і підбігла до дверей, забивши засувку у гніздо. Тейт схопив за шматяний комір істоту і нахилився над її спухлим закривавленим обличчям.

– Це набіг? Скільки вас? Відповідай!

Істота виплюнула темну кров.

– Не... не... Хррр...

Тейт устав. У двері загупали.

– Потрібно знайти Мьорда, – мовив він, – і вшиватись. Виберемось через дах...

– Агов! – почулося знадвору, – що у вас там сталося? Ми чули крики.

Тейт завмер. Закліпав, глянув на істоту, що корчилася, намагаючись забитися у куток подалі від нього. Хейла подала Тейту топір, він підійшов до дверей і відчинив їх. Замружився від світла, що лилося з панцирів здоровенних світляків, що їх двійко молодих короткобородих гномів-чатових стискали у руках, виставивши поперед себе. Позаду них стояв стурбований Мьорд.

Тейт відійшов, пропускаючи їх у хижу.

– Це що за хрін? – він тицьнув топірцем у істо-
ту, що вовтузилась у кутку, затуливши голову і
підібгавши товсті ноги.

– Ох-хо, – видихнув один з гномів, – щось вони
почастішали.

– Що це таке?

– Троль. Осліп, довготелесий?

Зелена істота ще більше зіщулилася, коли на
неї упало світло зі світляків. Тепер Тейт побачив.
Величезні босі ноги ковзали по дерев'яній підлозі,
довгі нігті залишали глибокі борозни. Широкі
плечі і груди обтягувало щось на кшталт старо-
го мішка з прорізаними у ньому отворами для рук
і голови. Засмальцьоване чорне волосся зліплени-
ми пасмами опускалося нижче плечей, величезні
трипалі долоні охопили голову, бо ліктями істота
затуляла розбите обличчя. Чималого розміру ніс,
скривлений вліво від удару Тейта, чудернацько
стирчав між вибалушених темних очей довжелез-
ним дзьобом. З ніздрів на спухлі губи струменіла
чорно-зелена кров.

– Добряче ти його відгамселив, – один з гномів
присів і простягнув до троля руку. Той глянув на
неї і відсахнувся.

– Ну розповідай, – мовив інший, – що вивіду-
вав?

– Ми уже чотирьох таких повісили минулого
місяця, – озвався перший, – тож краще тобі спі-
впрацювати. Гляди й відпустимо. Чесно.

Троль гарячково захитав головою.

– Нне... нне... вивідував... їжки... їжки

– Що він там меле в біса?

– Їжі просить.

– Та не тягнеш ти на голодуючого! – один з
гномів підійшов і потягнув троля за ногу. Троль
знову заверещав, – відведемо тебе до Града, вирі-
шить, що з тобою робити.

– Їжки! Їжки діткам! Малі дітки в горі... В пе-
чері!

Троля поставили на ноги і потягли з хижі. Тейт
скривився, Хейла притулилась до нього.

– Якби він був озброєний, ми б уже були мертві,
– кинув Тейт гномам вслід, – Град не надто зрадіє,
коли дізнається, які хвацькі у нього вартові.

Один із коротунів рвучко обернувся.

– Стули пельку, людино. У тебе тут прав не
більше ніж у цієї погані, – гном кивнув на ридаю-
чого троля. – Одне наше слово – і тебе звідси ви-
кинуть. І не подивляться, що спиш із гномихою.

***

Град надав інструменти і кілька добрих дощок,
аби залатати діру в даху хижі. Цілісінький наступ-
ний день Тейт із Мьордом стукотіли молотками і
пиляли, а Хейла готувала їм їжу і підносила гарячі
напої, щоб зігрілися. Халупа була стара і прогни-
ла, Тейт підозрював, що у ній давно ніхто не жив
до їхнього поселення, тож міняти прийшлося ледь
не увесь дах.

Троля Град вирішив не страчувати. Натомість
він замкнув його у підвісній клітці на головній
площі села на втіху малим коротунам. Дітлахи
вешталися біля клітки, кидали у нього камінцями
і яблуками, найхоробріші навіть простягали до
троля руки. Здоровань не реагував. Він сидів на
прутах, заклавши ноги під себе, і дивився кудись
уверх, на величезні скелі, що оточували селище.
Інколи хтось із вартових давав йому води і їжі,
та він виштовхував миски з клітки у безмовному
протесті проти ув'язнення. За це його били, засу-
ваючи палиці у клітку, і він вилазив по металевим
прутам ледь не на стелю. Коли наруга припиня-
лась, він, побитий, у чорних синцях і з ще незагоє-
ним обличчям, важко опускався на долівку кліт-
ки, і його погляд знову спрямовувався в долину
між скель.

Тейту інколи здавалось, що він плаче.

Робота затягнулась до пізнього вечора. З-за гір
знову повалив чорний дим, по усьому селищі за-
горілися світляки, освітлюючи вулички. Хейла з
сином уже пішли спати до хижі, а Тейт ще сидів на
даху, насолоджуючись гарячим чаєм. Гном'ячий
народ, в основному опецькуваті гномихи із дить-
ми і старі, поволі розбрідався по хатинах. Вартові
сиділи біля кострищ, переповідаючи історії і цму-
лячи ель. Троль у клітці згорнувся калачиком на
металевих прутах.

Тейт сьорбнув іще чаю. Глянув на стовпи чор-
ного диму, що розсіювались у темному небі. Що
відбувається у підніжжі цих стовпів? І чому у се-
лищі так мало чоловіків?

Вулиці уже повністю опустіли. На небі запала-
ли іскри, що наче відбилися світінням світляків на
бруківці і стінах будинків. Повний Місяць ховав-
ся у згустках диму.

Раптом він відчув щось дивне.

Війнуло холодом.

Навколо запала тиша.

Тейт перестав чути голоси у хатинах, веселі розповіді вартових, шум дерев, тріскіт вогню, скрипіння світляків і коників-стрибунців. Абсолютна непроникна тиша, наче його занурили у воду. Він глянув на дим. Чорні набубнявілі хмари неначе застигли на своєму шляху до неба, матеріалізувавшись, перетворившись у колони.

Тейт зістрибнув з даху хижі, плавно з'їхавши похилою стіною. Відкинув баклажку з чаєм, та упала на камені і застигла, не розливши чаю. Стукоту він не почув.

Хотілося закричати.

Якщо він оглух? Заніс якусь заразу в рани чи ударився десь головою?

Тейтів крик гримнув по вухах, та ніхто його не чув. Усміхнені вартові застигли біля вогнища, полум'я біля їхніх ніг залякло в танці. Птахи зупинили свій політ на фоні срібного місяця.

Блиснули зорі.

Хтось стояв у центрі площі. Темна постать, нижча зростом за людину чи гнома, повільно підняла руку і вказала на Тейта.

Перш ніж Тейт устиг подумати, чи не піти у дім по зброю, ноги самі понесли його з каменя доріжкою униз до площі, де стояла мара. Він оминув будинки і вийшов на світло, підходячи до центру плацу. Зростом і статурою тінь не відрізнялась від дитини, та Тейт не бачив її обличчя. Він почув, як стукотить його серце. Тінь стояла над світляком, що освітлював бруківку навколо. Світло, що падало на постать, наче тонуло в ній.

– Хто ти? – почув Тейт свій голос.

Постать ледь розвернулася, і світло осяяло частину її обличчя. Обличчя дитини, що могло б бути прекрасним, якби не було вкрите кіркою попеченої шкіри. Тейт відсахнувся. Мить дитя дивилося на нього темним проваллям, що залишилося на місці ока, а потім його лице і груди знову занурилися у темряву.

– Згадав нас, ярле Тейт?

З провулків і будинків повиходили інші діти. Їхні обличчя були незримі за ширмою темряви. Тейт достеменно знав, скільки їх.

Дев'ять.

– Ви удбурди... – прошепотів Тейт, – духи дітей, яких залишили помирати... Ви... прийшли за мною?

Несамовитий дитячий регіт розлився селищем.

– Великий Торе, великий Одіне, допоможіть мені... – Тейт підняв очі до неба. – Старий Грімо був правий... Врятуйте мене від Зла, проведіть його крізь ріку Гйоль назад у Хельхейм...

Темні постаті заговорили одночасно наперебій, підходячи все ближче і тягнучи обвуглені руки.

– Ми – зло...

– Та ми прийшли не з Хельхейму...

– Ми були тут завжди...

– Народжені у людських душах...

– Ми були й з тобою, ярле Тейт...

– Коли ти повів на смерть своїх людей на Трольботен...

– Ми стояли поряд, коли ти наказав спалити дітей Грімо...

– Ми були з тобою завжди...

– Ми були тут завжди...

– Завжди...

– ЧОГО ВАМ ТРЕБА?! – закричав Тейт, коли їх цупкі, ще гарячі горілі руки зімкнулися у нього на животі, на спині, на ногах.

– Ми покажемо тобі...

– Покажемо Рагнарбок...

Земля зникла з-під ніг. Тейт злетів уверх, над селищем, над гострим колом сірих скель, і привиди понесли його у чорне небо. Світло місяця засліпило його, і раптом він побачив, що летить над берегом. Блискучу від сонця синь унизу перекреслювала берегова лінія, що тягнулася далеко за небокрай. Вітер шумів у волоссі, та Тейт не відчував холоду, не відчував тепла від сонячного проміння. Він відчував тільки маленькі руки дітей, що стискали його ноги і руки, трималися за його плечі.

Море унизу кипіло від дракарів. Тейт бачив, як брали вони на бордаж рибацькі судна, як вішали капітанів на щоглах і топили в морі цілі команди. Як сотні варяг вистрибували з човнів і з криком, стискаючи мечі та топірці, бігли мілиною до меж селища, яке розкинулось на березі. Вони рубали і сікли малих, ледь озброєних бороданів, піднімали на списи їхніх жінок і дітей. Упала ніч і берегова лінія запалала вогнем.

Картина змінилася.

Людська кров заливає багряним мури Грундгарда, коли дев'ятистам полоненим на стінах гноми одночасно перерізають горлянки. Вікторіан Великий ударяє армією берсерків в головну браму гном'ячої столиці. У його людей під ногами рветь-

ся земля від бомб, що гноми позакладали у ґрунт під містом. Дерева вилітають з корінням, величезні валуни ховають під собою сотні варяг.

«Земля здригнеться від землетрусів, дерева виватиме з корінням, а скелі перекинуться.»

Гори.

Зеленошкірі створіння, стікаючи кров'ю, деруться гірськими ущелинами. Короткі чорні стріли впиваються у землю за ними.

Знову берегова лінія.

Люди штурмують з моря землі Трольботену на півночі материка, відгородженого від світу людей гривою гір. Вони грабують трольчі села, заливаючи їх кров'ю знову і знову.

Тейт згадав їхній похід на Трольботен.

Велика розкішна зала, оздоблена золотом. У ній – двоє. Вікторіан Великий і Грузень Довгобородь, гном'ячий король. Зціпивши зуби, вони укладають мир, тиснуть одне одному руки.

Ярлам по селам наказують брати в дружини гном'ячих жінок.

Тейт бачить своє весілля. Бачить юну Хейлу, бачить похмурого батька і заплакану матір. Бачить Грімо і його жерців, які у майбутньому зрадять їх. Бачить, як дивляться на церемонію старші воїни.

Знову скелі.

Гноми у горах відновлюють величезні фабрики таємно від людей. Тисячі чоловіків працюють на них, фабрики створюють зброю, лати, вибухівку, їх склади заповнюють усі печери і ущелини гірського кряжу. З димарів піднімається стовпом чорний дим і затуляє собою небо, Місяць і зорі.

«Вовк Фернір вирветься з клітки і пожере зорі та Місяць»

Тейт і удбурди занурюються у дим, що піднімається з гір, а потім підхоплюється вітром і стелиться по північних рівнинах тролів. Чорний смог всотується в ґрунт, у воду, випадає кислотними опадами, гублячи усе живе.

Тролі палять отруєні врожаї.

«Їжа уся родитиметься мертвою».

– Перестаньте, прошу... – Тейт силкувався замружити очі, пручався, та удбурди вели його далі.

Молоде покоління тролів вбирається в шкури диких тварин і гострить зброю. Загнані в кут, не маючи чого втрачати, вони ідуть в похід у холодні землі людей, аби відвоювати те, що їм колись належало. За спинами молодих тролів зводиться

вражаючий своїми розмірами корабель. Він йтиме попри берег, його ніс оздоблюватимуть черепами і пальцями убитих в прибережних селищах.

«І ім'я йому буде Нагльфар.»

Тейт розпластився на площі Варґхайна, тяжко дихаючи і здригаючись від сліз. Темні постаті узяли його в широке коло.

– Зло, – одночасно заговорили вони, – породжує зло. І немає цьому кінця-краю. Раґнарбок уже тут. Він завжди був тут. Він квітнув у чорних серцях і чорних помислах.

– Що мені робити... – хрипів Тейт, давлячись слізьми.

– Слідувати долі, – мовили постаті, – або розірвати це коло, ярле Тейт. Лише той, хто має вогонь у серці, може боротися із темрявою.

Блиснули зорі. Постаті розчинилися у темі, залишивши ридаючого Тейта на бруківці.

Світ знову ожив.

***

Тієї ночі ніхто не бачив, як молодий ярл простував селом, тримаючи у руці лантух. Вартові на площі настільки захмеліли від елю, що поснули на постах, тож Тейт без перепон пройшов на головну площу до клітки з тролем. Він смикнув за прутки так, що клітка захиталася і троль прокинувся. Лезом топірця Тейт зламав замок і розчахнув дверцята клітки. Троль глипнув на нього величезними очиськами, не розуміючи, що відбувається. Тейт простягнув до нього лантух.

– Тут – їжа. Для тебе і твоїх дітей.

Троль не міг іти. Побиті ноги не тримали, тож Тейту довелося допомагати йому. Він закинув важезну руку собі на плече і вів зеленошкірого велетня через площу, потім провулками та сходами все вище і вище на околиці села. Вартові стежки теж спали п'яним сном. Тейт чомусь був упевнений, що так і буде.

Вивівши троль за межі Варґхайну, засапаний Тейт простягнув йому мішок із їжею.

– Далі я не зможу тебе вести.

Троль дивився на Тейта широко розплющеними очима. Боязко узяв лантух з харчами з рук чоловіка і глянув через плече у темряву на кам'яну стежку між скель.

– Ти вільний, – мовив Тейт, – Ти мусиш іти. Му-

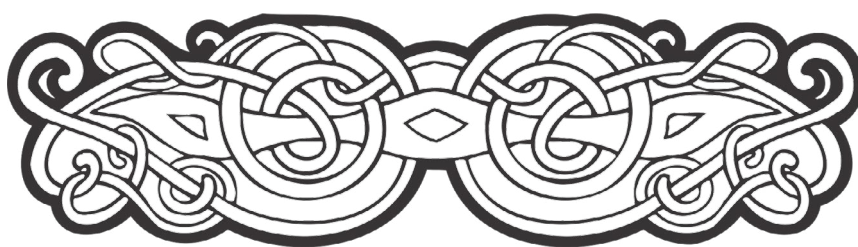

сиш дійти.

– Дяк... дякую... – озвався зеленошкірий. Кульгаючи, він позадкував у темряву, не відриваючи погляду від Тейта, – дякую, воїне... – він легко вдарив себе у груди.

Чоловік дивився, як троль поволі зникає у чорноті.

– Живи, – прошепотів Тейт. – Інакше ми усі приречені.

НАЗАРІЙ ВІВЧАРИК НЕЗНАНІ БЕРЕГИ

Ігор прокинувся від того, що його тіло хиталося. До горла підступила нудота. Хлопець не зразу зрозумів, де він, та коли трохи очунявся і протер очі, то побачив, що знаходиться серед гладі води. Куди ж це занесло його човен?

Ігор зіперся на лікті і роззирнувся: через вранішній туман видимість була нульова і годі було визначити берег. На край металевого човна сіла величезна бабка й змахнула перед ним своїми перламутровими крилами. Ігор здивовано задивився на неї, бо як майбутній біолог, любив розглядати усілякі живі істоти – від комах до плазунів, від птахів до риб тощо. Проте такої величезної комахи йому ще не доводилося бачити.

«Мабуть, чорнобильська», – подумав хлопець і змахнув рукою. Бабка ліниво полетіла, немов озираючись на нього. Хлопець хотів їй щось сказати вслід, та до горла знову підступила нудота.

«Ох, немов кіт накакав у шлунок», – скрикнув Ігор і почав пригадувати вчорашній день. Це було важко, бо спогади зачепили за живе. На замський причал він приїхав зі студентського гуртожитку, де вони добряче випили. А через те що Ігор практично непитущий, йому і стало недобре лише від декількох чарок. Проте й не випити з хлопцями він не міг, бо саме розійшовся зі своєю дівчиною Мар'яною. Кохання, яке тривало майже рік, обірвалося раптово: дівчина просто повідомила, що знайшла іншого, з машиною...

– Ура!!! – репетував того вечора шокованому Ігорю його одноклассник Сергій. – Ура!!! Наша команда виграла! Ігорю, цього не можна не відмітити! Ти мусиш з нами випити!

У футбольному запалі хлопці не замислювалися, чого ж Ігор немов з хреста знятий. Вони святкували перемогу, він – заливав горе.

Хлопець пригадав, що за човен не було заплачено, а

оскільки річка в їх провінційному містечку невелика, то коли повністю зійде сонце і розтане туман, охоронець причалу зразу помітить його човен. Він перехилився через край, поглянув на водяну гладь і мало не зомлів: унизу з води на нього дивилося відображення якогось патлатого юнака з невеликою борідкою, на тілі була шкірянка зі свастям, а шию обмотували незрозумілі білі амулети, що більше скидалися на чийсь зуби. Ігор щосили вдарив по відображенню і воно заколихалося, втрачаючи чіткість.

«Господи, у мене галюцинації. І як же я умудрився взяти човен? Вони ж всі мають бути на припоні...» – роззирнувся Ігор. Човен був добротний, дерев'яний, з якимись полицями посередині. На одній лежав довгий кривий ніж, на іншій якийсь жмуток зілля. Тут-таки була глиняна фляга, немов ліплена вручну. Ігор відкрив її і втягнув носом повітря – пахло алкоголем. Хлопець перелив трохи вмісту цієї невеликої посудини у себе і йому покращало.

Враз над ним промайнула велика тінь. Хлопець поглянув угору, але нічого не побачив. «Треба таки гребти до берега і більше не пити, а то галюцинації прогресуватимуть», – вирішив Ігор і намацав весла.

«Що ж, буду гребти. Берег же, мабуть, недалеко», – подумав Ігор, і, враз, велика тінь знову промайнула над ним. Хлопець закрутив головою, та так нічого і не побачив у тумані.

Опустивши очі, він мало не впав з дошки, що слугувала сидінням посеред човна.

– А ти ще хто? – прохрипів хлопець до величезної, мов баклажан, жаби. – Ну і галюцики в мене?!

Та фаховий інтерес біолога переміг здивування, і от Ігор вже з інтересом досліджував жабу. Вона була опецькувата, з великими смарагдовими очима і великими бородавками на спині. «Мабуть, чорнобильська, як і бабка», – подумав Ігор і повільно простягнув руку, щоби торкнутися жаби. Та запитально подивилася на хлопця, а тоді роздула волю і голосно квакнула.

«Який же ти вид?» – подумав Ігор, торкнувшись її холодного і слизького боку. У відповідь жаба ще раз квакнула. Сливе тієї ж миті над ними знову промайнула величезна тінь, а тоді якась птаха гепнула крильми по спині хлопця.

Ігор не сильно злякався, проте був неймовірно спантеличений. Він одразу ж схопив жабу і заки-

нув під сидіння човна. Ще раз щось промайнуло вгорі і цього разу кігтями впалося у спину хлопця. Від болю Ігорю зразу додалося сил: він схопив весло і навмання щосили махнув ним позад себе, вціливши у птаха. Сине пір'я полетіло врізнібіч, і нападник так само швидко зник, як і з'явився.

«Ніколи мені ніхто не повірить, як розповім...» – перше, що подумав Ігор, обмацуючи спину, яка була добряче подерта. Подивившись на пальці, він побачив кров. Якби не шкіряна накидка, то спина була б геть роздERTA. Раптом на поясі він намацав шкіряний чохол, який за формою відповідав тому кривому ножу, що лежав на дерев'яній полиці човна. Хлопець машинально встромив ножа в чохол і відчув себе безпечніше.

«Мабуть, вчора у нас був якийсь маскарад», – подумав Ігор, проводячи рукою по грубій тканині штанів, яких він ніколи не бачив до цього у сучасному світі.

Злякавшись якогось зараження, він таки зняв курточку, вилив на спину залишки горілки із знайденої в човні фляжки. Від болю хлопець засичав, вперся головою у лавку, заплющивши очі. Відкривши їх за хвилину, побачив перед очима велику синю пір'їну, немов у папуги Кеші, який живе в його Мар'яни. Ні, вона вже не його... Та враз пір'їна випарувалася, розчинившись у повітрі, немов пара з чайника.

«Що ж це коїться!» – випростався сердито Ігор. Він одразу забув і про Мар'яну, і про те, що його нудило, і про необхідність повернути човна. Озираючись навколо, щоб не стати жертвою чергового птаха, він нишпорив очима по закутках човна. Так і є: велика зелена жаба злякано дивилася на нього.

«Ну знаєш! Думаю, це ловили тебе, а не мене! Мабуть, поласувати хотіли!» – Ігор накинув на жабу, яка зовсім не пручалася, свою куртку, а сам всівся на дошку і почав гребти, шморгаючи носом. Адреналін у крові вже знижувався і вранішня прохолода починала пробирати голий торс хлопця. Куди він гріб, йому було невідомо, бо туман, попри очікування, не розсіювався.

Враз з туману вигулькнули якісь гілки чи то верби, чи якогось іншого дерева. Ігор почав гребти енергійніше і човен м'яко сів на мілину. «Нарешті! Берег!» – подумав хлопець і враз зняковів, бо не знав, що ж він скаже охоронцю причалу: «І човна вкрав, і побитий весь птахом. Хто повірить?»

Роззувшись, Ігор нерішуче ступив у воду на м'який пісок. Заспівала якась птаха, та так гарно, що хлопець мимоволі заслухався. Тоді повернувся до човна і взяв під пахву жабу, яка дивилася на нього добрими вибанькуватими очима. Ігор уже не зважав на такі умовності, як слизька жаба під боком чи біль на спині. Йому хотілося скоріше з усім покінчити, і він почвалав на берег.

Та чим далі Ігор ішов, тим більше дивувався. М'який прибережний пісок немов переливався різними візерунками, а кущі якихось рослин, що росли неподалік, були більше сині, ніж зелені.

Хлопець з кожним кроком переконувався, що тут йому не поталанить знайти причал чи взагалі якусь живу душу. «Мабуть, човен занесло на острівець серед річки. От, біда. Аби не цей туман, який ніяк не розсіється», – з прикрістю подумав Ігор і вже вирішив повертатися назад до човна. Аж раптом під пахвою немов паць, рохнула жаба, й Ігор почув шелест крил у повітрі. Не озираячись, хлопець блискавично кинувся у кущі і стрімголов побіг углиб синьо-зелених заростів, які повільно переходили в густий ліс.

«Колись це таки має скінчитися», – все, що встиг подумати Ігор, перш ніж наштовхнувся на якусь перешкоду між деревами. Щось липке огорнуло його і поворухнувшись, він лише більше зав'яз у великій липкій сітці. Приклеєним до якоїсь гиготи було не лише тіло, а й обличчя.

Ігор спробував зібрати докупи думки і не панікувати. Повільно він намагався відхилити обличчя назад і коли таки відклеївся ним від сітки, то схилив голову набік і поглянув униз. Зелена бідолаха, яку він ніс із собою, також борсалася в сітці. Але, мабуть, їй допоміг слиз, бо вона не сильно приклеїлася до цієї перешкоди і зрештою просто по сітці з'їхала на землю.

Ураз сітка заколихалася. Ігор поглянув угору і зацікавився: на нього сунуло щось волохате, з багатьма очима і довгими тонкими лапами. Хлопець із подивом збагнув що то не сітка, а павутина, по якій до нього ліз не хто інший, як павук.

«Чорт забирай! Немов сон якийсь!» – сердито проскрипів зубами Ігор намагаючись звільнити, хоч одну руку. А павучище спокійно наближався, дивлячись купою своїх чорних очей на жертву. Під очима в павука рухалися щелепи, між якими немов стирчало жало. Ігор напружився всім тілом, щоб дати драпака, та в цей момент зелена

жаба довгим червоним язиком, немов батоном, ляснула павука. Той заколихався на павутині і мало не впав. У цей момент Ігор зібрав усю силу в кулак, рвонувся, прорвав павутину і гепнувся по той бік на землю. У лісі щось грізно заревіло, а через порвану павутину до Ігоря стрибнула його знайома жаба. Він підхопив її і помчав далі.

Ліс скінчився й Ігор став як укопаний. Він поклав жабу на землю і роззирався довкола. Вкотре за цей ранок він не міг повірити своїм очам. Перед ним унизу лежала величезна синьо-зелена долина, посічена довгими вузькими затоками. Просто з води здіймалися скелі, а гори були вкриті густою кучерявою рослинністю, синій колір якої зливався з небом у височині. У небі ширяли великі неземні птахи з довгими, як у повітряних зміїв, хвостами. А на землі паслися табуни могутніх золотистих коней, навколо яких бігали двоголові пси.

Захеканий, Ігор присів навпочіпки і дивувався з високого обриву побаченому. Тут не було його звичного світу, і це найбільше бентежило хлопця. Він вкотре подумав, що спить, але біль у спині нагадував про те, що все це реальність. Ігор підповз до якогось куща і глянув у самий низ, під скелю, бо звідти долинав гул, немов сотні гуцулів дули у трембіти. Але гуцулів там не було. То біг табун кентаврів, і кожен мав при собі ріг, який і видавав той звук.

Раптом позаду Ігоря промайнула тінь. Хлопець спробував відскочити, проте вже було пізно. Щось велике ухватило його просто за шкіряний пояс і відірвало від землі. У хлопця забило дух, під ним опинилася вся долина з золотими кінями, кентаврами, двоголовими псами. Він хапав ротом сповнене ароматами повітря і вже не намагався пручатися: впасти з такої висоти означало розбитися на тисячу шматочків.

Одна нога Ігорю здалася важчою, ніж інша. Він поглянув розпачливо вниз і побачив, що, обкрутивши язиком ногу, на ній висить та сама велика жаба, яку він приніс з човна до цього стрімкого схилу. Але прірва вже залишилася ген позаду. Птаха несла Ігоря до однієї зі скель, що тісно обступили фіорди, ляскаючи його час від часу довгим хвостом, що був вкритий не пір'ям, а якоюсь лускою.

Ошелешений Ігор думав навіть розплакатися, бо ніяк не міг повірити у те, що відбувається. Він ще десь у глибині душі сподівався, що все це не

насправді, аж тут звідкись почувся такий гуркіт, що в нього позакладало вуха. Очевидно, оглушеним був і птах, бо почав знижуватися, виляючи то вліво, то вправо. Раптом в Ігоря влучив камінь, обпикши плече. Поки він крутив головою і намагався зорієнтуватися, що це було, ще декілька камінців влучили в його оголений торс, жалячи, немов розжарені вуглини. Хлопець викрутив шию і побачив збоку від кручі пагорб, що ріс на очах. Здавалося, що титан з-під землі намагається пробратися на світ божий і здійсмає усю ту землю. Ураз бабахнуло і загуркотіло ще раз, пагорб прорвало новою порцією струменя з лави і розпеченого каміння. Здавалося, вони розлітаються на всі кінці світу, а з-під землі вилазить сам Вельзевул. Один великий камінь влучив у крило птаху, і той став опускати ще швидше, аж поки не досяг синьо-зеленої трави. Підбитий птах випустив здобич, і Ігор покотився по землі, волочачи за собою жабу, немов якісь кайдани. А навколо усе падали розжарені камені з кратера вулкану, що спросоння плювався ними навсібіч.

Затупотіли сотні кінських ніг і золоті коні з кентаврами помчали стрімголов, шукаючи захисту. Ігор був саме на їхньому шляху. Він не знав, куди подітися і навкарачки пробував кинутися уліво чи вправо. Його б спіткала нагла неминуча смерть, аж раптом один з перших кентаврів, що добіг до нього, схопив хлопця могутньою рукою і закинув собі на спину. Той учепився у гриву істоти і навколишній світ перемішався для нього в один загальний гул і грім. На мить він таки осмілився поглянути позад себе і побачив, як просто з того місця, яке він вважав виверженим вулканом, з землі вилазила велика, немов гора, істота. Ігор швидко відвів погляд і заплющив очі.

За скелями, кентавр трішки уповільнив біг, тож, не розтуляючи очей, Ігор намацав біля ноги жабу, що підтяглася на язиці впритул до литки, і посадив її між гривою і животом. Хлопець не задумувався, нащо йому жаба, проте відчуття її липкого пуза чомусь допомагало йому не з'їхати остаточно з глузду. Він подумки сказав собі, що її треба віднести в університет для досліджень, і ця цілком звичайна для його світу думка допомогла йому опанувати себе і не збожеволіти.

Згодом Ігор таки відкрив очі і побачив за скелями іншу долину, де на пагорбі стояв замок з баштами. Замок немов підпирив інші скелі, що

стриміли за ним і кололи небо своїми зубцями.

– Ми прямуємо туди. Там на тебе чекають. Але я б спершу заїхав до лепреконів підкувати копито. Ти не проти? – запитав низьким нелюдським голосом кентавр.

Ігор не зразу зрозумів, що говорять до нього. Він взагалі все ще тільки приходив до тями, тож кентавру довелося повторити.

– Га? Що? Звідки ви мене знаєте? – запитав Ігор.

– Ми чекали на тебе. Сподіваюся, ти посватав її? А мізки скоро стануть на місце, – знову спантеличив своїм нелюдським голосом кентавр Ігоря, тож хлопець просто мовчав, бо нічого не розумів.

Табун золотих коней десь подівся, а от кентаври дружно повернули зі своїм ватажком убік від замку, де попід невеличкою річкою розкинулося маленьке поселення. Невеликі чоловічки з борідками і гострими вухами, що стирчали з боків з-під коричневих ковпаків, щось шили біля наметів і неприязно поглядали на прибулих.

– Усі вважають, що ці лепрекони багаті, бо кожен з них має десь заритий глечик золота, за яким вони трясуться, аби ніхто не вкрав. Та я не вірю в ці казки. Вони просто хитрі і верткі. Але гарні майстри. Вони не лише добре шиють взуття, а й можуть підкувати, коли треба, – сказав через плече Ігорю кентавр і звернувся до одного з дідуганів. – Ану підкуй мене, лепреконе! А я тобі з міста борошна привезу!

– А як не привезеш? – тонким противним голосом відповів той.

– Що я, дурніший за орків? Хіба не знаю, які ви злостиві? Якщо я вже сказав, що матимеш торбину борошна, то матимеш. Напечеш своїм гостровухим малим буханців! Підковуй хутчіш!

– Кому треба підкуватися, їдьте до того шатра, там кузня, – вказав лепрекон кудись рукою. – Не буду ж тебе голкою з ниткою кувати. Скажеш рудобородому, що я звелів. А це син тієї альви і короля?

Бородань вказав на Ігоря. Кентавр ствердно кивнув і з декількома своїми товаришами з табуна помчав до кузні. Уся процедура зайняла небагато часу і от вони вже в'їжджали у ворота замку. Ігор нарешті видавив з себе запитання.

– Куди ми їдемо?

– До короля, куди ж іще? – перепитав кентавр.

– Так, звичайно, – пролепетав Ігор.

Його відповідь потонула в шумі багатолюдного

майдану, що гудів усередині замку. Тут було багато чоловіків з довгим волоссям і бородами, у грубих чоботах і штанях, а поверх тулуба були накинуті шкіряні куртки схожі на ту, що була в Ігоря, і яку він загубив на кручі, коли його підхопив птах. Під стінами замку розмістилися торговці у невеликих спорудах, а вглиб замку йшли муровані споруди, що вели до головної вежі, де, мабуть, приймав король. Ігор звернув увагу, що всюди були переважно чоловіки. Він помітив лише одну чи дві жінки серед люду.

– А що мені казати королю? – запитав Ігор.

– Кажи правду. Сподіваюся, ти її посватав, – сказав кентавр.

– Кого? – вихопилося в Ігоря.

– Не бійся, правду все рівно не приховаєш, – відповів кентавр.

– Як тебе звати?

– Тар. Оце в тебе відшило пам'ять...

– Таре, я нічого не знаю. Я просто хочу додому, – сказав Ігор розпачливо.

– Ти вдома, – спокійно відказав той. – Злазь і йди до нашого короля, до твого батька.

Ігор незграбно зліз з кентавра, притримуючи жабу. Вона невдоволено рохнула і вислизнула з руки, а упавши на землю враз перетворилася на малого дідка.

– Оце тобі! – здивувався вкотре за сьогоднішній день Ігор.

– Дурнику, чи ти головою вдарився, чи дійсно так глибоко загруз у паралельних світах? Хоч щось пам'ятаєш? – запитав дідок, поправляючи сиву чуприну і зазираючи в очі Ігорю.

– Що я маю пам'ятати? Я тільки вчора був на причалі, а сьогодні вже...

– Перед прийомом у короля тобі треба повернути мізки. Та й голий торс треба вкрити. Ходімо до мене, – і схопивши Ігоря за руку, дідок потяг його за собою. – Відколи я побачив човен у тумані, то став уважно придивлятися до тебе. І зрозумів, що ти занадто глибоко увійшов у той світ, у той простір і твою свідомість треба повертати з великих глибин. Ти став свідком життя інших світів і це, безперечно, вплинуло на тебе.

– Таре! – крикнув Ігор.

Кентавр з товаришами нетерпляче переступав з ноги на ногу, трясучи гривую.

– Він зачекає, – запевнив дідок.

Попід баштою тяглася вуличка. Люди, що про-

ходили мимо, шанобливо сторонилися, даючи дорогу дідугану. Той затагнув Ігоря у невеликій дверцяті маленької кам'яниці, де був стіл, стільці, а під стіною стояли шафи з книгами та якимись склянками.

– Сідай, – наказав дід, розрівнюючи чуприну.

– А хто ви? – запитав Ігор.

– Я чаклун. Відкриваю двері між світами. А ти останній син короля і альви, з якою він злигався на полюванні. Альви живуть за синім лісом. Люди ж живуть у замках, при королях. Лише в замках люди можуть почуватися захищеними від тролів, котрі сидять під землею і вичікують моменту, щоби напасти. Ці гади харчуються нашими кінями, вівцями, їдять навіть людей. І вони вже не бояться сонячного світла, як раніше. Їх плодиться все більше. А нас все меншає! Через стосунки короля з альвою почали збуватися пророцтва злих чаклунів. Жінки стали народжувати більше чоловіків. Чоловіки – це добре. Це сила і оборона. Але ж для продовження роду нам потрібні жінки. Їх стає менше і менше. Багато королівств зовсім занепало. У деяких вже давно не чути дитячого сміху, бо там просто нікому народжувати. З жінок – одні старі баби. Ми ще так-сяк виживали, але король вирішив знайти свіжу кров. І я послав тебе, його п'ятого наймолодшого сина, у інші світи, щоб ти посватав наречену, яка судилася тобі. І своїм вчинком ти б зняв ганьбу з батька, який згрішив з альвою. Я бачив це в своїй склянній кулі. Ти мав би справитися. Але злі чаклуни, яких задобрюють тролі в підземеллях нашою ж худобою, мабуть, якось вистежили тебе і зуміли розбити серце твоєї нареченої. А тоді генетична пам'ять поколінь мала повернути тебе назад. Інгмаре, що з тобою? – раптом запитав дідусь.

Ігор немов кудись провалився. Ця реальність була йому вже ніби й знайомою, цей гомін юрби за вікном і іржання коней, цей дзвін мечів і тріпотіння великих прапорів на щоглах. Усе це він десь уже чув, але коли це було і де?

– Як ви мене назвали?

– Інгмаре, випий це, – відказав дідуган і простягнув якусь зілля в глиняному кухлику. – Це поверне тобі пам'ять.

Ігор хотів швидше зв'язати докупити всі сплутані пазли в голові, тому не вагаючись випив терпкий напій. У голові зашуміло, а до очей підступив туман. Він ледь бачив старого навпроти. Той щось

кричав йому, але розібрати Ігор не міг. Його вда-рило щось іззаду. Здивований юнак обернувся і побачив розбиту шибку, через яку залетів камінь. Надворі була якась метушня, а ген під муром ви-ростав з-під землі великий пагорб.

Ураз хлопець немов пробудився, немов душею він був далеко від свого тіла і ось, нарешті, душа возз'єдналася з тілом знов. Ігорю чи то пак Інгма-ру, враз стало все добре чути.

– Кеннете, де Тар? Тролі знов пішли в атаку! Де моя зброя?! – закричав владним голосом юнак, схоплюючись з-за столу чаклуна.

Це був юнак з гордою, владною поставою і розправленими плечима. Де й дівся той розгу-блений, знічений і спантеличений Ігор, яким цей юнак заходив у дім дідугана.

– Зброя там, де ти її лишав, – хитро мовив ча-клун.

Юнак схопився з місця і кинувся до тайника за шафою з зіллям. Звідти він видобув меч у піхвах і лук в шкіряному чохлі. Меч пристебнув до пояса, а лук перекинув через плече і вискочив у двір, не чекаючи старого.

На дворі вирував бій. Великі гидкі істоти, за-кутані в шкіри убитих ними хижих тварин, з об-личчями, які нагадувала кору старого дуба, з ре-вом пробивалися з-під землі і кидалися на солдат, що боронили замок. Заради честі солдат варто сказати, що ті не боялися цих великих підземних істот з грубими ручищами, озброєними ще й ко-роткими палицями, якими непрохані гості вправ-лялися вкрай майстерно.

Не легко було тролям зачепити спритних і хо-робрих солдат. Ті рухалися швидко і вправно, кидали у тролів гострі як бритва дротики, які нещадно жалили тих, пробиваючи товсту шкіру і завдаючи болючих ран. Та коли троль в пориві гніву і агресії з розмаху влучав у котрогось сол-дата, то той покалічений летів ген за мур, немов комаха.

– Тар!!! – заволав уже не Ігор, а Інгмар, усвідо-мивши себе у цьому світі сповна.

Кентавр примчав до сина короля, і той енергій-но заскочив на нього та спрямував у бік найагре-сивнішого троля, натягуючи під час руху тятиву лука. Інгмар вагався лише мить, а тоді завченим рухом відпустив тятиву, і вона забриніла в повітрі. Він був гарним стрільцем, і його тіло поверталось до рідного йому життя швидше, ніж свідомість.

Стріла влучила просто в око тролю, і той заревів так, що аж задзвеніли у замку деякі розбиті шиб-ки з прозорого гірського каменю.

Та Інгмар уже летів на кентаврі до троля, ухи-ляючись від його палиці і натягуючи нову стрілу. Знову тонка стріла пронизала повітря і вчепилася в друге око чудиська. Осліплений троль заревів ще дужче, що змусило з десятків інших істот, які вилізли з-під землі, позадкувати, а солдати радіс-но закричали.

Осліплений троль став ще небезпечнішим. Він махав палицею направо і наліво, як заведений, відчуваючи свою швидку загибель. Солдати не могли підступитися до нього, щоб задати вирі-шального удару. Інгмар зіскочив з кентавра, пере-кинувся через голову і покотився просто під ноги тролю, завдавши мечем смертельного удару.

Солдати, хоч і зі значними втратами, проте на-ступали, витісняючи непроханих гостей за межі замку. Тролі огризалися, але застрибували назад у свої нори. Битва була виграна. Битва, але не війна. Багато захисників замку полягло у битві, або були покаліченими.

Ураз напівпрозорі істоти залетіли на територію замку і над спекотним полем бою повіяло про-холодою. Альви. Ці скинуті богами з неба істоти жили в синьому лісі й інколи допомагали людям чи в роки засухи, а чи в суворі зими.

Одна з альв, мов блискавка, шугнула просто під мертвого троля, дістаючи з-під нього юнака. Інгмар ледь дихав, бо, падаючи, троль добряче по-товк його своєю вагою.

– Як ти, сину? – запитала альва

– Добре, мамо, – ледь відказав юнак, намагаю-чись звестися.

Проте це йому не вдалося. Весь у синцях, він був ледь при свідомості. Перехід між світами за-брав в нього багато сили, а тут ще таке... Лише тепер він це зрозумів, відчуваючи свою слабкість, яка почала сковувати його.

– Ти знайшов її? Свою любов? – запитала мати.

«Знов вони за своє!» – подумав Інгмар, проте вголос ледь вимовив:

– Той світ непростий. Мені потрібно біль-ше часу, щоб зрозуміти його ритуали і закони. Я спробую знову. Щойно відпочину. Я не дам нашо-му роду занепасти.

– Ти затятий. Тобі вдасться. І все запам'ятовуй. Бо повернешся ти – і підуть інші. Вам, людям, по-

трібно багато жінок, бо ваш рід у цьому світі вимирає.

– Я не зовсім людина, – як завжди, заперечив матері Ингмар і втратив свідомість.

Коли сонце було вже високо в небі, біля ріки зібралось мало не всі чоловіки з замку. Були тут і брати Ингмара, і його батько. Альвам негоже було проводити стільки часу з людьми, тож вони полетіли, залишивши людям право вирішувати їхні земні клопоти.

Нетерпляче переступав з ноги на ногу Тар, щось шепотів пожовклими губами чаклун Кеннет. Батько Ингмара у довгій блакитній шкурі наскального тигра, з великим амулетом на шиї та чорною бородою і волоссям, що розвівалося на вітрі, знову проводжав свого улюбленого сина в невідомість. У замку його відпоїли травами, а тоді батько довго слухав його розповідь, але мало що зрозумів. Проте король не має права здаватися слабким. Він робив вигляд що розуміє життя і уклад людей з інших світів, тому ствердно кивав і хвалив сина за мужність. Але місія не була виконана, тож слід було пробувати ще раз.

– Не треба батьку, – казав Ингмар, коли той запропонував йому взяти з собою довгий фамільний кинджал. – У тому світі він не знадобиться, а лише може накликати на мене біду, якщо його знайдуть.

– Тобі видніше. Ти вчився захищати себе і з готими руками, тож нехай твоє тіло буде зброєю, – казав король. – Привези нам достойну продовжувачку роду, і за тобою в інші світи підуть твої брати.

Присутні схвально загули.

– А ви копайте глибше пастки, ставте металеві сітки, запасайтеся камінням, щоб ці підземні тролі знову не прийшли зненацька, – казав Ингмар.

– Ми будемо тримати оборону до останнього воїна, – пообіцяв король.

Чаклун відштовхнув човна і юнак поплив за течією. Це був той самий човен, у якому він зранку прийшов до тям. Чаклун махав своїми запале-

ними паличками, чимось схожими на бенгальські вогні у тому, іншому світі. Він шепотів лише йому відомі слова і враз човен став облягати туман. Туман ущільнювався, аж поки юнак перестав бачити будь-що навколо. Стало зимно, тож він швидше закутався в хутро, яке прихопив з собою і ліг на дно човна. З туманом прийшла сонливість. Ингмар заплющив очі і тихе погойдування човна заколи-сало його.

Прокинувся він від невеликого поштовху. Човен сів на міліну, а неподалік щось заревіло. Ингмар схопився і автоматично потягнувся до меча, проте на поясі його джинсів нічого не було. Все, що було під ним, це зім'ята куртка яскравого кольору, на якій він спав. Юнак спробував швидко підвестися, але мало не закричав, бо єдиною пам'яткою з того світу залишилися тепер для нього синці по всьому тілу. Ингмар сягнув до нагрудної кишені куртки і витяг своє посвідчення рятувальника водної станції. Тепер він не студент, а юний рятувальник, що теж непогано. Чаклун казав, що ніколи в чужі світи не можна приходити у тій самій ролі, бо світи змінні.

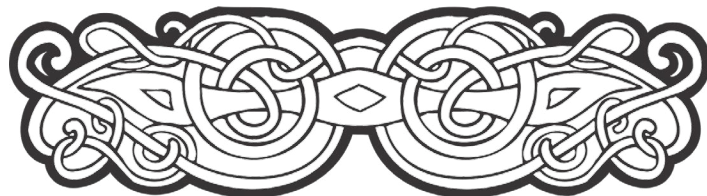
– Ну, що ж, до роботи, – сказав сам собі Ингмар, шукаючи напарників на моторному човні.

Від роздвоєння свідомості в нього дуже боліла голова. Чаклун казав, що спогади про Батьківщину скоро розвіються, як лихий сон, щоб не туманити свідомість у повсякденному житті. Проте необхідність знайти собі пару залишиться у підсвідомості, і коли це станеться, голос предків покличе його разом з нею до ріки. А там вже чаклун робитиме свою справу.

– Агов, Ігоре, проспався? Ти як хочеш, а я більше стільки не питиму! – закричав з берегового по-сту напарник.

– Я теж, – відповів Ігор і став повільно виходити з човна, думаючи про потовчені ребра.

«Ну ось я причалив до нового життя. Що ж воно мені принесе, і як скоро з голови вивітряться спогади про мій справжній край?» – думав у цей час юнак, якого тепер звали звичним для цих країв ім'ям Ігор.

СЕРГІЙ ПИЛЬТЯЙ

КРЕСАЛО ЛУГА

Бреннан схилився над стеблом товстянки і почав обережно викопувати рослину. Віночок фіолетових квіток погойдувався, ніби даючи згоду на таке нахабне поводження. Хлопець швидко загорнув рослину в шматок полотна і поклав у торбу. Роззирнувся у пошуках іншої товстянки. Вчитель звелів йому до заходу сонця назбирати цих рослин для чергового магічного варива, а часу лишилося мало. Промені призахідного сонця ковзали пагорбами, створюючи химерну мішанину червоного і зеленого кольорів. Десь в улоговині заджерготів держак. Бреннан пройшов вздовж схилу пагорба і спустився у балку. Там, між листками конюшини, виднілись фіолетові квітки. Хлопець схилився, щоб викопати рослину. В цю мить подув вітер і балку затягнуло вогким туманом. Бреннан підвівся. Довкілля зникло в білому мареві, навіть промені сонця не проникали крізь утворену завісу. Стало відчутно холодніше. Одразу згадались розповіді вчителя про таємничу країну Феерію, де живуть сіди, нащадки племені Дану, та інші істоти, назви яких людство давно забуло.

Крокуючи в білій імлі, Бреннан усвідомив, що дивним чином перемістився в інше місце. Пагорби зникли, натомість в тумані почали проглядатись сірі силуети дерев. Поступово імла розсіялась і хлопець побачив, що опинився в лісі. Довкола стояли віковічні дуби, розкинувши своє гілля десь у височині. Сонце, що вже повинно було сісти, висіло над деревами жовтим яблуком.

«Невже я в Феерії, – подумав Бреннан, розглядаючи довкілля, – до Савину іще далеко». Праворуч, за щільною стіною підліску почувся шурхіт кроків. Хлопець припав до землі і обережно визирнув із кущів. По вузькій стежці хутко йшло п'ятеро статних воїнів. В кожного на поясі висів короткий меч, зелені каптурі прикривали обличчя чотирьох. З-під непокритого волосся останнього воїна стирчали загострені кінчики вух. Ельфи. Бреннан затамував подих і зачаровано спостерігав, як вервечка сидів зникає в лощині.

Раптом на схилах улоговини почувся тріск і з чаргарників на ельфів з ревом вибігли химерні створіння. Вони розмахували палицями і хитали рогатими голо-

вами. Голі по пояс, з розмальованими синіми візерунками обличчями потвори нагадували злих лісових духів, про яких розповідають страшні казки. Ельфи згрупувались і повитягали мечі, стаючи спинами один до одного. Створіння кинулись на купку ельфів, розлючено молотячи палицями. Почалася січа. До Бреннана долітали глухі стуки мечів об дерево, викрики поранених ельфів та сутужне хрипіння вмираючих потвор. Але нападників було значно більше і поступово бій почав затихати. Останній ельф, що ще стояв на ногах, отримав палицею по голові і, як підрізна на стебеліна, впав на землю. Потвори розбрелись, обшукуючи мертвих ельфів. Зненацька вдаліні просурмив ріг, створіння полишили свою справу і подались геть з галявини.

Після побаченого, Бреннан ще довго просидів у кущах, боячись навіть поворухнутись. Він вперше бачив бій. Його руки тремтіли від страху. Пересиливши себе хлопець врешті-решт покинув сховок і, криючись, попрямував до місця бою. Він сподівався, що може хтось з ельфів ще живий і йому потрібна допомога. В ніс ударив запах смерті. Довкола лежали трупи потвор і ельфів. У Бреннана стиснувся шлунок, гіркий присмак підкотився до горла. Поруч лежала відрубана рука потвори, що все ще стискала палицю. З-під каптура ельфа витекла ціла калюжа крові, на яку вже злетілись мухи. Інша потвора вперлась рогами у землю, між стиснутими пальцями чотирьохпалої руки стирчав жмут трави. Хлопець підійшов до ельфа з непокритою головою. Той лежав осторонь побоїща і дивився скляними очима в небо. В його грудях зяяли три отвори від шпичаків палиці. Бреннан присів поруч. Сріблясте волосся ельфа перемазане кров'ю, розкинулось серед тогорічного листя, як пасма осінньої павутини. Хлопець обережно поклав долоню на чоло ельфа. Той кліпнув. Від несподіванки хлопець відсмикнув руку і відсахнувся. Ельф скоса глянув на Бреннана, щось прошепотів і посміхнувся. Лець підняв руку, зняв з плаща фібулу і простягнув хлопцю. Фібула почала звиватись, перетворюючись на кресало у формі дракона.

– Віднеси це до старої верби, що біля білого каменю, – з рота ельфа витекла цівка крові.

– Я не тутешній, – захитав головою Бреннан.

Та очі ельфа зтягло поволокою, рука лягла на

землю, випускаючи кресало.

Бреннан застиг, не знаючи, що робити: шукати виходу з цього світу, чи виконати прохання ельфа. Він взяв кресало. Його тепло приємно зігріло руку. В цей час затріщали кущі з яких вийшла рогата постать і втупилася в Бреннана. Хлопець миттю підскочив і чкурнув вздовж улоговини. Позаду він почув тупіт ніг і зле ревіння. Думки хлопця зосередились на диханні. Він просто чимдуж біг, не розбираючи дороги. Серце несамовито калатало і виривалось з грудей. Тупіт позаду не відставав. Бреннан зробив ривок ліворуч і спустився в чергову балку. Рука судомно стискала кресало. З дна балки почав підніматись пар, утворюючи щільну завісу. Деревя довкола зникли. Здається, і балка зникла, і він вже біг по рівнині. За спиною пролунав розпачливий рев. Туман поступово рідшав і Бреннан вибіг на пагорб, освітлений повним місяцем. Переслідування припинилось. Хлопець на мить озирнувся і краєм ока побачив спотворену рогату постать, розмиту місячним сяйвом. Більше не озираючись, Бреннан добіг до рідного села.

Вже перед селом хлопець спинився і глянув на кресало. Місячне світло заграло на залізній лусці і здалося ніби дракон ворухнувся. Бреннан стиснув долоню.

Діставшись обійстя вчителя, Бреннан вирішив не йти до хати, а заночувати в сараї. Йому не хотілось будити наставника та пояснювати, чому зібрав так мало товстянок. Зручно вмовившись на запашному сіні, хлопець деякий час вовтузився та врешті-решт заснув неспокійним сном.

Під Бреннаном пролітала пагориста рівнина. Потоки повітря омивали тіло, підіймаючи його у височінь. Вітер шумів у вухах. Попереду серед зеленої трави блиснув розчерк річки-бистриці. Пролітаючи над річкою, Бреннан хотів побачити себе у відображенні, та його тіло раптом спалахнуло і шубовснуло у річку. Здригнувшись, Бреннан прокинувся. Мокра сорочка прилипла до тіла. Спросоння підскочивши і витерши обличчя, хлопець побачив старого, що схилився над ним. Від вчителя тягнуло елем і цибулею.

– Ти чого так мало товстянок зібрав? – вчитель поважно обперся на вільхову палицю. Його сива борода стирчала врзнобіч, а кошлаті брови нависали над бляклими очима. В лівій руці старий

тримав пивного кухля.

Бреннан обтріпав з одягу сіно і насупився. Він не любив учителя, який нерідко пропадав у ельхазу і мало приділяв уваги своєму учню. Хлопець частіше займався прибиранням обійстя, ніж вивченням трав та створенням магічних еліксирів. Але це був єдиний знахар в довколишніх селах, а Бреннан так хотів стати друїдом, що згоден був на все, лиш би долучитись до вивчення магії.

– Чого мовчиш?

Хлопець стояв, не зронивши і слова, лише міцно стиснув кресало, що лежало в кошелі на поясі. Про нічну пригоду він вирішив не повідомляти. Старий презирливо зміряв поглядом хлопця і кинув:

– Попорай худобу і перебери товстянки.

Впоравшись із козами, Бреннан підхопив торбинку з товстянками і пішов до хати. За дубовим столом сидів учитель і водив пальцем по розкритому фоліанту. Його губи ворушились, ніби він повторював одну й ту саму фразу. Хлопець відсунув стільчика і сів навпроти. Виклав з торби рослини і почав обтрушувати коріння від землі. В голові роїлись спогади про бій ельфів з потворами.

– Учителю, – Бреннан глянув на старого, – а як називаються фейрі з короткими рогами?

Старий, не відриваючись від книги відповів:

– Фомори.

– Хто вони?

Обличчя вчителя роздратовано скривилось і він глянув на учня.

– Вони були ще до ельфів. Не заважай!

Бреннан подумав, що якщо покаже вчителю кресало, то той розповість про країну Феерію і її жителів. Хлопець відклав рослини в сторону, дістав кресало і простягнув старому.

– Ось що я знайшов на пагорбах.

Знахар взяв кресало, покрутив його в руці і поклав на стіл.

– Звичайне кресало, хоч і майстерно зроблене.

– Може воно магічне? – очі хлопця загорілись цікавістю.

Вчитель зиркнув з-під брів і взяв кресало. Підвівся, взяв з комина шматок кремнію і кресанув на жмут сухого сіна, що лежав у каміні. Сіно спалахнуло.

– Бачиш, – роздратовано промовив старий, –

звичайний вогонь, – кинув кресало на стіл, – не заважай!

Бреннан похнюплено сховав кресало в кошіль і вирішив увечері знову піти на пагорби. Адже йому не просто так віддали кресало. І нехай там будуть потворні фомори, але він виконає прохання ельфа.

Сонце сідало за пагорби. Цього разу Бреннан вже не збирав рослини, а просто йшов з надією побачити туман. З уловини вийшла отара овець і бекаючи попрямувала до села. Позаду плентався пастух із собакою. Хлопець пришвидшив ходу, і йшов до тих пір, поки село не зникло за пагорбами. Потім зупинився і роззирнувся. Це те місце, де він вчора збирав товстянки. Навіть побачив зрихлену землю, де була вирвана рослина. Що робити далі Бреннан не знав. Він взагалі не розумів, як тоді потрапив до Феерії, адже за повір'ями прохід туди відкривається лише на Савин, до якого ще майже місяць. Та ось підніжжя пагорба, на якому він стояв огорнула біляста імла. Струмки туману потекли вгору, насичуючи повітря вогкістю і заповнюючи повітря. Бреннан стиснув кошіль і впевнено ступив у туман.

За деякий час в мареві з'явилися дерева. Туман рідшав і хлопець вже міг розрізнити листя на гіллі. Його оточували клени та тополі. Ніяк не дуби. Хлопець спинився. Він потрапив не туди, де був першого разу.

– І як я знайду білий камінь і стару вербу? – Бреннан копнув ногою мухомора і щільно стиснув губи. Прислухався. Крізь легкий шум листя він почув стрекотання, що долидало із заростів бузини. Обережно розсунувши гілля, хлопець побачив поляну, на якій бавились лісові феї. Ці дрібні істоти з прозорими крильцями пурхали над травною в дивному танці, породжуючи золотаві відблиски.

– Підглядати недобре, – раптом почулось поруч, від чого Бреннан аж підскаочив.

Перед хлопцем стояв невеличкий рудобородий чоловічок в зеленому ковпаку. В руці він тримав латаний-перелатаний засмальцьований лантух. «Лепрекон!» – зметикував хлопець і схопив чоловічка. Лантух брязнув об землю.

– Ти що собі дозволяєш? – блиснув зеленими очима чоловічок. Його обличчя гнівно скривилось і стало схожим на сушене яблуко.

– Ти ж лепрекон! Ти повинен сказати мені де твоє золото.

Лепрекон вигнув брову, схилив голову набока і подивився на хлопця, як на ненормального.

– Можеш заглянути в мішок.

Бреннан відпустив лепрекона і кинувся до мішка. В ньому він виявив олов'яну ложку, старий дірявий чобіт, брудний латаний кілт, що колись був оранжевим, стару сіру сорочку і шматок кременю.

– Що це за непотріб? – зопалу кинув лантуха Бреннан.

– Обережніше! – лепрекон почав охайно складати мотлох в мішок. – Ти думаєш золото я з собою ношу?

– То в тебе все ж таки є золото?

Лепрекон закотив очі, скрушно похитав головою і промимрив: «Такого дурбещела я ще не стрічав». Потім вже в голос спитав:

– Що ти тут робиш?

До Бреннана нарешті дійшло, що лепрекон просто глузує з нього. Але ж він місцевий і зможе допомогти.

– Ти знаєш, де знаходиться стара верба, що поруч з білим каменем?

Лепрекон враз припинив запахати лахміття до мішка і уважно придивився до хлопця. Його лапаті вуха смикнулись, а в очах промайнула зацікавленість.

– Навіщо тобі туди?

Бреннан дістав кресало.

– Потрібно віднести ось це.

Рука лепрекона потягнулась до кресала, але миттю відсмикнулась і шугнула в мішок. Трохи попорпавшись в лахмітті, він, не дивлячись на Бреннана, промовив:

– Я відведу тебе до верби, що біля білого каменя.

З цими словами лепрекон закинув мішок за спину і, не озирнувшись, почимчикував стежиною в гущавину лісу. Бреннан рушив слідка.

– Тебе як величати? – ледь наздоганяючи свого провідника спитав Бреннан.

Лепрекон навіть вухом не повів і не стишив ходи, лише кинув через плече:

– Шихан.

– А мене Бреннан.

– От і познайомились, – пробурмотів лепрекон, підтягуючи на спину мішка.

Вони увійшли до діброви. Під ногами захрустіло минулорічне листя. Віковічні дуби своїми шапками-кронами підпирали хмари і нагадували щогли велетенських кораблів. Сонячні промені, проходячи крізь смарагдове листя, набували зеленкуватого відтінку і ніби матеріалізувались в стрімкі сонячні стріли. З височини долинув крик яструба. По стовбуру шматочком полум'я промайнула лісова білка і сховалася у дуплі. Під ногами діловито снували великі руді мурахи.

– Далеко нам іще до білого каменя? – Бреннан витягнув з волосся дубовий листок з чорними прожилками. Хлопець глянув угору. Крони деяких дубів нагадували сірі хмарини, що заблукали в зелені листя.

Шихан спинився і почав принохуватись. Бреннан насторожено роззирнувся. Довкола стояла тиша, вітерець ледь гойдав крони. Лепрекон пригнувся і хутко попрямував до заростів ліщини, порухом руки манячи хлопця за собою. Попереду почулась гортанна розмова. Обережно визирнувши з чагарників, Шихан і Бреннан побачили на галявині військовий табір. Серед кількох шатермелькнули постаті рогатих істот.

– На біса ти мене сюди привів? – люто зиркнув на лепрекона Бреннан.

Шихан роздивлявся табір, не звертаючи уваги на хлопця і щось бурмотів. Потім підозріло глянув на Бреннана, підтягнув мішок і прожогом вилетів з чагарників, лементуючи:

– Шпигун! Там шпигун!

У Бреннана завмерло серце. Цей пройдисвіт здав його! Підскочивши, мов заєць, хлопець чкурнув назад в ліщинник, але натрапив на здоровенного фомора, що продирався крізь зарості. Чорні очі потвори звузились, з паші вирвалося люте гарчання. Бреннан позадкував, перечепився через корінь і впав. Серце стиснулось, відчуваючи наближення потвори. Фомор стрибком кинувся до хлопця, різким порухом вхопив його і потягнув до табору.

На околицю табору повибігали фомори. Попереду йшов здоровенний фомор, голову якого увінчували виті роги. В руках виблискувала бойова сокира. Позаду дріботів Шихан і щось улесливо розповідав. Бреннана штовхнули і він гепнувся на землю, боляче вдарившись колінами. Здоровенний фомор відсторонив лепрекона, перехопив

сокиру в іншу руку і присів біля хлопця. Позаду спинився Шихан, стискаючи обома руками свій латаний мішок.

– Ти шпигун Туата Де Дананн? – фомор стиснув пальцями підборіддя хлопця і подивився йому у вічі. Шкіра Бреннана враз вкрилась сиротами. Моторошний голос проскреготів, породжуючи тваринний страх.

– Тебе послав принц Нуаду? – сіре, ніби витесане з каменю, обличчя фомора наблизилось до обличчя полоненого.

– Ні, – ледь витиснув із себе Бреннан, відчуваючи холодний подих.

Фомор підвівся.

– Посадіть його до клітки.

Двоє фоморів підняли Бреннана. Той безсило намагався пручатися, та руки потвор тримали міцно.

– Вождю, – озвався лепреккон. Фомор спинився. – Як винагороду я прошу кресало, що є в цього хлопця.

Фомор глянув на лепреккона, потім на Бреннана. Підійшов до полоненого, зірвав кошіль і дістав кресало. Оглянув його. Безкровні губи розтягнулись в посмішці, оголяючи жовті ікла.

– Це ж кресало Луга! Оце так! – фомор міцно стиснув артефакт і зверхньо глянув на лепреккона. – Забирай свій смердючий лантух і йди геть! Це дарунок моему королю Балору. Радій, що залишишся живим, – з цими словами ватажок фоморів відсторонив Шихана сокирою і попрямував до табору. Бреннана потягли до клітки, що виділялась в дальньому кінці галявини під розлогим дубом. Шихан залишився ні з чим.

Вночі Бреннан сидів притулившись до ґрат і спостерігав за вартовим фомором. Рогата тінь виділялась на фоні відблисків багаття. З голови хлопця вивітрились всі думки, залишаючи порожнечу. З глибини свідомості піднімалось відчуття, що він повернувся додому. В цю мить багаття яскраво спалахнуло, пронизуючи пільму. Голова обважніла. Бреннан кліпнув і відчужено дивився, як полум'я поволі заповнює весь кругозір. Час сповільнився. Язики полум'я підібрались до клітки і вогненними зубами вчепилися в ґрати.

– Спиш? – раптом пролунало поруч. Бреннан розплющив очі. Поруч з кліткою стояв Шихан, тримаючи перед собою лантух.

– Ти що тут робиш? – хлопець стиснув ґрати, аж пальці побіліли.

Лепреккон пильно дивився на полоненого. Бреннан скреготнув зубами.

– Навіщо ти здав мене? – прошипів він. – Тобі потрібне було кресало?

Лепреккон ближче підтягнув до себе лантуха, ніби там був скарб. Потім почесав бороду.

– Тобі сниться полум'я? – чи то запитально, чи то ствердно промовив лепреккон. Його голос став глибоким, а очі блиснули таємничим сяйвом.

Бреннан відпустив ґрати і зробив крок назад. Подивився на багаття за спиною Шихана. Вартового не було. Довколишній ліс затих в передчутті чогось невідомого. Лепреккон схилився, запустив руки в мішок і щось дістав. В його руках тьмяно блиснуло кресало.

– Ти його вкрав у ватажка? – Бреннан знову підійшов до ґрат і придивився до рук лепреккона. Той тримав кресало і темний камінь. Шихан підійшов ближче і заглянув у очі хлопця.

– Ти пам'ятаєш обличчя ельфа, в якого забрав кресало?

Бреннан відсахнувся. Перед очима постав той бій. Рогаті потвори ходять ристалищем і добивають поранених. З глибин пам'яті зруло біле, як молоко, обличчя ельфа. Його згасаючі очі пильно дивляться на Бреннана, а губи щось шепочуть. Хлопець схиляється до пораненого, обличчя відчуває холодний подих.

– Ти хочеш помститися?

Бреннан здригнувся і розплющив очі. Шихан, що вже замахнувся кресалом, вдарив по кременю. Всередині хлопця вибухнув вогонь. Гаряча хвиля прокотилась тілом, розпираючи його зсередини. Ніч посіріла. Клітка затріщала і луснула, розлітаючись дрібними шматками. З наметів повискакували озброєні фомори. Вмить вони остовпіли і позадирали голови, дивлячись на Бреннана. Той ступив лускатою лапою вперед і дихнув полум'ям.

Очуняв Бреннан на світанку. Поруч сидів Шихан. Рожеві промені вранішнього сонця змішувались із сірістю згарища, що ще вночі було табором фоморів. Там і тут лежали обвуглені тіла. Нестерпно смерділо горілим м'ясом. Бреннан підвівся, не зводячи очей з лепреккона, цього зрадника й пройдисвіта.

– Одягнися, – Шихан кинув хлопцю оранжевий

кілт і сіру сорочку.

Бреннан тільки зараз усвідомив, що голий-голісінкий і увесь в попелі. Швидко накинув Шиханове лахміття.

– Щ...о тут сталося?

В голові хлопця була цілковита порожнеча. Лепрекон мовчки підійшов до нього, взяв за руку:

– Ми не підемо до білого каменю.

Бреннан хотів було висмикнути руку з долоні лепрекона, та пальці тримали міцно, мов лещата. В цю мить Шихан вимовив щось незрозуміле і їх огорнуло сріблясте сяйво. Довкілля розпливлося, втрачаючи колір, по шкірі пробігся холод. Попіл закрутився вихором огортаючи їх, мов пелюстки мертвої квітки. Серце хлопця завмерло у відчутті падіння. В голові запаморочилось. Поруч речитативом щось промовляв Шихан. Його голос поступово стихав переходячи на шепіт. Попіл почав опадати. Крізь попільну млу Бреннан побачив вежі, що здіймалися над мурами невідомої фортеці. Лепрекон чхнув, обтрусився і попрямував до воріт. Бреннан став, як вкопаний. Вартові помітили лепрекона і припали на коліно. Ворота відкрились.

– Ну, ти йдеш? – нетерпляче спитав Шихан. – Нам сюди.

Бреннан поволі приходив до тями від переміщення.

– Як ми тут опинились? – хлопець широко розкритими очима дивився на охоронців, що стояли на колінах, схиливши голови. То були ельфи.

– Магія, – кинув Шихан.

Вони увійшли на територію фортеці. Вишуканий замок з орнаментальними колонами височів попереду. Ельфи, що зустрічались по дорозі їм, ввічливо кланялись. Перед входом до замку прибулих зустрів чорнявий ельф в багатому вбранні. Він з пошаною схилився і промовив:

– Принц чекає на тебе, величний.

Лепрекон ввічливо кивнув і повернувся до Бреннана, що зачаровано роздивлявся ельфійську фортецю.

– Зачекай на мене там, – він указав на ажурну альтанку. Хлопець хотів щось спитати, та Шихан миттю зник за високими дверима замку.

Бреннан вже зрозумів, що Шихан не звичайний лепрекон. У хлопця склалось враження, що той його знає, і знає давно. Та події, що з ним відбулися, ніяк не склались до купи. Переміщення

в Феерію, кресало, цей дивний лепрекон, спалений табір фоморів, ельфійський замок. І, здається, ключем до всього цього був Бреннан. Він вже не розумів хто він. Згадки про життя там, в реальному світі, вивітрились із голови. Обличчя п'янички-вчителя стерлось з пам'яті і зникло в полум'ї. Вогонь заповнив його всього.

Лепрекон увійшов до великої зали. Ліворуч і праворуч, серед високих колон, стояли заковані в лати охоронці. Їхні витіюваті обладунки виблискували на сонці, промені якого пробивались крізь вітражі вузьких вікон. Назустріч з різьбленого крісла підвівся ельф. Його бліде обличчя нагадувало дерев'яну маску, потьмянілу від віку. З-під ошатної накидки, що спадала аж додолу, стриміло руків'я меча. Ельф підійшов до лепрекона і шанобливо схилився.

– Вітаю Луга, величного бога світла. Які ти приніс новини? – спитав ельф і тої ж миті постать Шихана задрижала маревом, розпливаючись в повітрі і перетворюючись на статну фігуру. Перед ельфом постав високий чоловік, вдягнений в шкіряні лати з мечем на поясі. Його постать випромінювала мерехтливе світло і приголомшувала величчю.

– Вітаю, Нуаду. Недобра в мене звістка. Роздувальні загони Балора чигають Зеленоліссям. Буде війна.

– Кресало в тебе? – ельф аж подався вперед і стиснув наверх меча.

– Так, – Луг показав долоню, на якій блиснув артефакт. – Але загін, що його ніс, знищений. На трапив на фоморів.

Обличчя ельфа спохмурніло, губи стиснулись в тонку лінію. Здалося, що його обличчя от-от почне тріскатись від напруження. Та враз це напруження злетіло, як стара маска, і бурштинові очі глянули з надією на Луга.

– А дракон?

– Дракон у нас, – промовив Луг, – але хлопець поки що не усвідомлює хто він. Нехай так і буде. Не час розповідати, що він мій єдинокровний брат, адже не даремно я ув'язнив його в тілі хлопця. Ця зброя не повинна мати сумнівів.

Нуаду, король Туата Де Дананн ствердно кивнув.

В цей час очі Луга спалахнули вогнем, а постать сліпуче засвітилась.

– Моему дідові Балору скоро прийде кінець! – на обличчі бога з'явилась зловісна посмішка.

Нуаду шанобливо схилився, відчуваючи, як по тілу розливається тепло.

Чекаючи на Шихана, Бреннан обмірковував, що буде робити далі. Додому він вже не повернеться. Та й то не був його дім. Прислужування п'яничці заради крихт знань того не варте. А тут, в країні Феерії, з'являється можливість піти в учні до справжнього друїда. Можливо навіть до Шиха-

на. Той, очевидно, є сильним чаклуном.

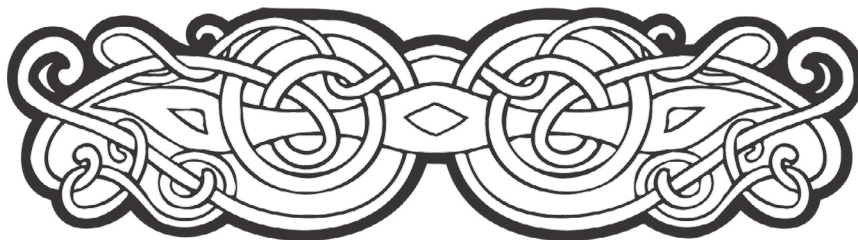
Відчинились двері і з них вийшов лепреккон. Він підібрав свій лантух і вкинув туди кресало. Потім підійшов до Бреннана, що вже вийшов з бесідки.

– Чому я тут? – спитав Бреннан.

Лепреккон посміхнувся.

– Щоб навчатись магії. Я буду твоїм вчителем.

Від цих слів всі питання зникли, а на обличчі Бреннана з'явилась задоволена посмішка.

АЛЬМАНАХ УКРАЇНОМОВНОЇ ФАНТАСТИКИ